3 1761 07141860 2

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/minnenursveriges10schi

MINNEN

UR

SVERIGES NYARE HISTORIA,

SAMLADE

AF

B. VON SCHINKEL,
Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung CARL XIV JOHAN

TIONDE DELEN.

CARL JOHAN OCH HANS TID.

(1817—1822.)

FÖRFATTAD OCH UTGIFVEN

AF

J. A. O. HELLSTENIUS,
Docent vid Upsala Universitet.

STOCKHOLM
SAMSON & WALLIN.

DL
748
Sy
V. 10

STOCKHOLM, 1868.

IWAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI

MINNEN

UR

SVERIGES OCH NORGES HISTORIA

EFTER ÅR 1814,

SAMLADE

AF

B. VON SCHINKEL,
Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung CARL XIV JOHAN.

ANDRA DELEN.

(1817—1822.)

FÖRFATTAD OCH UTGIFVEN

AF

J. A. C. HELLSTENIUS,
Docent vid Upsala Universitet.

STOCKHOLM
SAMSON & WALLIN.

INNEHÅLL.

Carl Johan och hans tid.

1817—1822.

FÖRSTA KAPITLET.

Thronskiftet.

Carl XIII:s sista sjukdom och död. — Carl Johan hyllas af ständerna, och erkännes af alla främmande makter. — Alexanders beteende vid detta tillfälle. — Sinnesstämningen i Paris. — Ludvig den XVIII:s uppförande. — Gustaf Löwenhielm minister i Paris. — Carl XIII:s testamente. — Begrafningen. — Carl Johans kröning. — Deputation från Norge. — Särskild beskickning från Ryssland. — Friherre Carl Göran Bonde. — Hofvet och sällskapslifvet i Stockholm vid denna tid. — De utländska sändebuden. — Fiequelmont. — Strangford. — Enkedrottningens död. — Carl Johans personliga ställning till det gamla kungahusets medlemmar. — Märkligt samtal mellan Carl Johan och friherre Bonde. — Resa till Norge. — Baron Schwerins varningar. — Missnöjen i Norge. — Oroligheter i Hedemarken. — Kröning i Trondhjem. — Återfärden ..... sid. 1—28.

ANDRA KAPITLET.

Rysslands och de öfriga Stormakternas uppträdande mot Sverige i den dansk-norska liqvidations-frågan.

(1815—1819).

Den Heliga Alliansen. — Kejsar Alexander I dess egentlige stiftare. — Teckning af hans karakter. — Alliansens syfte. — Dess erkännande af makterna. — Englands ställning till densamma. — Sveriges accession, 1816. — Misshälligheter med Danmark i anledning af VI artikeln af Kielerfördraget om Norges förpligtelse att gälda en del af den danska statsskulden. — Danmark påkallar den Heliga Alliansens mellankomst. — Alexander vänder sig med en förtrolig skrifvelse i ämnet till Carl Johan. — Afböjande svar. — Norge framställer anspråk på återbekommandet af Island, Grönland och Færoarne m. m. — Danmark förnyar sina framställningar hos stormak-

terna. — Österrike, Preussen och England anmoda Ryssland att med större allvar uppträda mot Sverige. — Deras närgångna noter. — Alexander vill endast lemna sitt bifall till ett »half-officielt» steg. — Furstemötet i Aachen. — Detta mötes allmänna skaplynne. — Furst Metternich och »Propagandan». — Monarkernas bref till Carl Johan rörande dansk-norska frågan. — Stötande slutmening deri. — Konungens högstämda svar. — Alexander vägrar att mottaga svaret. — Brefvexling mellan grefve Nesselrode och herr Brandel. — Konungens förtrytelse. — Han låter förstöra kejsarens bref. — Prinsen-regenten af England anmodas af konungen att blifva skiljedomare i frågan. — Lord Strangford och traktaten af d. 1 September 1819. — Norge erlägger 3 millioner R. Hamb. B:co i stället för 7. — Alexanders grannlaga uppförande vid förmälningen mellan Gustaf IV Adolfs dotter och storhertigen af Baden. — Hans förändrade politik efter hemkomsten från Aachen. — Carl Johans plan att bilda en motvigt mot den Heliga Alliansen genom ett förbund mellan Europas samtliga konstitutionella stater. — Svårigheter och betänkligheter dervid. — Grefve Carl Löwenhielm i Åbo. — Hans märkliga samtal med kejsar Alexander. — Ändrade åsigter. — Anledningarne dertill .... sid. 29—72.

TREDJE KAPITLET.

Riksdagen 1817—1818.

Särskilda utskottet år 1815. — Landets finansiella ställning. — Samtal mellan Schwerin och Wirsén vid riksdagens slut. — Penningkris. — Diskonterna. — Olagligheterna vid förvaltningen af Malmö diskont. — Dess fall. — Laglig undersökning. — Riksdagens sammankallande. — Dess allmänna skaplynne. — Oppositionen förstärkt med Carl Henrik Anckarsvärd. — Teckning af hans karakter. — Oppositionen utom riddarhuset. — Första sammandrabbningen mellan båda partierna. — Anckarsvärds tal om »statsplanen». — Anckarsvärds anfall mot försvarsverket. — Försök att vinna eller tysta honom. — Schwerin och nordstjerneorden. — Doktor Stenhammars memorial. — Riksdagens och konungahusets ömsesidiga ställning. — De financiella frågorna vid riksdagen. — Utredning af diskontverken. — Öfverflödet och försöken att hämma detsamma. — Sparbanker. — Lånet till Göteborg. — Göta kanal. — Nytt låneunderstöd, men indragning af dess diskonträtt. — De öfriga kanalbyggnaderna. — Höganäs. — Näringsfriheten och skrå-intresset. — Förslagen att försälja rekognitions- och kronoskogarne. — Försök att erhålla rätt till skattelösen af akademihemman, m. fl. — Skjutsfrågan. — Bränvinsbränningen. — Ändringar och tillägg till allmänna lagen. — Ny konkurslag. — Egendomlig humanitet. — Judefrågan. — Bergsskola i Falun. — Teatern. — Afslagna frågor. — Förlikningsdomstolar. — Asyler och arbetshus. — Dykeriet. — Nummerlotteriet och general-assistance-kontoret. — Anslagsfrågor till understödjande af vetenskap och konst. — De stora politiska frågorna. — Den ministeriella ansvarigheten. — Det första riksrättsåtalet. — Ansträngningar för att rädda Cederström. — Det lyckas genom »justeringsräden». — Uppträde i statsrådet vid Askegrens adlande. — Dechargebetänkandet. — Anmärkningar mot rådgifvarne. — Grundlagsändringar. — Förslaget om folkrepresentationens ombildning. — Förtydligande af § 7 R. F. — Förslag till ändring af 107 § R. F. — Wetterstedt och Anckarsvärd i ordvexling. — Särskildt utskott för behandling af frågan om embetsverkens ombildning. — Tullverket. — Frihandlare och protektionister. — Handeln med Finland. — Den pommerska liqviden och krigsfonden. — Betalnin-

gen af rikets utländska skuld. — Leipzigerlånet. — Mesmer. — Oppositionen inom bondeståndet. — Val af bankofullmäktige. — Underslef dervid. — Motståndspartiets ledare segra. — Sekreterarens svåra ställning. — Anklagelser och bittra ord till afsked ... . sid. 73—165.

FJERDE KAPITLET.

Storthingen 1818, 1821 och 1822.

Inledning. — 1818 års storthing. — Den financiella frågan. — Tvångstillskott för bildandet af banken. — Fasthållande af förra storthingets beslut, men uppskof med realisationen. — Följder deraf. — Grundlagsfrågor. — Anmärkningar mot statsrådets ledamöter. — Norskhetsifrarne. — Norsk riddarorden. — Norsk nationalfärg. — Kungatiteln på mynt och i förordningar. — Krigsrådet Flors verksamhet. — Schultz' anmärkningar mot besluten om fästningsverks rasering. — Obetydligare frågor. — Statsförslaget. — Långsamheten i storthingets förhandlingar. — Dess anledningar. — Storthinget upplöses. — Mörner afgår från riksståthållareplatsen. — Karakteristik af honom och hans efterträdare Sandels. — Missnöje under de följande åren. — Storthinget år 1821. — Frågan om adelskapets upphäfvande. — Historik. — Konungens önskan om uppskof. — Skäl som tala derför. — Intriger vid storthinget. — Tank, Young och Flor. — Beslutet stadfästes af konungen. — Den norsk-danska liqvidationen. — Försök att hvälfva en del af bördan på Sverige. — Faran för utländsk inblandning. — Carl Johans åtgärder för att mota eller afvända densamma. — Rustningar. — Cirkulärnoten af den 1 Juni. — Rysslands svar. Reskriptet af den 12 April och dess inverkan på storthingets beslut. — Slutliga öfverläggningen. — Falsens anförande. — Konungen afreser till Norge. — Lägret vid Ettersta. — Farhågor för en kris. — Märkligt samtal på Blomsholm. — Eftergifter å storthingets sida. — Konungens intåg i Christiania. — Grundlagsfrågor, afgjorda och väckta vid detta storthing. — Det »benificerede Gods». — Odels- och Aasædesretten. — Lagen om utskiftning af jordegendom. — Rosenkilde, Flor och Ploen. — Riksrättsåtal mot Wedel-Jarlsberg och Fasting. — Bodö-saken. — Storthingets afslutande. — Konungens och Sibberns tal. — Anledningar till sammankallandet af utomordentliga storthinget år 1822. — Falsens fullmakt. — Förslag om skatterestantierna. — Ordnandet af liqvidationen med Danmark. — Planerna mot banken. — Hemliga syftet med desamma. — Låneanbud utifrån. — Hambro & Sons anbud antages. — Realisationsfrågan. — Anslag till slottsbyggnad i Christiania. — Afslutning . sid. 166—131

FEMTE KAPITLET.

Prins Oscars utländska resa och trolofning.

Olika giftermålsförslag. — Furstinnan af Thurn und Taxis. — Prinsessan af Solms. — Prinsessan Radziwill. — En prinsessa af Würtemberg. — Geheimerådet von Bohnens ankomst. — Hans förslag. — Motstånd från en del kretsar. — Kronprinsens afresa. — Mottagandet och

vistelsen i Köpenhamn. — Grefvinnan Wetterstedts planer till förmån för prinsessan Marie af Hessen-Cassel. — Kronprinsen afreser till Aachen för att sammanträffa med sin mor. — Madame Tallien vänder tankarne på prinsessan Marianne af Nederländerna. — Afresa till Bayern. — Gustaf Adolf i Frankfurt. — Ankomst till Eichstedt. — Besök i München. — Afresa till Arenenberg; derifrån genom Schweiz till Milano, Parma, Firenze, Rom. — Kongressen i Verona. — Carl Johan bifaller Wetterstedts förslag att kronprinsen skall uppvakta de derstädes samlade furstarne. — Vistelsen i Verona. — Samtal med kejsar Alexander. — Återresa till Eichstedt. — Trolofningen firad. — Hemkomsten. — Tegnérs helsningssång .... sid. 135—255.

BILAGOR.

N:o 1. Bref från G. Lagerbjelke till Carl Johan .... sid. 259
2. Högstsal. H. M:t Konung Carl XIII:s skulder .... » 260
3. Apostill till Grefve Löwenhielms depesch från S:t Petersburg af den 5 Maj/23 April 1817 .... » 262
4. Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan .... » 264
5. Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan .... » 265
6. Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan .... » 267
7. Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan .... » »
8. Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 269
9. Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 270
10. Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 272
11. Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 275
12. Bref från drottning Hedvid Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 277
13. Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 278
14. Utdrag ur några skrifvelser från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan .... » 279
15. Bref från prinsessan Sofia Albertina till kronprinsen Carl Johan .... » 280
16. Bref från prinsessan Sofia Albertina till kronprinsen Carl Johan .... » 282
17. Bref från prinsessan Sofia Albertina till konung Carl Johan .... » 283
18. Om Qvedlinburg. Utdrag af Statssekreteriatets arkiv; N:o 4917 .... » 284
19. Om Qvedlinburg. Utdrag af Statssekreteriatets arkiv; N:o 5382 .... » 285
20. Utdrag ur Reuterholms journal (Maj 1805) .... » 286
21. Om hertig Peter Friedr. Wilhelm af Holstein-Eutin .... » 288
22. Sveriges accession till den Heliga Alliansen .... » 289
23. Memorandum i norsk-danska liqvidationsfrågan, inlemnadt i S:t Petersburg af gr. Gustaf Löwenhielm. 6 Juni/25 Maj 1816 .... » 291

sid.

24. Apostill till grefve Löwenhielms depesch från S:t Petersburg $\frac{25}{13}$ Maj 1817 .... » 294
25. Afskrift af en not från preussiska sändebudet, general Schoeler till h. exellens grefve Nesselrode; dat. Moskwa $\frac{18}{6}$ December 1817 .... » 299
26. Afskrift af ett förtroligt bref från österrikiska sändebudet baron Lebzeltern till h. ex. grefve Nesselrode; dateradt Moskwa i December 1817 .... » 300
27. Afskrift af ett enskildt bref från lord Cathcart till h. ex. grefve Nesselrode; dateradt Moskwa den $\frac{7}{19}$ December 1817 .... » 303
28. Afskrift af grefve Nesselrodes »half-officiella» svar på baron Lebzelterns och general Schoelers skrifvelser; dateradt Moskwa den 19 December 1817 .... » 305
29. Afskrift af en förtrolig skrifvelse från grefve Nesselrode till lord Cathcart, åtföljande det till hrr Lebzeltern och Schoeler ställda halfofficiella cirkuläret .... » 307
30. Afskrift af en enskild skrifvelse från grefve Carl Löwenhielm till grefve Nesselrode; daterad Moskwa den 10 Januari 1818 .... » »
31. Bref från konung Ludvig XVIII till konung Carl XIV Johan; dateradt Paris den 22 December 1818 .... » 308
32. Bref från konung Carl XIV Johan till prinsen-regenten af Stor-Britannien; dateradt Stockholm den 11 Januari 1819 » 309
33. Bref från Carl XIV Johan till konungen af Preussen; dateradt Stockholm den 12 Januari 1819 .... » 312
34. Bref från Carl XIV Johan till kejsaren af Österrike; dateradt Stockholm den 7 Februari 1819 .... » 314
35. Bref från Carl XIV Johan till konung Ludvig XVIII; dateradt Stockholm den 2 Februari 1819 .... » 316
36. Bref från grefve Nesselrode till herr Brandel .... » 318
37. Bref från statskansleren grefve Nesselrode till Sveriges chargé d'affaires herr Brandel; dateradt Czarskoë Zélo den $\frac{1}{12}$ Juni 1819 .... » 319
38. Apostill till baron Tawasts depesch af den 10 Juni 1819 » 321
39. Bref från prosten grefve Schwerin till kronprinsen Carl Johan .... » 322
40. Bref från kronprinsen Carl Johan till prosten grefve Schwerin .... » 325
41. Bref från G. J. Ouvrard till konung Carl XIV Johan . » 327
42. Skrifvelse från J. J. Mesmer till fullmäktige uti riksgäldskontoret .... » 328
43. P. M. .... » 331

CARL JOHAN OCH HANS TID.

(1817—1822.

FÖRSTA KAPITLET.

Thronskiftet.

Carl XIII:s sista sjukdom och död. — Carl Johan hyllas af ständerna, och erkännes af alla främmande makter. — Alexanders beteende vid detta tillfälle. Sinnesstämningen i Paris. — Ludvig den XVIII:s uppförande. — Gustaf Löwenhielm minister i Paris. — Carl XIII:s testamente. — Begrafningen. — Carl Johans kröning. — Deputation från Norge. — Särskild beskickning från Ryssland. — Friherre Carl Göran Bonde. — Hofvet och sällskapslifvet i Stockholm vid denna tid. — De utländska sändebuden. — Fiequelmont. — Strangford. — Enkedrottningens död. — Carl Johans personliga ställning till det gamla kungahusets medlemmar. — Märkligt samtal mellan Carl Johan och friherre Bonde. — Resa till Norge. — Baron Schwerins varningar. — Missnöjen i Norge. — Oroligheter i Hedemarken. — Kröning i Trondhjem. — Återfärden.

Den gamle konungens helsotillstånd hade sedan lång tid tillbaka väckt allvarsamma farhågor hos hans närmaste omgifning. Redan vid tidpunkten för hans anträde till styrelsen befarades hans bortgång, och sedan dess hade tidt och ofta svårare sjukdomar tillstött och ytterligare minskat de aldrig rätt betydande kroppskrafterna. En svår hosta och en besvärande svaghet öfver korsryggen, svårighet att gå och ett sudдande uttal angåfvo en allmän förslappning, mot hvilken alla läkemedel visade sig vanmäktiga. Bröstpiller och Selterswatten, aromatiska bad, stålkula och ingnidning med Loka gyttja kring höfterna och i knäveeken voro frukterna af herrarne Weigels, Schultzenheims och Hagströmers täta rådplägningar; men någon förbättring i konungens helsotillstånd förspordes ej.

Förrän helt kort före sin död nödgades Carl XIII dock ej för beständigt intaga sängen och ännu den 26 Januari kunde han bevista den gala-middag, som då gafs till firande af kronprinsens födelsedag. Men på denna sista ansträngning följde ett ytterligt snabbt aftagande af såväl kropps- som själskraf-

ter. Den 1 Februari gaf kronprinsen i stora galleriet en större middag. Knappast hade man stigit upp från bordet innan bud kom, att konungens tillstånd förvärrats i oroande grad. Kronprinsen skyndade genast ned, åtföljd af prins Oscar och de mera framstående i sällskapet. För ögonblicket skingrades väl farhågorna, men redan dagen derpå anades med stor visshet hvad som förestod, bulletiner började utfärdas och konungen ansåg sig böra underteckna det förordnande, hvarigenom styrelsen uppdrogs åt kronprinsen. Namnteckningen under denna hans sista regeringshandling var vida läsligare än den dessa senaste tider plägat vara. Gjord uppmärksam derpå, svarade konungen: »Jag undertecknar det med nöje, ty kronprinsen har alltid varit mitt stöd».

Aftonen före sin död lät han tillkalla sin biktfader, öfverhofpredikanten Hedrén, hade med honom ett längre samtal, samt begärde och undfick äfven af hans hand nattvarden. Derpå lät han försegla sina nycklar och öfverlemnade dem till drottningen, som egde att efter hans död bryta förseglingen och läsa de papper, som funnos i byrå och schatull. Kronprinsen höll under tiden statsråd, emedan flera vigtiga ärenden fordrade ett afgörande. Den döende frågade flera gånger efter honom och om statsrådet ännu varade. Efter dess slut infann sig kronprinsen genast jemte statsministern grefve Engeström, och då var konungen ännu redig, men senare på aftonen förlorade han sansningen och låg sedan i en dödsslummer, till dess straxt efter klockan 10 e. m. den 5 Februari [1]) hans lif slocknade [2]).

Drottningen och prinsessan ledsagades genast in i deras enskilda rum, men den nye konungen begaf sig till bönerum-

[1]) I de S. S. finnes en af Reuterholm efter Hertig Carls diktamen år 1785 skrifven uppsats om en dröm, Hertigen sagt sig hafva haft natten mellan d. 1 och 2 December samma år. Den gällde ingenting mindre än hans död, hvilken skulle inträffa »den 19, kl. 2 e. m».

[2]) Vid liköppningen befunnos alla inelfvor fullkomligt oskadade, men i hufvudet anträffades deremot en mängd vatten, som alldeles förstört nervsystemet och i sista tiderna förorsakat den ytterliga själsslappheten.

met, der han inför statsrådet afgaf sin konungaförsäkran och mottog dess ed. Åtta förtroende-officerare, som varit särskildt uppkallade till slottet för att afvakta dödsbudet, sprängde emellertid redan åstad till de landsändar, — förnämligast det gammal-aristokratiska Skåne — der man i Stockholm ansåg angelägnast att få den nya styrelsen erkänd. I de yttre slottssalarne hvimlade det af högre civile och militäre embetsmän, riksdagsmän, — jemväl af oppositionspartiet — samt andre, som afvaktade det afgörande ögonblicket. Vid nyheten om konungens död inträdde hela skaran i stora galleriet och skyndade att svärja Carl XIV Johan trohet. Klockan var då redan 2 på natten [1]).

Den 7 Februari samlades ständerna på rikssalen och afgåfvo sin trohetsed, sedan förut kronprinsen Oscar i deras närvaro knäböjande inför thronen och med handen på den Heliga Skrift, aflagt den af statsministern grefve Engeström förestafvade eden.

De stora omhvälfningar, ett thronskifte ofta nog medför i en stats inre förhållanden, förvaltningspersonalen och andan af styrelsens åtgärder, måste naturligtvis här alldeles uteblifva, då Carl Johan snart sagdt alltifrån sin hitkomst varit den verklige regenten. Det fanns dock en annan omständighet, som fästade mer än vanlig uppmärksamhet vid detta regentombyte: — förhållandet till främmande makter och frågan huruvida den nye monarken utan invändningar skulle blifva såsom sådan erkänd. Det har redan i föregående delar af detta arbete blifvit påpekadt [2]), att dels legitimitetens vapendragare i utlandet gång på gång funnit det med sina syften öfverensstämmande att förkunna, det huset Bernadotte aldrig skulle uppstiga på thronen, dels ock, att en och annan — kanske ock här i landet — i kejsar Alexanders åtagna förmynderskap öfver

[1]) Framställningen om konungens sjukdom och död grundar sig förnämligast på anteckningar i S. S. (till en del hämtade ur Engeströmska papperen) jemte hithörande tryckta källskrifter, t. ex. Hedrens »Berättelse om Högstsalig H. M:t Konungens sista nattvardsgång och lefnadsslut», samt hithörande nummer af Inrikes Tidningar.

[2]) Se särskildt föregående dels 5:te kap.

Gustaf IV Adolfs barn älskade att se ett löfte om skydd för den gamla ättens anspråk. De legitimistiska åsigternas härd, Frankrike, var dock naturligtvis i jemförelse med Ryssland af ringa betydenhet, men Carl Johan var, såsom bekant är, svag för opinionen, särskildt i sitt gamla fädernesland och afvaktade derföre med mer än vanlig otålighet underrättelsen om de intryck, thronskiftet åstadkom derstädes.

Man får härvid ej förbise, att Carl Johan just vid denna tid var invecklad i den obehagliga tvisten med Ryssland och de öfriga stormakterna angående gäldandet af Norges andel i danska statsskulden [1]), och på de deraf alstrade misshälligheterna grundades verkligen förhoppningar, dem Carl XIII:s död gaf ytterligare näring.

Rysslands czar befanns dock ej glömsk af det gamla förbundet. Svenska sändebudet i Petersburg, grefve Carl Axel Löwenhielm, hade genast efter mottagandet af underrättelsen om thronskiftet skyndat att i Moskwa uppsöka kejsaren och hugnade snart Carl Johan med den välkomna underrättelsen, att kejsarens välönskningar städse skulle följa den nye monarken, liksom ock hans tillgifvenhet och vänskap under inga förhållanden skulle svika. En lyckönskningsskrifvelse från Alexander afgick ock innan ännu det officiella tillkännagifvandet hunnit ega rum [2]). För att vid ryska hofvet fullgöra denna artighet afreste generalen grefve Löwenhielm, som ock med sig öfverförde hem ytterligare försäkringar om czarens vänskapliga tänkesätt.

Från Paris åter skrifver Sveriges diplomatiska ombud (Chargé d'affaires Carl Hochschild): »Så snart nyheten om konung Carl XIII:s död blef bekant i Paris, syntes ultra-rojalisterna öfvertygade, att en faktion skulle uppstå vid riksdagen, nog mäktig att återföra Vasa-ätten på thronen. Då de sågo sig bedragne i detta hopp vände de sina oroliga blickar mot kejsar Alexander och utspridde gång efter annan att denne monark med köld emottagit konungens sändebud, och att han uppskjutit att besvara det officiella tillkännagifvandet om ko-

[1]) IX: 291 och nedan kap. II.
[2]) Brefvet finnes tryckt flerstädes, såsom t. ex. hos Sarrans-Jeune II: 204.

nungens anträde till regeringen intill dess monarkerna hunnit samla sig vid kongressen i Aachen. Det har visserligen varit mig ganska lätt att bevisa orimligheten af dessa uppgifter, hvilka förnämligast leda sin upprinnelse från de personer, som utgöra grefvens af Artois och hans söners omgifning; och jag har varit i tillfälle att än kraftigare vederlägga dem sedan Hennes M:t drottningen [1]) behagat meddela mig afskrifter af kejsar Alexanders bref till konungen. Jag har visat dem åt flere af mina kolleger härstädes, utan att dervid synas fästa någon synnerlig vigt; och verkan deraf har varit lika hastig som synbar. För fienderna till den nya sakernas ordning i Sverige återstår nu ej annat än att tid efter annan låta införa i de engelska tidningarne uppsatser, hvilkas författare igenkännas af de galna slutledningar och den elaka ton, som råda i dessa artiklar. Jag tror mig dock kunna försäkra att franska ministèren ingen del har i hvad som skrifves i *The Sun* och *The Star*, hvilka särskildt utmärka sig för sin hätskhet mot Sverige.»

»Det har väckt någon förvåning att de utländska makternas sändebud i Paris icke uppvaktat H. M. drottningen. Enligt H. M:ts befallning har jag yttrat åt dem, som härom talat med mig (nämneligen Portugals och Nederländernas sändebud), att då H. M:t här befunne sig incognito, önskade hon ej att de utländska sändebuden komme »en corps» för att lyckönska henne, men att hon deremot skulle med nöje mottaga hvar och en af dem, som behagade infinna sig på hennes mottagningsdagar. Jag känner ej hvad som kunnat föranleda dessa herrar att härom tala med mig, ty ännu har ingen af dem aflagt något besök hos H. M:t, och jag har sedermera erfarit, att de ansett sig böra i detta fall rätta sig efter det uppförande, som de såkallade »stormakternas» sändebud iakttaga. Då dessa nu icke funnit för godt att uppvakta drottningen har denna likgiltighet hållit de andra tillbaka. Ingenting synes mig dock hafva varit lämpligare än att hr Pozzo di Borgo (ryska sändebudet), som dessutom har den äran att vara personligen känd af H. M:t, föregått med sitt exempel.

[1]) Drottning Desideria vistades, såsom bekant, ännu i Paris.

hvilket skulle hafva bestämt de öfriga sändebuden; men jag har mer än ett skäl till den förmodan, att de tänkesätt, som denne general hyser för Sverige och för konungen personligen, ingalunda äro öfverensstämmande med dem, som hans herre egnat Hans M:t.»[1]

Ludvig XVIII åter, som ingen kan frånkänna hvarken klokhet eller takt, och som åtminstone ej öppet delade Pozzo di Borgo's eller ultraisternas afvoghet mot Carl Johan hade emellertid skickat hertigen af Aumont[2]) och kort derpå sjelfve hertigen af Richelieu, Frankrikes dåvarande utrikesminister, att öfverbringa till drottningen öfliga lyckönskningar. Den franske konungens bekanta väninna, madame du Cayla, berättar härom följande:

»Då nyheten om Carl XIII:s död öfverbragtes till Tuillerierna af hertigen af Richelieu, yttrade hertigen af La Châtre, att Gustaf IV Adolf säkert skulle söka återvinna kronan, och att Bourbonska huset icke borde vägra honom sitt understöd härvid. Han utbredde sig derjemte i loford öfver Gustaf Adolfs oegennytta, dygd och mod.

»Det är ganska vackert», svarade Ludvig XVIII, »att tillägga en afsatt konung egenskaper, dem han ej eger; sådant egnar man vanligen endast åt furstar, som innehafva en thron. Er enthusiasm förblindar er. Ni vill göra en romanesk man till en stor man. Gustaf Adolf ville kopiera Carl XII, hvilket redan i och för sig var ett bevis på inskränkta förståndsförmögenheter; kopian blef dessutom vida underlägsen originalet, o. s. v.»

Hertigen af La Châtre ville då stödja sig på legitimitetens grundval och frågade, hvarföre makterna, som offrat så mycket blod och guld för att störta en inkräktare, nu skulle tillåta en annan inkräktare fredligt intaga thronen; men konungen svarade härtill:

»Kom dock ihåg, att Bernadotte icke olagligen ryckt till sig kronan. Man har erbjudit honom den. Svenskarne visade

[1]) Depesch från Hochschild till Engeström; 1/5 1818. S. S.

[2]) Förut i Sverige bekant såsom Duc de Pienne. Se t. ex. ofvan VI 277.

sig ega urskiljning, då de vände sig till honom. Det är en man, som eger erfarenhet och förmåga att både försvara och styra ett rike. Hans enda fel är att vara uppkomling; men någon skall väl börja ätten. Pepin och Carl den Store, så ärade i våra dagar, hvad voro de väl på sin tid annat än uppkomlingar!»

Hertigen af Richelieu förklarade sig dela konungens åsigter. »Jag ämnar i dag», fortsatte Ludvig XVIII, sända hertigen af Aumont att komplimentera Madame Bernadotte; men om ni sjelf skulle vilja åtaga er detta uppdrag, synes det mig, som skulle det blifva ännu bättre verkstäldt. Jag är viss, att den nya drottningen skall blifva högst belåten att få mottaga er.» Hertigen af Richelieu bugade sig. »Hvad beträffar den nye monarkens formliga erkännande», tillade konungen, »skola vi derom samråda i morgondagens statsråd.»

Hertigen af Richelieu afbördade sig verkligen det uppdrag, Ludvig XVIII gifvit honom, men detta Carl Johans hastiga erkännande förbittrade ultra-rojalisterna. De hade önskat, att man åtminstone uppskjutit dermed och att det, om det ändtligen måste ske, bort ske »de mauvaise grace.»[1])

Denna artighet från Ludvig XVIII:s sida föranledde emellertid Carl Johan att på ett särskildt, utmärktare sätt gifva uttryck åt sin erkänsamhet. Generalen grefve Gustaf Löwenhielm utnämndes till ständig minister vid franska hofvet i stället för den för tillfället tjenstgörande herr Hochschild[2]). Så började Gustaf Löwenhielms sedermera under Frankrikes alla följande hvälfningar fullföljda, med 7 regeringar samtidiga, nära 40-åriga ambassad i Paris, — det kanske vackraste bladet i hans rika medborgarlager[3]).

[1]) Mémoires d'une femme de qualité, III: 214 ff. (Paris 1829.)

[2]) Frih. Lagerbjelke, som ännu lefde, gömd och glömd, i sitt förnedringstillstånd i Paris, sökte, då han erfor, att en ny minister skulle i Paris representera fosterlandet, gifva ett tecken till lif, och uppvaktade konungen med en lyckönskningsskrifvelse, ypperlig såsom allt, som flöt ur hans penna. Vi meddela den i Bilagan N:o 1.

[3]) L. återkallades på egen begäran d. 8 Januari 1856. Afled i Stockholm samma år d. 29 Juli. — Det officiella till-

Sedan Ryssland och Frankrike sålunda utan något slags invändning eller synbar motvilja erkänt den nya dynastien, var dess upptagande i den europeiska furstefamiljen en afgjord och obestridd sak, ehuruväl ännu en och annan gång de gamla legitimistiska spökena gingo igen och ränker i deras syfte spunnos så inom- som utomlands.

Den 7 Februari öppnades Carl XIII:s testamente i närvaro af kronprinsen Oscar samt statsministrarne Gyllenborg, v. Engeström och Anker, grefvarne Essen och Ruuth, baron Wetterstedt och de fyra riksståndens talmän. Testamentet, dateradt den 10 Februari 1814 — således straxt efter Kielerfredens afslutande — och bevittnadt af grefvarne Essen och Gyllenborg, förordnade, att drottningen skulle erhålla de kontanta penningar, som vid dödsfallet kunde finnas [1]), samt för sin lifstid mobiliern på Rosersberg. All konungens enskilda egendom i Stockholm, juveler, guld, silfver, boksamling, taflor, kartor o. d., hästar, vagnar m. m. sådant, skulle tillfalla Carl Johan. Med vanlig artighet utbad sig Carl Johan, att enkedrottningen måtte utvälja hvad hon önskade ega af hvad som fallit på hans lott; önskade Hennes Maj:t intill sin död stanna i besittning af det hela, skulle han med synnerligt nöje anse detta. För egen del önskade han i så fall endast behålla den käpp med guldkrycka, vid hvilken Carl XIII dagligen stödt sig, samt det guldur med drottningens porträtt, han alltid burit på sig. Enkedrottningen besvarade denna Carl Johans uppmärksamhet på ett lika fint sätt, och utbad sig, under erkännande af hans välvilja, att få behålla hans vackra, af Gérard målade, porträtt.

kännagifvandet af thronombytet skedde i Paris genom dåvarande sändebudet i Haag, d'Ohsson, hvars sändning af Frankrike besvarades genom hitsändandet af en viss Hr Marandet, en, enligt Hochschild, ganska obetydlig person, »endast ett sändebud af tredje rangen».

[1]) Kassabehållningen vid konungens död lärer hafva varit ganska klen. Han lånade ofta af sina vänner och mycken oreda rådde i hans affärer. Vid bouppteckningen befanns Carl XIII:s skuld vara 103,959 Rdr Banko, enligt af lagman Georgii uppsatt förteckning. (Bil. N:o 2).

Den 20 Mars skedde med öflig ståt konungens begrafning. Den unge kronprinsen hade till högtidligheten komponerat sorgmarschen, och tilldrog sig derigenom för första gången en allmännare uppmärksamhet äfven utom de förenade rikena. För öfrigt hänvisa vi rörande denna högtidlighet till de officiella berättelserna [1].

Det tillhör oss nu att öfvergå till skildringen af Carl XIV Johans kröning. Redan den 19 Februari hade Riksens Ständer i stor deputation hos konungen anhållit, att han, innan de skildes åt, måtte fira denna högtidlighet. Ur de vid detta tillfälle vexlade talen [2] vilja vi särskildt påpeka följande ord ur konungens svar såsom särdeles betecknande för hans uppfattning af den ofvan redan vidrörda legitimitetsfrågan. »En konungs kröning ökar hvarken dess förbindelser eller dess företrädesrätt; men då den trycker en heligare stämpel på de band, som honom med folket förena, lemnar den tillfälle åt en fri nation att högtidligen hylla den, som hon beklädt med en laglig makt att upprätthålla och skydda hvarje medborgares rättigheter». Konungen hade ock tidigt och trots alla erinringar om den knappa tiden och de olägenheter, som en blidare årstid möjligen skulle kunna komma att medföra, bestämt, att kröningen skulle ega rum den 11 Maj [3].

Allt hvad nationen egde lysande och upphöjdt kretsade vid detta tillfälle kring den nyss uppgångna solen. Det i Norge församlade Storthinget hade utnämnt en af tolf dess medlemmar bestående deputation, anförd af statsrådet Rosenkrantz för att öfvervara kröningen i Stockholm och anhålla, att konungen ville låta sig krönas jemväl i Norge [4]. Från

[1]) Inrikes Tidn. 1818. N:o 34.

[2]) Inrikes Tidn. 1818. N:o 21.

[3]) Man har påstått, att så skett, emedan denna dag var årsdagen af Carl Johans första militära befordran. I sådant fall torde denna omständighet kunna sägas nära sammanhänga med en viss dragning till det mystiska, hvarpå vi längre fram i detta arbete, i sammanhang med en karakteristik af konungen, skola framlägga en del hittills okända bevis.

[4]) Inrikes Tidningar N:o 52, Bihanget.

alla de stora hofven hade lyckönskningar ingått och till den stundande högtidligheten väntades med otålighet det särskilda sändebud, generalen Czernitscheff, som Rysslands beherrskare hit afsändt, och som ändtligen anlände sjelfva kröningsdagen. Och vare sig under inflytandet af dessa förenade tidens tecken eller af andra anledningar; — de få medlemmar af Sveriges gamla högadel, som hittills mer eller mindre hållit sig på afstånd från »uppkomlingen», beqvämde sig nu att deltaga i den allmänna hyllningen. Vi hafva härom en ganska betecknande omständighet att förtälja.

Friherre Carl Göran Bonde, Carl XIII:s förtrogne såväl i ordensmysterierna som i andra hemligheter [1]), hade af lätt begripliga orsaker efter thronföljarevalet af den 21 Augusti 1810 dragit sig undan från hofvet och ej ens sett Carl Johan under de första 5 åren af dennes vistelse i Sverige [2]). Hans mågs, baron Carl Henrik Anckarsvärds missöde i Tyskland [3]) torde väl ock hafva bidragit att öka oviljan. Friherre Bonde betraktades emellertid såsom tjenstfri och var — fastän öfverstekammarjunkare — utesluten ur hofkalendern för åren 1811, 12 och 13. Men tiderna ändrade sig. Friherre Bonde kom på bättre tankar och önskade få göra kronprinsen sin uppvaktning. Hans gamle beskyddare Carl XIII föreställde honom för Carl Johan, hvars tilldragande väsende snart tjusade honom, såsom så många andra. Vid ett kort derefter erhållet enskildt företräde hos kronprinsen kom det till en öppen för-

[1]) T. ex. de anbud, som 1784 och 1788 gjordes hertig Carl af de missnöjde Finnarne. Se om dem Biografiskt Lexikon. Ny följd, II: 202. — Samma facta finnas antecknade i de S. S.

[2]) Man känner det rykte, som gick, att friherre Bonde sökt Napoleons beskydd för att såsom ättling af Sveriges gamla konungar blifva hågkommen vid valet af thronföljare efter Carl Augusts död. Detta erinrar om, huruledes vid 1743 års riksdag grefve Brahe påtänktes såsom thronföljare af de med honom befryndade ätterna: Bielke, Gyllenstjerna, m. fl. Dylika förhoppningar torde hafva föresväfvat frih. Bonde år 1810; men tiden var ej längre gynnande för den gamla högadelns titaniska anspråk.

[3]) Se ofvan VII: 175 ff.

klaring dem emellan. Carl Johan började tala om den gamla adelns afvoghet mot folkvalet af den 21 Augusti och vände sig snart mot friherre Bonde i en förebrående ton. Denne svarade helt uppriktigt: »Jag tillstår gerna. att jag då ej hyste någon benägenhet för E. K. H., men, sedan folket uttalat sin vilja. har jag vördat den, med dubbelt skäl: — för hvad ni gjort för Sverige och för de personliga egenskaper. jag lärt värdera hos E. K. H.» Samtalet slutade med ömhetsbetygelser och omfamningar; som, om de ock ej voro fullt uppriktiga, åtminstone voro lämpade efter det å ömse sidor tillständiga.

Då nu Carl Johans kröning tillstundade ville friherre Bonde ej låta detta tillfälle gå förbi utan att ådagalägga sina lojala tänkesätt. Han vände sig till konungens förtrogne. amiral Gyllenskjöld och erinrade genom honom konungen om ett gammalt löfte. som väl sannolikt förskref sig från försoningstiden. Gyllenskjölds bref lyder som följer:

»Då jag fått veta att förslaget till kröningsceremoniel oförtöfvadt kommer att föreläggas E. M:t till stadfästelse. tager jag mig i underdånighet friheten att erinra E. M:t. att E. M:t värdigats lofva friherre Carl Bonde. att han vid denna högtidlighet skulle få fullgöra sin tjenst såsom öfverstekammarjunkare och uppbära släpet af kungamanteln. Om E. M:t ej härom särskildt tillkännagifver sin nådiga vilja kommer friherre Bonde att placeras på annat sätt. Hans känslor och hans ära äro emellertid lika intresserade i uppfyllandet af den önskan. han uttalat ...»

Friherre Bondes anspråkslösa önskan blef uppfylld och för sin artighet blef han ej obelönad. Han utnämndes till En af Rikets Herrar på samma gång som denna värdighet tilldelades tvenne vida märkligare män. hofkansleren friherre Wetterstedt och landtmarskalken grefve Sandels. Måhända stod denna friherre Bonde visade ynnest i samband med de hemliga underhandlingar, som vid den samtidiga riksdagen genom landtmarskalken fördes med friherre C. H. Anckarsvärd, och om hvilka utförligt skall talas i ett följande kapitel.

Kröningen liksom öfrige i samband med densamma sta-

ende högtidligheter, särskildt hyllningen (den 19 Maj), gynnades af det herrligaste väder; såsom ock för framtiden Carl Johans tur i detta afseende var sådan, att den blifvit till ett ordspråk. Den åldrige erkebiskop Lindblom, som i Helsingör mottagit Carl Johans trosbekännelse, satte nu med darrande hand kronan på hans hufvud[1]. Eden uttalade konungen på svenska, mycket redigt, fastän med en svag brytning. Efter kröningen satte konungen sig på en af sina fordna stridshästar (ty kröningshästen hade ej blifvit inriden efter hans tycke och blef derföre förkastad) och red klädd i drap d'argent, med blåa bandet, och juvelprydd sammetstoque på hufvudet ut till dåvarande Kungsträdgården[2], der de sammandragna trupperna mönstrades. Ovilja mot den offentliga spisning, som eljest alltid utmärkt en kröning[3], jemte sonlig uppmärksamhet förmådde Carl Johan att tillbringa det öfriga af dagen hos enkedrottningen i all stillhet[4]. Hyllningen skedde på Lejonbacken; thronen var upprest midt för slottsporten och läktare för processionen och ständerna uppförda i halfcirkel på sidorna. Konungen inledde högtidligheten med följande ord på svenska: »Gode Herrar och Svenske Män! Jag uppdrager åt min Herr Son att för eder uppläsa mitt tal.»

Stjernor och band vankades i mängd, ehuruväl ingalunda i den myckenhet vi äro vane att bevittna vid våra dagars stora stjernfall[5]. Statsråden Claës Fleming och Carl Lagerbring samt friherre Carl De Geer hugnades med greflig värdighet.

---

[1]) Lindblom dog redan följande år. Han var vid kröningen så svag, att han måste ledas fram till choret af tvenne prester, till hvilka han, så högt att det af de kringstående hördes, yttrade: »Ni håller mig så hårdt; ni bryter armarne af mig!»

[2]) Nu Carl XIII:s torg. Enkom för detta tillfälle förvandlades platsen till det sandhaf den — beklagligen — ännu är.

[3]) Jfr ofvan VI: 282.

[4]) Inrikes Tidn. 1818. N:ris 53, 55 och 56.

[5]) 19 Svärds-, 28 Nordstjerne- och 34 Vasa-ordensstjernor äro ju ingalunda tal, som genom något slags öfverdrift kunna förvåna vår tid. — Inrikes Tidn. N:o 56.

De fester, som utmärkte och åtföljde kröningen, voro ganska lysande, sådane man knappast sett dem sedan »den gamla, goda tiden». Det var ett länge önskadt utbyte mot Carl XIII:s tysta, indragna lefnadssätt, ty Carl Johan kände alltförväl hvad traditionen, tiden och hans egen ställning kräfde [1]). De utländska sändebuden täflade i praktfulla tillställningar. Liksom i förkänsla af all denna stundande herrlighet hade antalet af unga damer ur de högre samhällskretsarne, som åstundade blifva föreställda vid hofvet, vuxit så betydligt, att redan innan Carl XIII gått ur tiden den qvicka öfverhofmästarinnan grefvinnan Carolina Lewenhaupt funnit sig föranlåten att vända sig till Carl Johan med följande lilla anmälan:

»Jag anser det vara min skyldighet att i all underdånighet underrätta E. K. H., att antalet af damer, som åstunda äran att blifva E. K. H. föreställda, börjar stiga till en hel liten här. Jag är emellertid långt ifrån att tro, det denna underrättelse skulle förmå väcka några allvarliga farhågor hos E. K. H. — Den hjelte, som utmärkt sig genom så många segrar och slagit den oöfvervinnelige Napoleon, vet ej hvad fruktan är och skall ej vika för en svag skara fruntimmer, alla färdiga att för honom nedlägga vapnen. Det grofva artilleriet blir således ej vid denna sammanträffning behöfligt, det behöfves allenast den tjusningskraft, som beledsagar E. K. H:s minsta handlingar, och ni behöfver allenast visa er ett ögonblick för att kunna säga som Cæsar» [2]).

Känslolös för de skönas hyllning var Carl Johan ingalunda, och den högre umgängeskretsen i Stockholm slöt denna tid i sitt sköte ett ovanligt rikt urval af behagen i deras mest skiftande former. Der märktes fru Flach, född Aminoff, en plastisk skönhet, mild och blygsam, och som både utan anspråk och utan svindel såg sig företrädesvis vara ett mål för konungens ridderliga artighet. Der strålade i fägringens högsta glans det holländska sändebudets, v. Dedels, unga fru, en dotter till den bekante storpensionären Schimmelpenningk.

[1]) Jfr ofvan VI: 274 ff.

[2]) Bref af den 16 Januari 1818.

Der pröfvade den då föga mer än 20-åriga Mathilda Montgomery, född Orozco, sin stämmas och sina ögons tjusningsförmåga och det med en framgång, som tycktes hennes kön afundsvärd; der vann den mera lugna, men ock mera regelbundet sköna fröken Charlotta Bruce, sedermera gift med ryska ambassadören i London, Brunnow, sina första segrar, under det att bland de redan något äldre herrskarinnorna i dessa kretsar grefvinnan Aurora Brahe, född Koskull, och friherrinnan Aurora Wetterstedt, född De Geer, ännu länge visste försvara sin gamla plats såsom de främsta.

Inom den s. k. stora verlden funnos ännu några rika, förnäma hus, hvilka lefde på stor fot och åtnjöto ett visst anseende, som tidsandan ännu ej hunnit undergräfva. Sällskapslifvet i dessa salonger var vid denna tid långt mera aristokratiskt än i våra dagar. Man såg understundom den kungliga familjen vid dessa samqväm; i öfrigt sträckte sig ej gerna umgänget utöfver adelns och de högre embetsmännens kretsar; det rikare borgerskapet var der ännu vid denna tid en sällspord gäst. Brahes, Engeströms och Wetterstedts hus utgjorde de obestridda medelpunkterna för detta skimrande och lysande societetslif. Sveriges främste grefve älskade att representera, och kunglig frikostighet beredde medlen dertill. Sedan den ogifte grefve Gyllenborg intagit justitiestatsministersplatsen, och det stolta Fersen'ska huset försvunnit, intog grefvinnan von Engeström f. Chlapowska, — heltvisst ej utan en inre tillfredsställelse — den främsta platsen hvad beträffar rangen, och förstod jemväl genom förstånd och en naturlig qvickhet häfda densamma, ehuru mindre på skönhetens eller behagets vägnar utmärkt. I detta hänseende åter stod herrskarinnan i det Wetterstedtska huset onekligen främst [1], och denna krets intog under båda makarnes ledning en afgjord öfverlägsenhet i nöjenas mångskiftande och rikt omvexlande art, vare sig deras hem i Stockholm mottog svärmen af besökande, eller det sköna, statliga Finspång gästvänligt öppnade sina parker.

[1]) Kejsar Nicolaus, hvilken såsom ung sett grefvinnan Wetterstedt i Paris, yttrade 1828 till en af hennes anhöriga: »Det var den vackraste qvinna, jag någonsin sett.»

Till dessa små teckningar skulle ännu kunna fogas många liknande. Ser man ändtligen till den manliga delen af dessa tongifvande i umgängets verld, jäfvas än mindre det uttalade omdömet, att Stockholm vid denna tidpunkt och i detta afseende stod ganska högt. Essen, De la Gardie, Fleming, Peder Anker, Magnus Brahe, Stjerncrona borde kunna väcka uppseende öfverallt, och i de kretsar der Robert Rosen, Wilhelm Carpelan och Fabian Wrede strödde sina qvicka infall borde glädjen ej vara en främmande gäst.

I icke ringa mån ökades lifligheten och behaget af detta umgänge genom de verkligen utmärkta personligheter, som vid denna tidpunkt utgjorde kärnan af »corps diplomatique», och hvilka, om deras framstående art får betraktas såsom gradmätare på den aktning, Sveriges styrelse åtnjöt i utlandet, angåfvo en för densamma ganska smickrande uppmärksamhet. Med Rysslands sändebud, general Johan Peter van Suchtelen hafva vi redan gjort bekantskap, såväl vid Carl Johans första cour [1], som sedan flerfaldiga gånger under vår berättelses fortgång. Österrike hade anförtrott beskickningen i Stockholm åt den sedan inom den europeiska diplomatien så utmärkte grefve Ficquelmont [2]; — en handlingens och rådslagens man,

[1] VI: 7 ff.

[2] F. var af fransysk härkomst, född 1777 af en bland Lothringens förnämsta slägter. I sina unga år måste han åtfölja sin emigrerande fader, fick anställning i österrikiska hären och bevistade de flesta af fälttågen mot Napoleon, slutligen i egenskap af general-adjutant och med förvärfvadt anseende att vara en af tidehvarfvets yppersta rytteribefälhafvare. Hans diplomatiska bana förskrifver sig från tidpunkten närmast efter Waterlooslaget. Från Stockholm sändes han till Florens och Lucca, derifrån till Neapel och slutligen (1829—40) anförtroddes åt honom den vigtiga beskickningen i Petersburg, der han bland annat lyckades göra furst Metternichs åsigter om Juli-revolutionen gällande och sålunda förebygga utbrottet af ett ryskt krig mot densamma. Hemkallad ingick han i ministèren, var slutligen premier-minister; men drog sig efter 1848 års oroligheter tillbaka ur det offentliga lifvet och egnade sin återstående lifstid († 1857) åt författarskap. Hans förnämsta verk är "*Lord Palmerston, l'Angleterre et le Continent*"

rastlös i andlig verksamhet, med stor viljekraft och själsfasthet, ihärdig i fullföljandet af sina planer, med klar blick och ädelt sinnelag. Carl Johan bemötte honom med mycken uppmärksamhet, ehuru ock med en viss tillbakadragenhet, i anseende till hans strängt legitimistiska grundsatser och den kända förtrolighet, hvarmed han af furst Metternich omfattades. Såsom attaché vid beskickningen medförde han den för sitt ståtliga utseende och sin älskvärdhet allmänt omtyckte grefve Woyna. — En diplomat af helt annat skrot och korn var lord viscount Strangford, Englands sändebud (1818—1820), känd sedan 1807 för den märkliga rôle han då spelade i Lissabon, då han genom sitt kraftfulla uppträdande förmådde den kungliga familjen att besvara Napoleons afsättningsdekret med en öfverflyttning till Brasilien. Ränkfull, djerf och falsk, en Macchiavelli i smått, fann han alla medel goda, allenast de ledde till målet, och de rapporter om hans person, som föregingo hans ankomst, voro ingalunda gynnsamma utan innehöllo förnämligast varningar att mot honom vara på sin vakt [1]). För öfrigt var han fin, artig, inställsam och förnäm enligt engelskt-aristokratiskt mönster. Hans hus var ej särdeles besökt, ty lady Strangford hade för mycken britisk flegma att med lif och behag göra «les honneurs« i sin salong [2]). — För öfrigt märka vi i denna krets danska sändebudet Krabbe-Carisius (1815—1831), som, aktad och omtyckt under sin vistelse härstädes, härifrån förflyttades till utrikesministerposten i sitt eget land; vidare: den gode och älskvärde chevalier Moreno, som så väl förstod att anordna sina slösande fester; Tarrach, Dedel, m. fl.

Enkedrottningens plötsliga, ehuru ingalunda oväntade franfälle, drog ett streck öfver raden af festligheter. Hon hade

[1]) Bilaga N:o 3.

[2]) S. var född 1780; flyttades 1820 till Constantinopel, 1825 till Petersburg, der han var en af de medverkande till utbrottet af kriget mot Turkiet. † 1855. Såsom skriftställare har han gjort sig känd genom en öfversättning af Camoëns «Lusiaderna«.

En hans son, född i Stockholm, var understatssekreterare under Robert Peels ministér 1846.

redan länge varit sjuklig. hyns likfärg antydde ett snart slut och mången hade trott, att hon före sin gemål skulle nedstiga i grafven. Då hon anade sina dagars slut. tillkallade hon exellenserna Bonde och Ruuth. båda hennes förtrogne. och anförtrodde åt dem hvardera en nyckel till en låda. som innehöll hennes hemliga papper och nu lemnades i deras vård, med gifven frihet att deraf göra bruk efter bästa samvete[1]. Enkedrottningen afled den 20 Juni, årsdagen af Fersenska mordet[2].

Då härefter sannolikt intet tillfälle kommer att erbjuda sig att åter bringa den gamla konungaätten till tals. torde det vara lämpligt att här i största korthet blicka tillbaka på Carl Johans förhållande till dess samtliga medlemmar. Det var i allo å hans sida utmärkt af den fina takt och ridderlighet. som blifvit hans andra natur. och kommo till och med tredje Gustafs enka att någongång förgäta. det hon framför sig hade den man. som kommit att intaga den plats. från hvilken hennes son blifvit stött och hennes sonson utestängd[3]. Från första ögonblicket af sitt sammanträffande med kronprinsen var den gamle konungen underkastad den tjuskraft. som Carl Johan visste att utöfva, då han så ville. I mer än ett hänseende var Carl Johan ett godt stöd för den bräcklige monarken. som äfven i sin styrkas dagar gerna sett sig om efter en starkare vilja att ansluta sig till. Det olika skaplynnet af hertig Carls förmyndarestyrelse och Carl XIII:s s. k. regering, särskildt efter Carl Johans ankomst hit. talar tillräckligt för sig sjelft och behöfver ej vidare utläggas[4]. Mera tvunget blef alltid förhållandet mellan Carl Johan och hans adoptiv-mor. som hade svårt att förgäta sina Gustavianska sympatier och det streck. Carl Johans utväljande dragit öf-

[1]) Denna låda hämtades af friherre Bonde, och blef efter de stadgade 50 årens förlopp öppnad af hans sonson friherre C. J. Bonde, med hvars rika samling af handskrifter dess innehåll nu är införlifvadt på Eriksberg i Södermanland.

[2]) Begrafningen egde rum den 16 Juli. Jfr Inrikes tidningar: N:o 80.

[3]) Jfr ofvan VI: 9—12; 279 och flerstädes.

[4]) Jfr ofvan V: 307 ff.: VI: 275 ff. och flerstädes

ver älsklingsplanen. I det yttre iakttogs dock alltid dem emellan den tillbörliga hållningen; såsom säkerhet kan man åtminstone med kännedom af båda personernas skaplynne antaga, att *om* någonting i detta afseende brast, felet ej låg på Carl Johans sida [1]). Drottning Charlottas bref, af hvilka vi längre fram i samband med ett antal dylika från det gamla konungahusets samtliga medlemmar skola meddela ett och annat såsom prof [2]), uttrycka dock tillgifvenhet och beundran. Hennes förtrogna väninna, prinsessan-abedissan hade vida lättare att finna sig i sakernas nya skick. Den utväg, som redan vid Carl Johans ankomst till Sverige förefans att göra sig henne bevågen, lemnades, såsom vi sett, ej obegagnad [3]) och alstrade ett gynnsamt intryck, som sedan aldrig utplånades. Det goda förhållandet mellan det nya konungahusets medlemmar och den sista qvarlefvande telningen af den gamla Vasastammen var, såvidt oss är bekant, aldrig rubbadt. Huru ädelt Carl Johan besvarade den olycklige Gustaf Adolfs tillnärmande, hafva vi oss redan från föregående del bekant [4]).

Carl Johan, som kort efter enkedrottningens död för en tid valt Haga till sin bostad, emottog derstädes den 1 Juli en uppvaktning af exellensen friherre Carl Bonde. Bonde blef qvarbjuden till middagen, hvilken för öfrigt endast bevistades af grefvarne Engeström och Fleming samt hofmarskal-

---

[1]) Jfr f. öfr. VII: 39; IX: 384, och flerstädes.

[2]) Bil. N:ris 4—17.

[3]) Jfr VI: 12; 276. — Ur prinsessan Sofia Albertinas förut på Stenbocks-godset Thorsjö i Skåne, men numera, efter den Stenbock'ska handskriftssamlingens försäljning till frih. C. J. Bonde, på Ériksberg förvarade brefvexling äro vi i tillfälle att meddela, att den med Frankrike—Westphalen länge förda underhandlingen, ändtligen mot slutet af år 1810, och förnämligast genom Carl Johans personliga bemedling, afslöts på så sätt, att prinsessan, jemte en skadeersättning af omkring 15,000 francs, erhöll en lifränta af 30,000 francs och fri nyttjanderätt till sin fordna bostad i Quedlinburg samt bohagen derstädes. Se Bilagorna N:ris 18 och 19.

[4]) IX: 432 ff.

ken friherre Platen. Så snart man stigit upp från bordet, tog konungen friherre Bonde afsides och började samtala om den aflidna, som i alla tider egt friherre Bondes synnerliga tillgifvenhet [1]).

Friherre Bonde, alltid god hofman och nyss vorden exellens, yttrade sig i de bestämdaste ordalag om den tillgifvenhet, enkedrottningen hyst för Carl Johan och särskildt för prins Oscar. Såsom bevis derpå berättade han bland annat, att han några dagar före Carl XIII:s död haft ett långt samtal med drottningen, som yttrat sin afsigt att till tecken af sina tänkesätt och såsom erkänsla för den ömma uppmärksamhet, de vid alla tillfällen visat henne, insätta Carl Johan och hans son till sina universalarfvingar, med undantag allenast af några obetydliga förfoganden till förmån för några få vid hennes eget hof anställda personer.

Då friherre Bonde invände att ett dylikt steg, som taget af konungen, obetingadt skulle af alla gillas, tilläfventyrs skulle komma att ådraga henne förebråelsen att hafva begått en orättvisa mot sina slägtingar, svarade hon:

»Hvad kallar ni slägtingar? Jag har inga sådane. Jag har visserligen en bror, men han är rik och behöfver intet [2]),

---

[1]) Äfven den ofvan nämnda lådan lärer då hafva kommit till tals och konungen yttrade sin önskan att få i friherre Bondes närvaro genomse de derstädes förvarade papperen; men B. svarade: »Om E. Maj:t genom hofkansleren gifver mig en skriftlig befallning derom, skall jag lyda, men jag tror mig ej dertill ega enskild befogenhet». Carl Johan var ej nöjd med svaret, men någon befallning gafs ej. (Meddelande af friherre C. Jedvard Bonde. 19/11 1859).

[2]) Drottning Charlottas broder var storhertigen af Holstein-Oldenburg, Peter Fredrik Wilhelm, f. 1754 † 1823. Sinnesrubbning gjorde honom oförmögen att sjelf styra sitt land, hvadan hans syskonbarn Peter Fredrik Ludvig regerade såsom administrator i hans namn. Han vistades i nära 50 års tid på Ploens slott under ett slags bevakning, sysselsatte sig mest med musik, teckning och läsning och utmärkte sig särskildt såsom schackspelare. Han

och hvad beträffar Gustaf Adolf och hans barn, vet ni sjelf, min baron, att jag med dem ingen slägtskap eger. Jag är fullt förvissad, att Gustaf Adolf ej är Gustaf III:s son, och hela folket har länge misstänkt detsamma, o. s. v.».

Carl Johan berättade då med anledning af dessa yttranden, att han några dagar efter öppnandet af Carl XIII:s testamente varit en afton hos enkedrottningen i sällskap med riksmarskalken grefve Essen och några andra herrar. Man började då tala om ett besynnerligt dokument, som anträffats bland den aflidne konungens papper; — samma Munck'ska memoire, som i föregående delar flera gånger blifvit vidrörd [1]). Konungen, som samma dag i statsrådet tagit kännedom deraf, talade derom med Essen i förtäckta ordalag, emedan ämnet ej gerna, åtminstone ej i denna krets, medgaf annan behandling. Men enkedrottningen blandade sig i samtalet och förklarade sig jemväl känna denna skrift.

»Jag vill väl aldrig tro, att E. Maj:t läst denna grumliga produkt», invände Essen.

»Jo, visst har jag det!» svarade enkedrottningen med sitt vanliga »laissez-aller».

De häraf föranledda ryktena voro emellertid ett föremål för många utläggningar i en tid, då legitimiteten å vissa håll framställdes såsom den enda osvikliga grundvalen för samhällenas fortfarande bestånd.

På sjelfva sin kröningsdag hade Carl Johan lofvat den norska kröningsdeputationen, att han skulle infinna sig i Trondhjem för att der emottaga sin andra krona. Enkedrottningens död och riksdagens afslutande nödgade emellertid till förnyade uppskof. Allt var dock förberedt till resan, då hof-

åtnjöt en årlig pension af 20,000 Rdr Specie. I Bilagorna finnas dels i drottning H. Elisab. Charlottas bref till Carl Johan några upplysningar om honom, dels ock (N:o 20) en berättelse efter Reuterholms anteckningar, om ett af honom i Ploen aflagdt besök. Jfr ock Bilagan N:o 21.

[1]) Jfr I: 7 Kap. pag. 229 i noten; III: 265 ff.

stallmästaren friherre Werner v. Schwerin [1]) en af de första dagarne af Augusti månad infann sig i Stockholm och begärde ett enskildt företräde hos konungen. Dervid meddelade han följande besynnerliga berättelse: »Då jag i slutet af förra månaden befann mig på besök i Köpenhamn, erhöll jag af flere betydande personer den i förtroende lemnade uppgiften, att en sammansvärjning förehafves i Norge, åsyftande ingenting mindre än att afdagataga E. Maj:t och H. K. H. Kronprinsen under den förestående resan. Man önskade, att jag derom skulle underrätta E. Maj:t och jag kan ej annat än på det aldra högsta afråda E. Maj:t från denna resa.» Konungen tackade honom för hans nit och goda tänkesätt, men tillade, att denna underrättelse ingalunda finge förhindra den tilltänkta färden, och att hans lif tillhörde den, som trodde sig kunna taga det. Efter mottagandet af detta svar vände sig friherre von Schwerin till några af konungens förtrogne och en bland dessa, grefve Gustaf Löwenhielm fattade verkligen oro och afrådde konungen från att resa. Sedan konungen låtit honom tala ut, svarade han: »Ni vill att jag skall styra er och att jag likväl skall frukta döden. Lemnom åt försynen att styra detta jordiska och låtom oss göra vår pligt. Jag förnyar min befallning om afresan och går mina banemän till mötes, såvida sådane finnas, något hvarpå jag dock högeligen tviflar [2]).

Resan anträddes verkligen den 5 Augusti, vägen togs öfver Strömsholm till Bodarne, der exellensen Adlersparre och grefve Platen voro till mötes. Derifrån styrdes kosan till Götakanal, der de pågående arbetena beságos, samt vidare öfver Mariestad, Wenersborg och Blomsholm till Svinesund, der på svenska sidan norske statsministern Peder Anker samt statsråden Fasting och Sommerhjelm mötte. På motsatta

---

[1]) Samme friherre Werner v. Schwerin, som år 1795 förvägrades att komma till Petersburg, dit han blifvit sänd att tillkännagifva Gustaf IV Adolfs förlofning med prinsessan af Mecklenburg. Jfr III: 159 ff. † 1840.

[2]) Berättelse i S. S. antecknad efter Carl Johans diktamen, 1837, $^{27}/_{2}$.

stranden, der riksståthållaren grefve Mörner och hela norska statsrådet, jemte ortens myndigheter infunnit sig att mottaga konungen, hade Fredrikshalls borgerskap anrättat en dejeuner, efter hvars intagande de resande fortsatte färden till Sommerhjelms egendom Tomb. Derifrån skedde följande dag, den 11 Augusti, afresan till Christiania, der konungen mottogs med öfliga högtidligheter [1]).

Skildringen af ställningen i Norge vid denna tid och särskildt sinnesstämningen mot Sverige torde lämpligast sättas i samband med den teckning af Norges öden under här behandlade tidrymd, som i ett följande kapitel af denna del kommer att gifvas. Så mycket vilja vi blott på förhand anmärka, att konungen ej var rätt belåten med storthinget, och att missnöjet heltvisst också var ömsesidigt, eljest hade väl ej förslaget att en deputation af storthinget skulle möta vid riksgränsen fallit [2]), såsom nu var händelsen, ehuru man sedan sökte förgylla försumligheten härutinnan med tal om storthingets ifver att vilja afsluta sina maktpåliggande öfverläggningar. Man skymtar ock i konungens svar till den af Christie anförda storthingsdeputationen, som dagen efter hans ankomst till Christiania hade företräde, icke otydligt ett missnöje [3]), som dock snart blifvit skingradt. Före sin afresa från Christiania (den 25 Augusti) tog konungen högtidligen farväl af storthinget, som antagligen skulle hafva slutat sina arbeten före hans återkomst, samt anträdde derpå öfver Röraas färden till Norges urgamla kungastad, som ej sedan år 1482 skådat en kröning.

Vid sin ankomst till Störens prestgård erhöll konungen underrättelse, att oroligheter yppats i Hedemarken, som han två dagar förut rest igenom, samt i Christians amt och kringliggande trakter (Hallingdalen, Valders och Ringerige), och att skaror af oväpnad allmoge från dessa nejder gifvit sig på väg till Christiania för att uppsöka storthinget och för-

---

1) Jfr Inrikes Tidningar, N:o 93.

2) Med 67 röster mot 5. Se storthingets förhandlingar för d. 1 Augusti 1818.

3) Jfr Inrikes Tidning, N:o 93.

skaffa konungen samma envåldsmakt, som de danske konungarne egt.

Denna folkresnings anledning och upphof har blifvit sökt på vidt skilda håll. Carl Johan tycktes sjelf någon tid vilja ställa den i samband med dolda danska ränker och de hemliga vinkar, han erhållit om under resan ställda försåt. Deremot trodde sig den unga norska frihetens ifrige förkämpar i denna rörelse skåda ett allvarligt menadt hot mot det kära fria statsskicket och de ställde icke otydligt Sveriges reaktionärer till ansvar för dådet. Samtida anteckningar föreligga dock, dels i de samlingar, som utgöra hufvudkällan för dessa »Minnen», dels annorstädes [1]), hvilka otvetydigt gifva vid handen, att båda dessa tolkningar varit fullkomligt felaktiga. Rätta anledningen är deremot tvifvelsutan att söka i det ganska allvarsamma missnöje, som hos allmogen alstrats dels af den stränghet, hvarmed, under rådande nöd, utskylderna indrifvits, dels ock af vissa storthingets beslut, särskildt det förhatliga af år 1815 om ett tvångssammanskott för national-bankens bildande [2]). Och ur de nordiska folkens medfödda böjelse att undan allt slag af förtryck fly till sin konungs hjelp framgick helt naturligt, tyckes oss, de ärliga, okonstlade norske böndernas tilltag.

Grefve Jakob De la Gardie, som i egenskap af ordförande för den svenska riksdagens kröningsdeputation samtidigt färdades samma väg, antecknar redan under den 24 Augusti följande: »I allmänhet är folket missnöjdt med storthingets envisa och godtyckliga uppträdande. I Hedemarken och Guldbrandsdalen tycktes mig detta missnöje starkast, och jag mottog en dag vid pass ett tjog bönder, som kommo för att fråga mig, om det ej vore bättre, att konungen blefve förklarad för enväldig och att man afskaffade storthinget, som endast var sammansatt af stackare (»lappare»). Jag svarade dem, att konungens önskningar vore att göra båda sina folks lycka; att han i denna afsigt antagit den statsförfattning, norrmännen sjelfve gifvit sig; att han ej eftersträfvade enväldet, hvilket

[1]) Jfr bland annat Claus Pavels Biografi og Dagbøger: 479 ff.

[2]) Jfr IX: 288.

var stridande mot hans skaplynne och hans omvårdnad om folkets väl; att visserligen hans kärlek till rättvisan och hans upplysta förstånd, ej gåfvo anledning att befara något för folket menligt af en dylik oinskränkt maktutöfning; men att han dock blott var en dödlig, enväldet deremot beständigt; att förmånerna att välja sina egna folkombud och att medverka till bestämmandet af styrelsens grundsatser och skatterna väl vore alltför dyrbara att uppoffras; och att ändtligen, om ock folket af ren öfvertygelse samt af aktning och kärlek för sin furste skulle vilja gifva honom enväldet, skulle han ej mottaga det [1]).

Vid första underrättelse om uppresningen hade emellertid konungen med vanlig kraftfullhet och raskhet vidtagit sina mått och steg. Amtmannen i Hedemarken, Lauritz Weideman, som åtföljde konungen på resan, fick genast befallning att återvända till sitt amt för att å konungens vägnar strängeligen anmana bönderna att begifva sig hem igen. Derpå afsände han till Fredrikshall en af sina adjutanter (sedermera general P. R. Fleischer) med befallning att sammandraga trupperna i grannskapet och tvinga de från Hedemarken anryckande hoparne att stanna, derest de ej åtlydde sin amtmans befallning. I händelse de förändrade kosan, borde han följa dem i spåren och hindra dem i deras rörelser. Officerare afsändes jemväl till riksståthållaren grefve Mörner, som i och för storthingets afslutande qvarstannat i Christiania, för att underrätta honom om förhållandet och anbefalla honom, att utsända en truppstyrka mot bönderna från Christians amt. Knappast voro dessa anordningar verkställda, då ett antal bönder från Christians amt infunno sig, utskickade, enligt hvad det påstods, af sina kamrater, för att för konungen tillkännagifva, att de ej längre förmådde uthärda storthingets förtryck och derföre voro på väg stadde att upplösa det.

Sedan konungen väl låtit dem tala ut, lät han genom kronprinsen och i närvaro af amtman Weideman, som ej ännu hunnit begifva sig af, allvarligen förehålla dem det brottsliga

---

[1]) Anteckning i S. S.

i deras förehafvande. »Jag har svurit trohet åt den grundlag, som stadgar ett storthing. Eder begäran är stridande mot lagarne; de allena böra leda mig och min första pligt är att förskaffa dem lydnad». Lifligt skildrade han derpå för dem de olyckor, som naturligen skulle härflyta från deras villfarelse; — gaf dem derpå löfte om den spannmål, de sagt sig behöfva, och anmanade dem att oförtöfvadt söka upphinna sina mot Christiania antågande upproriska kamrater, och i konungens namn befalla dem att vända om hem och skingras [1]).

Folkrörelsen fick ock ett hastigt slut. Hedemarksboarne skingrades på sin amtmans tillsägelse; de nyss omtalade utskickade upphunno slutet af skaran samtidigt med de från Christiania utsända truppernas anfall mot densamma framifrån. Ett par hundra togos, de öfriga skingrade sig, största delen af de tagne släpptes, efter med dem anstäldt förhör, på fri fot igen; de förnämsta ledarne åter — 17 till antalet dömdes till flera års fästning, hvilket straff dock af kunglig nåd mildrades till 1 à 2 månaders fängelse [2]).

Den 1 September skedde konungens högtidliga intåg i Trondhjem, gynnadt, liksom de följande festligheterna, af Carl Johans vanliga vackra väderlek [3]). Staden hade klädt sig i högtidsskrud; det enda, som stötte de anländandes ögon, var, att borgarbeväpningens fanor genom ett förbiseende af grefve Trampe fått behålla Christian VII:s namnchiffer. Den 4 September egde en stor utdelning af svenska ordensband rum [4]), och vid samma tillfälle förklarade konungen tillika, att han ville gå storthingets redan två gånger yttrade önskan till mötes och stifta en norsk riddareorden, så snart storthinget anslagit en summa af 5000 Rdr Specie till pensioner åt de blifvande riddarne, vare sig bland norrmännen sjelfve eller bland svenskar, som om Norge gjort sig väl förtjente. Detta

[1]) Anteckningar i S. S. efter Carl Johans diktamen.

[2]) Jfr Inrikes Tidningar. Bil. 109.

[3]) För den närmare skildringen af högtidligheterna vid intåget hänvisa vi till Inrikes Tidn. 104, Bih. 105, 106, 107.

[4]) Inrikes Tidn. 107.

vilkor var afsedt endast såsom en lämpligt anbragt hållhake — hvilket det ock visade sig vara — för att undvika en dylik ordens stiftande, hvilket konungen af flera skäl ansåg både onödigt och onyttigt. Emellertid utnämndes redan vid detta tillfälle grefve Wedel-Jarlsberg till den blifvande ordens skattmästare och statsrådet Sommerhjelm till dess underkansler.

Den 7 September skedde kröningen, med än större prakt, än som utmärkt denna högtid i Sverige. De regalier, krona, svärd, spira och riksäpple, som vid detta tillfälle för första gången begagnades, voro en gåfva af den nye monarken. I kronan var anbragt den stora smaragd, konungen nyss förut erhållit genom brasilianske konsuln herr Westin. Svärdets klinga hade ursprungligen tillhört den värja, Carl Johan bar i slaget vid Leipzig. Kröningspredikan hölls af biskopen öfver Trondhjems stift, Bugge, och dess innehåll var märkligt nog. Norrmännen nämndes knappast utan sårande tillägg och i allmänhet kunde man ej gerna yttra starkare saker åt folk [1]). Man märkte ock tydligen kronprinsens missnöje under predikans fortgång; norrmännen voro ursinnige och det af mer än ett skäl; ty nekas kan ej, att alla dessa klandrande och hånande uttryck kommo med föga smak från en talare, som nyss utmärkt sig såsom en af föreningens ifrigaste motarbetare, som derjemte då på ett temligen opassande sätt skrifvit mot konungen, och som i fråga om trosläran genom sitt vacklande förvärfvat sig det föga afundsvärda tillnamnet Bifrons Theologus (den tvehöfdade theologen) och allt efter hvad fördelen för stunden föreskrifvit varit ömsom fritänkare, neolog och herrnhutare. Missnöjet med predikanten sökte sig ock ett uttryck senare på dagen, då man vid den allmänna illuminationen såg samtliga fönstren i biskopsgården krossade. På ett papper, lindadt kring en af de inslungade stenarne lästes: »Tak for din Tale i dag, Bisp! som du har hædret os,

[1]) Anteckningar efter J. De la Gardie i S. S. — Enligt en mildare tydning: »Den innehöll stora, ehuru obehagliga sanningar, som dock ej lämpligen från denna plats bort uttalas». Pavels; l. c. 485.

hædre nu vi dig igjen», på en annan »Bifrons orator infamis pereat, millies pereat». (Ned med den skändlige tvetalige predikanten[1])!

Detta lilla obehagliga uppträde glömdes dock hastigt i svallet af de lysande fester, som följde sjelfva kröningen i spåren. Om dessa och sinnesstämningen derunder har De la Gardie antecknat bland annat följande: »Kronprinsen gaf middag för båda deputationerna; middagen var glad och konungen vid ett präktigt lynne; han tjusade alla. Jag såg honom tala vid flera gubbar, som greto af glädje och rörelse och som sedan sade till mig att de aldrig i hela sitt lif haft ett lyckligare ögonblick. Då man erinrar sig den ton, som herrskade för 3—4 år sedan och jemför den med den nu rådande, har man allt skäl att glädjas och hoppas allt för båda folkens bästa. Kronprinsens lediga och artigt förekommande sätt, i förening med den allvarliga riktningen i hans tänkesätt, som är så egnadt att slå an på norrmännen, hafva ock förskaffat honom allas hjertan. Fruntimren, som här i landet utöfva ett stort inflytande och som år 1814 visade sig särdeles fiendtligt stämda mot svenskarne, tycktes nu hafva fullkomligt bytt om åsigter. Alla utan undantag, gamla och unga, voro de smått kära i konungen; de talade endast om honom, och sjelfva kronprinsen, trots de fördelar han besitter i sin ungdom och sin förmåga att tala landets språk, fick härvidlag stå tillbaka».

Staden gaf en stor bal, på hvilken man i en förfärlig värme roade sig till kl. 5 på morgonen. Den 9 gåfvo båda deputationerna gemensamt en stor middag för konungen; den 10 var bal hos kronprinsen, d. 11 stor middag. Då utdelades ock till deputationernas samtliga medlemmar guldmedaljer, att af dem bäras till minne af högtidligheten, liksom ock till minne af kungabesöket gåfvor till det allmänna och till enskilda utdelades till ett värde af 50,000 Rdr Specie. Trondhjems ridande borgarbeväpning (unga handlande, — 24 till antalet) hade anmält sin önskan att

[1]) Pavels, l. c. 483, 485; liknande uppgifter finnas ock i S. S. i De la Gardies anteckningar.

få utbyta sin röda drägt mot blå; konungen biföll det med nöje och förärade åt hvardera af den lilla truppens medlemmar en rikt utstyrd sabel, prydd med det kungliga namnchiffret.

Den 12 September skedde affärden; hemvägen togs nu öfver Carlstad. Den 22 September inträffade de höge resande åter i hufvudstaden.

ANDRA KAPITLET.

Rysslands och de öfriga Stormakternas uppträdande mot Sverige i den dansk-norska liqvidations-frågan.

(1815—1819).

Den Heliga Alliansen. — Kejsar Alexander I dess egentlige stiftare. — Teckning af hans karakter. — Alliansens syfte. — Dess erkännande af makterna. — Englands ställning till densamma. — Sveriges accession, 1816. — Misshälligheter med Danmark i anledning af VI artikeln af Kielerfördraget om Norges förpligtelse att gälda en del af den danska statsskulden. — Danmark påkallar den Heliga Alliansens mellankomst. — Alexander vänder sig med en förtrolig skrifvelse i ämnet till Carl Johan. — Afböjande svar. — Norge framställer anspråk på återbekommandet af Island, Grönland och Færöarne, m. m. — Danmark förnyar sina framställningar hos stormakterna. — Österrike, Preussen och England anmoda Ryssland att med större allvar uppträda mot Sverige. — Deras närgångna noter. — Alexander vill endast lemna sitt bifall till ett »half-officielt» steg. — Furstemötet i Aachen. — Detta mötes allmänna skaplynne. — Furst Metternich och »Propagandan». — Monarkernas bref till Carl Johan rörande dansk-norska frågan. — Stötande slutmening deri. — Konungens högstämda svar. — Alexander vägrar att mottaga svaret. — Brefvexling mellan grefve Nesselrode och herr Brandel. — Konungens förtrytelse. — Han låter förstöra kejsarens bref. — Prinsen-regenten af England anmodas af konungen att blifva skiljedomare i frågan. — Lord Strangford och traktaten af d. 1 September 1819. — Norge erlägger 3 millioner R. Hamb. B:co i stället för 7. — Alexanders grannlaga uppförande vid förmälningen mellan Gustaf IV Adolfs dotter och storhertigen af Baden. — Hans förändrade politik efter hemkomsten från Aachen. — Carl Johans plan att bilda en motvigt mot den Heliga Alliansen genom ett förbund mellan Europas samtliga konstitutionella stater. — Svårigheter och betänkligheter dervid. — Grefve Carl Löwenhielm i Åbo. — Hans märkliga samtal med kejsar Alexander. — Ändrade åsigter. — Anledningarne dertill.

Nära nog samtidigt med Napoleons slutliga besegrande och den af hans fall betingade nydaningen af de europeiska staternas inbördes förhållanden, offentliggjordes en urkund, som af många skäl var egnad, att redan då tilldraga sig en mer än vanlig uppmäksamhet. Ej nog att den var affattad i egen-

domliga, mystiska ordalag, dittills aldrig hörda i diplomaternas språk, — dessa ordalag stodo äfven i temligen bjert motsats till de handlingar, som undertecknarne såväl förut, som samtidigt låtit komma sig till last. Intet under då, att man genast genom det dunkla omhöljet tyckte sig skåda märkliga syften och tillade denna statshandling en betydelse, som den heltvisst ännu ej egde. — Det är naturligtvis om den sedermera så illa beryktade »*Heliga Alliansens*» stiftelseurkund, vi tala.

Då vårt fosterlands ställning till detta förbund nu påkallar vår särskilda uppmärksamhet, torde det vara lämpligt, att förutskicka en kortfattad skildring, såväl af dess uppkomst, som af den man, hvars personliga egenskaper och själsutveckling i så väsendtlig mån voro för dess tillkomst bestämmande[1]).

Kejsar Alexander var vid sitt uppstigande på thronen, enligt Stedingks yttrande: »en yngling, skön som Apollo, mild och intagande, men af en vek natur; icke mäktig af någon större, sjelfständig kraftutveckling, och derföre jemväl utan förtroende till den egna förmågan.» Naturanlag och uppfostran torde hafva samverkat att frambringa dessa förhållanden. I sin tidiga ungdom var han inom den närmaste kretsen af sina anhörige utsatt för inflytelser af de mest stridiga arter, och särskildt föreskref honom det ömtåliga förhållandet mellan den herrsklystna farmodren och den häftige, nyckfulle fadren iakttagandet af en viss återhållsamhet och varsamhet. Hans lärare, schweizaren La Harpe, inplantade hos sin lärjunge sina republikanska tänkesätt och sin förkärlek för Rousseaus naturteorier, men en motvigt var beredd genom hofmannen och ryssen Soltikows anställande såsom guvernör. Rådgifvare af de skiljaktigaste meningar och skaplynnen — Bentham och Karamsin, Armfelt och Stein, Tourgueneff och Nesselrode, Capo d'Istria och Rasumoffsky — egde stundom hans förtroende. Af allt detta alstrades naturligtvis i hela Alexanders uppträdande ett vacklande hit och dit, en slitning åt skilda håll, hvilken påtryckte allt hans görande och låtande en pre-

[1]) Hufvudsakligen följa vi härvid *Gervinus:* Gesch. des neunzehnten Jahrhunderts I: 211 ff. II: 692 ff.

gel af halfhet. Deraf förklaras ock dessa många raska ansatser till storverk, hvilka lemnas ofullbordade, då frukten ej vill infinna sig genast efter utsädet. Gerna sökte han ock, i dunkel känsla af sin egen svaghet, stödet af kraftigare naturer och var med sin stora mottaglighet för intryck alltid färdig att med dylika ingå ideala vänskapsförbindelser, likvisst af merendels kort varaktighet; så med Napoleon, så ock — ehuru mera fast — med Carl Johan.

I början af sin regering och med få afbrott ända till den tidpunkt, vi här närmast skola behandla, yttrade han esomoftast en sannolikt uppriktig tillgifvenhet för statslifvets fria former. I Stedingks depescher från 1810 finnas flera intyg härom; till Carl Johan skref han (26 Febr./8 Mars 1812) »att näst verldens oberoende vore hans käraste önskan att se de liberala idéerna återväckta till lif i Europa, der de nu en tid bortåt varit så obarmhertigt förtrampade, samt att skydda denna verldsdel mot det barbari, som hotar att der inbryta». Samma språk förde han under Wienerkongressen till Stein, och från dessa åsigter utgingo jemväl hans planer att i strid mot det gammal-ryska partiets önskningar gifva Polen en fri författning, hvilken efter hans egna antydningar (i throntalet i Warschau, Mars 1818), var afsedd att komma hans samtliga stater till del [1]). Men ett ögonblick senare var han färdig att rygga tillbaka för de mötande svårigheterna. Fasthet och konseqvens vann han först i den ålder, då den ungdomliga glöden afsvalnat, hans idealer störtat samman vid beröringen med den sträfva verkligheten, och han sjelf fallit ett offer för Metternichs snärjande statskonst.

Sådan var den ena sidan af hans skaplynne. En annan — för utredningen af det här behandlade ämnet ännu vigtigare — sida utvecklade sig i nära samband med 1812 års händelser. Den förfärliga själsspänning, hvari han af dem försattes, de ovana kraftansträngningar, till hvilka han gång på gång nödgades, vållade en häftig omstörtning såväl med hans yttre som inre menniska. Under de förfärliga dagar, då Moskwa gick upp i lågor, grånade hans hår och han började synbart

---

[1]) *Tourguneff* La Russie et les Russes. I: 84.

åldras. »Denna brand» har han ock sjelf en gång yttrat, »upplyste min själ». [1]) Han lärde sig känna den tomhet, som den fransyska skolans läror lemnat i hans själ, i krigets oväntade utveckling och följder varsnade han sedan den Gud, som skriften oss uppenbarat, och Europas befrielse blef hans egen. Han kände sig vid Bibelns läsning träffad liksom af ett tveeggadt svärd och fann der otaliga hänsyftningar just på sitt eget tillstånd. Den fromme amiral Schischkow förelade honom en utförlig biblisk uppsats med tillämpning på de senaste krigshändelserna; de läste den tillsammans och rördes dervid till tårar. För att förskaffa hela sitt folk samma tröst, som han sjelf funnit af den Heliga Skrifts läsning, grundade han midt under stridsbullret (Januari 1813) ett ryskt bibelsällskap. Från denna tid iakttog man ofta utbredd öfver hans väsende en egendomlig känslighet, blandad med ett drag af svårmod, synnerligast då han, beherrskad af sina predestinationsidéer, qvaldes af den föreställningen, att hans närvaro öfverallt bragte ofärd med sig. Krigets lyckosamma vändning återställde dock en viss jemnvigt mellan denna nedslagenhet och allenaherrskarens sjelfkänsla. Men man varseblef dock under de tätt på hvarandra följande öfverraskande och hastiga framgångarne med förvåning och beundran en sjelfförnekande blygsamhet, som från en person i hans ställning icke eger många motstycken. Då man vid en fest i Wilna nedlade för hans fötter de från fienden tagna fanorna, vek han blyg tillbaka; i Paris såg man honom dagligen till fots besöka ett kapell, der han ödmjukt knäböjande förrättade sin andakt; vid hemkomsten från kriget vägrade han att mottaga den hyllning, hans hufvudstad ville egna honom, liksom han ock, med förklaringen att Gudi allena tillkom äran för hvad som skedt var, afböjde det tillnamn af *den Välsignade*, som senaten ville tilldela honom.

[1]) Se *Eylert* Charakterzüge und Historische Fragmente aus dem Leben des Königs von Preussen Friedrich Wilhelm III. II: 2. 242—256. Det derstädes anförda samtalet är för öfrigt i sin helhet särdeles betecknande för Alexanders själstillstånd och åsigter.

Jfr ock Svenska Bibelsällskapets årsberättelse 1862, pag. 35 ff.

Så var småningom den sinnesförfattning förberedd, uti hvilken han föll i händerna på fru v. Krüdener och hennes fromma vänner, Stilling, Bergasse, m. fl.

Fru von Krüdener [1]) hade i sin ungdom hejdlöst hängifvit sig åt den stora verldens nöjen och förvillelser; då fägringens försvinnande manade henne till ett afbrott härutinnan, sökte hon en tid, men utan framgång, att skaffa sig ett namn såsom författarinna, och slutligen kastade hon sig in på svärmeriets bana, dock alltjemt med förkärlek sökande de stores grannskap. Från Carlsruhe, der hon år 1814 någon tid vistades i kejsarinnan Elisabeths närhet, förstod hon att genom fröken Roxandra von Stourdza tillställa den i Wien vistande kejsaren åtskilliga mystiska skrifvelser, i hvilka hon omförmälde sig hafva högst märkliga ting att för honom yppa. Dessa bref hvimlade af bibelspråk, förnämligast ur Uppenbarelseboken, och vållade snart, isynnerhet sedan Napoleon återkommit från Elba, att Alexander djupare än någonsin förut försjönk i religiösa svärmerier. Ändtligen öfverraskades han i Heilbronn af fru von Krüdener personligen och hade med henne flera förtroliga samtal dels i Heidelberg (9—24 Juni 1815), dels i Paris [2]). Fälttågets oväntade lyckliga utgång gaf henne ännu lättare spel, emedan den syntes kejsaren ett nytt under. Han började ånyo betrakta sig såsom ett af försynen särskildt utsedt redskap för dess outransakliga afsigter, och fru v. Krüdener firade honom såsom revolutionens besegrare, »*den hvite*

---

[1]) Juliana Vietinghoff var född i Riga 1766 af samma gamla tysk-liffländska härmästar-ätt, som till Sverige utsträckt flera grenar af samma namn. Hennes man var rysk diplomat, deras äktenskap upplöstes genom skilsmessa. Hon dog på Krim i ett slags förvisning, (Dec. 1824) — ett ytterligare bidrag till kunskapen om Alexanders ombytlighet.

Hufvudkällan för hennes lefnad torde ännu vara *Charles Eynard:* Vie de M:me Krüdener I. II. 1829; jemför ock *Sainte Beuve's* uppsatt i Revue des deux Mondes 1849, 15 Sept., samt särskildt för hennes förhallande till den Heliga Alliansen *Krug:* Gespräch unter vier Augen mit Frau von Krudener (Gesammelte Schriften III: 267 ff.)

[2]) Om fru v. Kruděners upptradande derstädes, se t. ex. Souvenirs et correspondence de M:me Recamier I: 285 ff.

fredsengeln», den *»Herrans utkorade»*, som i Norden skulle grunda *»det nya Jerusalem»*. Ur denna sinnesstämning utgick första förslaget till den »Heliga Alliansen», som bär datum af den 26 September 1815.

Enligt urkundens innehåll [1]) skulle de tre undertecknande furstarne vid hvarje tillfälle och öfverallt lemna hvarandra ömsesidigt understöd och hjelp; de skulle i sina förhållanden till hvarandra och i den inre förvaltningen af sina stater iakttaga kristendomens, rättvisans och fredskärlekens grundsatser; de skulle sinsemellan känna sig förenade i ett kristligt fostbrödraskap och till sina undersåter intaga familjefäders ställning; de bekänna, att det kristliga samhället, hvaraf de sjelfve och deras folk utgöra en del, i sjelfva verket ej någon annan öfverhet eger än den, från hvilken all makt utgår och som sluter uti sig all kärlekens, kunskapens och vishetens skatter, nemligen Gud, vår gudomlige Frälsare Jesus Kristus, den Högstes ord, lifsens ord, o. s. v.

Dylika ordställningar skulle naturligtvis väcka uppseende, icke minst bland de vid sådane klausuler ovane diplomaterne. Furst Metternich, som sedermera så förträffligt visste att begagna sig af öfverenskommelsens sväfvande ordalag och att deri inlägga allt, som för Österrikes frihetsfiendtliga statskonst var lämpligt, kallade nu det hela för »ett meningslöst pladder»; lord Castlereagh skrattade åt förbundets »sakramentala form» och sade det icke medföra någon annan fara, än att för längre tid beröfva diplomatien hoppet om en begriplig ordbok» [2]).

Än mindre visste den stora allmänheten, hvad den borde tänka. Samme furstar, som här talade den kristliga kärlekens språk, hade omedelbart förut vid Wienerkongressen gifvit prof på allt annat än broderligt sinnelag. Dolde sig ej några planer mot folkens frihet bakom de vackra orden; — syftade ej hela förbundet åt ett stormakternas skiljedomarskap eller

---

[1]) Den finnes aftryckt flerestädes; för Svenske läsare kanske lättast tillgänglig hos *Bäckström:* Öfversigt af de europeiska staternas historia sedan 1815. I: 28 f., eller *(D. Frölich)*. Hvad är att göra? eller rådplägningar om rätt och reform, p. 298 ff.

[2]) *Gervinus:* l. c. II: 727.

kanske närmare uttryckt: åt Rysslands allenaherrskande? — Så frågade man då, och så har man isynnerhet sedan dess frågat med de fakta för ögonen, som af sluge statsmän spunnos ut ur den ursprungliga härfvan. Vår öfvertygelse är, att den Heliga Alliansen, då den ingicks, var uppriktigt menad och ett troget uttryck af kejsar Alexanders håg och sinnesförfattning för ögonblicket, men också utsatt för vådorna af de hos honom så vanliga omkastningarne i åsigter och känslor. Hans medförbundne undertecknade sannolikt snarast af undfallenhet för honom, för att foga sig efter hans ifriga önskningar; och så var väl ock förhållandet med Europas öfriga styrelser, hvilka mer eller mindre hastigt, på den ene eller den andre af de ursprungliga undertecknarnes inbjudning, en efter annan biträdde fördraget [1]). Särskildt veta vi att så var fallet med Sverige [2]).

---

[1]) Englands statsmän undandrogo sig väl att formligen biträda den Heliga Alliansen, såsom varande ett enskildt fursteförbund; men under hela lord Castlereaghs ministèr handlade England passivt i den Heliga Alliansens intressen. Ensam af Europas furstar vägrade för öfrigt den helige fadren att biträda förbundet, skyllande dervid på den likställighet mellan de olika bekännelserna, hvilken tycktes vara åsyftad i detta förbund mellan en grekisk-katolsk, en romersk-katolsk och en protestantisk furste. En dylik religiös indifferentism måste naturligtvis tyckas påfven en styggelse.

[2]) »På inbjudning af kejsar Alexander har konungen biträdt det alliansfördrag, som i Paris blifvit ingånget mellan H. M:t kejsaren, kejsaren af Österrike och konungen af Preussen. Ni är mer än någon annan i tillfälle, herr grefve, att kunna försäkra kejsar Alexander, huru glada vi äro, konungen och jag, att finna ett tillfälle att visa honom prof på vårt förtroende och vår vänskap. Sverige har ingenting mera att önska, dess geografiska läge sätter det i stånd att kunna lefva i fred med Ryssland, utan att afundas dess makt och storhet, och vi böra då skatta oss lyckliga att kunna till dessa politiska skäl lägga personliga känslor af tillgifvenhet och tacksamhet för den höge furste, som styr detta rike». Utdrag ur ett bref från Carl Johan till grefve Gustaf Löwenhielm den 23 Maj 1816. Afskrift i S. S.

Den svenska styrelsen, eller rättare sagdt Carl Johan, gjorde sig nog aldrig någon särdeles hög föreställning om förbundets betydenhet eller möjligheten att på denna väg lösa den eviga fredens problem. Men *om* — och denna gissning låg otvifvelaktigt nära till hands — det dolda syftet kunde vara att upprätthålla det nyskapade statsskicket, egde obestridligen såväl Sverige som dess kronprins ett intresse att dervid bevaka. En vägran borde således ej ifrågakomma. Den skulle i intet hänseende hafva verkat någon ändring i förbundets syften och handlingssätt, men väl kunnat alstra missbag hos bundsförvandter, som nyligen gjort oss betydande tjenster. Aldraminst borde den ega rum i en tidpunkt, då illviljan arbetade på medel att söndra oss från Ryssland i en syftning, som ej var den nya dynastien obekant [1]). På framställning af Suchtelen i början af Maj månad 1816 biträdde derföre Sverige den Heliga Alliansen (21 Maj s. å.) [2]). Denna vårt fosterlands anslutning till ett system, som för lång tid skulle vara bestämmande för Europas öden, var väl sålunda snarast en gifven följd af omöjligheten att under förhandenvarande omständigheter återgå till våra gamla politiska traditioner, dem tiden och Frankrikes undantagsställning gjort fullkomligt otillämpliga. För öfrigt ansåg sig Sverige lika litet som någon annan af de makter, som biträdde förbundet, härigenom förpligtadt att erkänna något slags europeisk öfverdomstol, och Carl Johan bevisade detta snart i handling under de förvecklingar, som utgöra det särskilda föremålet för våra undersökningar i detta kapitel.

Såsom bekant är, innehöll 6:te artikeln af fredsfördraget i Kiel ett stadgande, att någon del af danska rikets statsskuld vid tidpunkten för Norges afträdande skulle af Norge öfvertagas »i förhållande till dess folkmängd och tillgångar» [3]). Oaktadt de tilldragelser, som derefter söndersleto fredsfördraget, underkändes aldrig denna förpligtelse af Norges regering

---

[1]) Jfr IX: 365 ff.

[2]) En dylik accessions-akt utvexlades med österrikiska hofvet den 26 Nov. 1816. Se Bilagan N:o 22.

[3]) Jfr VII: 330 ff.

och Carl Johan lyckades verkligen, ehuru med någon svårighet, åt sig utverka från storthinget en adress (af den 24 November 1814), genom hvilken, under erkännande af samma grundsats och med förbehåll att Norge å sin sida borde söka göra sina anspråk mot Danmark gällande, åt konungen anförtroddes ledningen af dessa underhandlingar[1]).

Sådan var ock syftningen af de föreskrifter, med hvilka de tvenne norske underhandlarne, statsrådet Löwenskjold och expeditionssekreteraren Vogt, försågos. I Maj 1815 anlände de till Köpenhamn. Efter något dröjsmål, föranledt förnämligast deraf, att konung Fredrik VI ännu ej återkommit från Wienerkongressen, utnämndes till underhandlare å Danmarks sida exellensen Malling, geheimelegationssekreteraren Röyen och finansdirektionsledamoten Alberg. Tvister om fullmakternas form borttogo ytterligare en rundelig tid, och särskildt visade sig tydligt, att danska regeringen högst ogerna såg sig nödsakad att underhandla med *norska* ombud. Dess insagor häremot, fullföljda ända till Ryssland, kunde dock ej rimligtvis föranleda någon ändring. Ändtligen kom man till hufvudämnet för öfverläggningarne; men vid första tal om skuldsummans rättvisa fördelning yppade sig allvarsamma svårigheter. Norges folkmängd var väl jemförelsevis lätt beräknad, men icke så dess »tillgångar», hvilka dock, enligt fredsfördragets ordalydelse, jemväl borde tagas i betraktande. Danmarks första fordran var, att Norge såsom sin anpart i riksskulden skulle erlägga 7 millioner R:dr Hamb. B:ko; men i betraktande af Norges svaga tillgångar hemställde de danske underhandlarne derjemte, huruvida icke Sverige kunde finnas villigt att åtaga sig gäldandet af någon del häraf. Detta förslag blef naturligtvis tillbakavisadt och då de norska ombuden i stället framlade betydliga motanspråk på Danmark, ansåg hofvet i Köpenhamn sin goda rätt hotad och vände sig med sina klagomål till Europas samtliga regeringar — den turkiska ej

[1]) För bedömmandet af storthingets ställning till frågan i detta skede af dess utveckling hänvisa vi för öfrigt till storthingets adresser af den 30 Maj och 2 Juli 1816 samt storthingsförhandlingarne för den 4 Juni 1818 (Junihäftet p. 8—33).

ens undantagen — påkallande deras stöd mot den förmenta orättvisa, Sverige ville tillfoga det. I ett egenhändigt bref till kejsar Alexander begärde konungen af Danmark (Mars 1816) hans mellankomst. Han beklagar sig deri öfver att man inblandat Norge i denna underhandling, ehuruväl Danmark ingenting hade att afgöra med detta land; han hemställer, huru orättvist det vore, att hafva tvungit Danmark till ett afträdande af Norge, om man nu ej jemväl tvingade Sverige att uppfylla de förbindelser, som vid afträdelsen blifvit fästade; han vädjar till kejsarens rättskänsla och ädelmod, enär kejsaren i väsendtlig mån bidragit till afslutandet af Kielerfördraget och således borde vara angelägen att se dess bestämmelser uppfyllda [1]).

Att beriktiga dessa framställningar, var ett af föremålen för den ofvan [2]) omtalade, åt grefve Gustaf Löwenhielm anförtrodda, beskickningen, och han bör hafva härutinnan lyckats ganska väl, att sluta af den klara och bevisande framställning i ämnet, som han i Petersburg öfverlemnade och hvilken vi här nedan meddela [3]).

Trasslet med Danmark ökades dock i allt betänkligare grad. Å ena sidan högt uppdrifna anspråk, å den andra ett nog märkbart begär att nedpruta dem till det minsta möjliga; bådadera en temligen naturlig följd af de tvenne underhandlande makternas betryckta penningställning vid sagde tidpunkt. Till dessa tvistepunkter lades snart andra. Danmark bibehöll ännu alltjemt i sitt riksvapen det norska lejonet; klagomålen häröfver besvarades först undvikande och sedan med den förklaring, att man allenast afvaktade liqvidationsfrågans afgörande för att i detta hänseende tillmötesgå svensk-norska regeringens önskningar. Då det oaktadt vårt sändebud i Köpenhamn, baron Tawast, i en ny not återupptog denna

---

[1]) Tawasts depesch till Engeström, Köpenhamn den 31 Mars 1816, efter framställning af Rysslands chargé d'affaires derstädes. Afskrift i S. S.

[2]) IX: 370.

[3]) Se Bilagan N:o 23.

fråga [1]), sökte Danmark ånyo ryskt skydd, för att befria sig från denna »efterhängsenhet». Grefve Moltke, densamme som någon tid under fälttåget år 1813 åtföljt kejsar Alexander, rycktes (Febr. 1817) från sin post i Berlin, för att till Petersburg öfverbringa klagomålen. Alexander svarade (April 1817), att, ehuruväl hvarken sedvänjan eller Kielerfördragets ordalydelse förpligtade konungen af Danmark att förändra sitt rikes vapen, trodde han dock, att konungen kunde göra detta medgifvande såsom en följd af sina personliga tänkesätt. Å andra sidan uttryckte kejsaren sin förhoppning, att de förtroliga meddelanden, han i detta ämne gjort kronprinsen af Sverige, icke skulle förfela att bringa till önskad verkställighet den omtvistade artikeln af Kielerfördraget [2]).

Något framsteg i underhandlingarne förspordes dock ej. De tvenne först använde norske underhandlarne hade redan i Januari 1817 rest åter hem och nu bevakades Norges intressen först af justitiarien Berg, som jemväl i medlet af Oktober samma år anträdde hemresan, hvarefter statssekreteraren Holst ensam ledde underhandlingarne. Anspråk af hvarjehanda art hade emellertid blifvit väckta. Man yrkade å Norges vägnar återställandet af Færöarne, Island och Grönland, såsom af gammalt Norges lydländer; vidare framställde norrmännen anspråk på någon del af Öresundstullen, såsom varande en under båda rikenas förening och med Norges väpnade bistånd förvärfvad förmån. Ändtligen fordrade man ock öfverlemnandet af flera särskilda fonder, som tillhörde offentliga inrättningar i Norge. Det hela tycktes Danmark vara anlagdt på att söka komma åstad ett slags qvittning [3]). I sitt bryderi vände sig då dess

---

[1]) Skriftvexlingen om denna fråga innefattas i Tawasts depescher af den 17 Augusti 1815, 9 November 1816, 15 Dec. 1816 samt Rosenkrantz' not till Tawast af den 31 Jan. 1817, hvilka dels i original, dels i afskrift förvaras i S. S., men ej torde kunna anses vara af den betydenhet, att de böra in extenso meddelas.

[2]) Depesch från Tawast till Engeström den 20 April 1817. Orig. i S. S.

[3]) Samtidigt såg Danmark en ny förorätt från vår sida i de mått och steg, som vid segelfartens öppnande blifvit vid-

regering till samtliga stormakterna, hvilkas sändebud i Petersburg förenade sig i den åsigt, att man borde förmå kejsaren till ett mera bestämdt steg mot Sverige. Alexander tillkallade grefve Löwenhielm.

»Man plågar mig oupphörligt», sade han, »med frågan om edra dansk-norska liqvidationer. De öfriga staterna vilja med all makt förmå mig, att med dem göra gemensam sak i formliga åtgärders vidtagande mot Sverige. Hittills har jag dock lyckats förebygga detta. Jag har velat spara såväl kronprinsen som mig sjelf obehaget häraf. Jag har förmått makterna att uppskjuta denna åtgärd och lofvat, att använda mitt personliga inflytande hos kronprinsen, för att söka få saken i godo uppgjord. Gifve Gud, att jag lyckades härutinnan och derigenom blefve befriad från denna efterhängsenhet från danska hofvets och dess beskyddares sida».

Löwenhielm svarade: »att konungen i sin egenskap af Norges regent aldrig underkänt dess förbindelse att betala vederbörlig anpart af den danska statsskulden. Men innan detta kunde ske, borde man hafva kommit öfverens om grunderna för fördelningen, och han trodde ej att, vare sig Ryssland eller något annat land kunde anse sig befogadt att inblanda sig i dessa detaljer».

Detta medgaf kejsaren, och sade sig bäst hafva bevisat det, enär han i denna sak allenast velat använda sin enskilda bemedling hos kronprinsen.

Huru än härmed sig förhöll, lär det ryska kabinettet hafva varit af annan mening, ty general Suchtelen inlemnade nästan samtidigt en formlig not, i hvilken han i sin kejsares namn yrkar på uppfyllandet af Kielerfördragets VI:te artikel.

---

tagne, för att hindra det allt mer öfverhand tagande lurendräjeriet från Sjælland till Skåne. En ny framställning skedde med anledning häraf i Petersburg och utsigter öppnades att genom Suchtelen få det öfverklagade förhållandet afhjelpt. Det samtal, som den på så sätt förbigångne Löwenhiem af denna anledning hade med grefve Capo d'Istria meddelas i Bilagan N:o 24. I denna punkt gåfvo vi dock efter för påtryckningen.

Carl Johans förtrytelse häröfver var naturlig, och svaret på denna not blef också sådant det borde blifva. Han dikterade det sjelf för Engeström, och det heter deri bland annat: »att då hvarken Ryssland eller någon annan makt garanterat fördraget i Kiel, erkände man ingalunda någon främmande makts rätt att inblanda sig i denna angelägenhet».

Följden häraf var, att Suchtelen förklarades hafva illa förstått sina instruktioner och hans förhållande stämplades af Capo d'Istria såsom en dumhet (bêtise) under tillägg, att hans ålder allena skyddat honom för allvarlig tillrättavisning. För att godtgöra detta förhastande, tillskref kejsaren ånyo (Oktober 1817) kronprinsen ett enskildt bref i samma grannlaga och vänskapsfulla ton som det förra, bedjande honom deri påskynda den ledsamma liqvidationsfrågans afgörande. Kronprinsen svarade med all värdighet, »att han till sin synnerliga ledsnad ej kunde angifva någon viss bestämd tid för denna frågas afgörande, enär han sjelf ingenting dervid kunde företaga utan storthingets bifall».

Kejsaren vistades i Moskwa, då detta bref (November 1817) till honom genom grefve Löwenhielm öfverlemnades, hvilken dervid yttrade: »Ingenting kan smärta kronprinsen djupare än att se sig ur stånd att uppfylla E. K. Maj:ts minsta önskningar. Men då det här gäller ett iakttagande af hvad den norska statsförfattningen föreskrifver, lärer säkerligen E. K. Maj:t, som sjelf så samvetsgrannt ställer sig till efterrättelse de åt Polen och Finland förlänade fria författningarnes bud, hvarken vilja begära eller ens tillstyrka ett brytande af Grundloven, hvilken förbjuder regeringen, att utan storthingets medgifvande förfoga öfver statens medel».

»Nej, helt visst icke!» svarade kejsaren.» Till Danmark har jag inga förbindelser jemförliga med dem, som förena mig med Sverige. Min vänskap för detta land och för kronprinsen kunna ej betviflas, och om jag beslutit mig för enskilda meddelanden till kronprinsen omedelbart, är det derföre, att jag velat afböja en gemensam åtgärd från makternas sida, såsom alltid för Sverige obehaglig. Jag vill aldrig blanda mig i andra staters angelägenheter; jag är den förste att erkänna deras oafhängighet af hvarandra; men jag hyser en ön-

skan, som jag aldrig skall frångå, — den: att se fred råda inom den stora europeiska familjen och att aflägsna allt, som för densamma kan vara hinderligt»[1]).

Ett nytt memorandum i liqvidationsfrågan utarbetades samtidigt af Löwenhielm och öfverlemnades till kejsaren. Men vid ett nytt företräde, som Löwenhielm några veckor senare erhöll, visade sig temligen tydligt, att Alexander blifvit obehagligt berörd af Carl Johans tillbakavisande beteende. Löwenhielm hade då fått sitt hofs befallning att meddela, det Sverige, till underlättande af liqvidationsfrågans lösning vore sinnadt att försälja S:t Barthelemy. Ön erbjöds åt kejsaren; köpesumman skulle lemnas såsom lån åt Norge. Kejsaren afböjde förslaget under åberopande af den ryska handelns ringa utsträckning, svårigheten att vid möjliga brytningar i framtiden försvara den aflägsna besittningen, och sin personliga motvilja för etthvart steg, som kunde alstra misstroende och tankar att han hyste förstoringsplaner. »Det område, jag beherrskar, är redan blott alltför stort för mina krafter», tillade han. Och hvad ändtligen den dansk-norska frågan beträffade, förklarade han sin roll vara utspelad: »Den är slut, alldeles slut»[2])!

Knappast blef denna frågans utgång bekant, förr än de andra stormakternas sändebud bestormade det ryska kabinettet med anhållan att en gemensam åtgärd måtte vidtagas, »enär kejsarens välvilliga bemödanden strandat mot den halsstarrighet, med hvilken Sverige söker befria sig från de förbindelser, som Kielerfördraget ålägger»[3]).

Efter att hafva mottaget dessa skrifvelser, dem han sjelf troddes hafva framkallat, lade grefve Nesselrode dem inför kejsaren, och meddelade dem derefter på hög befallning åt grefve Löwenhielm, liksom ock de derpå afgifna svaren, uttryckande dervid den förhoppning, att detta »half-officiella»

---

[1]) Löwenhielms depesch den $\frac{22}{10}$ Nov. 1817.

[2]) Löwenhielms depesch den 12 Dec. / 30 Nov. 1817.

[3]) Uttryck i preussiska sändebudets Schoelers not till grefve Nesselrode. Såväl denna not som österrikiska ministern Lebzelterns och engelska sändebudet Lord Cathcarts meddelas nedan. Bilagorna N:ris 25—27.

steg skulle påskynda afgörandet af frågan och göra andra åtgärders vidtagande öfverflödigt [1]).

Tvenne omständigheter synas oss härvid särskildt väl värda af uppmärksamhet; först och främst hela denna notvexlings karakter af att vara ett bland de första uttrycken för den sedermera så beryktade förmynderskaps-politiken från stormakternas sida. Löwenhielm påpekade också i sina inberättelser till Stockholm detta förhållande och sammanställde det med de samtidiga försöken att föreskrifva Spanien och Portugal lämpligaste gången af deras kolonialpolitik. Han kallar det hela för »resultatet af ett nytt system, som dessa makter skapat, och som de pryda med namnet *den Heliga Alliansen*». — Vidare bör man lägga märke till Nesselrodes antydan om, att London torde blifva lämpligaste platsen för fortsatta underhandlingar i denna syftning. Detta förslag gick verkligen i fullbordan och denna omständighet jemte den mera tillbakadragna ställning, Lord Cathcarts bref och hela uppträdande i frågan antyda, torde ej böra lemnas ur sigte, då tal blir om att förklara, hvarföre Carl Johan slutligen valde prinsen-regenten till skiljedomare för tvistepunkternas afgörande.

Innan detta nya uppslag i frågan hunnit blifva öfvervägdt af svensk-norska regeringen, gick Carl XIII ur tiden. Af det föregående känna vi redan, huruledes Alexander, glömsk af dessa små förvecklingar och det obehag, afhöjandet af hans bemedling förorsakat honom personligen, var den förste att uppriktigt lyckönska Carl Johan till hans thronbestigning. Det bref, general Czernitcheff af denna anledning öfverbragte, slutade dock med en häntydning till den danska liqvidationsfrågan. Detta bihang till lyckönskningarne gjorde ett mindre behagligt intryck, och Carl Johan, som nyss nedskrifvit sitt tal till ständerna, uti hvilket, vid skildringen af rikets ställning till utrikes makter, ett välförtjent beröm var egnadt åt kejsar Alexander, trodde sig nu böra spara dessa uttryck, till

[1]) Nesselrodes skrifvelser, liksom Löwenhielms svar på det gjorda meddelandet, återfinnas i Bilagorna N:ris 28, 29 och 30.

dess händelsernas utveckling gåfve en mera oblandad anledning dertill.

Under Czernitcheffs vistelse i Stockholm egde emellertid flera öfverläggningar om denna fråga rum mellan honom och konungen, ibland i närvaro af Suchtelen. Vid ett dylikt tillfälle framställde konungen följande ersättningsförslag. Danmark skulle erhålla: 1) Den s. k. Frankfurtermillionen [1], 2) Beloppet af de svenska fordringsanspråken på Finland — 300,000 Rdr B:ko; 3) Den summa, som för försäljning af S:t Barthelemy kunde inflyta; 4) Beloppet af de norska motanspråken på Danmark — 1,300,000 Rdr; 5) En af storthinget anslagen fyllnadssumma. Kejsar Alexander lät meddela detta förslag åt danska regeringen, men denna fann det ej antagligt. »För Frankfurtermillionen vore ingen betalning att påräkna, fordringarne på Finland uppgingo blott till hälften af det uppgifva beloppet; S:t Barthelemys försäljning stode ju i vida fältet; anspråken på Danmark underkännas, och hvad storthinget beträffar, tyckes det vilja undandraga sig all delaktighet i skulden, o. s. v.» [2]).

Vid denna tid började man med allt större bestämdhet tala om ett snart förestående möte mellan medlemmarne af den Heliga Alliansen. Åtskilliga inter-nationella och europeiska frågor väntade ännu på sin lösning och kunde dervid lämpligen afgöras, eller åtminstone komma till tals. Kejsar Alexander hade ursprungligen velat, att alla europeiska makter vid detta sammanträde skulle vara representerade, han hade uttryckligen för grefve Carl Löwenhielm förklarat så vara hans mening och tillagt med vanlig förbindlighet, att det skulle vara honom kärt, om grefven blefve utsedd att vid detta tillfälle föra Sveriges talan. Snart inskränktes dock den ursprungliga planen till ett sammanträde allenast mellan representanter för de 8 makter, som underteeknat Wienertrakta-

[1]) Den Sverige tillkommande andelen ($^1/_{17}$) af den krigsskatt, som blef pålagd medlemmarne af Rhenförbundet, men hvilken i dess helhet uppbars af de öfriga förbundna makterna.

[2]) Detaljerna häraf äro hämtade ur Tawasts depesch till Engeström; Köpenhamn $^{16}/_{8}$ 1818. Orig. i S. S.

ten. Carl Johan väntade också alltjemt en inbjudning att jemte de andra monarkerna deltaga i öfverläggningarne, men denna inbjudning uteblef, liksom ock till öfriga makter af andra rangen, under föregifvande, att det ej var en kongress, som skulle sammanträda, utan blott ett vänskapligt möte mellan några suveräner. Slutligen inskränkte sig, såsom man vet, alltsammans till en sammankomst mellan de tre kontinentala stormakternas beherrskare, hvilka, med biträde af sina ministrar, konstituerade sig till målsmän för den allmänna folkrätten [1]). Det var furst Metternich man hade att tacka för denna förändring af den ursprungliga planen.

Det egentliga och enda öppet erkända föremålet för kongressens öfverläggningar var frågan, huruvida — såsom redan i Pariserfreden förespegladt blifvit — tiden nu kunde vara inne att befria Frankrike från den betungande och skymfliga närvaron af främmande trupper. Förslaget härom blef snart gilladt, och Frankrike till och med i egenskap af stormakt inbjudet att inträda i den nya areopagen. Länge kunde dock ej döljas, att den Heliga Alliansens ursprungliga syftning undergått ganska väsendtliga förändringar. Österrikes alltjemt växande inflytande hade deruti infört en positiv och sjelftagen maktfullkomlighet i stället för de fromma utgjutelserna af en broderlighet och oegennytta, som voro för Metternichska statskonsten fullkomligt främmande. De löften om politisk frihet, som en gang i betryckets stund af Tysklands furstar gifvits åt deras folk, väntade ännu alltjemt på uppfyllelse. Det blef kongressen i Aachen förbehallet, att i denna punkt rycka bindeln från de besviknes ögon. Reaktionens hufvudmän lyckades genom uppbesvärjandet af det spöke, som kallats »Propagandan», en gång för alla tysta de frisinnade utgjutelserna och salunda blef, atminstone i den Heliga Alliansens historia, kongressen i Aachen en märklig vändpunkt.

Det hette visserligen, sasom ofvan sades, officielt, att furstarne icke i Aachen skulle behandla andra fragor än den

[1]) C. Löwenhielms depesch $\frac{21}{9}$ April 1818 fran Petersburg. Orig. i S. S.

Jfr ock Apostill fran herr Brandel. S:t Petersburg $\frac{15}{?}$ 1818, afskrift i S. S.

nyssnämnda, och att de ej der skulle mottaga andra ombund än från de i denna fråga omedelbart intresserade makterna; men förhållandet blef snart helt annat. Man mottog ett spanskt ombud (sändebudet i Petersburg, Zea Bermudez), som hade i uppdrag att påkalla de församlade furstarnes bistånd eller åtminstone deras utlåtande i fråga om Spaniens ännu i uppror stadda utom-europeiska besittningar, samt rörande tvisten med Portugal om Montevideo och Olivença. Det tillfälle, som sålunda yppades, att — om också utom den först utstakade gränsen för förhandlingarne — uppträda i legitimitetens tjenst, greps med begärlighet och bör af oss uppmärksammas, emedan vi framdeles torde dertill återkomma vid tal om den beryktade »skeppshandeln». Nu vände sig äfven Baden och Bayern till kongressen i och för afgörandet af inbördes tvister om område; likaså de mediatiserade tyska furstarne med sina enskilda angelägenheter [1]). Man såg sålunda helt plötsligt utbilda sig en viss sedvänja att hänskjuta alla tvistepunkter staterna emellan till det nyskapade folkrättstribunalet, och stormakterna läto sig väl smaka utförandet af den nya rollen. Det var således ej heller förvånande, att de villigt efterkommo Danmarks uppmaning att förmå Sverige-Norge, att bringa den länge afhandlade liqvidationsfrågan till ett efterlängtadt afgörande. Ämnet var på sätt och vis redan hos dem anhängiggjordt, och de hade alla ställt sig på Danmarks sida [2]). Ett afgörande steg mot Sverige skulle nu tagas. Vid sändebudens öfverläggningar sinsemellan hade man redan föreslagit, att i en kollektiv-not förelägga Sverige en viss termin, inom hvilken Danmarks anspråk borde tillfreds-

[1]) Jfr *Lubis:* Hist. de la restauration, IV: 416. *Gervinus:* l. c. II: 184.

[2]) Man torde ej förfara orätt i att ställa denna frågas upptagande till behandling vid kongressen i ett visst och ganska nära samband med danske thronföljarens, prins Christians, samtidiga resa till Pyrmont och Schweiz, under hvilken han besökte båda kejsarne, och särskildt af kejsar Alexander lärer mottagit löftet om kongressens uppträdande till Danmarks förmån. Tawasts depesch af $^{11}/_{10}$ 1818. S. S.

ställas. Men kejsar Alexander, som lofvat grefve Löwenhielm, att, om Sveriges intressen vid kongressen komme under öfverläggning, jemväl ett svenskt ombud dit skulle inbjudas [1], ville ännu undvika en officiel och gemensam åtgärd, samt tillrådde för tredje gången ett vädjande till konung Carl Johans rättskänsla. Detta vädjande skulle nu ske medelst en egenhändig skrifvelse från hvardera af de tre i Aachen närvarande suveränerne, affattad med all den grannlagenhet, man vore ett krönt hufvud skyldig; prinsen-regenten af England och konungen af Frankrike skulle inbjudas att deltaga i denna åtgärd. Detta förslag bifölls naturligtvis, och de tre brefven afsändes, alla tre ord för ord så lydande [2]):

Aachen: den 15 Nov. 1818.

Min Herr Broder!

Genom de förhandlingar, som härstädes egt rum, ser Europa i denna stund sista handen lagd vid det allmänna fredsverket, och Eders Maj:ts vänner och bundsförvandter hafva i detta förhållande funnit en anledning, att till Eders Maj:t i all välvilja frambära uttrycken af de önskningar, de alla hysa rörande ett föremål, hvilket de med rätta betrakta såsom ett af grundvilkoren för lugnet och den ömsesidiga tryggheten. Denna trygghet, denna innerliga förening är än ytterligare befästad genom de band af kristligt broderskap, som knutits mellan samtlige furstarne och mellan de af dem styrda folken. Den eger en borgen i det fasta beslut, som alla Euro-

---

[1]) Man finner också verkligen följande förklaring intagen i ett af Aachenerkongressens protokoller: »För den händelse, att vid dessa sammankomster skulle komma att behandlas frågor, som särskildt beröra andra europeiska staters intressen, skola öfverläggningarne härom först ega rum, sedan dessa staters furstar blifvit formligen inbjudne, att sjelfve eller genom befullmäktigade ombud uti desamma deltaga.» — *Bignon* Les cabinets et les peuples p. 396.

[2]) Vi följa i vår öfversättning, såvidt möjligt varit ord för ord, de i S. S. förvarade afskrifterna. Brefvet från prinsen-regenten var af lika lydelse, endast dateradt några veckor senare ($^{8}/_{12}$); Ludvig XVIII:s bref af den 12 December meddelas i Bilagan N:o 31.

pas makter enhälligt fattat, att samvetsgrannt iakttaga folkrättens af gällande fördrag helgade grundsatser. Det är vid denna lika efterlängtade som högtidliga tidpunkt; med hänsyn till den ytterligare stadga, som framgått ur det nu afslutade arbetet; och under fullkomlig öfverensstämmelse i åsigter med mina bundsförvandter och bröder, som jag anser mig böra meddela Eders Maj:t, huru mycket det smärtar mig, att ännu se förlängas mellan Sverige och Danmark en tvist, hvars biläggande, förberedt genom fördragens stadganden, tycktes böra vara frukten af de ända intill denna dag förda underhandlingarne. Ehuru dessa berättigade förhoppningar ännu icke blifvit uppfyllda, älskar jag dock att ännu bevara dem och att bibringa mina bundsförvandter samma öfvertygelse. Det är på grund häraf vi vända oss till Eders Maj:t i uttryck af den förtroligaste vänskap, utan att stödja detta vårt meddelande vid fördragens bindande kraft och utan att gifva åt vår personliga och gemensamma mellankomst de drag, som utmärka ett medlande stat och stat emellan.

Vänskapen, pligten att söka återställa grannsämjan mellan Sverige och Danmark, den erkända nödvändigheten af denna försoning, som det allmänna bästa så lifligt påkallar, — sådane äro i dag våra bevekelsegrunder, våra skäl, våra ledstjernor. Det förtroende, som Eders Maj:ts rättrådighet och vishet ingifvit oss, ger mig anledning att hoppas en gynnsam utgång af denna vänskapliga anhållan, i hvilken jag skattar mig lycklig att få deltaga. Mina egna och mina bundsförvandters lifligaste önskningar förena sig sålunda i en anmodan till Eders Maj:t att så snart som möjligt, och med undvikande af alla fördröjande åtgärder, bringa till slut en bedröflig tvist, som Europa beklagar, och som en med välvilja förd underhandling utan svårighet bör kunna bilägga.

I den fasta öfvertygelse att dessa tänkesätt af E. M:t skola välvilligt uppskattas och att det hopp, som lifvar oss alla, skall blifva rättfärdigadt, har jag, jemte öfriga i Aachen församlade furstar, bifallit inställandet af de gemensamma åtgärder, som voro af våra ombud beslutade med anledning af danska hofvets välgrundade framställningar. Så göras nu alla utsigter till en förlikning beroende af E. M:ts egen hög-

sinthet, och det tillkommer nu E. M:t att icke svika vår förväntan [1]).

Jag beder E. M:t emottaga försäkringen om de känslor af uppriktig tillgifvenhet och utmärkt högaktning, med hvilka jag förblifver etc. etc.

Ehvad möda man än gjort sig att gifva denna statshandling pregeln af en enskild och i de förbindligaste ordalag affattad anhållan af de församlade furstarne, framträder dock ibland de skrufvade ordvändningarne ett uttryck, som ej annat kunde än kännas sårande, nemligen slutmeningen med dess: »*det tillkommer E. M:t att ej svika vår förväntan*» [2]). Man kan lätt föreställa sig, huru Carl Johans sydländska glöd skulle blossa upp vid mottagandet af dessa skrifvelser. Kejsar Alexander blef i främsta rummet ett mål för hans vreda utgjutelser. »Om kejsar Alexander» hördes han yttra, »vill inbilla sig hafva öfvertagit arfvet efter Napoleon och söker göra samma öfvermodiga anspråk gällande — om ock under mildare former —, är jag dock ingalunda sinnad att foga mig derefter. Jag har aldrig vägrat, att göra Danmark rätt. Jag har hittills erkänsamt mottagit de förtroliga meddelanden, kejsar Alexander på de andra makternas uppmaning gjort mig, enär de alltid burit välviljans och grannlagenhetens pregel; men denna sista anmaning från Aachen smakar något af hot».

Äfven en om sin värdighet och sitt oberoende mindre ömtålig furste än Carl Johan det var, torde hafva brusat upp af dylik anledning. Han vågade ock jäfva den höga domstolens utslag och var, ehuru samtliga stormakterna här gemen-

[1]) Ordagrannt: »C'était concentrer toutes les chances d'accomodement dans l'âme élevée de votre majesté, et c'est maintenant à elle à ne pas decevoir notre attente».

[2]) Detta uttryck anses hafva varit furst Metternichs eget tillägg. Skrifvelsen lärer i öfrigt vara uppsatt i det österrikiska statskansliet af det bekanta hofrådet Gentz, då för tiden Metternichs högra hand. En viss långsläpighet i satsbyggnaden vittnar också om dess tyska ursprung. Gentz hade rönt åtskilliga prof af Carl Johans ynnest och var K. af N. O., hvilken utmärkelse dock ej utan svårighet erhölls. Carl Johan till Carl Löwenhielm $^{2}/_{6}$ 1815.

samt mot oss uppträdt, fast besluten, att ej tillåta något ingrepp i hvad han med skäl räknade såsom en vår enskilda angelägenhet. Att han ej heller blef sina »bröder» svaret skyldig, framgår tydligt af de här nedan meddelade skrifvelserna, af hvilka vi, för sammanhangets skull, i texten inrycka den till kejsar Alexander [1]). Så lydde den:

Stockholm den 8 Januari 1819.

Min Herr Broder!

E. M:ts bref af den 15 November har blifvit till mig öfverlemnadt af generalen baron v. Suchtelen vid ett företräde, som jag i detta ändamål beviljat honom.

E. M:t är redan allt för väl underrättad om gången af de underhandlingar, hvarom E. M:ts bref handlar, att jag skulle behöfva här utveckla orsakerna till den tidsutdrägt, de rönt. Alla kunna de spåras tillbaka till denna samma makt, som nu klappar på alla dörrar, för att vinna ett stöd, hvilket hon sjelf år 1813 vägrade att lemna åt Europas allmänna sak. Utan att i det förflutna vilja uppsöka ämnen till förebråelser, hvilka hvarken stå tillsammans med mina grundsatser eller mitt hjertelag, vädjar jag allenast till E. M:ts rättvisa och till dess oveldiga bedömmande af de nya, i Kielerfördraget oförutsedda förhållanden, som prins Christians uppror föranledt, emellan Norges konung och dess folk. E. M:t har sett, att dessa förhållanden öppnat ett vidsträckt fält för de anspråk, som Norge ansåg sig befogadt att framställa, och hvilka framträdt i de skrifvelser från storthinget, som yrka att Danmark borde återlemna Færöarne, Island och Grönland, m. m.

Det torde invändas, att man gifvit sitt samtycke till dessa förhållanden och att konungen af Danmark är främmande för de händelser, som alstrat dem. Medgifver man äfven dessa påståenden, är det icke desto mindre visst, att den sannolike arftagaren till danska kronan genom sina läror och sitt föredöme vändt upp och ned på alla begrepp i Norge, och icke minst med hänsyn till dess deltagande i gäldandet

[1]) De öfriga se Bilagorna N:ris 32—35.

af den gemensamma statsskulden, och lika tydligt torde vara, att för åstadkommande af ett slut på kriget och beriktigandet af irriga föreställningar erfordrats tid, samt framför allt ett sant författningsenligt förfaringssätt. Lika sant är ock, att det allenast är i sin egenskap af Norges konung, som konungen af Sverige medgifvit, att Norge skulle deltaga i gäldandet af danska statsskulden i förhållande till landets folkmängd och tillgångar. Danska hofvet har således ej behöft att söka utom sig, för att finna anledningarne till de svårigheter, som mött vid denna frågas afgörande. Genom tålamod och förnyade föreställningar har jag förmått norrmännen att erkänna sjelfva grundsatsen och förpligtelsen att deltaga i gäldandet af den gemensamma statsskulden, och att åt Danmark öfverlåta deras andel i Öresunds-tullen. I öfverensstämmelse med Kielerfördragets stadganden erbjuda de jemväl ett mot deras tillgångar svarande penningebelopp. Denna angelägenhet har sålunda aldrig varit närmare sin lösning än just nu, och om Danmark vid den uppgörelse, som oförtöfvadt förestår, å sin sida iakttager rättvisa och billighet, tviflar jag ingalunda, att man, då nu grundsatsen en gång är erkänd, skall komma till ett för båda parterna lika förmånligt slut.

Af denna framställning ser E. M:t lätt, att denna fråga rätteligen har sin plats bland de talrika förhandlingar af enskildt interesse, som ega rum staterna emellan, och hvilka föras och afgöras genom enskilda underhandlingar, utan att grannsämjan behöfver afbrytas, långt mindre tillintetgöras. Det innebär således ett öfverskattande af dess betydenhet, att vilja anse den såsom ett af grundvilkoren för lugnet och den gemensamma säkerheten; och än mindre är den af beskaffenhet att kunna betraktas såsom en bedröflig tvist, hvars förlängande Europa måste beklaga. E. M:t har gifvit Europa allt för många bevis på sin aktning för folkens frihet och på sin bestämda föresats att till densamma bidraga, för att ej uppskatta, såsom sig bör, mitt handlingssätt i denna fråga. Det har stått i full öfverensstämmelse med mina grundsatser och de folks värdighet och oberoende, öfver hvilka jag herrskar. Ställd, såsom E. M:t det är, uti ett högt kall, der dess egen vilja är lagens uttryck, bör det vara ljuft för E. M:t att veta,

det både Europa och dess undersåtar finna i dess hjerta anlag, som göra de sednares lycka och den förras trygghet. Det är i kraft af denna innerliga öfvertygelse om E. M:ts medfödda böjelser, som alla ryssars sjelfherrskare blifvit de frisinnade åsigternas stöd. Dessa åsigter hafva ock i alla tider varit mitt stöd och mina ledare.

Jag bör ej dölja för E. M:t hvilket obehagligt intryck en rad i dess senaste skrifvelse på mig gjort. E. M:t hade genom dess beskickning meddelat mig, att man i Aachen ej skulle befatta sig med andra angelägenheter än de staters, som der egde ombud närvarande, och herr Oubril har uttryckligen för grefve Löwenhielm förklarat, att det ej derstädes skulle blifva fråga om tvisten mellan Norge och Danmark, men att, om så likväl skedde, en svensk fullmäktig dit skulle inbjudas. Icke desto mindre erfar jag nu, att mellan de särskilda staternas fullmäktige fråga blifvit väckt om vidtagandet af gemensamma åtgärder med anledning af en förhandling mellan tvenne makter, af hvilka ingendera vid kongressen egt något ombud, och åtminstone den ena icke varit underrättad om dessa öfverläggningar.

E. M:t har, genom att enskildt vända sig till mig och genom att afböja ett meddelande af nyssnämnda slag, tydligt nog gifvit tillkänna, att E. M:t sjelf känt orättvisan deraf och deruti sett ett våldförande af folkens alla rättigheter. Javäl, Sire, måste man icke beklaga den afgrund af olyckor, uti hvilken folken och styrelserna af andra och tredje ordningen skulle störtas, om styrkan, undanträngande förnuftets och rättvisans eviga grundsatser, trodde sig berättigad att intaga folkrättens ställe, ända derhän, att den efter behag tillskapade en domstol för slitandet af tvisterna staterna emellan, och på så sätt införde ett system, så föga öfverensstämmande med de i statsrättsligt hänseende frisinnade grundsatser, för hvilka man nyss gjutit så mycket blod, och som för sex år sedan förenade oss mot en eröfrare, hvilken åsyftade att grunda sin länsherrerätt på ett allmänt och oinskränkt underkufvande. Dock, detta hans försök att störta all bestående lag, detta hugg, måttadt mot menniskornas frihet och lagliga rätt, mot allt hvad religionen eger heligt och samhällsordningen vördnadsbjudande,

blef lyckligen genom våra förenade bemödanden tillbakavisadt. Försynen ville, att förtryckets anslag skulle komma på skam och folkens förväntningar i ett tidehvarf, så upplyst som vårt, skola ej heller blifva svikne. E. M:ts upphöjda tänkesätt; de förhoppningar, jag är berättigad att grunda på dess rättvisa; den aktning, E. M:t egnar de särskilda folken och deras styrelser; — allt bibringar mig den tröstande föreställningen, att de folk, hvilkas försvar försynen anförtrott mig, icke skola, till belöning för sina ansträngningar, blottställas för ett orättmätigt anfall, lika stridande mot deras rättigheter, som mot ordalydelsen af ännu bestående öfverenskommelser.

Dessa öfverenskommelser, Sire, leda sitt upphof från den Heliga Alliansen och öfriga dermed i sammanhang stående fördrag. Jag biträdde denna Heliga Allians, emedan den lofvade Europa en fortsatt fred; emedan den i sina grundsatser röjde ett aktningsvärdt skaplynne, och emedan den ej förnärmade något folks rättigheter, ej heller gick någon furstes värdighet för när. Jag har sedermera biträdt de öfverenskommelser, som blifvit träffade i Aachen, och hvilka på vanlig väg blifvit mig meddelade. Jag har i dessa öfverenskommelser sett en vacker hyllning af de gammal-europeiska sedvänjorna och af hvarje folks rättighet att ensamt herrska öfver sitt område, så snart en fred aflöst krigstillståndet. Jag har med desto större beredvillighet deltagit i besluten, enär de rörde Frankrike och dess utrymmande, hvarigenom detta folk ändtligen återgafs åt sig sjelft och åt sin egen styrelse. Men det står ej i en furstes makt, som styr författningsenligt förenade folk, att frivilligt underkasta sig ett tillstånd af beroende, som hans lands lagar tillbakavisa.

I det Ni, min Herr Broder, vändt eder med tillit och förtroende till den, som Ni lärt känna i Åbo, i Trachenberg och i Leipzig, har E. M:t äfven på mig förvärfvat heliga rättigheter och dess förväntan skall lika litet blifva sviken nu som då. Jag älskar, Sire, att återkalla i minnet den tid, då förtroligare förbindelser knötos mellan oss. Dessa förbindelser kunna icke utplånas. Vi kunna, rörande en eller annan obetydlighet hysa olika åsigter, men jag smickrar mig med, att

vi, beträffande menskligheteus stora frågor, alltid skola följas åt i samma led.

Ifrågavarande uppgörelse mellan Norge och Danmark är ej af äldre datum än den, som ännu afhandlas mellan Sverige och Preussen. Långt ifrån att falla någon tredje makt besvärlig med begäran om dess mellankomst, har jag litat på Sveriges goda rätt och på H. M:t konungens af Preussen redlighet. Hofvet i Köpenhamn har ej följt samma väg. Jag bör emellertid i så måtto vara dermed belåten, som detta hof, genom sitt olika uppförande, gifvit mig ett tillfälle att för E. M:t utveckla de grundsatser, jag i denna fråga följt, och att se E. M:t egna en ny hyllning åt det norska folkets frihet och oberoende.

Det ämne, jag i detta bref behandlat, gifver mig ock en osökt anledning att fästa E. M:ts uppmärksamhet på det belopp af en million Gulden, som tillkommer Sverige, i och för $^1/_{17}$ af de krigsgärder, som pålades medlemmarne af Rhenförbundet. Denna summa, känd under namn af »Frankfurter-millionen», har ej ännu blifvit till Sverige öfverlemnad, och likvisst hafva de förbundna makterna uppburit hela beloppet af 17 millioner samt med denna summa betäckt de skulder, för hvilka de häftade till följe af leveranser till deras härar. Svenska hären deremot har med klingande mynt betalt allt, hvad den för sitt behof utskrifvit, med undantag af 8 à 10,000 Rdr, dem jag skall låta utbetala, så snart de dertill anslagna medlen influtit; hvaraf följer, att Sverige eger hos de andra makterna ett fordringsbelopp af 1 million Gulden. Jag är alltför öfvertygad om de grundsatser af rättvisa, som leda E. M:t, och om dess önskan att se alla dessa skulder uppgjorda, för att icke räkna på dess medverkan i och för åstadkommandet af utbetalningen af denna summa till svenska statsverket, helst densamma, om så blefve nödvändigt, skulle kunna användas såsom lån åt Norge vid första afbetalningen å dess skuld till Danmark.

Konungens norska civillista utgör 64,000 specier och kronprinsens 32,000, hvilket tillsammans efter nuvarande myntvärde motsvarar ungefär 84,000 Rdr Hamb. B:ko. Såväl jag som min son äro villiga att uppoffra tredjedelen eller hälf-

ten af detta belopp under tio års tid, för att derigenom påskynda det slutliga uppgörande, för hvilket E. M:t så lifligt interesserar sig, och jag skulle skynda att erbjuda civillistans hela belopp, om ej den återstående hälften vore afsedd för välgörenhetsverk och aflöningar till hofstaten.

E. M:t bör intet ögonblick betvifla uppriktigheten af de känslor af tillgifvenhet och utmärkt högaktning, med hvilka jag förblifver,

Min Herr Broder, E. M:ts gode broder

Carl Johan.

Då detta bref anlände till Petersburg, var grefve Löwenhielm tjenstledig och bortrest, och det blef sålunda hans qvarlemnade legationssekreterare herr Brandel, som lotten träffade att utbedja sig ett företräde hos kejsaren i och för brefvets öfverlemnande. Det beviljades tvärtemot det vid ryska hofvet vanligen rådande ceremonielet, som ej medgifver att i enskildt företräde mottaga personer af så underordnad rang; men innan den fastställda dagen kom, hade på öfligt vis vid dylika tillfällen en öppen afskrift af brefvet blifvit öfverlemnad och lagd under kejsarens ögon. Man kan lätt tänka sig, att Carl Johans högstämda språk ej skulle göra något behagligt intryck. Hans bref till Alexander var ock skarpare än de, som afgingo till de öfriga fyra furstarne. Ryska diplomatien, förnärmad öfver dess »insolenta» ton, skulle ej bättre begärt än att få svara genom ett vädjande till furstars vanliga »ultima ratio»; men kejsaren sjelf, ehuru sårad af anspelningarne på det Napoleonska förtrycket, som tycktes vilja framträda under annan form, tog saken lugnare och hördes allenast yttra: »Jag skall nedlägga denna oförrätt vid korsets fot» [1]). Han ville ej förvärra det onda genom att hängifva

[1]) Det kan ej gerna vara på något annat tillfälle än detta, den af Tourgueneff l. c. I: 462 anförda berättelsen syftar. — En smärtsam förlust hade också just i dessa samma dagar nedstämt kejsarens lynne. Hans mest älskade syster, drottningen af Würtemberg, ett för hjertats och förståndets egenskaper i lika hög grad utmärkt fruntimmer, hade nyss aflidit. Kejsaren greps af den djupaste smärta, inneslöt sig

sig åt lidelsernas intryck, utan fastheldre försonligt återföra konungen till de fordna vänskapliga förbindelserna. Sin värdighet ansåg han bättre bevarad genom att ej mottaga konungens bref än genom dess besvarande i en ton, som skulle aflägsna all möjlighet till försoning dem emellan. Han yttrade sig derföre till grefve Nesselrode på ungefär följande sätt:

»Jag hade icke väntat, att en i bästa afsigt vidtagen åtgärd skulle ådraga mig förebråelser, dem jag ej tror mig hafva förtjenat och hvilka äro så mycket mer påkostande, som jag anser mig bland samtliga furstarne hafva ådagalagt mesta hofsamhet och frisinthet, liksom jag ock önskar att folkens oafhängighet skall samvetsgrannt iakttagas. Man har tillskrifvit mig afsigter, som hvarken stå tillsammans med min statskonst eller med mina böjelser. Konungen beklagar sig öfver att man inblandat sig i hans enskilda angelägenheter och dragit dem under kongressens pröfning. Han jemför mina och de andre furstarnes åtgöranden med Napoleons förtryck, och detta, ehuru jag alltid och äfven i denna fråga visat ett omisskänneligt interesse för Sveriges bästa. Jag kan icke mottaga detta bref från konungen, ni eger att derom underrätta Sveriges chargé d'affaires. Säg honom, att denna fråga ingalunda ingått bland föremålen för kongressens i Aachen öfverläggningar; att det är af denna anledning, som hvarken Sverige eller Danmark der blifvit representerade; att det är slumpen ensamt, som gjort, att våra bref äro sända från Aachen; att vår gemensamma, i vänskaplig syftning företagna, åtgärd varit en följd af de beslut, som blifvit fattade inom de fyra makternas kommitté i London, och om hvilka Sverige för längre tid sedan blifvit underrättadt» [1]).

Dessa yttranden framfördes derpå å kejsarens vägnar af grefve Nesselrode till vårt diplomatiska ombud, som förgäfves sökte gifva den mildaste tydning åt de uttryck i konungens bref, som förefallit kejsaren så stötande. Brandel vände sig till och med skriftligen till grefve Nesselrode i samma afsigt

---

i sina rum och ville på lång tid ej se någon. Herr Brandels företräde blef ock af denna anledning uppskjutet.

[1]) Ur Brandels depescher. S. S.

och bad honom lägga hans skrifvelse under kejsarens ögon, i hopp att derigenom möjligen kunna förmå kejsaren att mottaga konungens bref. Grefve Nesselrode gjorde honom till viljes, men försöket att rubba kejsarens beslut misslyckades [1]).

Under tiden hade v. Suchtelen på sitt hofs befallning redan underrättat Engeström om dessa betänkligheter. Detta meddelande blef konungen en ny källa till förtrytelse. Han fann sig stött af denna vägran och fordrade upprättelse. Grefve Engeström fick i uppdrag att föreslå v. Suchtelen en utväg till biläggandet af dessa obehagliga slitningar. Konungen fordrade, antingen att kejsaren skulle ändra sitt bref, eller att de ömsesidigt skulle återsända hvarandras skrifvelser. Men på detta förslag lät kejsaren svara, att alldenstund brefvet från Aachen var kollektivt och med de öfrige furstarne öfverenskommet, kunde det ej utan deras medgifvande ändras, och af samma anledning kunde ej heller den andra föreslagna utvägen antagas.

Konungen beslöt då, att låta förstöra både kejsarens bref och sitt svar, anseende sig på så sätt vinna den likställighet, som hans kronas värdighet fordrade. Herr Brandel fick befallning att i Petersburg meddela detta beslut, och man tillställde honom ett temligen kärft utkast till den not, han i denna afsigt skulle inlemna. Det hette deruti: »att konungen, för att icke fela mot hvad han vore sin egen värdighet och sina folks oberoende skyldig, stannat i det beslut, att förstöra både kejsarens bref och sitt svar derå; att H. M:t i detta fall endast följde kejsarens föredöme; att, liksom kejsaren velat anse sig icke hafva mottagit konungens svar på dess bref från Aachen, så har äfven konungen velat anse sig icke hafva mottagit detta kejsarens bref, hvilket följaktligen blifvit förstördt, på det arkiverna ej måtte förvara något spår af denna brefvexling, hvilken således numera vore tillintetgjord och att anse såsom aldrig tillkommen».

Grefve Nesselrode genmälde på hög befallning: att kejsaren aldrig begärt något svar på sitt bref, hvilket endast och

[1]) Se Nesselrodes bref till Brandel. Bilagan N:o 36.

allenast åsyftat att i godo bereda ett slut på söndringen emellan Sverige och Danmark; och sedan konungen nu beslutit sig för detta (hvarom längre fram), har han i och med detsamma gifvit kejsaren det enda svar, han önskade. Kejsaren vore dermed fullt tillfredsställd och det obehag, han rönt af konungens svar, hade försvunnit med de orsaker, som föranledt detsamma etc. etc. [1]).

De öfrige furstarne blefvo helt visst ej särdeles bättre belåtne med konungens svar, men de ansågo sig likväl vara mindre interesserade i frågan och träffades ej heller så hårdt af konungens förebråelser. Då saken för öfrigt var företagen under kejsar Alexanders hägn, ansågs det tillhöra honom att gifva den en för furstarnes värdighet och Europas lugn tillfredsställande utgång.

Med etikett-striden om brefven var dock sjelfva hufvudfrågan ännu ej afgjord. Vi återgå derföre till skildringen af de förhandlingar derom, som ytterligare följde. Öfverläggningarne om en uppgörelse mellan Danmark och Norge fördes numera, såsom vi redan känna, samtidigt på tvenne platser, — i Köpenhamn mellan statssekreteraren Holst och de danska ombuden och i London mellan stormakternas sändebud inbördes. På det förra stället hade man ändtligen kommit till insigt af, att en behandling af de ömsesidiga anspråkens invecklade detaljer säkerligen aldrig skulle leda till målet, utan i stället öfverenskommit att taga i betraktande ersättningssumman »en bloc». Norges ombud bemyndigades af sin regering att erbjuda 2 millioner Rdr, att utan räntor betalas på 20 år; Danmark åter fordrade 5 millioner, hvilken summa dock sedan ytterligare sänktes till 4. Afgörelsens ögonblick syntes alltså nära förhanden. Det påskyndades otvifvelaktigt af den hotande hållning, stormakterna fortfarande intogo. Under furstarnes personliga samvaro i Aachen hade naturligtvis Londoner-konferensens verksamhet varit hämmad, men den återtogs snart [2]). Den 26 Maj 1819 skref Engeström till

---

[1]) Nesselrode till Brandel $\frac{1}{12}$ Juni 1819. Bilagan N:o 37.

[2]) Om förhandlingarne i London innehålla beklagligen de till vårt förfogande ställda samlingarne så godt som alldeles inga

norske statsministern Peder Anker, att hofven i Petersburg, Berlin, Wien och London funnit de från norsk sida gjorda anbuden oantagliga. »Så snart de bestämt sig för en viss lämplig summa, har man att vänta ett gemensamt uppträdande på ministeriel väg af dessa stormakter, för att nödga Norge att åtaga sig den andel i skulden, hvarom man öfverenskommit på ministerkonferenserna i London». — »Sedan de förenade makternas sändebuds mellankomst en gång börjat», heter det vidare i denna skrifvelse, »gifves ingen annan utväg än att välja mellan den sorgliga nödvändigheten att utan motstånd underkasta sig furstarnes godtyckliga skiljodom, som i grundsatsen innebär en orättvisa, men understödjes af en ofantlig maktöfverlägsenhet, eller att utsätta sig för de oberäkneliga följderna af ett afslag, hvilket kunde blifva olyckligt för båda rikenas välfärd, ja till och med sätta Norges sjelfständighet på spel». Det lider knappast något tvifvel, att ju den ton af försagdhet, som här och der i denna skrifvelse genomskymtar, var afsigtligen inlagd, dels för att förmå norrmännen till det slutliga afgörandet, hvarefter nu alla längtade och Carl Johan icke minst, dels ock för att i en framtid mildra det möjligen något sjelftagna i konungens plan att utan storthingets särskilda hörande låta afsluta uppgörelsen och fastställa betalningen. Man har goda skäl för en dylik förmodan, ty Carl Johan sjelf hade sällan hörts yttra en så fast tillförsigt till sin lyckliga stjerna som just vid denna tid; och åtskilliga åtgärder, vidtagna år 1819, tala tydligt nog om hans beslut att ej ens undandraga sig ett vädjande till vapenlyckan. Tanken på Stockholms befästande rann då upp, planer dertill öfverlades och några beredelser gjordes norr om staden i närheten af Carlberg; likaledes beslöts samma år genom grefve Platens bedrifvande grundandet af centralfästningen vid Vanäs (Carlsborg) och Kungsholmsverken vid Carlskrona blefvo betydligt förstärkta.

upplysningar. En och annan vink gifves dock, hvilken, sammanställd med hvad som vid storthingets slutliga behandling af denna fråga yttrades, (särskildt C. M. Falsens anförande, $^{29}/_{5}$ 1821) varit egentliga källan för framställningen i denna punkt.

Emellertid måste vår regering naturligtvis vara angelägen att skaffa sig ett yttre stöd för sin onekligen starkt hotade ställning, eller att åtminstone söka åstadkomma en splittring inom det motsatta lägret. Detta sednare lyckades verkligen, i det att England förmåddes åtaga sig skiljedomarkallet med uteslutande af de öfriga makterna. Carl Johan hade tvifvelsutan, dels i Englands undantagsställning inom, eller rättare vid sidan af, den Heliga Alliansen, dels i dess egenskap att vara den enda konstitutionella staten bland de fyra, som i frågan egentligen uppträdt (Frankrikes åtgärder kunna knappt komma i betraktande), dels ock i den mera tillbakadragna hållning, England alltjemt intagit, funnit anledningar nog till det erbjudande han nu lät göra och hvilket han redan förberedt, särskildt genom den jemförelsevis undfallande tonen i sin svarsskrifvelse till prinsen-regenten [1]). Denne tvekade ej heller att mottaga förtroendet. »Konungen af Sverige», så lära hans ord hafva fallit, »har mod att sätta sig emot detta förbund. Det är en man för mig. Jag mottager tillbudet» [2]). Lord Castlereagh hyste väl till en början några betänkligheter; men dessa tystades snart af ett tillkännagifvande från kejsar Alexander, att han med nöje skulle se den norska frågan afslutad genom prinsen-regentens bemedling [3]).

Samtidigt med denna underhandling om Englands bemedling och i otvifvelaktigt nära samband med den sjelfständiga hållning, Sverige derigenom intog, beslöt konung Carl Johan, att detta års sommar på Bonarps hed i Skåne sammandraga ett läger af omkring 15,000 man, hvaraf jemväl en del norska regimenten. Vi lemna oafgjordt, huruvida afsigten med detta läger möjligen kunde vara att inverka på hofvet i Köpenhamn och i någon mån nedstämma dess anspråk vid de pågående underhandlingarne. På så sätt lära åtminstone de

[1]) Förslaget om Englands medlarekall afhandlas i Engeströms not till lord Strangford $^{12}/_{3}$ 1819; Engeströms bref till Stjerneld $^{10}/_{4}$; Stjernelds svar $^{5}/_{5}$, och slutligen Engeströms ultimatum till Strangford $^{27}/_{5}$ 1819. — S. S.

[2]) Anteckning i S. S.

[3]) Apostill till Tawasts depesch $^{10}/_{6}$ 1819. Orig. i S. S. Bilagan N:o 38.

främmande makterna hafva uppfattat saken, hvarföre ock deras ombud ålades att vara synnerligen vaksamme. Danska regeringen lät å sin sida företaga truppsamlingar på Sjælland, samt begärde och erhöll tillstånd för amiral Bille att bevista lägret, dit han ock ankom, åtföljd af kammarherren Haffner. Ganska betecknande för ställningen, särskildt med fästadt afseende på den ringa meddelsamhet den tidens tidningar i allmänhet iakttogo, är den omständigheten, att tidpunkten för konungens afresa till lägret valdes för införandet i Inrikes-Tidningar af en uppsats, i hvilken det bland annat heter:[1]) »Flera utländska dagblad hafva nyligen anfört angående Sverige och dess styrelse sådane tidningar, som äro alltför orimliga för att behöfva vederläggas. Vi anse här dessa rykten såsom mindre förolämpande för oss, än för de makter, hvilka i följe deraf skulle kunna misstänkas att vilja blanda sig i andras angelägenheter; ty man beskyller dem således att hafva glömt alla nationernas rättigheter och den aktning man är skyldig deras sjelfständighet; man sätter dem i uppenbar motsägelse med sig sjelfva och man visar, att man tror dem i stånd att åter vilja störta Europa i medeltidens olyckor. Det tillkommer då dessa makter sjelfva, att ifrån sig aflägsna allt sådant förtal; ty hvad oss och vår regering angår, så hafva vi tillräckligen ådagalagt, hvad man har att vänta af vår enighet och af våra grundsatser. Om, till trots af allmänna friheten och folkrätten, någon regering skulle försöka att göra åt vår något förslag, som skulle syfta derhän att söka sprida oenighet mellan styrande och lydande, skulle man i samma stund se nationen skynda att vid foten af thronen uttrycka sin förtrytelse med samma enhällighet, som år 1815 samlade der dess ombud, för att beklaga sig deröfver, att den officiella Carlsruher-tidningen gaf åt en af badiska husets medlemmar en svensk titel. Förlitande oss på det hägn, hvarmed konungen beskyddar oss, under det att han på sin sida förlitar sig på vår kärlek och vår erkänsla, anse vi dessa rykten, ifrån hvad håll de komma, med det förakt de förtjena och såsom en uppfinning af några villhjernor, som icke drömma om

[1]) Se Inrikes-Tidningar för d. 3 Juni 1819, N:o 61.

annat än orättmätiga tilltag och samhällsordningens omstörtning».

Den 10 Juni anlände konungen till Herrevadskloster, der trupperna voro samlade under befäl af kronprinsen, som nyss förut blifvit utnämnd till general-befälhafvare i Skåne [1]). Såsom alltid helsades Carl Johan här med liflig och allmän hänryckning såväl af soldaterna som nejdens befolkning. Fältmanövrer, paraderingar, fanors utdelning, baler och banketter, omvexlande med hvarandra, bidrogo att göra lägret särdeles lysande [2]). Truppernas hållning, stridsfärdighet och utrustning lemnade ingenting öfrigt att önska. En dag, då efter mönstringarnes slut konungen samspråkade med sin son om Danmarks uppträdande mot oss i Petersburg och hos de öfriga stormakterna, hvaraf deras hotande inblandning blifvit en följd, yttrade han helt plötsligt: »Hvad säger du, Oscar, om jag skulle öfverföra denna här till Sjælland och ensam i ett slag afsluta tvistigheterna med Danmark?» Konungen, som sjelf berättat detta, tillade: »Oscar, som understundom tänker mycket bättre än jag sjelf, svarade: Jag hoppas, min far, att deraf blir ingenting; ty det kloka och bestämda svar, du gifvit makterna, gör hvarje hotelse lika öfverflödig som otillständig» [3]).

Danmark hade emellertid förklarat sig nöjdt med det framställda förslaget om Englands medling. Till följe häraf öppnades under bemedling af lord Strangford i början af Augusti månad samma år nya underhandlingar i Stockholm mellan danska sändebudet derstädes H. Krabbe och Norges ombud statssekreteraren P. C. Holst. De ledde snart till ett fördrag, som undertecknades den 1 September och genom hvilket Norges andel i danska monarkiens statsskuld fastställdes till 3 millioner Rdr Hamb. B:ko. I fördragets §§ 1 och 2

[1]) Det var till en af de fester, med hvilka denna utnämning firades, som Tegnér skref sin bekanta sång om »Göta lejon». Se Inrikes-Tidningar 1819, N:o 25, der sången ock finnes intagen i sin ursprungliga, mot den vanliga något skiljaktiga form.

[2]) Jfr *(Bernh. Cronholm)* Små bref från Skåne I. Ramlösa p. 35—39. Malmö 1865.

[3]) Anteckning i S. S.

stadgades, att denna summa skulle gäldas under loppet af 10 år med 300,000 Rdr årligen, jemte 4 % ränta[1]).

Konungen gaf genom frikostiga gåfvor till underhandlarne tillkänna sin belåtenhet med denna trassliga förhandlings afslutande. Men han var ingalunda ensam i detta hänseende. Kejsar Alexander gaf S:t Andreas-orden åt danske statsministern Rosenkrantz[2]), och de båda ryska ministrarnes, Nesselrodes och Capo d'Istrias utnämnande till riddare af Elefanterorden, hvarmed från dansk sida nyssnämnda artighet besvarades, antedaterades den 1 September för att rätt tydligt angifva anledningen. Straxt derpå följde ock den förändring af danska riksvapnet, som från Sverige påyrkats, hvarjemte samtidigt det dittills s. k. »norska lifregimentet», fick byta om namn[3]).

Att Norge så lyckligt undslapp stormaktsligan och dess hot, var onekligen en följd af konungens bestämda hållning; men det återstod honom ännu, att med norska folkets ombud öfverenskomma om beviljandet af denna summa. Äfven dervid egde en märklig beröring med stormakterna rum, men i annan syftning. Det skedde vid 1821 års storthing, till hvilket vi i sinom tid återkomma.

Att vi åt denna i och för sig föga maktpåliggande förhandling egnat ett jemförelsevis stort utrymme, beror naturligtvis på det interesse, den Heliga Alliansens uppträdande gentemot de förenade rikena och häfdandet af deras oberoende äro egnade att väcka. Frågan hurnvida Norge skulle betala Danmark en million mer eller mindre var heltvisst för Europa af underordnad vigt, men förhandlingarne derom kommo dock att

---

[1]) Då denna statshandlings utförlighet gör den mindre lämplig att i dess helhet införas bland bilagorna, hänvisa vi allenast till *Martens:* Nouveau Recueil des Traités IV: 648—664, der den med alla dithörande ratifikationer finnes intagen.

[2]) Engeström erhöll aldrig denna utmärkelse. En alltför märkbar motvilja hos honom för allt ryskt hade beröfvat honom Alexanders valvilja.

[3]) Hochschilds depesch $^{14}/_{11}$, $^{28}/_{11}$, $^{19}/_{12}$ 1819. Afskrift i S. S. H. var minister i Köpenhamn sedan d. 20 Oktober 1819.

utgöra ganska betecknande drag i den nya europeiska statsrättens historia och icke minst i Carl Johans egen. Å ena sidan se vi här den Heliga Alliansen i första skedet af dess utveckling, småningom öfvergående från förtroliga meddelanden till »semi-officiella» framställningar, och slutande med ett kollektivt anmaningsbref till sjelfve regenten, antydande honom att ej svika sina höga bröders förväntan. Å andra sidan visar Carl Johans hela uppförande tydligt nog, huru föga »Familjfördraget» och den förtroliga vänskapen med kejsar Alexander inverkade på honom, när fråga blef om hans båda folks stora interessen och oberoende. Ehuru han särskildt vid denna tidpunkt såsom nyligen uppstigen på thronen och derföre mer än någonsin ett mål för legitimisternas ovilja (se föreg. kapitel) intog en särdeles kinkig ställning, glömde han intet ögonblick hvad han var sig och sina folk skyldig såsom konstitutionel monark och oafhängig furste; och historien skall säkert i en framtid vid bedömmandet af de rop om »dynastiska beräkningar» och »ryskt vasallskap», som tidt och ofta mot honom höjts, ej förgäta att fästa tillbörligt afseende vid händelserna från 1818 och 1819 [1]).

Förhållandet emellan Carl Johan och Alexander fortfor, det skenbara lugnet oaktadt, att vara betydligt spändt. Väl försökte Alexander att vid hvarje tillfälle ådagalägga, att han menat uppriktigt med sin försäkran om glömska af det senast timade. Särskildt visade han sig ytterst angelägen att städse tillbakavisa de anspråk och vinkar, det Gustavianska partiets anhängare tid efter annan till honom riktade. Så t. ex. lät han med anledning af de nya rykten, som i denna syftning uppdukades vid tidpunkten för Gustaf IV Adolfs dotters, prinsessan Sofias, förmälning med kejsarens anförvandt, storhertigen Leopold af Baden, offentligen förklara sitt misshag och genom grefve Nesselrode förklara för Sveriges sändebud: »att han vore förargad öfver alla dessa illvilliga rykten; att ko-

[1]) Till och med en så afgjord fiende som Sarrans Jeune kan ej neka Carl Johans uppträdande i denna fråga sin beundran och kallar detta för »den vackraste sidan i hans historia». Histoire de Bernadotte II: 214».

nungen kunde vara öfvertygad om, att i allt hvad kejsaren hittills gjort eller framdeles kunde komma att göra i afseende på medlemmarne af denna ätt, hade han aldrig haft och skulle aldrig hafva annan afsigt, än att taga vård om de enskilda personer, som blifvit anförtrodda åt hans förmynderskap, men att allt sådant ej hade någon den ringaste gemenskap med hans politiska förbindelser, och att hans vänskap och tillgifvenhet för konungen voro orubbliga»[1]). Carl Johan hade allt detta oaktadt svårt att lösgöra sig från en känsla af obehag och misstroende. Han tycktes ej längre vilja lita på dessa smekande utlåtelser, hvilka möjligen endast voro ämnade att åter insöfva honom i afvaktan på ett bättre tillfälle att låta honom känna den tygel, han nyss afskakat. Då och då fick förbittringen öfver det förflutna åter makt öfver honom och gaf sig då understundom luft i anbringandet af ett litet sting, hvars udd måste reta. Så öfverraskades man långt efter breftvisten af att i en allmänt spridd tidskrift, vid namn »Bibliothéque Historique», få läsa ett aftryck af det bekanta brefvet från Alexander till Carl Johan af den 19 December 1810, i hvilket kejsaren i de mest smickrande ordalag ber om svenska kronprinsens vänskap och bedyrar, att han sjelf af själ och hjerta vill vara hans vän; hans *personliga* vän, ty, såsom uppfostrad af en republikan, hade han lärt sig högre skatta menniskan än titlarne, o. s. v.[2]).

Det legitima Europa förvånades och kunde ej underlåta att anställa jemförelser; kejsaren sjelf förmådde ej dölja sin missbelåtenhet och lät Nesselrode yttra till Löwenhielm: »Kejsaren har befallt mig att tillkännagifva, huru ledsen han blifvit öfver detta offentliggörande. Han är ock lifligt öfvertygad, att konungen delar dessa känslor, enär äfven en inträdande köld i förbindelserna furstar emellan aldrig kan rättfärdiga ett dylikt missbruk af ett visadt förtroende. Ett bref, som skrifvits i vänskapens och förtrolighetens öppna ton borde aldrig blifva tidningsskrifvares byte»[3]).

[1]) Grefve Nesselrodes förklaring till hr Brandel $^{18}/_{8}$ 1819. Anteckn. i S. S.

[2]) I sin helhet finnes detta bref redan meddeladt VI: 323 ff.

[3]) Depesch från Löwenhielm, $^{20}/_{8}$ Sept. 1819.

Om den tagna hämdens mindre värdiga beskaffenhet med fog blifvit å ena sidan klandrad, så är å andra sidan, denna omständighet ett nytt och ojäfaktigt vittnesbörd för riktigheten af vårt ofvan framställda påstående om förändrade förhållanden mellan Sverige och Ryssland.

Dessa förhållanden yttrade sig jemväl på annat sätt och i stort; de förespeglade till en tid ett helt nytt politiskt system. Den skarpa spänningen mellan Sverige och stormakterna, med undantag allenast af den, som mottog medlarekallet, tyckes verkligen hafva gifvit första uppslaget till en politisk kombination af storartad omfattning. Det gällde ingenting mindre än ett förbund mellan de konstitutionella staterna mot de absolutistiskt styrda och till förmån för de frisinnade åsigter, som år 1815 tyckts segra och fått sig segrens lön förespeglad, men som inom fyra års förlopp, förnämligast genom den Metternichska statskonstens bedrifvande, befunno sig i en långtifrån gynnsam ställning. Kongressen i Aachen hade i detta hänseende blifvit en vändpunkt. De verkliga och väl ännu mer de föregifna farorna från den revolutionära propaganden med dess talrika förgreningar förlamade snart frihetsifvern hos medlemmarne af den Heliga Alliansen och särskildt hos kejsar Alexander. I stället för att besluta sig till eftergifter, sökte de österrikiska och preussiska regeringarne att endast allt mera kringskära de medgifvanden, som redan blifvit gjorda. De hemliga sällskaperna, hos hvilka man i nödens stund funnit ett stöd genom löften om fria statsformer, men hvilka alltjemt funno sina förväntningar besvikna, började öfver nästan hela Europa sitt underjordiska arbete och sträckte sina grenar in i alla samhällsklasser.

Det var vid dessa förhållanden, konungens tankar vid denna tid med förkärlek hvilade och hans lifliga, ofta vidt sväfvande inbillningskraft förespeglade honom utsigten att kunna återupptaga rollen från år 1812. Han hade då mäktigt bidragit att bilda det stora förbund, som befriade Europa från förtrycket; måhända kunde det nu blifva hans bestämmelse att blifva själen i ett nytt förbund till värnande om de mindre staternas oberoende ställning gentemot en hotande stormaktsoligarki och på samma gång till beredande af uppfyllelse åt

de löften, som fordom gifvits åt folken. Så gestaltade sig konungens första ingifvelser, och han inlät sig ofta med lifligt intresse i samtal om dessa planer och möjligheten att bringa dem till verkställighet. I sjelfva verket inneburo dessa tankar ingenting orimligt. De absolutistiskt styrda staternas folkmängd uppgick visserligen till omkring 90 millioner, de konstitutionella staternas deremot allenast till omkring 75 millioner; men tvifvelsutan uppvägdes denna numeriska öfvervigt hos de förra mer än väl af de sednares större välmåga, bildning och upplysning. Hertigens af Richelieu afgång från ledningen af Frankrikes angelägenheter och Decazes' växande inflytande var jemväl egnadt att ingifva en förhoppning att äfven Frankrike nu skulle kunna ledas ur den Heliga Alliansens riktning, hvari det hittills genom Richelieus och Pozzo di Borgos förenade bemödanden varit hållet. Hufvudfrågan blef dock alltid den, om England skulle kunna förmås att lifligt och bestämdt träda i spetsen, såsom dess ställning bjöd [1]). England hade väl aldrig omedelbart biträdt den Heliga Alliansen, men dock låtit den handla med sitt tysta begifvande. Dess uppträdande såsom medlare i den dansk-norska liqvidationsfrågan skulle dock snarast kunna betraktas såsom ett första steg till afvikande från den Heliga Alliansens grundsatser, liksom det ock senare — efter kongressen i Troppau — tog steget fullt ut. Det vill dock synas, som hade England ej ännu ansett nödvändigt att bilda en federativ motvigt mot den Heliga Alliansen, och lika litet då, som förut ville det offra något

[1]) Ett liknande förslag framkastades i franska deputerade kammaren af general Foy år 1823, då (i öfverensstämmelse med beslutet i Verona) Villèles ministèr tvingades att intervenera i Spanien. — Bignon, i sitt rykthara arbete »Les cabinets et les peuples», uppmanar England att bilda ett dylikt förbund. — Samma tanke har ock i våra dagar blifvit yttrad af en engelsk statsman. »Englands rätta plats är i spetsen för ett förbund af Europas konstitutionella stater, dess rätta statskonst att lefva i godt förstånd med dessa stater och den frisinnade minoriteten i alla de öfriga; det har ingenting annat än fiendskap, hemlig eller öppen, att vänta af Europas store envåldsherrskare». (Se Förhandlingarne i parlamentet, Juli 1857, i anledning af uppträdena i Italien.)

af sina materiella intressen för någonting så simpelt som en idé.

Dessa Carl Johans något vidtsväfvande utflygter på det liberala området kunde emellertid naturligtvis omöjligen länge blifva en hemlighet för den allestädes närvarande och allvetande ryska diplomatien. Och de föreföllo densamma desto farligare, som Alexander från Aachen hemkommit en helt annan än han for dit. De af Stourdza lemnade upplysningarne hade i grund skakat hans tillit till de frisinnade åsigterna. De förut påtänkta friare samhällsinrättningarne för Rysslands räkning hördes aldrig af; de åt Polen redan gifna började inskränkas, och den ledande grundtanken för hans statskonst blef efter denna tid: upprätthållandet af det bestående mot nyhetsbegäret och omstörtningslustan, samt alla styrelsers samverkan till qväfvandet af hvarje försök i denna sednare riktning, hvarhelst det än yppades. I högsta måtto betecknande för denna hans förändrade uppfattning af sin uppgift, likasom ock för hans åsigt om Carl Johans hemliga planer, är det samtal, han (i September månad år 1819) hade med grefve Carl Löwenhielm, som af Carl Johan blifvit sänd till Åbo för att uppvakta kejsaren under hans besök i Finland [1]).

Efter en hastig återblick på hvad han och de öfriga stormakterna i bästa mening åtgjort i den ledsamma dansk-norska liqvidationsfrågan och under försäkran om den önskan, han städse hyst, att genom hofsamma åtgärder bespara Sverige obehag och visa konungen prof på en verklig vänskap, yttrade sig kejsaren i följande ordalag:

»Må det förflutna vara glömdt för alltid! Mina personliga känslor för konungen och för Sverige hafva intet ögonblick vacklat och ingenting skall kunna rubba dem». — »Det är», fortfor han med synbar rörelse, »nu sju år sedan jag just i detta samma rum och i er närvaro, min grefve, svor evig vänskap åt er konung och af honom tillbaka mottog de varmaste försäkringar om tillgifvenhet. Under tider sådane, som

[1]) Vi meddela detta samtal fullständigt och ordagrannt efter den hemliga apostillen till grefve C. Löwenhielms depesch af den 8 Sept. 1819.

de närvarande, är alla furstars sammanhållning nödvändigare än någonsin. Europa är långt ifrån lugnt. Vi hafva krossat en hydra, men nya faror stå för dörren. De orostiftare, af hvilka Tyskland och Frankrike hvimla, göra allt hvad i deras förmåga står för att uppegga folken och väcka tvedrägt mellan furstarne. De hysa stora planer, men de skola icke lyckas. Ryssland, Preussen, Österrike och England äro närmare förbundne än någonsin [1]. Konungen bör vara öfvertygad, att en nära anslutning till våra grundsatser och åtgärder är numera den enda förnuftiga statskonsten, den enda trygga vägen för både små och stora stater. En upplösning af vårt gemensamma förbund eller till och med allenast ett beklagligt försök att rubba dess grundsatser skulle vara signalen till deras fall. Man har i den Heliga Alliansen velat se ett af statskonstens vanliga konstgrepp; det är ej så: den är något vida mer, — den är furstarnes religion; den är framför allt min religion. Allas vår förnämsta pligt är att tillintetgöra orostiftarnes planer. Jag vet, att man i Frankrike söker vinna er konung och öfvertala honom att öfvergifva de politiska grundsatser, han hittills följt; men jag är förvissad, att man ej skall lyckas. Säg konungen, att jag ganska väl känner dessa försök, och att jag derom eger ganska bestämda uppgifter; ty dessa herrars talträngdhet är lika stor, som deras lystnad att komma åstad omhvälfningar».

Grefve Löwenhielm drog ej i betänkande att försäkra kejsaren, att detta allt hade ingenting att betyda, och att konungen alltförväl kände Frankrikes vanmakt, för att der söka bundsförvandter, af hvilka han ingalunda var i behof.

Kejsaren inföll: »Jag kan dock omöjligen betvifla verkligheten af dessa ränker och jag tillskrifver dem det system,

[1]) Frankrike nämnes ej, ehuru det också anslutit sig till den Heliga Alliansen. I Aachen hade man visserligen ansett onödigt att förlänga inqvarteringen derstädes, men detta land, der en mängd revolutionära ämnen ännu voro i gäsning, stod dock ganska illa till boks hos de stora makterna och betraktades af dem alltjemt med ett visst misstroende, hvilket ingalunda minskats genom baron Vitrolles beryktade »note secrète».

som önskar återföra till Frankrike alla Napoleons anhängare. Frankrikes styrelse låter föra sig i en falsk och förderflig riktning, men skulle ock den revolutionära yran lyckas att än en gång störta den bestående ordningen derstädes, så skall det dock alltid i sista hand blifva den numeriska öfvervigten, som afgör saken och den skall otvifvelaktigt nu åstadkomma samma resultat, som år 1814. Bed konungen vara förvissad om, att jag känner de planer, som hysas af detta parti i Frankrike; jag är ock öfvertygad, att han föraktar dem; och blir han allenast trogen den politik, han en gång hyllat, skall han alltid kunna påräkna en säker och obrottslig vänskap från min sida».

Huruvida detta samtal kunnat utöfva något inflytande på Carl Johans åsigter, våga vi ej afgöra; men hafva starka anledningar att betvifla det så varit förhållandet. Icke minst bevisande i detta hänseende är den ställning, Sveriges regering intog till Carlsbader-kongressen och de af densamma fattade besluten. Sveriges fria författning skulle naturligtvis vara en nagel i ögat, ej så mycket för Ryssland, som icke mer för de tyska regeringar, som väl lofvat sina folk något liknande, men nu voro ifrigt sysselsatta att rifva sönder alla sina löften. Man kunde väl ej hoppas genomdrifva någon omstörtning af våra fria samhällsinrättningar, men man försökte åtminstone förmå vår styrelse, att uttrycka sitt gillande af de åtgärder, som nu för befästande af ett motsatt system började vidtagas. Men på den framställning härom, som genom preussiska sändebudet, herr von Tarrach, gjordes i Stockholm, afgaf grefve Engeström den 13 Oktober 1819 följande svar:

»Jag har ej underlåtit att för konungen framställa de meddelanden, ni på ert hofs befallning nyligen gjort mig rörande föremålet för och följderna af öfverläggningarne i Carlsbad, liksom ock rörande de vid förbundsdagen i Frankfurt am Main enhälligt fattade besluten med anledning af de tecken till oro, som börjat visa sig i Tyskland.

H. M:t konungen har befallt mig att för er tolka hans erkänsla för detta nya prof på ert hofs förtroende, samt förklara, att han, lifligt intresserad för Tysklands välfärd, såväl till följe af sina politiska grundsatser, som ock på grund af

det ärorika minnet af de strider, Sverige mer än en gång kämpat för tyska folkets frihet, aldrig skall upphöra att med sina välönskningar beledsaga alla de af en vis omtanka föreskrifna mått och steg, som kunna bidraga till besvärjandet af den storm, som i olika delar af Tyskland synes hota med utbrott.

Afsöndradt genom hafven, starkt genom sitt urgamla fria statsskick och sina medborgares sedliga kraft, bör Sverige undvika all inblandning i främmande makters angelägenheter utom för så vidt det på grund af ingångna fördrag dertill kunde vara manadt. Sålunda kunde det väl vid en tidpunkt, då Preussens styrelse sjelf förklarar sig hafva för afsigt att införa nya samhällsformer, tyckas vara en pligt för det fordom »svenska» Pommerns förre konung att särskildt uppträda till förmån för detta land och i afsigt att åt detsamma tillförsäkra bevarandet af de författningsrättigheter, förmåner och privilegier, som 8 § af det i Wien den 7 Juni 1815 afslutade fördraget tillerkänner detsamma, — allt under förutsättning, att ej folket frivilligt derifrån afstode. Men H. M:t konungen vill heldre, i och för uppfyllelsen af detta stadgande, förlita sig till Hans Preussiska M:ts kända samvetsgrannhet och tänkesätt».

Efter mottagandet af denna förklaring kunde de furstar, som i Carlsbad öfverlagt om medlen att än mera inskränka folkens fria rörelseförmåga, omöjligen längre räkna på Sveriges konungs medverkan i åtgärder, som kunde syfta åt ett gynnande af envåldsmakten.

Men allt detta oaktadt kan ej förnekas, att en skiftning i Carl Johans åsigter snart nog inträdde. De stora, vidtutseende politiska förbindelserna brusto sönder och man hörde snart ej vidare talas om det tilltänkta förbundet mellan de konstitutionella staterna. En hufvudsaklig anledning till denna förändring är otvifvelaktigt att söka i de kort tid härefter utbrytande revolutionära rörelserna, som likt en kedja af mekaniska utbrott hastigt fortplantades öfver södra Europa och sträckte sina skakningar jemväl uppåt nordligare trakter. Inför det revolutionerade Spanien, Neapel, Piemont, Portugal och de likartade ryckningar, som betecknas af Kotzebues mord,

de tyska »Burschenschafternes» och de franska »Carbonaris» verksamhet, samt dylika hemliga sällskaps förgrening ända in i Polen och Ryssland, häpnade Europas regenter. Den storm, som rest sig, tycktes hota alla throner och det solidaritetssystem furstarne emellan, som Alexander i nyss anförda samtal förordat, blef verkligen i mer eller mindre utbildad form för den närmaste framtiden gällande.

Visserligen var Carl Johan en konstitutionel monark, men han älskade makten; han talade ofta om att vädja till folket, men sjelf en revolutionens son, kände han mer än väl, huru ogörligt det är, att på en gifven punkt hejda den en gång började rörelsen. Dessutom hade jemväl oppositionen och i viss mån äfven pressen i vårt eget land redan börjat det. retsamma krig, som några få år efter den här behandlade tidpunkten skulle antaga ganska vidtutseende former. Carl Johan tyckte sig ej åtnjuta den rättvisa, som vederborde, och blef fullkomligt öfvertygad om omöjligheten att tillfredsställa alla anspråk. Lägg härtill de ännu alltjemt spökande Gustavianska planerna, och man torde kunna inse, huru de nyss omtalade frisinnade åsigterna tvungos att småningom gifva vika. Yttre och inre anledningar bidrogo dertill, och det förefaller ingalunda osannolikt att, om blott endera af dessa faktorer varit förhanden, Carl Johan ej så lätt skulle hafva blifvit afledd från idéer, dem han dock i grunden var verkligt tillgifven.

TREDJE KAPITLET.

Riksdagen 1817—1818.

Särskilda utskottet år 1815. — Landets finansiella ställning. — Samtal mellan Schwerin och Wirsén vid riksdagens slut. — Penningkris. — Diskonterna. — Olagligheterna vid förvaltningen af Malmö diskont. — Dess fall. — Laglig undersökning. — Riksdagens sammankallande. — Dess allmänna skaplynne. — Oppositionen förstärkt med Carl Henrik Anckarsvärd. — Teckning af hans karakter. — Oppositionen utom riddarhuset. — Första sammandrabbningen mellan båda partierna. — Anckarsvärds tal om »statsplanen». — Anckarsvärds anfall mot försvarsverket. — Försök att vinna eller tysta honom. — Schwerin och nordstjerneorden. — Doktor Stenhammars memorial. — Riksdagens och konungahusets ömsesidiga ställning. — De finansiella frågorna vid riksdagen. — Utredning af diskontverken. — Öfverflödet och försöken att hämma detsamma. — Sparbanker. — Lånet till Göteborg. — Göta kanal. — Nytt låneunderstöd, men indragning af dess diskonträtt. — De öfriga kanalbyggnaderna. — Höganäs. — Näringsfriheten och skrå-intresset. — Förslagen att försälja rekognitions- och kronoskogarne. Försök att erhålla rätt till skattelösen af akademihemman, m. fl. — Skjutsfrågan. — Bränvinsbränningen. — Ändringar och tillägg till allmänna lagen. — Ny konkurslag. — Egendomlig humanitet. — Judefrågan. — Bergsskola i Falun. — Teatern. — Afslagna frågor. — Förlikningsdomstolar. — Asyler och arbetshus. — Dykeriet. — Nummerlotteriet och general-assistance-kontoret. — Anslagsfrågor till understödjande af vetenskap och konst. — De stora politiska frågorna. — Den ministeriella ansvarigheten. — Det första riksrättsåtalet. — Ansträngningar för att rädda Cederström. — Det lyckas genom »justeringsråden». — Uppträde i statsrådet vid Askegrens adlande. — Dechargebetänkandet. — Anmärkningar mot rådgifvarne. — Grundlagsändringar. — Förslaget om folkrepresentationens ombildning. — Förtydligande af § 7 R. F. — Förslag till ändring af 107 § R. F. — Wetterstedt och Anckarsvärd i ordvexling. — Särskildt utskott för behandling af frågan om embetsverkens ombildning. — Tullverket. — Frihandlare och protektionister. — Handeln med Finland. — Den pommerska liqviden och krigsfonden. — Betalningen af rikets utlandska skuld. — Leipzigerlånet. — Mesmer. — Oppositionen inom bondeståndet. — Val af bankofullmäktige. — Underslef dervid. — Motståndspartiets ledare segra. — Sekreterarens svåra ställning. — Anklagelser och bittra ord till afsked.

Vid den i föregående del af detta verk lemnade skildringen af 1815 års riksdag har med fullaste skäl en utför-

lig framställning [1]) egnats åt Sveriges vid sagde tidpunkt iråkade penningbetryck, dess anledningar och det vid denna riksdag tillsatta »särskilda utskottets» åtgärder för det öfverklagade ondas hämmande och botande. Det är af vigt för en rätt uppfattning af det tidskifte, vi nu gå att teckna, att ej lemna denna skildring ur sigte, ty de missförhållanden, som alstrat den då så bittert öfverklagade »förlägenheten i allmänna rörelsen», verkade fortfarande med oförminskad kraft, och åtskilliga af de medel, särskilda utskottet i bästa välmening föreskrifvit, — t. ex. det ymniga utsläppandet af ytterligare stora sedelmassor utan metallisk motsvarighet, prohibitiva författningar till näringarnes skydd, höjda tullsatser, oinskränkt bränvinsbränning, och i allmänhet ett synbart gynnande af landtmannanäringarne på handelns bekostnad — torde snarare hafva påskyndat än hejdat den egentliga krisens utbrott. Att särskilda utskottet emellertid sjelft — eller åtminstone dess styrande vilja prosten Schwerin — hyst ganska höga tankar om det utförda arbetets frukter, intygas rätt lifligt af den lilla samtida minnesanteckning, som blifvit ställd i spetsen för en nyligen offentliggjord monografi öfver riksdagen 1817—1818 [2]) och hvilken vi ej kunna neka oss nöjet att här begagna, såsom delvis betecknande för ställningen.

»Samma dag 1815 års riksdag afslöts», lyder berättelsen, »gaf kronprinsen stor supé, till hvilken ledamöter af samtliga riksstånden blifvit inviterade. Grefve von Schwerin ankom sent, och bland de första, som han i gula salongen mötte, var baron Wirsén. Den förre hade varit hos baron Adelsvärd på »grand diner», der värden föreslagit en skål »för Sveriges financiella räddning genom ständernas kraftfulla dispositioner och grefve Schwerins mirakulösa esprit», och var derföre, om möjligt, mera utmanande än vanligt mot baron Wirsén, för hvilken han hyste stor aversion. Wirsén var deremot lika lugn och allvarlig som vanligt. Grefve Schwerin helsade med mycken nonchalence och yttrade med hög röst

[1]) IX: 118—140.

[2]) Urtima riksdagen 1817—1818. En monografi af M. Aftonbladet 1867, n:ris 100, 106, 111, 118, 130, 134 A., 141.

till baron Wirsén: »Med de aldra bästa förhoppningar lemnar jag i morgon hufvudstaden, för att någon tid njuta en välbehöflig hvila. För landets finansiella rekonstruktion har regeringen endast att följa de dispositioner, som rikets ständer anvisat, och er plikt är, min baron, att med er kända esprit gå regeringen tillhanda i det inkonvenienta arbetet».

Med lika hög röst, men med större lugn, svarade baron Wirsén: »Kongl. M:t skall utan tvifvel låta sig angeläget vara att efterfölja ständernas dispositioner; men tillåt mig prevenera herr grefven derpå, att dessa dispositioner skola öka förlägenheten, än mera derangera finanserna och framtvinga hvad som kunnat undvikas, en fruktansvärd katastrof. Tillåt mig vidare förutsäga, att herr grefven sjelf skall finna sig tvingad frånträda många af sina åsigter om bankoverket och realisationen, när grefven hunnit mera approfondera dessa ämnen».

»Mina åsigter i finanserna», svarade grefve Schwerin, »äro så rotfästade, att ingenting i verlden förmår rubba dem, och framtiden skall jäfva baronens skepticism beträffande de åtgärder till landets räddning, som jag föreslagit och lyckats genomdrifva».

»Gud gifve» — yttrade baron Wirsén — »att mina farhågor aldrig blifva bekräftade!»

»De skola ej blifva det» — inföll grefve Schwerin med denna confiance, som aldrig öfvergaf honom, huru ofta den än blef gäckad.

Efter behörigt afdrag för en tilläfventyrs alltför bjert färgläggning här och der i den lilla taflan återstår dock alltid tillräckligt mycket att låta oss rätt tydligt skåda det då triumferande partiets förhoppningar, hvilka så hastigt och så grymt skulle besvikas. Ständerna hade knappast skiljts åt innan »handelskrisen» med ohejdad fart utbröt och blottade otillräckligheten af de hjelpmedel, som blifvit resultatet af deras finansiella öfverläggningar. Till en del under inflytelsen af den samtidigt pågående långsamma krisen i Storbritannien och den derigenom förorsakade inskränkningen i utländska krediten, inställde i November 1815 sjutton större och mindre handelshus i Stockholm, med en sammanräknad skuld af om-

kring 9 millioner Rdr Rgs, sina betalningar, samtidigt och än mer under följande år följde i Göteborg ett större antal konkurser tätt på hvarandra, och ändtligen kom år 1817 ordningen till diskont-verken, som redan länge endast kunnat genom utomordentliga undsättningsåtgärder [1]) upprätthållas, och hvilkas fall så mycket mer måste fruktas, ju större den krets var, inom hvilken de öfvat sin verksamhet.

Att dessa penningverk redan från första början varit byggde på en alltför osäker grund, betviflas numera af ingen, och lägger man dertill den kända omständigheten, att de tidigt begagnat sig af i reglementerna ej förebyggda utvägar att utsträcka låneröreslen längre, än rådligt var, kan det endast förvåna, att deras obestånd ej långt förut yppats. För ett antal invigde var dock i sjelfva verket ställningens förtviflade beskaffenhet väl bekant, ehuru man, för att ej rubba det allmänna förtroendets grundvalar och i den förhoppning att hjelp ännu stode att erhålla, sökte i det längsta förhemliga densamma och fördenskull till och med sett genom fingrarne med en mängd klandervärda tilltag af diskonternas styrelser. Särskildt drabbas af dessa anklagelser Malmö diskont, mot hvars förvaltning redan vid 1815 års riksdag grundade klagomål höjts. Man hade till och med ifrågasatt, att trots den redan gifna ansvarsbefrielsen ställa dess styrelse under tilltal, och uttalat starka tvifvelsmål om diskontens förmåga att uppfylla sina förbindelser. Både klandret och tvifvelsmålen tystnade dock inför en af direktörerne, den myndige borgmästaren i Malmö, kommersrådet C. M. Nordlindhs förklaring att »Malmö diskonts direktion väl vore utan anspråk på ofel-

[1]) Oaktadt den tillökning af 300,000 Rdr på kreditivet i banken, som 1815 års ständer beviljat Malmö diskont, var redan i November samma år dess ställning så betänklig, att regeringen fann nödigt att mot hypotek och särskildt föreskrifna vilkor understödja densamma med ett lån af 1,050,000 Rdr. Götakanals diskonts kreditiv ökades vid 1815 års riksdag till 1,600,000 Rdr från halfva denna summa, men måste i Februari 1817, af regeringen undsättas med ett lån af 525,000 Rdr Rgs. *Bergfalk* Bidrag till handelskrisernas historia, p. 102 ff. (i Nordisk Universitets-tidskrift V: 4).

barhet, men trotsade hvarje åklagare af dess redliga och oegennyttiga handlingssätt». — Förtroendet förblef dock rubbadt och hvarje förnyad granskning af detta verk ledde till nya oroande upptäckter. Slutligen kunde förhållandet ej längre döljas. Vid en af regeringen kort efter 1817 års revision särskildt anbefalld noggrann undersäkning, blottades en hel kedja af olagligheter, som, började i smått, steg för steg ledt till verkets oundvikliga undergång. Det befans, att styrelsen utgifvit lån till långt högre belopp än reglementet tillåtit, att åt några få handlande i Malmö ej allenast ofantliga lån i vanlig ordning blifvit utlemnade (inalles öfver 316,000 Rdr, af hvilka vid granskning endast omkring 68.000 Rdr ansågos säkra), utan ock handlån ur kassan utan att bokföras och mot säkerhet allenast af deras oinlösbara invisningar, af hvilka icke mindre än 358,713 Rdr med säkerhet allenast för 5.646, funnos i den till omkring 380,000 Rdr sig belōpande kassan. Vidare hade t. ex. lån utlemnats åt omyndige, så män som qvinnor, och åt gift qvinna (just ofvannämnde direktörs hustru), hvilket lån, för att undgå den underordnade betjeningens uppmärksamhet, blifvit bokfördt under annan titel. Lån hade åt ofvan antydde handlande utlemnats på diktade namn, åtskilliga enskilda inrättningar i Malmö hade undfått lån utan borgen eller hypotek; för att vid revisionen åren 1815 och 1816 dölja kassabristen hade direktörerne för tillfället hoplånat stora penningsummor; memorialerna till bankofullmäktige innehöllo delvis falska uppgifter, underslef vid bokföringen hade egt rum, o. s. v.

Det var hufvudsakligen de åt handlanden Ståhle lemnade lånen, som vållat förlägenheten. Sedan denne en gång kommit att för betydliga summor häfta i diskonten ansågo sig direktörerne för verkets bestånd nödtvungne att bispringa honom med hardt när oinskränkta summor, liksom äfven en med honom nära förbunden handlande vid namn Kock. Den förres skuldbelopp uppgick till nära 425,000 Rdr, af hvilka endast omkring 40,000 kunde anses säkra; den sednare hade bisprungits med öfver 230,000 Rdr, af hvilka omkring 27,000 troddes kunna räddas. Inalles uppgick den anmärkta bristen till

öfver 640,000 Rdr, en summa, som dock vid ytterligare granskning måste ökas till 720,000 Rdr [1]).

Vid dylika upptäckter kunde naturligtvis ingen styrelse förblifva likgiltig. Så snart landshöfdingens i Malmö, baron af Klintebergs berättelse om den anbefallda granskningens resultat inkommit till regeringen, hölls en öfverläggning med fullmäktige i banken och bankorevisorerne, och på deras tillstyrkande afgick den 27 September befallning att de dittillsvarande direktörerne, kommersråden Nordlindh och Björkman samt handlanden Falkman, skulle afskedas samt i häkte inmanas, och deras egendom med qvarstad beläggas. Nya direktörer tillförordnas af regeringen och rättegång mot de afskedade anställdes oförtöfvadt.

Styrelserna för Göteborgs och Göta kanals diskontverk hade visserligen ej att förebrå sig något svikligt förfarande, men båda verken hvilade på alltför svag grund och intetdera hade blifvit förvaltadt med det förutseende, som grundens beskaffenhet gjort till ett dubbelt nödvändigt vilkor för deras upprätthållande under den af Malmöverkets fall förorsakade skakning [2]). Det visade sig ock genast att de, som båda egde utelöpande betydliga skuldförbindelser, betalbara vid anfordran, ej mäktade stå emot den allmänna stormlöpning, som förorsakades af underrättelserna från Malmö [3]).

Under sådana förhållanden ansåg sig regeringen pligtig att sammankalla en riksdag, den fjerde urtima efter det nya statsskickets införande. I riksdagskallelsen, som utfärdades den 1 Oktober, uppgifves såsom anledning till ständernas sammankallande »den brydsamma ställning, hvaruti en del diskontverk sig befunno». — Riksdagens öppnande bestämdes till den 20 November.

---

[1]) Samtlige ofvanstående uppgifter äro hämtade ur de tryckta handlingarne öfver rättegången mot diskont-direktörerne.

[2]) *Bergfalk*, l. c.

[3]) Bäst stod sig Göteborgs diskont. Kommersrådet N. Björnberg och hans meddirektörer använde sin enskilda kredit till verkets bästa.

Jfr Adelns prot. II: 387, 395 ff.

Till landtmarskalk nämndes grefve J. A. Sandels; erkebiskop Lindblom intog för femte gången ordförandeplatsen inom sitt stånd, talmansklubban inom borgareståndet lemnades till lagman C. F. Landberg, och den alltsedan 1809 pröfvade Lars Olsson från Bohuslän erhöll uppdraget att leda bondeståndets öfverläggningar med vederbörligt biträde af kanslirådet Olof Werlin såsom ståndets sekreterare. Vice-talmän voro: i presteståndet biskopen i Linköping C. v. Rosenstein, i borgareståndet stadsmajoren Joh. Westin, och i bondeståndet Anders Jansson Hyckert från Upsala län.

Det är sjelfklart, att detta riksmötes mest i ögonen fallande drag skulle blifva af ekonomiskt-finansiel art, men den eger derjemte en annan betydenhet i rent politiskt afseende, på grund af den utveckling, som under dess lopp kom den redan vid föregående riksdag grundlagda oppositionen till del. Den svenska riddarhus-oppositionens båda grundläggare, C. L. Staël v. Holstein och prosten grefve Schwerin, voro ingendera egentligen skapade till partichefer. Vi få deremot nu göra bekantskap med en person, i flera hänseenden dertill bättre utrustad och med stor håg att intaga den lediga platsen. Det är friherre Carl Henrik Anckarsvärd, som vid denna riksdag stiger fram ur det stilla, undangömda landtlif, i hvilket han tillbragt sina dagar alltsedan den tid, då de af oss redan längesedan [1]) skildrade tilldragelserna under tyska fälttåget vållade hans hemförlofvande.

Med ett trotsigt lynne och högadliga åsigter, — vanligen anspråksfullare i mån af ättartalets ungdom, — för öfrigt despotisk, så att tryckningen yttrade sig både uppåt och nedåt, kunde öfverste Anckarsvärd ej förgäta de missförhållanden, i hvilka han sjelf råkat inveckla sig, och de bidrogo också utan tvifvel att locka honom in på den parlamentariska banan, på hvilken han, fastare, ihärdigare och långt mera lysande, snart skulle öfverglänsa den retlige, ombytlige, men rent parlamentariske grefve Schwerin. Hans uppträdande vid denna riksdag var likväl snarast en serie af försök till krafternas pröfvande, men ju mer det öfverdrifna och ofta nog syn-

[1]) VII: 175 ff.

bart personliga i denna opposition, som i likt och olikt tycktes söka sak med regeringen, började aflägsna Schwerin från partiet, desto bestämdare trädde Anckarsvärd fram att gripa dess fana. Onekligen egde han för denna plats ganska ovanliga egenskaper, och hans vältalighet, ehuru späckad med mycken ordståt, egde dock alltid parlamentarisk värdighet, och då den dertill understöddes af talarens manligt sköna gestalt, klangfulla röst och aristokratiska hållning kunde den ej gerna förfela att göra intryck. Om innehållets gedigenhet, klandrets befogenhet och de föreslagna botemedlens praktiska värde hafva deremot tankarne varit mycket delade. Man har kallat Frankrikes Mirabeau »le grand démolisseur» och i detta fall kan friherre Anckarsvärd anses såsom en bild i smått af nämnde storhet, ty han gjorde sitt bästa att skaka och nedrifva det bestående, utan att alltid hafva klart betänkt, huru den nya statsbyggnaden skulle uppföras. — Vi tillåta oss naturligtvis icke att utskifta, huru stor del af friherre Anckarsvärds politiska uppträdande som må anses hafva härflutit ur den rena fosterlandskänslan, och huru mycket som bör föras den sårade ärelystnaden till boks. Partiväsendet i Sverige är af gammalt dato och har aldrig saknat sakförare i patriotismens rustning. När friherre Anckarsvärd inledde sin 25-åriga kamp mot styrelsen, ansågs han af ett ganska talrikt parti såsom målsman för den större delen af nationen; men från motsidan riktades mot honom den förebråelsen, att hans klander härledde sig från hämdlystnad och retade lidelser, samt särskildt från förbittring mot den af konungens rådgifvare [1]), som då stod högst i gunst, och på hvars tillstyrkan Anckarsvärd skyllde sitt missöde i Tyskland.

Jemväl i ett annat hänseende är denna riksdags opposition märklig; den sträcker sig utom riddarhuset. Anders Danielsson och Johan Longberg förde den in i bondeståndets öfverläggningar, och äfven i »högvördiga» ståndets församlingar hördes understundom yttranden, som bilda en skärande motsats mot det derstädes vanliga språket.

Det dröjde ej många dagar efter riksdagens öppnande

[1]) Amiralen friherre Olof Rudolf Cederström.

innan de båda skarorna — »ministèrens» och »oppositionens» — såsom prosten Schwerin älskade att benämna dem, började att mäta sina krafter. Anledningen till denna första strid — ett slags förpostfäktning, som utkämpades på riddarhuset under icke mindre än 6 plenidagar (29 Novemb.—23 Decemb.) — var ett i borgareståndet väckt förslag att genast vid riksdagens början genom en stor riksens ständers deputation »betyga riksens ständers underdåniga vördnad och tacksamhet för K. M:ts höga och landsfaderliga omvårdnad för riket, samt H. K. H. kronprinsens outtröttliga bemödande att understödja konungens nådiga afsigter», samt att »ådagalägga riksens ständers underdåniga glädje deröfver, att H. K. H. arfprinsen upphunnit de år, då äfven han blifvit ett nytt stöd för thronen». Då detta förslag föredrogs hos ridderskapet och adeln hemställde friherre C. L. Staël v. Holstein huruvida icke samma tillfälle jemväl borde begagnas att »inför K. M:t i underdånighet framställa rikets närvarande bekymmersamma ställning, hvilken, särdeles hvad folkets enskilda förmögenhet vidkommer, genom hvarjehanda tillfälligheter blifvit af den vådliga och äfventyliga beskaffenhet, att folket icke mäktar betala de vanliga utskylderna, derest detsamma ej skall bringas till fullkomligt obestånd, med underdånig anhållan att K. M:t täcktes derå fästa en nödig uppmärksamhet, samt med första vidtaga de mått och steg, hvarigenom folkets undergång må förekommas». Ingen uppmärksamhet tyckes vid tillfället för detta tilläggsförslag hafva fästats vid de stridiga elementer, som sålunda i den afsedda tacksägelsen komme att inblandas; landtmarskalken framställde utan tvekan proposition för bifall, och utan att ett enda ord vidare blifvit i frågan yttradt, svarades härtill ja.

Innan nästa plenidag hade emellertid en och annan fått för sig klart olämpligheten af det föreslagna tillägget, och då justering af det fattade beslutet skulle försigga, öppnades härom en ganska liflig öfverläggning. Den öppnades af grefve C. F. Posse, som afgaf sin reservation, emedan beslutets utförande skulle innebära eller åtminstone tolkas såsom en förebråelse mot regeringen i stället för den ursprungligen åsyftade tacksägelsen. Han föreslog derför ett nytt tillägg, afsedt

att beröfva det förra dess udd. Liknande åsigter uttalades med mer eller mindre värma af hrr v. Engeström. G. Löwenhielm, D. v. Schulzenheim. A. G. Mörner, P. E. Skjöldebrand, Cardell, m. fl., under det å andra sidan, utom frih. Staël v. Holstein sjelf, hrr Anckarsvärd, far och son, G. A. Liljehorn o. a. uppträdde till försvar för det först yrkade tillägget. Prosten Schwerin åter tyckes ej hafva varit af oppositionens åsigt hvad beträffar sjelfva saken, men var för öfrigt synbarligen belåten att sålunda helt opåtänkt en »adress-debatt» efter engelskt mönster kommit till stånd. De båda i denna öfverläggning egentligen ledande männen inom oppositionen — friherrarne Staël v. Holsten och C. H. Anckarsvärd — gåfvo emellertid sjelfve diskussionen en icke så litet afvikande riktning; i det att den förre under stridens hetta lät förifra sig att fälla ett yttrande om otillförlitligheten af landshöfdingarnes uppgifter och desse embetsmäns, af det egna intresset alstrade håg, att måla tillståndet i de ljusaste färger, hvilket anfall naturligtvis var egnadt att framkalla lifliga gensägelser. Friherre Anckarsvärd åter, som under dessa öfverläggningar gjorde sin egentliga parlamentariska debut[1]) — dock hufvudsakligen med skriftliga anföranden, — utbredde sig vidlyftigt om önskvärdheten af en »statsplans» framläggande för ständerna, hvilka då lättare skulle kunna uppfylla ändamålet med sin samvaro. Hans anförande härom, torde med desto större skäl kunna med något större utförlighet meddelas, som det tillika ger ett godt begrepp om arten af de Anckarsvärdska statsåsigterna och vältaligheten, åtminstone vid denna tidpunkt af deras utveckling[2]).

Han börjar sitt föredrag med följande skildring af en svensk riksdags verksamhet: »Allmänt klagas öfver nöd och förlägenhet. — Riksens ständer sammankomma: — hvarje in-

[1]) Hans aldra första uppträdande var dock tidigare och föranleddes af ett framkastadt tvifvelsmål, huruvida riddarhusdirektionen förfarit lagligt, då den utlemnat pollett till frih. Ludv. J:son Boye, hvilken, enligt hvad läsaren har sig bekant från den Grevesmühlenska striden, undergått fängelsestraff. A. uppträdde dervid till försvar för Boyes riksdagsmannarätt, hvilken ock af hans stånd godkändes.

[2]) Ridderskapets och adelns protokoller 1817, 1818. I. 96—103.

divid tror sig känna orsakerna till det onda och föreslår välmenande botemedel, hvilka, som lämpligast, framställa sig för dess öfvertygelse. — Särskilda utskott tillsättas för att undersöka förhållandet, för att uppfatta alla dess delar, framställa det till orsaker och följder; och sedan man trott sig väl utredt ett så vidtomfattande ämne, föreslår man medel för att återföra ett förloradt välstånd, och hoppas, måhända, att det genom denna åtgärd skall nås till ymnigare mått än någonsin. — De hemmavarande längta efter lättnad i sina bördor; de hafva full förtröstan på sina representanters nit och goda vilja: de hoppas allt, tills riksdagsbesluten vanligen upplysa dem, att de hafva att vänta — intet. Vördnads- och tillgifvenhetsbetygelser; afgörandet om ord och meningar i grundlagen, riksdagsordningen, tryckfrihetslagen; fastställandet af en bevillningssumma, hvars tillräcklighet göres tvifvelaktig genom flere möjligt inträffande omständigheter; ökade anslag, stora penningetillskott från banken, hvars tillstånd hålles obekant för dem, som besluta öfver dess handhafvande; några förändringar i allmänna lagen; underdåniga önskningar om en mängd författningar; stora bidrag af banken till enskilda företag och en i följd deraf tilltagande myntförsämring, är som oftast innehållet af riksens ständers beslut och hela verkan af deras sammanvaro; kostsam och föga båtande för de hemmavarande».

»Om detta är förhållandet, så torde orsakerna få sökas inom oss sjelfve: vi komma tillsammans från mer och mindre trånga verkningskretsar; vi medföra kännedomen om brister och behof i vår ort; vi framställa dem och tro ofta det hela böra hjelpas genom medel, som endast kunna lämpas till dess del».

»Statsförhållandet i dess vidd fordrar en öfversigt af det hela, som sällan af den enskilde statsborgaren kan vinnas utan ledning». — Han vidrör derefter det förslag, som vid 1815 års riksdag af presidenten v. Schulzenheim framställdes, i syftning just att bereda en dylik mera allsidig kunskap om fäderneslandets ställning och behof, och den inskränkning detta förslag underkastades genom att förvandlas till en önskan om infordrande af ekonomiska berättelser från landshöfdingarne.

»Man skulle kunna sluta», fortfar han, »af de uttryck,

som vid förra riksdagar någon gång undfallit en föredragande eller minister, — att *ehvad som sker, bör man vara lika öfvertygad, att ingen gren saknar den uppmärksamhet, som den mest förutseende omvårdnad deråt kunnat lemna;* — man skulle af dessa uttryck sluta, att våra rättigheter borde inskränka sig till undergifven tro och blind tillförsigt för styrelsen. — Vanan vid despotismen ursäktar en sådan tanke, men den bör rättas genom den anmärkning, att friheten bjuder undersökning, för att stadga öfvertygelsen».

»Huru lätt skulle det ej blifva för riksens ständer att fatta sina beslut och att för hemmavarande rättfärdiga dem, om de kände statsministerns tankar om Sveriges förhållande till andra stater; om de kände den grundidé, han för statens tillvaro uppgjort; om de blefve i tillstånd att bedömma utslagen af den noga vägning utaf skäl och motskäl, som grunda dess förslag till bestämmandet af statens verkningskrets; om de kände justitieministerns omdöme öfver bristerna i lagskipningen och den plan till förbättring, han utarbetat, i följd af de slutsatser han varit i tillfälle att fatta genom jemförelse af delarne med det hela och genom ett sådant öfvervägande af möjliga verkningar, som endast från dess plats med säkerhet kunna skådas. Om riksens ständer finge del af sådane åtgärder, skulle ej en dyrbar tid upptagas att ensidigt behandla en mängd lagfrågor; — huru lätt skulle det ej blifva för riksens ständer att fatta sitt beslut, om de kände grunderna på hvilka styrelsen stödjer landets kraftberäkning; huru upplysande skulle det ej vara att känna de härmed sammanhängande öfverläggningar om ändamålet och afsigten med försvarsanstalterna; huru lärorikt skulle det ej vara, att känna vederbörande embetsmäns tankar om tillståndet i landet och deras förslag till rättande af skadliga förhållanden; huru mycket skulle det ej lätta riksens ständers arbeten, om, till följd af ifrån alla verk och embetsmän inkommande berättelser, en plan till statshushållningen uti dess vidd dem förelades; med hvad säkerhet skulle ej riksens ständer träffa det rätta, om statsrådets grundliga och mogna öfverläggningar i detta mål meddelades för att häfva de tvifvelsmål, som nödvändigt skola

verkas af okunnighet eller åtminstone mindre vidsträckt kännedom af styrelsens hela omfång!»

»Då fäderneslandet uti konungens statsråd eger en gifven punkt, till hvilken all embetsmanna-omtanka för fäderneslandets väl bör samlas, så är det denna vördnadsvärda kår förbehållet, att, vägledd af allas meningar om bristerna i statshushållningen, kunna uppgöra en plan, som, grundad på en fullkomlig kännedom af det hela, visar riksens ständer Sveriges verkliga tillstånd, dess politiska bestämmelse, dess krafter och behof, och huru allt är beräknadt med afseende å statsborgarnes trefnad och bestånd».

I samband med den föreslagna adressen bör derföre en dylik plans meddelande begäras.... »Om misstag och olyckor utgöra menskliga erfarenhets-historien, så böra vi, af framfarna tider varnade, rädas att åt efterkommande lemna så rika blad i den, som dem vi utaf förra ständer ärft. Vi böra rädas att längre bygga utan grund, och vi komma i evighet att göra det, så länge var uppmärksamhet ej fästes vid ett förändradt statsskick, så länge statsbehofven ej rättas efter national-förmögenheten, så länge försvarsanstalterna fordra större bidrag, än sjelfförsvaret kräfver».

»Vi måste frimodigt bekänna, att vi, innan dessa statshushållningens grundvalar äro lagde, ej mera nu än förr kunna vänta den stadga uti våra financiella åtgärder, som kunna trygga vår billiga farhaga för framtiden, och vi måste icke längre dölja vårt behof utaf den statshushållningsplan i hela dess vidd, som jag anser nödigt i underdånighet begära, innan vi kunna börja att sjelfve utarbeta den».

»Då konungen nyss så nådigt yttrat sig: *alltid sökt att följa allmänna sinnesstämningen och tidens anda; aldrig att kufva hvarken den ena eller den andra;* — då han nådigt till oss säger: *att slafvens usla lott är fästad blott vid hoppet*, så borde det ej onådigt upptagas, om vi anse dessa vår konungs ord som ledstjerna för våra fria yttranden, som en ny driftjäder att söka göra väl, och som anledning att till hjelp för våra åtgärder i underdånighet begära frukten af den embetsmannaverksamhet, som folket dyrt betalar».

»Det tillhör» heter det slutligen »svensk riddersmannatro att leda sanningen ifrån sin hviskningsroll i sällskapskretsarne, att vördsamt föra den till thronens fot, som folkets tolk för *friheten* och *dygden*».

Huruvida friherre Anckarsvärd på fullt allvar antog att en sådan »stats-plan» verkligen förefans, må lemnas derhän; visst är, att han genom att fordra för mycket, gick miste om att ernå hvad billigtvis kunnat begäras. Nu skyndade Engeström, Skjöldebrand, A. F., Wetterstedt, Björnstjerna, C. J. Wirsén m. fl. att taga fasta på en del tydliga förhastanden och oegentligheter, och minskade sålunda intrycket af en framställning, hvars värde man, derifrån afsedt, ej kan underkänna.

»Att ej trötta höglofl. ridderskapet och adeln», yttrade Skjöldebrand, »med uppräknandet af alla de misstag, som finnas i det eljest så vackra talet, vill jag blott fästa mig vid några af de förnämsta af talarens fordringar, som, dels enligt grundlagen äro redan uppfyllda, dels hvarken kunna eller böra uppfyllas».

»*Uppgift af statens behof.* Detta sker vid hvarje riksdag, och *orsakerna* till dessa behof finnas i redogörelsen för använda medel under den förflutna tiden, eller om behofven äro nya, i den framställning konungen gör derom till rikets ständer».

»*Uppgift af statsministerns tankar om Sveriges förhållande till andra stater.* Och dessa skulle uppenbaras för rikets ständer! Således för hela allmänheten, — således för alla främmande ministrar! I sanning en ny politik! Men nog härom, ty sjelfva saken talar».

»*Uppgift af justitieministerns omdöme öfver bristerna i lagskipningen.* Märkom ordet *lagskipningen*, icke *lagstiftningen*, hvarunder äfven förstås *rättegångsformen.* Dessa brister kunna då endast bestå deruti, att lagarne icke följas, hvilket fordrar bevis. Men efter sjelfva grundlagens esprit, är det endast lagstiftningen, som tillhör rikets ständer. — Den enda inflytelse i lagskipningen, som i grundlagen är dem förbehållen, består deruti, att, ifall rikets ständer, genom justitie-ombudsmannen eller eljest, skulle inhämta, att högsta domstolen icke fullgjort sina skyldigheter, kunna

anklagelser emot densamma på särskildt föreskrifvet sätt upptagas. Likväl må, enligt den märkeliga 104 § af regeringsformen: »*ej riksens ständer ingå i någon särskild pröfning af högsta domstolens beslut eller någon allmän öfverläggning derom i nämnden förefalla*». Och andre domares ansvar inför ständer är icke ens nämndt. Se der sjelfva gränsstenen mellan lagstiftande och lagskipande makternas områden! Måtte denna gränssten för evigt blifva orubbad, och den tiden aldrig återkomma, då ömsom rådande partier egde makt, att efter behag, under lagens täckelse förfölja och till lif, ära och gods förderfva sina motståndare!»

»*Uppgift af statsrådets plan, som visar riksens ständer Sveriges verkliga tillstånd, dess politiska bestämmelse, dess krafter och behof, och huru allt är beräknadt på statsborgarens trefnad och bestånd.* — Är det då ej nog att konungen vid hvarje riksdag i sin berättelse till rikets ständer utförligt uppgifver allt hvad af dessa ämnen kan och bör uppgifvas; att af statsrådets protokoller, som till konstitutions-utskottets granskning öfverlemnas, kan inhämtas hvad hela statsrådet, eller hvarje ledamot deraf tänkt i dessa såväl som i alla öfriga förefallna ämnen, hvaraf lätt kan utrönas om statsrådet handlat konseqvent eller ej, om det haft en plan eller nöjt sig med den blott negativa förtjensten att ej bryta emot lagarne? — Men om detta ej är nog, synes blott återstå *uppgiften af hvad statsrådet ämnar tänka* vid nya förefallande ämnen och omständigheter, hvilket dock konstitutionen visligen dem ej ålagt».

»Ännu ett uttryck af den värde talaren bör icke lemnas obemärkt, nemligen: »*Att försvars-anstalterna fordra större bidrag, än sjelfförsvaret kräfver.* Har då talaren noget öfvervägt hvad styrka Sveriges sjelfförsvar kan kräfva? Olyckligtvis är den väpnade styrkan i alla Europas stater bragt till en öfverdrifven höjd. Men den, som först sätter sig ur försvarstillstånd, blir ock först underkufvad. Har han glömt att till sjelfförsvar äfven kan fordras anfall? — — —»[1]).

Anckarsvärd fann sig ock nödsakad att i ett senare ple-

[1]) Ridd. och Ad. prot. I. 206 ff.

num, under erkännande af värdet och vigten af de upplysningar hans motståndares anmärkningar innehöllo, återtaga sitt förslag, och sålunda blef, då nu ridderskapet och adeln jemväl gillade det af grefve Posse framställda tillägget, detta oppositionens första angrepp tillbakakastadt.

Ett nytt gjordes dock inom kort; denna gång mot en punkt, som man väl visste vara styrelsens ögonsten, — försvarsverket. I samband med behandlingen af frågor rörande den skånska roteringen, o. d. framkastade Anckarsvärd (9 Januari) förslaget att indraga åtminstone 10,000 man af Sveriges indelta armé, och detta förslag, samt än mer det, förunderligt nog, i samma anförande fällda yttrande, att »vi med egna tillgångar ej kunna frambringa och på en beständig fredsfot underhålla stridskrafter, som med något sken af matematisk sannolikhet kunna trygga oss för ett i tiderna möjligt anfall ifrån vår mäktige granne» — var naturligtvis egnadt att framkalla lifliga, vidlyftiga och delvis bittra öfverläggningar, i hvilka likväl det beståendes målsmän ånyo hade en afgjord öfvervigt. Friherre Anckarsvärd blef emellertid allt mer och mer besvärlig, och den hänvisning till konstitutions-utskottet, som Engeström gifvit honom med anledning af hans tal om statsplanen, tillgodogjorde han sig genom inlemnandet af en anmärkningsanledning mot Björnstjerna såsom föredragande i kommandomål för arméen.

Under sådana förhållanden och med kännedom af Anckarsvärds skaplynne, började den kloke och erfarne landtmarskalken, Anckarsvärds fordne chef vid gardet, att utkasta och bearbeta en plan att antingen vinna eller aflägsna mannen, och hade med honom flera samtal i detta hemliga syfte, allt, som det sades, på eget bevåg. Han smickrade hans fåfänga, rosade hans talang, kunskaper, fosterlandskärlek, och sade sig vara öfvertygad, att konungen ej skulle draga i betänkande att till rikets nytta använda en person, hvars egenskaper gjorde honom värd en plats i statsrådet o. s. v. — Anckarsvärd lyssnade till denna sirensång, men ansåg omöjligt att vinna kronprinsens bifall. Man framkastade då möjligheten att bereda honom en plats såsom sändebud vid ett stort utländskt hof, Wien eller London; man talade äfven om platsen såsom

generaladjutant för arméen, hvilken företrädesvis utgjorde ett föremål för Anckarsvärds ärelystnad; Björnstjerna ansågs kunna lätt placeras på annat håll. Anckarsvärd visade sig ej obenägen att mottaga en ministerpost och Sandels trodde sig redan hafva vunnit spelet. Anckarsvärd gjorde dock till bestämdt vilkor, att om kronprinsen hyste allvar med saken borde hans utnämning ske *genast*, då han oförtöfvadt skulle lemna riksdagen och intaga sin nya plats, på hvilken han naturligtvis blefve sin regerings man; men ingalunda ville han i afvaktan på löftets uppfyllande ändra sin roll vid riksdagen. Denna plan om anställning i utlandet motarbetades genast af Engeström, som föreställde faran af att under pågående tvistigheter med stormakterna (rörande den dansk-norska liqvidationsfrågan) anställa en person af detta skaplynne och med dylika föregåenden. Beslutet härom blef sålunda uppskjutet och man återkom i stället till förslaget om en plats i statsrådet. Men då Sandels första gången talade derom med kronprinsen, vägrade denne med synbar förtrytelse och ville ej höra talas derom. Några dagar förflöto; Sandels, som kände kronprinsens försonliga karakter och ombytlighet i åsigter, gaf ej saken förlorad. Han begagnade en tredje person för att ansla samma sträng hos kronprinsen, hvarpå följde ett nytt samtal i ämnet mellan Carl Johan och Sandels. Sandels anförde, att om Anckarsvärd antoge en plats i statsrådet, vore han i och med detsamma oskadlig, hans anseende hos motståndspartiet och i det allmänna förspildt, hvaruppå grefve Adolf G. Mörner anfördes såsom bevis[1]). S. bemyndigades då att erbjuda A. en plats i statsrådet; Anckarsvärd förklarade sig benägen att mottaga den, dock ville han nu — fruktande sannolikt, att han i konseljen skulle blifva

[1]) Vi anföra ur De la Gardieska arkivet XX: 174 följande anteckning af excellensen Jak. De la G . . . .» 1823 d. 2 Februari. Ad. G. Mörner frågade mig: 'huru skall man behandla Carl Henrik Anckarsvard och Lorenzo Hammarsköld, att de ej plåga oss med sina hvassa diatriber?' Jag svarade: »Bed K. M:t sätta den förre in i statsrådet och välj sjelf den sednare in i svenska akademien». Mörner, som var den skarpaste opponent innan han blef statsråd och en af de aderton, bortgick utan att vidare yttra sig.

ensam om sin mening och icke kunna göra den gällande, — vid sitt inträdande fästa det vilkor, att äfven grefve Schwerin och någon annan liktänkande samtidigt blefve inkallade i statsrådet. Detta vilkor sönderbröt hela underhandlingen. Då kronprinsen underrättades om vilkoret, blef han — förlåtligt nog — uppbragt och for ut med vanlig hetta mot »en oförskämdhet utan like, hvars syftemål är, att bilda ett oppositionsparti inom sjelfva statsrådet; att öfverflygla konungamakten; en ny upplaga af 1720, med namnstämpelregering» o. s. v. Han befallde att underhandlingen genast skulle afbrytas, hvarpå Anckarsvärd uppträder med än mera bitterhet och skärpa än förut [1]).

Redan före riksdagens början hade prosten Schwerin varit föremål för en bearbetning i samma syfte. Vi måste dock, för att fatta saken i dess rätta sammanhang, gå något tillbaka i tiden. Vid slutet af riksdagen 1815, hade man förlänat ordenstecken åt tvenne ledamöter af det särskilda utskottet, hvilka vid dess öfverläggningar fört regeringens talan. Att deremot utskottets ordförande, prosten Schwerin, då uteslöts, var tvifvelsutan opolitiskt och väckte jemväl mycket uppseende. Han satte sig dock öfver detta lilla försök till förödmjukelse. Bland andra förslag, som i samband med denna riksdags ekonomiska öfverläggningar framställdes, var ock Schwerins, om utgifvandet af en statsekonomisk journal. Styrelsen betraktade denna plan med ett visst misstroende, för-

[1]) Berättelsen om dessa underhandlingar är gjord efter anteckningar i S. S. Rörande tidpunkten för desamma — hvilken dersammastädes blifvit i allmänhet angifven till »motionstiden», skulle vi vilja framställa den gissning, att de börjat först efter arméfrågans afhandlande i början af Januari och fortgått tills efter thronskiftet. Då finge vi ock en naturlig förklaringsgrund till det vid denna tid anmärkta personliga närmandet mellan den nyvordne konungen och friherre Anckarsvärd, hvarom vi ofvan i förbigående talat. Att alla underhandlingar voro afbrutna redan före början af Mars månad, kan med fullkomlig visshet antagas; det var den 2 Mars Anckarsvärd uppträdde med den anklagelse mot amiral Cederström, till hvilken vi återkomma vid tal om de konstitutionella företeelserna vid detta riksmöte.

modande att den skulle framlägga och öfverdrifva förhållanden vid beskattningen o. d., samt i det hela endast väcka ond blod. Man sökte derföre komma Schwerin i förväg och expeditions-sekreteraren C. M. Schoerbing, en medgörlig medelmåtta, annonserade straxt efter riksdagens slut utgifvandet af en dylik tidskrift. Konungens och de högste embetsmännens namn prydde subskribent-listan, och så snart första häftet utkommit — i allo högst medelmåttigt liksom de efterföljande sex[1]) — utnämndes utgifvaren till riddare af Nordstjerneorden. Äfven denna lilla lyra var tvifvelsutan äfven ämnad åt Schwerin, som dock ingenting lät förmärka. Det var först da 1817 års riksdag nalkades, som man beslöt sig för att tilldela honom samma hedersteckén, men han — vägrade att mottaga detsamma. Hans bref till Carl Johan i detta ämne, (hvilket vi bland bilagorna meddela, liksom ock kronprinsens svar)[2]), målar på ett särdeles sätt aristokratens åsigter, och man läser lätt mellan raderna den sårade fåfängans bemödanden att dölja sig. Han förblef sålunda 1817 hvad han varit år 1815, men dock såsom alltid med hofsamhet och utan personlig lidelsefullhet; och då vid Carl Johans kröning en ny ordensutnämning egde rum, ansåg sig oppositionsmannen ej böra vägra att mottaga detta tecken af sin konungs bevågenhet, liksom det ej heller utöfvade någon synlig verkan på hans uppträdande vid riksdagen[3]).

Nära jemförligt till sin verkan med Anckarsvärds uppträdande i adress-frågan var det memorial, som i prestestandet den 5 Januari inlemnades af prosten doktor M. Stenham-

---

[1]) Se omdömet i »Utlåtande om ett statistiskt embetsverk». Historiken, p. 159. Stockholm 1856. Titeln på Schoerbings tidskrift var »Journal öfver Sveriges statistik och allmänna Hushållning». 1816, Januari—Juni.

[2]) Bilagorna N:ris 39, 40; det förra efter originalet i S. S.; det sednare efter afskrift dersammastädes.

[3]) Schwerins riksdagsmannaverksamhet denna gång tyckes, af anledning, den vi ej lyckats utforska hafva afbrutits redan i medlet af April månad. Han deltog sålunda ej i de slutliga öfverläggningarne rörande riksdagens hufvudfrågor.

mar, och som afhandlade frågan: »Hvilka mått och steg skola riksens ständer vidtaga för att göra sina beslut aktade; påskynda framgången af skäliga och mångfaldigt upprepade önskningar, dem en vis och god konung ej kunnat missbilliga, och, om möjligt, gifva åt styrelsen en kraft, som den synes vid många tillfällen sakna, utan att jag vågar bestämma hvad som egentligen är orsak dertill?» Såsom exempel, »hvilkas antal vore lätt att öka», anföras: »det gifves taxeringskommittéer, som, sedan 1815 års bevillningsstadga blifvit gällande, envist fortfara att tillämpa den af år 1812; undersökningen om Ädelfors är, hvad jag kallar en sammansättning af underslef[1]); handlingarne rörande kronans återtagande af Löfås[2]) hafva i 23 månader varit begrafne i länets kontor; och bedrägerierna i Malmö skulle man någon gång tro hafva egt ett ganska mäktigt beskydd». Såsom botemedel föreslår Stenhammar en hemställan, det täcktes K. M:t antingen utaf sitt statsråd utvälja eller vid första tjenliga tillfälle deruti insätta en person, som med skicklighet för detta höga kall, egde den ansvariga förbindelsen att handhafva den inre styrelsen och med ledning af alla de motioner, önskningar och beslut, som vid nationens möten förekomma, bota oredan och häfva vådan af den politiska lethargi, som, lemnad åt sig sjelf, utan tillsyn och läkemedel, förvärras dagligen» ... Slutet af anförandet är särdeles betecknande: »Jag ber att blott få tillägga två ord, mycket öfverflödiga, om vi ej lefde i en kritisk tid,

[1]) Föregående riksdag hade, med anledning af väckt fråga om guldverkets nedläggande, anbefallt en undersökning på stället för att få utrönt, huru denna kronans egendom sköttes och verket bedrefs. Denna undersökning hade dock varit af så tydligen ofullständig och slarfvig art, att ständerna nu verkligen ånyo ansågo sig böra begära ny laglig undersökning; hvarjemte de för sin del förklarade sig anse guldverket böra nedläggas. (R. St:s skrifvelse N:o 82).

[2]) Löfås silfververk i Dalarne tillskyndade kronan numera endast förlust. 1815 års ständer hade derföre hemställt att det måtte nedläggas; men de intermediära myndigheterna tycktes vara hågade att lägga hinder i vägen. 1817 års ständer förnya derföre kraftigt samma yrkande. (R. St:s skrifvelse N:o 31).

der sqvallret är sysselsatt att gjuta sin galla öfver det renaste uppsåt. Man skall säga, att författaren till detta memorial, der mycket mot styrelsen skall finnas anmärkt, utmärker ock dermed sig sjelf för en stark anda af opposition. Jag förklarar, att jag strängt ogillar hvar och en, som gör parade af detta obestämda namn: jag önskade, enligt den naturliga medgifvenheten i sjelfva min karakter, kunna lemna bifall till allting: jag beklagar det uppriktigt, när sakernas natur tvingar mig till motsägelse, och gråtande skulle jag välsigna den rådgifvare, som med kännedom af fosterlandets armod, frimodigt afstyrkte från framställningar, hvilka bära fröet till ett afslag i sin egen beskaffenhet. Man skall gå ännu längre, förblanda saken med personen och beskylla författaren för afvoghet mot de dyra föremål, som med utsträckt arm stödja konungathronen, och som folkets röst kallat till att uppstiga der. Jag förklarar, att jag tillhör dem med själ och hjerta: jag känner, kanske lifligare än mången dyrlegd satrap, all den skuld, fäderneslandet åsamkat sig emot dem; men också kan jag ej fördraga, att älsklingen af Svea och en dag i besittning af henne, skall, i stället för en kraftfull och skön brud, finna i henne en utmärglad varelse, som man afklädt, sköflat och förnedrat. Dexi et salvari!»

Detta memorial blef, på Stenhammars eget förslag, remitteradt till allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet, »som tilläfventyrs kunde uppgifva andra utvägar». Det återsändes dock inom kort, med den förklaring, att ämnet ej tillhörde utskottets behandling. Egentliga anledningen torde dock hafva varit, att man helst ville undvika att vidröra det kinkiga ämnet. Så visar sig åtminstone tydligt af de öfverläggningar, som med anledning af denna vägran följde. »Fridens budbärare, tillhör det oss att söka lugna sinnena, icke uppreta dem»; »Anledningar må åtminstone aldrig af oss gifvas nationen, att misstänka någon söndring mellan hennes representanter»; — så lydde de faderliga förmaningarne från biskopsplatserna. Rosenstein, Faxe m. fl. tyckte det sålunda vara bäst att stån-det vid det redan skedda »acquiescerar». »Quieta non movere» tyckes verkligen hafva varit deras älsklingsgrundsats. Till yttermera visso gaf ock talmannen sjelf tillkänna sin asigt,

hvilken naturligtvis var, att »nu, såsom alltid tillförene, ståndet borde söka undvika allt, som i något afseende, med mer eller mindre skäl, kunnat synas anstötligt». Dessutom »vore kanske nu minst lämpligt, då allas hjertan voro uppfyllda af den rättmätigaste sorg öfver en älskad, vördad och oförgätlig konungs frånfälle, att framdraga de anledningar till anmärkningar öfver oordningar, som kunnat under förflutna tider förekomma inom staten».

Alla dessa föreställningar hjelpte dock ej; memorialet blef efter omröstning (med 28 röster mot 21) återsändt (den 9 Februari), liksom äfven från bondeståndet (d. 27 Januari), på tillstyrkan af Anders Danielsson, som redan vid förslagets första meddelande förklarat sig i detsamma instämma. Men nu började de dolda krafternas spel. Den underrättelse om det fattade beslutet, som skulle meddelas medständerna, *uteblef*, och ännu i början af Maj hade hvarken från adeln eller borgareståndet inkommit något utlåtande, hvart, enligt deras förmenande, frågan borde förvisas. Ändtligen svarade adeln (den 5 Maj) genom att gilla utskottets första afvisande utlåtande; borgareståndet förklarade sig (den 16 Maj) anse frågan snarast tillhöra konstitutionsutskottets verkningskrets. Under sådana förhållanden förklarade sig utskottet sakna »den riksståndens pluralitet uti beslut, som riksdagsordningens 44 § bjuder, såvidt utskottet skall kunna motionen ånyo upptaga», och den misshagliga frågan måste således förfalla.

De yttringar af oppositionsanda, som förspordes inom bondeståndet, torde lämpligast komma till tals längre fram i vår berättelse.

Såsom nödig slutanmärkning till dessa anteckningar öfver riksdagens mera framstående företeelser i oppositionelt hänseende bör dock, sanningen likmätigt, fogas det tillägg, att de ingalunda böra tolkas såsom något uttryck af ovilja mot konungahuset. Tvärtom ådagalade denna riksdag på mångfaldigt sätt sin tillgifvenhet och erkänsla för detsamma, och särskildt, af Carl Johan högst skattadt, genom ständernas enhälliga beslut, vidtaget redan under Carl XIII:s lifstid, att, i hän-

delse af både konungens och kronprinsens förhinder genom sjukdom, att med regeringsbestyren sig befatta, dåvarande arfprinsen Oscar, som nyligen fyllt 18 år, skulle ega inträda i utöfning af konungamakten, med all den rätt grundlagarne densamma tillerkänna. Carl Johan älskade att deri se såväl en af det allmänna tänkesättet åt dynastien hemburen hyllning, som ock ett ädelt förtroendevotum åt prins Oscar, hvars sansade omdöme, lugna karakter och rättskänsla väckte de bästa förhoppningar. Prinsens svar till den deputation, som för honom förkunnade det af konungen stadfästade beslutet, är lika vackert som blygsamt: »Rikets ständer bevisa mig den mest oinskränkta tillgifvenhet, då de nu hedra min ungdom med ett förtroende, hvilket äfven de namnkunnigaste män skulle räkna som värdig belöning för deras mödor. Huru lycklig skulle jag ej känna mig i detta ögonblick, om jag kunde tillegna mig det såsom en gärd af nationens erkänsla; men jag har ännu icke kunnat genom mina gerningar ådagalägga det nit, som lifvar mig för Sveriges ära och sällhet. Eder välvilja kan endast erinra mig om mina förbindelser».

Å andra sidan saknades ingalunda från regentens sida talande vittnesbörd om en uppoffrande välvilja. Vi syfta härvid ej egentligen på de utdelningar af nya kläder till bondeståndets medlemmar, som med anledning af begrafnings- och kröningshögtidligheterna under riksdagen egde rum på bekostnad af den nye konungen, och som vederbörande tacksamt emottogo; ej heller på det åt samma stånd gjorda meddelandet, att dess ledamöter, i händelse af behof, egde att påkalla läkarevård af konungens lifmedikus; ej heller på de stora utdelningarne af kröningsmedaljer och dylikt, — allt detta skulle kunnat tydas såsom en finare art af korruptionsmedel, och blef äfven af en och annan så betraktadt. Vi vilja anföra ett annat drag. Såsom vi minnas, hade föregående ständer beslutit, att, såsom ersättning för Carl Johans öfvertagande af rikets utländska skuld, skulle för all framtid åt honom och hans ättlingar utgå en summa af 200,000 Rdr B:ko årligen. År 1817, under den allmänna oredan i penningväsendet, lärer man väl hafva framkastat tvifvels-

mål om denna räntas framtida tillförlitlighet och tillräcklighet, beräknad som den var i Riksdaler Banko; ty i December samma år ingaf konung Carl XIII till statsutskottet ett förslag att dessa penningar skulle bestämmas att utgå, icke i sedlar, utan i fransyskt klingande mynt; men märkvärdigt nog icke till motsvarande kurs, utan till ett belopp af 600,000 francs, hvarigenom räntan skulle hafva blifvit stegrad till omkring $^2/_5$ utöfver det förut bestämda beloppet. (Anmärkas bör dock, att summan 300,000 Rdr riktigare motsvarar ränta à 5 proc. på de af Carl Johan för statens skulder utbetalade omkr. 6 millioner Rdr). Innan detta förslag hann pröfvas af utskottet, afled Carl XIII, och den nye konungen lät, redan få dagar derefter, återkalla hans förslag [1]).

Då vi nu, efter dessa inledande framställningar, gå att särskildt redogöra för några af de vigtigare öfverläggningsämnenas behandling och besluten vid denna riksdag, göra vi, såsom rätt och tillbörligt är, början med hufvudfrågan, den financiella, hvars torra och för mängden af läsare sannolikt svårfattligare, art likväl gör det oss till en pligt att med nödig reda söka förena största möjliga korthet [2]).

Den oreda, som följde på diskonternas fall, var både vidt omfattande och djupgående. Allmänheten hade i diskontpapper fästade omkring 5 millioner Rdr B:ko, hvilka ansetts kunna vid anfordran lyftas; den allmänna förlägenheten ökades dag för dag, och sedelmyntets värde försämrades i jemnbredd dermed, helst sedan den 18 Mars 1818 kunglig stadfästelse blifvit meddelad i ett af riksens ständer på bankoutskottets hemställan fattadt beslut om inställande tills vidare af all utvexling af silfver emot transportsedlar, utom i vissa, särskildt bestämda, undantagsfall. Detta föranleddes af de uppträden, som framkallades af den först till 24 skill. och sedan till 12 skill. inskränkta silfverutvexlingen. Först allmän oro för bankens bestånd och sedan en vild stormlöpning vid bankoluckan,

[1]) Statsutskottets betänkande N:o 104. (Bih. IV: 417). Riksståndens skrifvelse N:o 62. (Bih. X: 126).

[2]) Vi följa dervid hufvudsakligen *Skogman:* Anteckningar om riksens ständers bank. II: 79—100, till hvilken vi ock hänvisa i och för här förbigångne detaljer.

der de starkaste knytnäfvarne afgjorde vexlingsrätten. Polisen nödgades träda emellan och måste oupphörligt vara till hands. Slutligen utbröto dessa oordningar i slagsmål och tumult, så att militär måste anlitas.

Att dessa åtgärder skulle orimligt uppjaga agiot mellan silfver och papper. och i samma förhållande styra vexelkursen. var naturligt. Carl Johan oroades lifligt af dessa förhållanden, och utöste ofantliga summor af egna medel för att stäfja den i ständig stegring stadda vexelkursen; men det var att kasta dem i Danaidernas såll [1]). Man känner från föregående del [2]) de föreställningar. som gjordes mot dessa bemödanden af den tidens utmärktaste finansmän, t. ex. Hans Järta och G. F. Wirsén; i helsningstalet till ständerna hade också framhållits dessa åtgärder. »som egentligen bort tillhöra bankofullmäktige», och i den straxt efter riksdagens öppnande till ständerna aflåtna propositionen om den allmänna penningrörelsen och myntvärdets upprätthållande, förklaras att konungen och kronprinsen ej ämna göra några vidare uppoffringar för detta ändamål. utan lemna omsorgen härom till ständerna sjelfva. Många röster skulle naturligtvis under sådana förhållanden höjas för en realisation. När silfverutvexlingen upphörde, egde banken i reda medel mer än 4.770,000 Rdr B:ko. Om då den enkla utvägen blifvit begagnad, att utan någon tvungen realisation tillåta innehafvarne af bankens sedlar att utbekomma silfver i banken efter 120 skillings kurs, eller 1 Rdr silfver för 2½ Rdr B:ko-sedlar, så hade i sjelfva verket myntbestämningen varit gjord och metalliska kassan svarat emot den efter sådan beräkningsgrund devalverade bankosedelstocken nära som 1 till 2. Men för Carl Johan sväfvade alltid den tanken, att sedelmyntet borde bringas till lika värde med silfver, på sätt som sedan skett i Norge, och han ville derföre icke höra talas om någon realisation, hvarken till 96 sk. eller 120 sk. kurs. De förslagen, han uppgaf och

[1]) Ingenting målar det besatta i vårt bankväsende vid denna tid på ett mera löjligt sätt än en enskild rapport, som Carl Johan erhöll, och som vi meddela i bilagan N:o 43.

[2]) IX: 279—286.

som blefvo ständerna meddelade i ofvan omtalade proposition[1], voro hufvudsakligen grundade på årligt höjande af bankens reela fond med omkr. 1 million Rdr i silfver, för hvilket ändamål flera utvägar framställdes, såsom t. ex. alla tullafgifters betalning i silfver eller med vexlar, och öfverlemnande till banken, mot betalning efter dagens kurs, af hvad som för statsverket ej behöfdes; uppköp för bankens räkning af betydliga qvantiteter jern eller koppar, o. s. v. Vidare föreslogs i samma syfte upptagandet för statens räkning af ett stående lån à 6 millioner Rdr B:ko mot 3 proc. årlig ränta i klingande mynt; m. m.[2]). Hvad beträffar frågan om de enskilda diskontverkens reglering, föreslog konungen att banken skulle öfvertaga utredningen af deras affärer, samt att hädanefter all diskontrörelse skulle drifvas genom riksbanken och för dess räkning.

Dessa frågor skildes åt vid behandlingen inom riksdagen: diskontfrågan upptogs i främsta rummet. De förenade banko- och statsutskottens utlåtande gillades af ständerna, och afvek i vissa delar från hvad regeringen föreslagit; grundtanken bibehölls likväl. Besluten härutinnan låta sammanföra sig till följande hufvudpunkter:

1:o. Staten öfvertager utredningen af Göta kanalbolags och Malmö diskonter, genom *riksgäldskontoret;* hvaremot dessa diskonters oktrojer utan särskild ersättning förfalla[3]).

2:o. Dessa diskonters utestående lån infordras successivt

---

[1]) Propositionen är kontrasignerad C. Klintberg, men röjer tydliga spår af en högre författarehand.

[2]) Då frågan om ordnandet af Sveriges penningväsende blef bekant utomlands, skyndade den bekanta Ouvrard att erbjuda sitt biträde till anskaffande af ett utländskt lån. De stora bankirhusen Baring och Hope i England och Holland skulle dertill medverka. Vi meddela (Bil. N:o 41) Ouvrards skrifvelse till Carl Johan. Wirsén var ej för utländskt lån. Skogman l. c. 93 not.

[3]) Till de strider, detta sistnämnda stadgande väckte, återkomma vi vid framställningen om anslagen till kanal-arbetets fortsättande.

inom 5 år; deras utelöpande invisningar på banken inlösas vid uppvisandet, med bankosedlar.

3:o. Öfriga kapitalskulder, med ränta till 1 Okt. 1817, inbetalas till fulla beloppet med $^1/_5$ kontant och $^4/_5$ med riksgäldskontorets obligationer utan ränta, betalbara på 4 år, med $^1/_4$ årligen.

4:o. Dessa obligationer mottagas för fulla nominella värdet såsom afbetalning af skuld till diskonterna.

5:o. Särskild räkning föres öfver utredningen; möjliga öfverskottet efter skedd uppgörelse[1]) tillhandahålles i första rummet borgenärerna, sedan aktieegarne.

6:o. Utredningen af Göteborgs diskont ombesörjes jemväl af riksgäldskontoret; på hufvudsakligen samma vilkor, som de andra diskonternas, men likvisst med den skilnad, att 6 proc. ränta betalas à de af riksgäldskontoret för $^4/_5$ af denna diskonts sedlar utfärdade obligationer, såvida dåvarande direktörer förbinda sig att solidariskt ansvara riksgäldskontoret för den förlust, som vid utredningens slut möjligen kunde visa sig hafva uppstått[2]).

7:o. Banken förskjuter de för ofvan nämnda liqvidationssätt erforderliga medel.

På ständernas begäran meddelades kunglig bekräftelse på dessa beslut, och en kungörelse härom utgick den 18 Juli 1818.

Svårare blef det att åvägabringa enhet i ständernas beslut rörande den andra stora hufvudfrågan, den om finansplanen. De förenade banko- och statsutskottens förslag, hufvudsakligen grundadt på frih. G. F. Wirséns yttranden åsyftade, att dels genom sedelmassans bibehållande vid oförändradt belopp, dels genom vexeloperationer af banken, söka begränsa ostadigheten af sedelmyntets värde och hålla det vid en kurs

[1]) Öfverskott uppstod ej. Statens slutliga förlust på utredningen af Göta kanalbolags diskont var i det närmaste 914,000 Rdr B:ko och på Malmö diskont något öfver 430,000 Rdr samma mynt.

[2]) Denna ansvarighet ikläddde sig direktörerna: Göteborgs diskonts skulder betaldes till fullo af tillgångarne; men utredningen afslöts först år 1826.

af omkring 96 sk., hvartill sedan vid nästa riksdag realisation utan svårighet borde kunna ega rum. För tillfället ansågs allt tal derom böra förfalla. Ur de fattade besluten meddela vi för öfrigt följande: silfverutvexling ur banken förbjöds fortfarande: alla till banken årligen inflytande räntor eller afbetalningar å kapitalskuld skulle användas såsom lånebidrag åt näringarne eller till anslag åt lättade kommunikationer af alla slag: statsverkets årliga afbetalningar till banken bestämdes till $^{1}/_{2}$ million Rdr; till regeringens förfogande ställdes 500,000 piaster, att enligt vissa gifna föreskrifter användas till förhindrande af sedelmyntets försämring; dessutom anvisades på banken ett kreditiv af 1 million Rdr B:ko årligen i 4 år, räknade från d. 1 Augusti 1818, att af K. M:t användas till befrämjande af bankosedlarnes bibehållande i värde medelst uppköp af guld och silfver, som skulle till banken aflemnas och godtgöras å kreditivet efter kurs. Af detta kreditiv skulle hälften genast få lyftas för upphandling af spannmål, helst inom landet, genom allmänna magasinsdirektionens försorg och med vilkor, att det silfver, som i betalning för undsättningsspannmål kunde inflyta, skulle till banken öfverlemnas och i liqvid beräknas efter samma värde, hvartill det af magasinsdirektionen mottagits. Riksgäldskontorets kreditiv å banken bestämdes till 2 millioner Rdr B:ko mot 2 proc., dock kunde det ökas till obestämdt belopp derutöfver med vilkor att riksgäldssedlar till samma belopp dermed infriades. Allmänna magasinsinrättningen bibehölls vid enahanda förmåner, som år 1815 blifvit densamma medgifna. Manufakturdiskontens kreditiv fördubblades ungefärligen och sattes nu till jemnt 1 mill. Rdr B:ko. Jernkontoret erhöll ett kreditiv i banken å 600.000 Rdr mot 3 proc.. Belåning af jern och öfriga vågbara effekter skulle få ega rum till $^{2}/_{3}$ af gällande pris; något maximum för utlåningar af denna art stadgades ej. Till nya fastighetslån anslogos för hvardera af åren 1819 och 1820 $^{1}/_{2}$ mill. Rdr jemte alla a äldre dylika lån inflytande ränte- och kapitalinbetalningar, tillsammans inom ett maximum af 6.200.000 Rdr; — vilkor och fördelning lika med hvad år 1815 stadgats. För odlingslån stadgades ett maximum af 600.000 Rdr till och med år 1820, derefter till och med år 1823 af

960,000 Rdr. Till en del kyrko- och skolhusbyggnader (i Uddevalla, Skara, Kalmar. m. fl.) lemnades lån à 4 proc. och med långa betalningsterminer, till ett sammanlagdt belopp af 66,666 Rdr 32 sk. B:ko. För den undsättning, som kom staden Göteborg och trenne af landets kanalbyggnader till godo, skola vi här nedan utförligare redogöra.

I afseende på den diskontrörelse, som numera uteslutande skulle af riksbanken bedrifvas, stadgade ständerna: att till lån på namn och reverser skulle högst 6 millioner Rdr B:ko få användas; till lån på aktier och obligationer högst 1/2 mill. Rdr B:ko. I händelse af ånyo började sillfiske skulle härtill läggas 200,000 Rdr för Bohusläns innevånares räkning; samt allt efter som de enskilde diskonternas fordringar kunde indrifvas, ett belopp af högst 2.100.000 Rdr, såsom svarande mot nämnde diskonters utelöpande assignationer och hvad de af sina kreditiver i banken hade i diskontväg utlånat. Omsättningar af lånen, med 1/5 afbetalning af ursprungliga lånesumman, skulle fortfarande vara tillåtne.

Sålunda kunde i diskontväg utgå högst 8,800,000 Rdr i stället för 13 1/2 millioner, hvartill bankodiskontens och de enskilda diskonternas sammanlagda utlåningar, vid deras högsta ståndpunkt, beräknades. Det var denna minskning, som föranledde den klagan öfver *strypning*, som under närmast följande tiden försportes. Man besinnade dervid ej, att den summa, som nu dels genom direkta lånebidrag till näringarne, dels såsom anslag till allmänna arbetens utförande, utanordnades, vida öfversteg skilnaden emellan de tvenne nyssnämnda stora summorna.

Stora kreditivet bestämdes till 2 millioner Rdr B:ko och ställdes på banken; det mindre deremot anvisades på riksgäldskontoret till ett belopp af 1 1/2 million Rdr, af hvilka 1/3 skulle få lyftas för tillfälliga behof, men återstoden endast för utomordentliga försvarsanstalters vidtagande. För den händelse att, på grund af de missgynnande utsigterna för 1818 års skörd, de å kreditivet för anskaffande af myntbare metaller anvisade 2 millioner Rdr B:ko till uppköp af spannmål för undsättningar, skulle befinnas vara för ändamålet otillräcklige, bemyndigades riksgäldskontoret att på sina obligationer upp-

taga ett lån af 2 millioner Rdr silfver mot 6 proc. ränta, att efter 5 à 10 år betalas med 1/5 årligen, och skulle de för detta lån inflytande medel af K. M:t användas till ytterligare anskaffande af spannmål. Kungsgårdarne, äfvensom kronans parker och skogar skulle pantförskrifvas för kapitalet, tulluppbörden för räntan. Lyckligtvis behöfde man ej upptaga detta lån. I samband med denna riksdagens brännande fråga böra vi slutligen ej förgäta att omnämna ett för tidernas art ganska betecknande drag — den af grefve Schwerin väckta frågan om utfärdandet af ett så kalladt *moratorium* eller jernbref, genom hvilket alla enskilda fordringars indrifvande på exekutiv väg tills vidare inställes. Förslaget föranleddes af landshöfding Joh. af Wingårds motion om återkallandet af ett nyligen af fullmäktige i banken fattadt beslut, att låntagare, som i två månader uraktlåtit sin inbetalningsskyldighet till riksbankens diskontverk och blifvit lagsökte, skulle förlora rätt att vidare omsätta lånen, utan skulle inbetala det hela; hvilket allt Wingård ansåg hårdt under rådande förhållanden. Härtill lade nu Schwerin regeringens befallning till landshöfdingeembetena och öfriga exekutiva myndigheter, att vid ifrågakommande utsökningsmål enskilde emellan, söka bereda uppskof för den till betalning för tillfället oförmögne. Allt detta sammanlagdt, kom Schwerin att tänka på, huruvida ej ett moratorium, likt det som samtidigt herrskade i de flesta preussiska landskap, också här kunde vara på sin plats [1]).

Hans förslag lemnades till sammansatta stats- banko- och lagutskottens behandling. De tvenne förstnämnde förklarade sig ej anse penningställningen sådan, att den kunde berättiga till ett dylikt ingrepp i den enskilda affärsställningen, och under sådant förhållande förklarade sig lagutskottet ej hafva något att i saken åtgöra. Betänkandet bifölls af samtliga riksstånden.

Ett ämne, som helt naturligen, vid ett riksmöte af sådant skaplynne som detta, borde tilldraga sig synnerlig uppmärksamhet, var öfverflödet i olika riktningar. Redan 1815

[1]) Ett slags moratorium var verkligen redan till diskonternas förmån anordnadt.

års ständer hade till regeringen gjort en hemställan om återupplifvande af 1794 års öfverflödsförfattningar, likvisst med vissa tillägg och modifikationer, och regeringen hade äfven, med anledning häraf, såsom förberedande åtgärd infordrat utlåtande i ämnet från samtlige landshöfdingar jemte särskildt tillsatte länskommittéer, hvarefter förordningen af den 30 April 1817 utfärdades. Denna tycktes dock ej ifrarne vara af nog genomgripande art. Vi skola i största korthet redogöra för några af de många förslag, som väcktes af mera välmenande än insigtsfulle sparsamhetskämpar, och huru de inom stånden behandlades. Naturligt var, att mer än en af det halftjog motioner i ämnet, som inom stånden väcktes, var hvad man kallar dödfödd, ehuru endast Erik Mörtbergs radikala hemställan om totalt förbud för sidentygers nyttjande, aldrig kom till utskotts behandling, utan på gifven anledning af motionären sjelf återtogs. Remiss till utskott kom emellertid ett ännu vidunderligare förslag till del, nemligen prosten C. G. Almqvists (från Wexiö stift) af syftning att, sedan numera alla stater och kårer fått stadgad uniform, borde nu ock bondeståndet få en dylik, grå till färgen, liksom ock den indelte soldaten, till stor besparing af det kostbara indigo, hvaraf i prostens hembygd en enda färgare använde för 25,000 Rdr B:ko årligen. Ekonomiutskottet, ehuru eljest ingalunda ovilligt att lyssna till dylika röster, tyckte förmodligen förslaget vara väl löjligt och fann det ej böra till någon åtgärd föranleda.

Ett annat klagoämne i afseende på klädedrägten var guld- och silfverprydnaderna på officerarnes uniformer, hvilka prydnader enligt G. A. Lilljehorns förmenande[1]) »ofta måste betalas med inskränkningar af det nödvändigaste, ett bröd, i öfrigt nog knappt». Under öfverläggningarne härom upplystes emellertid, utan att något försök till faktisk vederläggning från motsidan gjordes, att på sista tiden många af dessa prydnader blifvit afskaffade såsom onödige, samt att det ännu qvarvarande ej kunde i kostnad anslås högre än till 9 Rdr B:ko årligen, (enligt Björnstjernas beräkning till och med en-

[1]) Ridd. och adelns protokoll. II: 1. 215.

dast till 3 Rdr B:ko). Deremot ingingo ständerna till K. M:t med en skriftlig begäran [1]), att för de civila uniformerna så litet guld och silfver som möjligt skulle begagnas.

Med anledning af öfriga i dylika ämnen väckta förslag af olika syftning och utsträckning, afgaf allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet den 2 April ett utlåtande, som i hufvudsaken blef lagdt till grund för ständernas slutliga skrifvelse i ämnet, och som derföre torde böra till sina hufvuddrag anföras. Deri yrkas [2]):

1:o. Förbud för införsel af en del främmande öfverflödsvaror, och strängt öfvervakande af detta förbud;

2:o. Höga tullsatser för åtskilliga andra dylika varor;

3:o. Förbud mot en del utländska yppighetsvarors begagnande och förbrukande;

4:o. Höga taxor och afgifter för en del andra dylika;

5:o. Allmänna opinionens bearbetning genom årligt förnyande och inskärpande af K. kungörelsen af den 30 April 1817, samt anmaningar till embetsmännen, att med allvar arbeta för enkelhet i lefnadssättet, hvilket, på så sätt infördt i de högre samhällsklasserna, lättare skall spridas nedåt.

Utfärdandet af en särskild förordning mot yppighet och öfverflöd förklaras vara i högsta måtto nödvändigt, liksom ock ett upphäfvande af K. brefvet af den 26 Juli 1807, samt på grund deraf ovilkorlig utförsel ur riket af alla i beslag tagna utländska varor; detta sednare under sträng uppsigt, samt, till dennas underlättande, endast från de större stapelstäderna. Beträffande gårdfarihandeln, som förmenades i så väsendtlig mån medverka till yppighetens spridande, föreslås ett förnyande af ständernas hemställan vid förra riksdagen.

Visserligen saknades ej helt och hållet röster, som förde det sunda förnuftets talan; men i det stora hela förklingade de temligen obemärkta. P. G. Cederschiöld stod temligen ensam om sin förklaring: »af allt slags öfverflöd synes mig en öfverflödsförordning vara det skadligaste och öfverflödigaste»; likaså professor Forssell i sin tro, att »då

[1]) Riksståndens skrifvelse N:o 127.

[2]) Bihang till riksståndens protokoll. VIII: 398 ff. X: 471 ff.

hvarje enskild ledamot i samhället ej vill hushålla för sig sjelf, skola alltid regeringens omsorger och åtgärder i denna del till det mesta blifva fruktlösa». En del anmärkningar i tre stånd [1]) (borgareståndet antog genast utskottets första förslag) föranledde väl en återremiss, men det nya betänkandet innehöll ungefär oförändradt det förut sagda, och lades, såsom redan nämndt är, till grund för en ständernas skrifvelse i ämnet.

I sammanhang med denna fråga torde böra nämnas, att förstärkt statsutskott beslöt en bevillning af allt slags öfverflöd, i öfverensstämmelse med det af grefve G. Löwenhielm väckta förslag. I fråga åter om bestämmandet af hvilka varor och effekter, som på så sätt skulle beskattas, undantogs till allmogens och gemene soldatens fromma tobak »såsom nästan lika angelägen som födan». Ur denna öfverflödsbevillningsstadga [2]) anföra vi följande stadganden:

För nyttjande af vin betalar hvarje manspers. öfver 15 år		32 sk.
» » kaffe och the betalar hvarje person		16 »
» » sidentapeter, för hvarje rum	8 Rdr	
» » siden till möbler eller gardiner för hvarje rum	4 »	
» » äkta förgyllning å möbler	4 »	
» » möbler af mahogony eller andra utländska träslag, helt ell. fanér	4 »	
» » sidenklädning eller öfverplagg af siden, hvarje fruntimmer öfver 15 år	—	24 »
» » mindre persedlar af siden, hvarje person	—	4 »
» » kort, hvarje mansperson	—	24 »

Borgareståndet motsatte sig i det längsta antagandet af denna öfverflödsbevillning, såsom obilligt och ojemnt drabbande, förhatlig och svår att utkräfva, men nödgades slutli-

[1]) Bland annat rörande det af utskottet föreslagna förbudet för kaffes nyttjande i samqväm; ett ytterligare skärpande af ofvannämnda K. kungörelses förbud för försäljning på offentliga platser af tillredt kaffe.

[2]) Bihang till riksståndens protokoll. V: 395 ff.

gen i riksdagens sista timme gifva vika för de öfriga ståndens beslut.

Vida bättre afpassad för ernående af den allmänna enkelhet och sparsamhet, som väl låg till grund för alla de ofvannämnda hugskotten, var tvifvelsutan grundtanken i det af borgareståndets vicetalman, åldermannen Joh. Westin väckta förslaget om inrättande af ett slags sparbank. Hans åsigter i frågan, väckte och fostrade af en del engelska ströskrifter, antogo, i den af honom framställda planen, så egendomliga, och från det nuvarande föreställningssättet rörande dylika anstalter afvikande former, att vi anse oss böra meddela dem, ehuru ej till någon omedelbar åtgärd föranledande. Hans plan var, att i riksgäldskontoret skulle öppnas ett slags depositionsräkning för tjenstefolk och i allmänhet personer ur de ringare samhällsklasserna, hvilka der kunde få insätta sina besparingar, dock minst 1 Rdr 2 sk.; för hvarje jemnt 50-tal skillingar åtnjutes 6 proc. ränta, som halfårsvis lägges till kapitalet, så länge detta ej växt till 1000 R:dr; uttagning får först ske, sedan egaren med säkra intyg styrkt sig vara sinnad att idka jordbruk, handtverk eller annat näringsfång; de redan vid insättningen på så sätt qualificerade lyfta naturligtvis sina penningar när som helst; dör insättaren, inträda hans nära anförvandter i hans rätt; aflägsnare slägtingar åter njuta ej samma förmån, utan tillfaller i så fall penningsumman det förvaltande verket.

Naturligtvis skulle man finna mycket i denna plan betänkligt och outförbart. Ekonomi-utskottet framhöll särskildt i sitt afstyrkande utlåtande[1]) svårigheten att i hufvudstaden grunda en dylik för hela landet afsedd inrättning. Lämpligare vore, att öfverlemna hela företaget åt den enskilda fosterlandskärleken, som äfven i åtskilliga delar af riket redan börjat verka i denna riktning. För Brommö glasbruksarbetare fans redan år 1813 en dylik kassa, stiftad af B. H. Santesson, som detta år inköpte bruket, och vid hvars glasbruk vid Årnäs redan år 1803 en dylik inrättning blifvit genom hans försorg stiftad; liksom år 1820 en för arbetarne vid Carlsfors alun-

[1]) Betänk. N:o 101.

bruk, och under öfverläggningarne i borgareståndet upplyste brukspatron Mitander, att i Wermlands bergslager, dels genom bruksegarnes, dels ock genom arbetarnes bemödanden, flera dylika besparingsanstalter kommit till stånd. Westin tog sig emellertid detta afslag särdeles nära. »En gammal man var det, som gjorde motionen i detta ämne», så föllo hans ord, »och nästan som en ålderdomssvaghet af honom har saken blifvit behandlad». I detta yttrande ligger utan tvifvel en stor del öfverdrift, men det må dock glädja oss att veta, att den gamle, som först bragte den vigtiga frågan offentligen till tals inom vårt land, sjelf fick deltaga i stiftandet af Stockholms sparbank få år senare[1]; visserligen på helt andra grunder och under helt andra former än han sjelf först tänkt sig saken, hvadan ock denna sparbanks egentlige upphofsman, C. af Forssell, såg sig nödsakad att vända sig från honom och gå sin egen väg, hvarefter Westin först tillkallades då allt var färdigt[2].

Enda påföljden af Westins förslag blef för tillfället en ständernas skrifvelse[3], som innehöll deras begäran att K. M:t ville såsom förberedande åtgärd uppdraga åt lämplig person att öfversätta och bearbeta någon skrift i ämnet till spridning, på det att tanken småningom må vinna insteg.

Vi hafva redan i förbigående vidrört det lånebiträde, som beviljades åt staden Göteborg. I de goda dagar, som nyligen slutat, hade rikets andra stad heltvisst tagit brorslotten af lyckans håfvor, men den fick derföre äfven hålla till godo att nu taga emot motsvarande andel af motgångarnes bittra frukt. Olyckorna drabbade nu slag på slag den nyss så blomstrande staden; de försök, som gjordes att i Norge och Nord-Amerika

[1]) Närmast i ålder till de ofvannämnde smärre sparbankerna, kommer i vårt land Göteborgs, stiftad 1820 af grosshandl. Edv. Ludendorff; dernäst Stockholms 1821; derpå 1822 i Wenersborg, Mariestad och Carlstad. Vid 1864 års slut funnos 179 sparbanker med 228,249 delegare; deras insättningar uppgingo till 33,376,998 Rdr; sparbankerna egde sjelfva 3,038,356 Rdr. — Statist. Tidskrift II: 389. II: 16: 66, 78.

[2]) Biograf. Lexikon: Forssell.

[3]) Bihang X: 479.

finna afsättningsplatser för de stora upplag af varor, som ej mer kunde afsättas på Europas fastland, misslyckades fullkomligt; tre stora eldsvådor hade under de senaste 25 åren lagt $^{4}/_{5}$ af staden i aska; vid de ogynnsamma handelskonjunkturernas inträffande utflyttade ett betydligt antal af de rika, utländska handelshusen, (man räknade ända till 68 dylika utflyttningar); Ost-Indiska handeln afstannade; sillfisket upphörde; sedan år 1815 hade 367 handlande nödgats göra bankrutt, och rågan på eländet vållades nu af diskonternas fall. Det lånebiträde, staden under sådana förhållanden nödgades begära, — ett belopp af 200,000 Rdr B:ko, — söktes först genom motion af stadens riksdagsmän, hrr Sam. Arfvidsson, Wideberg och Leffler, och med särskildt angifvande, att det skedde på uppdrag af stadens myndigheter. Ändamålet var, att bereda medel till afbetalning af den skuld till enskilde och till diskontverken, som staden iråkat, förnämligast genom inköp och reparationer af åtskilliga offentliga byggnader, samt fästningsverkens delvisa nedrifvande. Diskontlånen kunde nu ej längre få omsättas, och många enskilde, som hittills nöjt sig med inteckningar, hade nu, tvingade af penningställningen, uppsagt dem (inalles ett belopp af 170,000 R:dr) till inbetalning eller fordrat försäljning af de intecknade fastigheterna, hvilka, värderade till omkring 600,000 R:dr B:ko, under nu rådande tryckta penningtid beräknades endast kunna vid försäljning inbringa $^{1}/_{10}$ af värdet.

Det sökta lånet afstyrktes af bankoutskottet, under föregifvande att nödiga fonder saknades. Förvirringen ökades emellertid alltjemt, och regeringen fann sig slutligen föranlåten att i April till Göteborg nedsända tvenne opartiske och duglige män — envoyéen C. G. v. Brinkman, och dåvarande expeditionssekreteraren, sedermera presidenten, friherre C. D. Skogman — att på ort och ställe undersöka ställningen. Den af dem afgifna berättelsen bekräftade i allo de förut gifna upplysningarne och regeringen förmåddes ock deraf att tillmötesgå stadsmyndigheternas anhållan att genom en kunglig proposition till ständerna af samma innehåll, som den förut omnämnda enskilda motionen, söka bereda en gynnsammare utgång än hvad som eljest torde hafva kunnat påräknas.

Nu anträffade bankoutskottet tillgångar, dels i en summa af 150,000 Rdr, som varit afsedd till förstärkning af bankens reela fond, men som numera, enär fullmäktige ej för närvarande ansågo vidare silfverinköp nödigt, var för det afsedda ändamålet obehöflig, dels ock i det de beräknade öfverskottet på den till diskontassignationernas inlösen påräknade summan. Frågan vann ock, ehuru ej utan strid, samtliga ståndens bifall; särskildt förespeglades såsom skäl till afslag den i dylika fall vanligen sedermera förekommande begäran om uppskof med inbetalningarne eller om afskrifning; en farhåga, som likväl sedermera visade sig vara vid detta tillfälle lika ogrundad, som i fråga om ett förut af Göteborg åtnjutet, och år 1810 till fullo återbetaldt dylikt lån.

Det nu beviljade lånet skulle draga 5 proc. ränta, och nästa riksdag skulle stadga återbetalningsterminerna; dock skulle aldrig mer än 1/10 årligen infordras. Såsom säkerhet lemnades inteckning i stadens samtliga fastigheter, samt borgen af dess magistrat och borgerskapets äldste en för alla och alla för en å borgerskapets vägnar [1]).

Af den framställning rörande den finansiella oredan, med hvilken vi inledde detta kapitel, har man redan på förhand kunnat sluta, att det stora, vid denna tid ännu så lifligt bekämpade, nationalföretagets — Göta kanals — ställning vid tidpunkten för ständernas sammankallande var allt annat än afundsvärd. För arbetets ändamålsenliga och kraftiga bedrifvande hade styrelsen sett sig nödsakad att tid efter annan ur bolagets diskontinrättning upptaga lån till ett sammanlagdt belopp af nära 1,100,000 Rdr B:ko. Äfven för de mest trängande behofven saknades nu medel; aktietecknarnes ännu icke inbetalde 40 proc. kunde under nu rådande penningförlägenhet ej med någon sannolikhet påräknas, aldraminst om, såsom snart började förljudas, i den allmänna finansregleringen komme att ingå indragandet till staten af den lånerörelse, bolaget

[1]) Riksdagsprotokollen, särskildt Ax. v. Rosens och S. Arfvidssons anföranden. — Skogman l. c. II: 97 not. — (Rydqvist): Historisk-statistisk beskrifning öfver Göteborg p. 112. Gbg 1860. Jfr ock den ofvannämnda monografien i Aftonbladet 1867. N:ris 130, 134 A.

hittills fått bedrifva och om hvars idkande intill år 1835 det blifvit af konung och ständer försäkradt, i afsigt att med vinsten derå aktieegarne skulle godtgöras 5 proc. å deras insatte medel, samt kanalbyggnaden i öfrigt underlättas. Ingen annan utväg förefans således, än att ånyo vädja till ständernas frikostighet, men man kände af erfarenhet, att hårda strider dervid förestode, äfven oafsedt den vid denna riksdag i allmänhet väntade och jemväl af nödvändigheten föreskrifna sparsamheten med statens medel.

En i ganska allmänna ordalag affattad framställning från regeringen till ständerna, att taga i öfvervägande utvägarne för kanalarbetets fortsättande, besvarades af de förenade stats- och bankoutskotten med följande förslag [1]):

1:o. Det sedan år 1815 utgående årliga anslaget af 300,000 Rdr B:ko bör utgå till och med år 1820, eller, om riksdag ej då skulle inträffa, till och med det år, då nästa riksdag sammanträder.

2:o. I arbetsplanen bör ingen annan inskränkning ega rum, än den K. M:t kan finna lämpligt stadga efter kanalbolagets hörande [2]).

3:o. Bolagets rättighet att utöfva diskont-rörelse förfaller *utan ersättning.*

Detta sistnämnda tillägg framkallade inom utskotten en mängd reservationer och blef jemväl vid denna riksdag den hufvudsakliga tvistepunkten. Landshöfdingen Jakob Cederström, biskop Rosenstein, friherre G. F. Wirsén, m. fl. yrkade i sina särskilda, från utskottets utlåtande afvikande, yttranden, att om ock ej — enär den af ständerna redan antagna finansplanen ej borde och kunde rubbas — diskonträtten kunde åt bolaget bibehållas, åtminstone en ersättning (förslagsvis 120,000 rdr årligen) måtte bolagsmännen beviljas, af hvilken bland annat de 5 proc. ränta å redan insatte kapitaler kunde utredas, som blifvit dem af staten tillförsäkrade och förutan hvil-

[1]) Betänkandet N:o 28.

[2]) Denna punkt tillkom egentligen med anledning af de försök, som gjorts, att få kanalarbetet inskränkt allenast till linien emellan Wettern och Wenern.

ka sannolikt nog hinder skulle möta att indrifva det ännu utestående teckningsbeloppet. En dylik summas utbetalning, sades det vidare, borde banken desto heldre kunna åtaga sig, som dels otvifvelaktigt dess egen diskontrörelse, och således äfven vinsten å densamma, skulle ej obetydligt ökas efter upphörandet af de tre filial-diskonternas lånerörelse, dels ock, emedan vid den utredning af Göta kanalbolags diskont, som nu blifvit riksgäldskontoret pålagd, sannolikt nog vinst och ej förlust skulle uppstå [1]). Å andra sidan saknades visserligen ej heller inom utskotten de, som tyckte att man redan gjort alltför mycket för detta företag: grosshandl. Settervall t. ex. sade sig helst se, att hela kanalarbetet afstannade, »så mycket mera, som kanalen, äfven sedan den blifvit fullbordad, alltid blir en ständigt frätande kräfta.»

Alldenstund de yttranden, som vid frågans behandling inom riksstånden fälldes, i allmänhet blott voro ett upprepande af hvad å ömse sidor redan under föregående riksmöten blifvit anfördt, anse vi oss göra nog med att i största korthet redogöra för dessa förhandlingar. Bondeståndet ensamt biföll utskottets betänkande i dess ursprungliga form, och tyckes snarast hafva gjort det under intrycket af en framkastad förmodan att kanalbolaget, derest ej detta hastigt förebyggdes, skulle framkomma med ersättningsanspråk. De öfriga trenne stånden återsände deremot utlåtandet, enligt hvad af öfverläggningarnes art och riktning vill synas, hufvudsakligen på grund af det redan påpekade uttrycket »utan ersättning» i tredje punkten af utskottets förslag. Inom borgareståndet, der kanalen företrädesvis saknade talangfulla försvarare [2]) fattades beslutet härom likvisst endast med ytterst obetydlig röstöfvervigt.

[1]) Att denna sistnämnda förmodan ej besannades, hafva vi redan visat.

[2]) Kommersrådet B. H. Santesson hade äfven till denna riksdag varit ifrågasatt såsom riksdagsman för Göteborg, som han redan vid 4 riksmöten representerat; men både han och hans med-direktörer uti diskontförvaltningen ansågo grannlagenheten fordra, att de jäfvade sig från detta uppdrag, enär här skulle blifva fråga om äfven detta diskontverks förvaltning i alla dess delar. S. uppehöll sig dock under hela

De förenade utskotten egde således att gifva frågan ännu ytterligare utredning, och i en och annan punkt funno de äfven skäligt att något jemka de först uttalade åsigterna. Så föreslogo de nu, att kanalbolagets ofvan nämnda skuld till kanaldiskonten skulle få afskrifvas. Behandlingssättet af denna punkt visar för öfrigt temligen påtagligt, att för bolaget vänliga makter dervid drefvo sitt spel. Propositionen derom framställdes nemligen inom utskotten i följande form: »Den, som bifaller, att kanalarbetskassans skuld till diskonten må ovilkorligen afskrifvas, skrifve *ja;* den det ej vill, skrifve *nej;* vinner nej, kommer kanalarbetskassans skuld till diskonten att afskrifvas, emot det att någon skyldighet å statens sida ej erkännes att ersätta aktieegarne ränta efter byggnads-åren». Förgäfves invändes mot denna proposition, att genom densamma undertrycktes fullkomligen den åsigt, att sagde skuld *icke* borde afskrifvas; — propositionen blef verkligen antagen; men, då vid omröstningen inom utskotten två stånd stannade mot två, öfverlemnades, enligt den tidens riksdagsplägsed, båda alternativerna till riksens ständer, att dem emellan välja. Likaledes förklarade sig utskotten nu vilja medgifva den af kanalens målsmän yrkade rättigheten för arbetets ledare, att för dess raskare bedrifvande få, innan den sedvanliga årsrevisionen hunnit afslutas, på förhand lyfta högst $^1/_3$ af nästa års statsanslag. Men något slags ränteersättning eller dylikt vederlag för den förlorade lånerätten ville man fortfarande ej höra omtalas. Omkring denna punkt rörde sig också alljemt såväl de reservationer, som beledsagade äfven det förnyade utlåtandet, som ock den nya striden inom riksstånden. I preståndet segrade (med 33 röster mot 12) biskop Rosensteins förslag, att kanalbolaget skulle af staten undfå 5 proc. på de insatte medlen under byggnads-åren, samt efter kanalens öppnande och intill år 1835 — den för diskonträttens upphörande utsatta tidpunkten — 3 proc. Adeln bestämde sig efter skarpa öfverläggningar — (»mannen med jernviljan», hela företagets

riksdagen i hufvudstaden såsom Göta kanals och diskontdirektionens ombud, samt utgaf der i tryck flera fullständiga redovisningar och försvarsskrifter för såväl kanal- som diskontdirektionens åtgärder. Biogr. Lex.

själ, B. B. von Platen, bevakade här företagets bästa) — för det sednare alternativet i utskottets förslag; (efter omröstning och med 119 röster mot 100). Samma beslut fattade äfven borgareståndet (med 33 röster mot 18). Bondeståndet tycktes till en början hafva trott sig kunna göra nog genom vidhållandet af sitt vid frågans första behandling fattade beslut, men erhöll snart en anmaning, att afgifva det ytterligare utlåtande, som i fråga om den föreslagna afskrifningen erfordrades för åstadkommande af ett riksens ständers beslut, samt slöt sig då, efter någon tvekan, till adelns och borgareståndets åsigt.

I öfverensstämmelse med de sålunda tillkomna besluten uppsattes nu en ständernas skrifvelse [1]), och Göta kanals bestånd var för ytterligare några år försäkradt. Man har skarpt klandrat dessa ständers förfarande, att utan något slags ersättning, genom ett penndrag borttaga den diskonträttighet, de en gång tillförsäkrat bolagsmännen; men sanningen torde fordra det medgifvandet, att denna diskonträtt i sjelfva verket vid nämnde tidpunkt var föga eller intet värd, och att under intrycket af det, som nyligen timat, det förtroende, som ensamt kunde tillskapa en vinst deraf, ej lätteligen stod att återvinna; ej heller bör rimligtvis förvåna, att staten, efter den rubbning, som nyligen i hela rikets finanser egt rum, kunde finna det betänkligt, att vidare låta enskilde bedrifva denna rörelse. Afskrifningen af arbetskassans skuld, det förnyade årsanslaget, och andra omständigheter, på hvilka vi redan sökt fästa uppmärksamheten, tyckes oss deremot nogsamt utvisa, att kanalbolaget af denna riksdag åtnjöt till och med större prof af välvillig frikostighet, än man af riksdagens skaplynne i allmänhet kunde hafva skäl att förvänta [2]).

Vi vilja dermed ej förneka tillvaron af, än mindre försvara såsom berättigade, de många hätska angrepp, för hvilka

---

[1]) N:o 218.

[2]) Då biskop Agardh i sin Statsekonomiska Statistik (I: 2, 148 ff.) nedskref de glödande strafforden om 1818 års ständers beteende mot Göta kanal-bolag, lärer han hafva glömt, att dåvarande professor Agardh var bland dem, som i preståndet motsatte sig biskop Rosensteins framställningar. Jfr prestest. prot. V: 243 ff.

under hela riksdagens fortgång, och i alla möjliga riktningar såväl sjelfva det stora företaget, som ock dess förnämste befrämjare, voro utsatte. Främst bland dessa tilltag räkna vi det försök, som inom ridderskapet och adeln gjordes att mot kanalstyrelsen, — det vill säga mot Platen — väcka en formlig anklagelse på grund af det ofvan omtalade tvångslånet ur diskontkassan, hvilket dock redan vunnit vederbörlig myndighets godkännande. Försöket var visserligen alltför groft anlagdt att kunna lyckas, men det gaf rikligt tillfälle åt den anfallne att utveckla det orubbliga lugn och den ädla, manliga hållning, som alltid bidrog att skaffa honom segern. Han understöddes kraftigt af Carl Johan, som var en ifrig förfäktare af Göta kanal, såsom en mäktig häfstång för landets materiella utveckling. Om det heltvisst mera försåtliga än välmenande förslaget att inskränka kanalarbetet till endast en af de tvenne linierna hafva vi redan i förbigående nämnt ett par ord. Ett annat försök, riktadt mot kanalbyggnaden, återstår ännu att nämna, märkbart ej så mycket för dess art, som för den form, i hvilken det framkom, och hvilken just är egnad, att rätt tydligt visa, hvad man under dessa tider af upphetsning och bitterhet ansåg tillständigt. Det var riksdagsmannen från Westerås' län, J. M. Wessing, — af sorglig ryktbarhet i denna riksdags historia, såsom vi framdeles skola se — som, uppträdande såsom målsman för länets rotehållare, påyrkade befrielse för nyssnämnde trakters indelte trupper från kommenderingarne till kanalarbetet, som förmenades skola alldeles i grund förstöra såväl soldaten som hans familj och rotebonden. Det utförliga memorialet är numera snarast egnadt att väcka ett hjertligt löje. »Hvilken rotebondes hjerta skulle väl», frågar han, »vara så stenhårdt, att det icke skulle röras af soldathustruns och barnens ömmande belägenhet? Och hvem skulle vara så utan medlidsamhetskänsla, att han icke till dessa oskyldigt olyckliga varelser skulle dela ett stycke af den enda egande kaka han brutit? De tårar, som dervid flödat, stå icke att upphämtas för att framvisas såsom skäl till den klagan vi frambära, o. s. v.» — Derefter skildras soldatens marsch och lidanden under vägen, huruledes »begäret efter mat och hvila börja kriga om företrädet; det förra segrar, men

den sednares oskiljaktiga följeslagare tilltrycker snart de stelnade ögonlocken». Derpå arbetet, under hvilket »sjelfva jorden och hällebergen, med deras rysvärda sätt att döda, blifva hvart ögonblick hotande fiender att krossa hans bräckliga kroppshydda». — I denna tonart fortgår hela stilprofvet[1]).

Hvad nu sjelfva faktum beträffar, veta vi, att inför den sansade betraktningen just detta den indelta arméens användande vid kanalbyggnaden ansetts vara ett mästerligt drag af förvaltningen, och att på så sätt vida omkring i landet blifvit spridd ej allenast en viss välmåga[2]), utan ock en välbehöflig och fruktbringande bekantskap med bättre arbetsmetoder. Frågan hade för öfrigt redan år 1815 varit före, då beträffande Helsinge regemente. Ekonomiutskottet hade då förklarat frågan, såsom rörande ett kommandomål, ej falla under ständernas domvärjo, och ett liknande utlåtande afgafs äfven nu, hvarjemte särskildt oriktigheterna och de påtagliga öfverdrifterna i Wessings målning påpekades. Riddarhusoppositionen erhöll emellertid ett säkerligen välkommet tillfälle att nagga på det misshagliga företaget[3]), men den återremiss, som af dess anmärkningar föranleddes, verkade till beslutet intet, enär de trenne öfriga stånden, såsom det vill synas utan diskussion, bifallit utskottets afstyrkande betänkande.

Om Göta kanal sålunda äfven under denna riksdag hade att kämpa mot mycken bitterhet och afvog sinnesstämning, kan detta i intet hänseende sägas hafva varit förhållandet med de tvenne öfriga kanal-linier, hvilkas angelägenheter samtidigt drogos under ständernas behandling. Södertelje kanal gick nu med stora steg sin fullbordan till mötes, sedan bolagsmännen med en sällsynt ihärdighet bekämpat de stora hinder, som tid efter annan rest sig i deras väg. Nära 150 proc. utöfver den

---

[1]) Bondeståndets prot. I: 314 ff.

[2]) Platen upplyste att t. ex. just denna arbetskommendering af Westmanlands regemente förtjent på öfverbeting omkring 11,000 R:dr B:ko. Ridd. o. Ad. prot. III: 61 ff.

[3]) Vi anse oss skyldige att erinra, det Schwerin i kanalfrågan ej hyllade oppositionsåsigter.

Jfr Bihang till riks. ständ. prot. IV: 328 ff.; 620 ff.; VI: 161 ff; X: 124 ff.

ursprungligen tecknade summan voro redan af dem tillskjutne, hvarjemte de iklädt sig betalningsansvarigheten för det låneunderstöd, 1815 års ständer åt denna kanalbyggnad beviljat. Sannolikt har man allenast ur en hänsyn till dessa omständigheter att förklara den beredvillighet, hvarmed ständerna nu tillmötesgingo en enskild motionärs, friherre Fr. Hjertas önskningar, att dels fortfarande intill nästkommande lagtima riksdag medgifva utbetalning af statsmedel af 5 proc. för skedde eller skeende tillskott af aktieegarne, dels ock bevilja ett förnyadt låneunderstöd af 50,000 Rdr B:ko mot återbetalningsskyldighet af 1/3 under hvartdera af åren 1821—23. Denna frikostighet å ständernas sida bar också inom kort tid frukt; den 7 Oktober 1819 kunde denna kanallinie högtidligen invigas, — en tilldragelse, till hvilken vi i sinom tid skola återkomma.

Hjelmare kanal åter behöfde numera fullkomlig ombyggnad. Kostnaden derför beräknades till omkring 340,000 Rdr B:ko. men den för ändamålet öppnade aktieteckningen uppgick ej ens till 1/6 af det erforderliga beloppet, sannolikt på grund af de mindre goda ekonomiska utsigter, som öfrige pågående kanalföretag inom landet visade. Regeringen ansåg sig böra för vinnandet af ett resultat mellankomma, och föreslog i denna afsigt[1]), att ständerna skulle garantera fyllnad i kanalafkastningen intill 6 proc. på kapitalet. Med dessa utsigter till ökad och säker räntevinst borde ny subskription öppnas så tidigt, att ständerna redan under pågående riksdag kunde, i händelse att ej ens under dessa förhållanden aktiebeloppet blefve fulltecknadt, besluta om annat sätt att fylla behofvet.

Den kungliga propositionen remitterades till statsutskottet, som förklarade sig ingen utväg finna, utan föreslog, att hänskjuta frågan till bankoutskottets eller båda utskottens gemensamma behandling. Detta utlåtande godkändes af stånden, men bankoutskottet var jemväl redo att ursaka sig. Öfver

---

[1]) K. propositionen N:o 10.
Bih. I: 90 ff.
Jfr Bihang till riks. ständ. prot. IV: 21; VI: 77, 382; X: 247.

bankens vinst, yttrades i dess betänkande, kunna visserligen riksens ständer efter godtfinnande förfoga, men deremot böra aldrig några stående utgifter för längre tid i förväg på bankens fonder utanordnas. Det bör åtminstone aldrig ske annorlunda än under form af lån eller till en gång för alla bestämdt belopp, samt helst endast för statsregleringsperioden. Utskottet ansåg för sin del, att fonden för handelns och näringarnes befrämjande lämpligen kunde för ändamålet anlitas; gemensam öfverläggning ansågs obehöflig. Bondeståndet ensamt godkände detta utlåtande. De öfriga återsände frågan till de förenade utskottens behandling efter ganska lifliga öfverläggningar, hvilka ådagalägga mycket intresse för denna »erkändt nyttiga» kanalbyggnad. Inom adeln och borgareståndet föreslogs till och med helt enkelt beviljandet af räntefritt byggnadsunderstöd, att utgå med 50,000 Rdr B:ko årligen under 6 års tid.

Med ledning häraf föreslog nu bankoutskottet ett lån af 50,000 Rdr B:ko årligen i 4 års tid och mot 3 proc. ränta och lämplig säkerhet, samt hemställde till statsutskottet, huruvida icke, enär under denna tid ingen afkastning kunde af kanalen påräknas, sagde ränta kunde under byggnads-åren utgå af statsverket. Detta tillstyrktes af statsutskottet. Återbetalningstiden skulle lemnas åt nästa riksdag att bestämma; men någon afbetalning på kapitalet skulle i ingen händelse ifrågakomma förr än aktieegarne erhållit 6 proc. utdelning. Till bankostyrelsen skulle tid efter annan meddelas uppgift om arbetets fortskridande, äfvensom den egde att genom ombud deltaga i revisionerna. Riksens ständer godkände i allo detta förslag.

För öfrigt fans under denna tid af allmänt betryck knappast något större industrielt företag eller näringsgren, som ej förklarades vara i mer eller mindre behof af understöd af allmänna medel. Vi omnämna några exempel.

Sveriges dåvarande enda stenkolsverk, som, under de nyss förflutna krigs-åren, under hvilka all tillförsel från England så hit som till Danmark varit i det närmaste hämmad, i likhet med så många andra företag inom vår handels och näringsflits områden, haft en jemförelsevis ganska lysande period, sag

sig nu hotad af samma undergång, som drabbade de fordna lyckokamraterna. Staten hade visserligen medgifvit Höganäsbolaget en årlig premie af 6 skilling för hvarje från Höganäs hamn till inrikes eller utrikes ort utskeppad tunna kol intill 120,000 (således högst 15,000 Rdr årligen), men af ofvan antydde anledningar hade, efter krigens upphörande, afsättningen nödvändigtvis minskats och premierna aldrig till fullo utgått. De rika lerlager, som numera lemna en så väsendtlig del af verkets inkomstkälla, visste man ännu ej att uppskatta, och i sin nöd försökte bolagsmännen nu att på statens skuldror aflasta den börda, de misströstade att sjelfve längre bära. Grefve C. C. Piper hembjöd å egna och medintressenters vägnar stenkolsverket åt staten för en summa af 250,000 Rdr, hvilket, enär staten egde en motfordran af omkring 213,000 Rdr [1]), ej tycktes böra falla sig så särdeles tungt. Man invände dock ganska riktigt, att företag, som ej för den enskilde löna sig, ännu säkrare skulle medföra förlust för staten.

För att bereda en verksammare undsättning än den dittillsvarande, medgåfvo emellertid ständerna på förslag af förenade stats- och ekonomi-utskotten, att en summa af 15,000 Rdr årligen skulle i 5 års tid anslås — utan hänsyn till exportens större eller mindre belopp — att användas till förmånlige ansedde schaktningsarbeten under samma tid, drifne efter viss plan, med årlig redovisningsskyldighet och återbetalning i motsatt fall. Under tiden upphöra premierna. Bolaget fick valet mellan dessa vilkor och förut beviljade förmåner, och antog naturligtvis de senast erbjudne. Nästa riksdags historia ger anledning att till frågan återkomma [2]).

Åt skeppsbyggerierna sökte man förgäfves skaffa lånerätt ur manufaktur-diskonten; det eventuella låneanslaget till fiskeriernas understödjande hafva vi redan vidrört.

---

[1]) För ett lån gifvet på Wismarska förpantningssumman à 5 proc. mot inteckning jemväl i Marsvinsholm och Karsholms gods.

[2]) Statsutskottets Betänkande N:o 246.

Om utgången jfr Geografiskt-statistiskt Lexikon efter Ritter. I: art. Höganäs.

Att tiden ännu ej på långt när kunde vara mogen för en så genomgripande reform som införandet af fullkomlig näringsfrihet och skråtvångets upphäfvande kan enhvar lätt föreställa sig; men lika klart är ock, att förslag härom skulle framställas bland andra botemedel för det rådande onda. Så som förhållandet nu var, var allenast handeln med spannmål (frigifven af Gustaf III) och öfriga lifsmedel (alltifrån 1815 års riksdag), samt åtskilliga ädlare konsters och klädesfabrikers drifvande på landet, de enda svaga, men dock säkra tecknen till att Sveriges regering småningom närmade sig de nyare åsigterna, hvilka redan då i Preussen och England segrat. Ej heller fans skråtvång i de under och efter Gustaf III:s tid anlagda städerna.

De nu väckta förslagen väpnade stånd mot stånd, och man skriade öfverljudt om privilegiernas helgd. Det var från adeln och bondeståndet rörelsen utgick. Inom det förra ståndet gaf en motion af grefve P. Kalling anledning åt friherre Jakob Cederström att förnya sitt redan vid förra riksdagen väckta förslag i samma syfte; i det sednare ståndet var Pehr Jonsson den egentlige förslagsväckaren, hvarförutan hela ståndet förklarade sig instämma i Cederströms motion. Redan vid frågans förberedande behandling inom sammansatta lag- och ekonomi-utskottet började söndringen, i det att dess samtlige medlemmar af borgareståndet förklarade sig ej kunna taga någon befattning med utredandet af en mot ståndets privilegier stridande fråga, hvarjemte några af presteståndets utskottsledamöter reserverade sig mot utskottets beslut, hvilket för öfrigt var moderat nog och endast gick ut på en hemställan till regeringen, att så snart som möjligt taga i öfvervägande och föranstalta om en tidsenlig rättning af samtliga närings- och handelsförordningar under fästadt afseende likvisst vid »rättvisans och privilegiernas» fordringar.

Detta sistnämnda uttryck vållade mycken förargelse och föranledde, i förening med bristen på positiva stadganden, från bondeståndets sida en, likvisst fruktlös, återremiss. Det upplystes under öfverläggningarne, att utskottets ledamöter af ridderskapet och adeln redan framställt samma fordringar, men utskottsledamöterna af preste- och borgarestånden hade vägrat

att deltaga i utarbetandet af dylika förslag, under yrkande, att borgareståndets privilegier deraf skulle rubbas, hvarpå prosten Säve, såsom medlingsförslag framställt det uttryck, som utskottsbetänkandet innehöll. Svepskälet för preste- och borgareståndens afslag nu, var den omständigheten, att borgareståndet redan 1812 hos K. M:t anhållit, att hvad som kunde finnas genom tidernas förändrade skick mindre lämpligt och nyttigt i sammansättningen af det reglementariska af dess privilegier och rättigheter måtte öfverses och förbättras. Enligt upplysningar, lemnade af biskop Mörner under frågans behandling i preseståndet hade den i och för detta ändamål tillsatta kommitté redan utarbetat ett förslag, »som, en gång offentliggjordt, helt visst skall tillfredsställa alla».

Följden af denna splittring mellan stånden var emellertid oundvikligen, att förslaget föll. Det bör dock till riksdagens heder anmärkas, att de försök, som gjordes i motsatt syfte af de ensidigt kälkborgerliga åsigternas förfäktare, rönte ännu mindre framgång. De yrkanden, som förslagsvis (af herrar Edelberg och Ekstrand) framställts om skarpare gränsers uppdragande mellan stads- och landtmannanäringar, samt inskränkning i, om ej rent af upphäfvande af, landtmännens redan förvärfvade handelsrätt, lemnades af utskottet utan afseende.

Såsom närmaste frukten af öfverläggningarne i denna fråga får man väl anse den af regeringen den 29 December 1820 utfärdade skrifvelsen om upphörandet tills vidare af den s. k. »bönhas»-jagten; »varande det skrå-embetena obetaget, att derest de anse sig i sina näringar förfördelade, sin talan vid vederbörlig domstol i laga ordning utföra». Till de vidlyftiga öfverläggningar i ämnet, som vid 1823 års riksdag framkallades af det då färdiga och till ständernas granskning framlagda förslaget till nya författningar för handel och näringar skola vi i sinom tid återkomma.

Vännerna af Sveriges präktiga skogar hade föga skäl att prisa denna riksdags åtgöranden. I fråga om den enskilda skogshushållningen hade man i Sverige allt mer och mer frångått det hos oss ursprungligen rådande paternella uppsigtssystemet. Den rättighet, att fritt förfoga öfver skogen, som till

en början endast såsom en undantagsförmån varit frälsemän medgifven, utsträcktes år 1786 till egare af skatte- och kronoskatte-hemman. 1805 års skogsförordning frigaf allmänningarne från kronans uppsigt, och ändtligen stod man efter det nya statsskickets införande redo, att till förmån för den enskilda friheten gripa efter det allmännas egendom. Man började tala om lämpligheten af krono- och rekognitions[1])-skogarnes försäljning, och hvad de sistnämnde beträffar, fattades verkligen af ständerna beslut om deras afyttrande till bruksegarne mot 6 års ränta såsom köpeskilling. Likvisst skulle endast så stor del af dem, som för brukets drifvande fans nödig, få på dessa vilkor förvandlas till skatte; återstoden borde på offentlig auktion försäljas. I öfverensstämmelse med detta ständernas beslut utfärdades kongl. förordningen af den 4 Februari 1811, hvilken likvisst för dylika skatteköps afslutande stadgar en preskriptionstid af 6 år från förordningens utfärdande, med rättighet för ständerna att sedan, om de så för godt funne, stadga andra vilkor för de bruksegare, som ej inom sagde tid begagnat sig af den dem sålunda förlänade rättigheten.

Hardt när oförklarligt är det, att denna tillåtelse ej genast beröfvade staten dess vidsträckta skogar; endast två dylika skatteköp hade med genomgående af stadgade former blifvit stadfästade, och vid pass ett tiotal hade blifvit anmälde inom utsatt tid, ehuru till följe af bristande uppmätning, afvittring, o. d. intet hunnit om dem afgöras. Hvad som redan skett var dock i högsta måtto egnadt att ingifva farhågor för en ytterligare tillämpning af ofvannämnde förordning. Herrar v. Törne och Reuterskjöld upptogo derföre frågan och önskade för statens bästa en grundlig revision af föregående ständers beslut. De stödde sig härvid förnämligast vid de fakta, som de redan verkställda skatteköpen företedde, och hvilka i sanning voro talande nog. Till egarne af Hellefors bruk (i Nerike och

[1]) Så kallades en del åt bergslagerna upplåtne kronoskogar, för hvilkas nyttjande erlades en mindre afgift — två runstycken för tunnlandet — »in recognitionem dominii», det vill säga till tecken af erkännandet af en annans eganderätt.

Wermland) hade försålts en skogsvidd af öfver 60,000 tunnland (efter rikligt afdrag för impedimenta af alla slag) för en summa af 1074 Rdr 41 sk. 6 rst B:ko [1]); och Kolleröds rekognitionsskog i Elfsborgs län om nära 1200 tunnland hade köpts till skatte för något öfver 34 Rdr B:ko! Borde väl, så frågades nu, de ännu återstående rekognitionsskogarne, — omkring 1,800,000 tunnland, — bortslumpas på samma sätt till ett medelpris af en skilling b:ko tunnlandet? Det Reuterskjöldska, ganska detaljerade förslaget innehöll, i största korthet sagdt, att det fordom gjorda medgifvandet ej borde förnyas; att hvad som redan skett, måste naturligtvis förblifva orubbadt; (till och med åt de endast anmälde skatteköpen var man benägen att vilja erkänna giltighet, så snart framdeles de nödiga formerna blifvit iakttagne); auktion till den mestbjudande och i lämpliga smärre lotter vore lämpligaste försäljningsformen.

En dylik anordning ingick dock ej i bruksintressets syften, hvilka tyckas hafva varit särdeles omhuldade inom statsutskottet. Dess betänkande i frågan företer ocksa ganska betänkliga afvikelser. Deri föreslås, att för den bruksegare, som ytterligare skulle vilja begagna sig af den nu föreslagna försäljningen af rekognitionsskogarne, måtte stadgas en tid af 6 månader efter det att hans rätt i afseende på skogen genom laga kraftvunnet utslag blifvit fastställd, inom hvilken tid af honom anmälan i kammarkollegium borde ske om skatteköp af den för hans bruks drifvande nödvändiga skogen. Försummas denna anmälan, är han all rätt förlustig, och det hela, (liksom i annan händelse öfverblifne delar), försäljes enligt de grunder, utskottet i sitt allmänna utlåtande rörande kronoskogarnes försäljning föreslagit. Dock må bruksegaren fortfarande ega optionsrätt att, emot af annan person gjordt högsta anbud, till sig inlösa skogen med betalningens fördelning på 16 år (emot eljest stadgade 6).

---

[1]) Sanningen fordrar det erkännande, att, hvad Hellefors-verken beträffar, under öfverläggningarne på riddarhuset sådane upplysningar lemnades af några bland delegarne, att denna affär ej förefaller fullt så förhatlig, som vid första påseende kunde tyckas. Adelns prot. VI: 2. 629—644.

Endast borgareståndet, inom hvilket också bruksintresset kunde tänkas vara starkast företrädt, antog utskottets betänkande; de öfriga stånden återsände det, beledsagadt af ganska allvarliga och välgrundade anmärkningar. Det kan derföre ej annat än förvåna, — derest i allmänhet, der egennyttan är med i spelet, något kan förvåna, — att se utskottet i dess nya utlåtande helt ogeneradt stå fast på sin förra ståndpunkt. Den gamla välkända taktiken bar emellertid åsyftad frukt. Vid förnyad föredragning af ärendet visade sig det ena af de förut motsträfviga stånden, presteståndet, färdigt att utan svärdsslag öfvergifva sin förra ställning. Inom adeln hade dock utskottets memorial skickliga motståndare i herrar Reuterskjöld och Cederström, hvilka slutligen lyckades genomdrifva antagandet af den förres motförslag. Det upptogs också i bondeståndet af Joh. Longberg och antogs såsom ståndets beslut i frågan. Efter sammanjemkandet af några obetydliga skiljaktigheter dessa två stånd emellan, lemnades afgörandet till förstärkt statsutskott; der med 78 röster mot 40 Reuterskjölds förslag segrade. Vi böra kanske slutligen ock tillägga, att i den framställda och nu antagna försäljningsplanen ingick, att inkomsten deraf skulle nedsättas i riksgäldskontoret och sedan användas till arméens behof[1]).

Jemväl de egentliga kronoskogarnes försäljning kom vid denna riksdag till tals, och beslöts i hvad på ständerna ankom. En k. proposition om afyttrandet af en del så kallade »jagbackar» i Södermanland gaf närmaste anledning till väckande af förslag härom. Äfven i denna frågas behandling ingrep herr H. A. Reuterskjöld på ett mera framstående sätt och hans förslag lades i väsendtliga punkter till grund för statsutskottets betänkande. Stadgandet om 6 års ränta, såsom tillräcklig för skatteköp, borde borttagas, och för bevarandet af kronans bästa aldrig skog af någon art afhändas annorlunda än genom offentlig auktion. Det skulle leda till allt-

[1]) Vi återkomma sannolikt snart till skogsfrågans vidare öden i sammanhang med en framställning af förvaltningsåtgärderna i allmänhet, eller om ej förr vid teckningen af 1823 års riksdag. För öfrigt kan ock hänvisas till *C. A. Agardh*, Statsekonomisk statistik. II: 2. 360 ff.

för stor omständlighet, och i det hela båta till föga, att framställa den mängd småföreskrifter, som äro inlagde i utskottets förslag, hvilket ock blef ständernas beslut, trots en återremiss från presteståndet, der en ganska liflig öfverläggning i frågan egde rum, under hvilken Carl Adolf Agardh bröt sin första lans för de honom så kära svenska skogarne. Den blifvande afkastningen af denna försäljning tänkte man sig använd för flottans behof, särskildt till inköp af ekparker eller anläggning af nya sådane.

I jemnbredd med dessa försök och beslut af mer eller mindre sjelfvisk syftning torde böra omnämnas J. M. Wessings förslag om rätt till skattelösen för brukare af akademihemman, hvilken rättighet andra ledamöter af bondeståndet ville hafva utsträckt jemväl till alla slags prebende-, annex- och ad pios usus anslagne hemman, domkyrkohemman o. d.; ja, i sin ifver ville bönderna jemväl utsträcka det goda förslaget till alla på 30 års arrende utlemnade hemman, således äfven till militieboställen. Önskvärdheten att förekomma räntors och städslas ökande, samt den större uppmuntran till hemmanens bättre häfd, som ligger i en större stabilitet i besittningen, voro naturligtvis de vackra skäl, som föreburos. Statsutskottet förklarade, med stöd af gällande förordningar och privilegier, det hela innebära en omöjlighet, och mot samtliga medståndens godkännande af denna åsigt förmådde bondeståndet intet.

En annan fråga, som naturligtvis var egnad att alldeles särskildt anslå detta samma stånd, var skjutsfrågan, som behandlades i icke mindre än tolf särskilda memorialer[1]) ingifna till ekonomiutskottet. Utskottet inskränkte sig emellertid till att af de tvenne stora alternativen för lindrande af de skjutsandes betryck — entreprenad eller forvagnsinrättning — tillstyrka det sednare, emedan det förra, redan år 1809 föreslaget, i utförandet stött på hinder. På försök borde, menade ut-

[1]) Oberäknadt tvenne i bondeståndet väckta förslag, hvilka på sätt och vis undertrycktes, för att ej komma i strid med Joh. Longbergs utförliga memorial, hvilket skulle betraktas såsom ett uttryck af hela ståndets gemensamma tanke.

skottet, forvagnar anordnas vid några af de större stråkvägarne; dock först efter skedd undersökning genom de lokala myndigheternas försorg, och. om så funnes nödigt, med understöd af håll- och reserv-skjutsen, men utan sammanblandning med postföringen. Smärre gästgifverier vid de obetydligare stråkvägarne borde indragas, efter de lokala myndigheternas hörande, o. s. v. Bondeståndet, hvars samtlige ledamöter inom utskottet reserverat sig mot detta utlåtande, såsom i sig innebärande alltför litet afseende på ståndets intressen och framställda önskningar, var också ej sent att återsända ärendet till förnyad behandling, hvilken dock uteblef, enär betänkandet antogs af de öfriga stånden. Riksens ständers skrifvelse N:o 149 innehåller i denna punkt ständernas önskningar, hvarjemte bondeståndet förklarade sig skola till K. M:t ingå med särskild skrifvelse, hvilken vi likväl ej lyckats bland riksdagshandlingarne anträffa [1]).

Hvad åter fångskjutsen beträffar, anordnades den vid denna riksdag på fullkomligt nytt sätt, i följd af en k. proposition, hvilken framkallats af 1815 års ständers yttrade klagan öfver svarigheterna och olägenheterna af den med fångforslingen förenade ansvarsfulla bevakningen. Förslaget bifölls af ständerna, likvisst ej utan något motstånd från bondeståndets sida; 60 stycken gevaldiger fingo lön på stat och beslutet befordrades till verkställighet genom k. brefvet af 2 Februari 1819.

Efter väldiga öfverläggningar blef beslutet, att de gällande förordningarne om fri husbehofsbränning skulle med några få förtydliganden få fortfara i kraft; hvarjemte uttalades den önskan, att husbehofsbränningens inskränkning aldrig måtte ifrågakomma utom i det enda fall, då sådan brist på spannmål inträffar både hemma i landet och på de utrikes orter, hvarifrån den vanligen hämtas, att verklig hungersnöd är att befara [2]).

---

[1]) Först i k. brefvet den 30 Dec. 1824 omförmälas åtgärder till lindring af gästgifveriskjutsningen. Jfr berättelse till 1828 års riksdag.

[2]) Ständernas skrifvelse N:o 200.

Innan vi lemna den ekonomiska sidan af riksdagens verksamhet torde det vara lämpligt att i sammandrag meddela ständernas beslut rörande riksstaten. För ingångna statsregleringsperiod beräknades statsverkets ordinarie inkomster till

1,941,379 Rdr.

De extraordinarie inkomsterna (tullmedel, postmedel, stämpelpappersafgift och husbehofsbränningsmedel) till 1,907,016 »

och bevillning till statsbristens fyllande 1,626,452 »

S:a 5,474,847 Rdr; det vill säga omkr. 650,000 Rdr mer än år 1815 [1]).

Utgifterna fördelas på följande sätt mellan de olika hufvudtitlarne:

1 hufvudtiteln	(K. hof- & slottsstaterna)	623,468	Rdr	(tillökning af	10,832)
2 »	(Civil- och landtstaterna)	754,898	»	(» »	7,043)
3 »	(Försvarsv. t. lands o. sjös)	3,267,888	»	(» »	694,970)
4 »	Kleresistaten o. läroverk.	21,168	»	(» »	14,817)
5 »	Fria konsterna	20,018	»	(» »	8,135)
6 »	Milda stiftelser	30,559	»	(» »	3,333⅓)
7 »	Pensionsstaterna	36,000	»	(» »	5,710)
8 »	Allmänna o. extra utgifter	331,000	»	(förminsk. »	153,626)
9 »	Jordbruk, handel o. näring.	100,000	»	(oförändradt)	
Allmänna indragningsstaten		289,844.			

Utom statsbristen (se ofvan) måste genom bevillning fyllas riksgäldskontorets behof af 450,000 Rdr, dels till ersättning åt K. M:t för använde medel till godtgörelse af utländska skulden, dels till afbetalning och ränta på upptagne lån. Likaså statsverkets skuld till banken 500,000 [2]). Den åtagna bevillningen steg sålunda i rundt tal till 2,580,000 Rdr, således något mindre än den år 1815 åtagna. Hufvudsakligen stadgades att den skulle utgå efter samma grunder som hittills; öfverflödsbevillningen tillkom dock såsom ny.

[1]) Tillökningen egde egentligen rum, såsom ofvan synes, i anslagen till hären och flottan. En ny reglering i beklädnadssättet vid indelta infanteriet faststälides, och 95,000 Rdr uppfördes härtill i stat årligen, för att bereda rotehållarne lindring i beklädnadsskyldigheten.

[2]) Denna skuld, tillkommen genom bankens förskott till krigskostnader och det år 1811 lyftade mindre kreditivet, steg

Beträffande de extra-ordinarie statsinkomsterna beslöts: att sjötullsafgifterna skulle bestämmas af K. M:t; likaså posttaxan för utrikes brefvexlingen: den inrikes deremot höjdes med 25 proc.; husbehofsbränningsafgiften bibehölls oförändradt lika, och stämpelpappersafgiften i hufvudsaklig likhet med hvad som år 1815 blifvit om den stadgadt. Åtskilliga förklaringar och förändringar af allmänna lagen beslötos under riksdagens fortgång af konung och ständer, t. ex. om makars fördel af oskiftadt bo, om afvittring, om inteckning i fastigheter, om det antal ledamöter, som erfordras för att domstol skall vara domför, o. s. v. På förslag af konungen (den 19 Februari) antogs, likvisst med några ändringar[1]), en ny konkurslag; liksom ock en af regeringen föreslagen lag, hvarigenom för de förenade rikena bestämdes, huru brott, som af ettdera rikets undersåtar begåtts i det andra riket, böra beifras och bestraffas, sedan förbrytaren åter begifvit sig till sitt fädernesland. — Ett stående bevis på huru mycken råhet som ännu fans qvar i tidsandan, lemnar behandlingen af följande lagfråga. Matts Eriksson från Stockholms län hade föreslagit upphäfvandet af k. förklaringen af d. 11 Dec. 1766 till gästgifveriordningen och särskildt af stadgandet i dess § 14 af spöstraff för den hållkarl, som *begär* drickspengar af resande. Att lagutskottet afstyrkte detta yrkande måste redan förefalla oss märkligt; än mer, att detta dess utlåtande genast bifölls af bondeståndet, och, efter en fruktlös återremiss, jemväl af medstånden; men mest betecknande blir dock den omständigheten, att den minoritet, som inom utskottet förde humanitetens talan[2]), (och bland hvilken befunno sig tvenne blifvande justitiestatsministrar och en af svenska kyrkans mest framstående män), ansåg sig kunna och böra föreslå förvandling af spö till prygel efter viss »rationel» beräkningsgrund.

med kapital och räntor till 750,000, af hvilka dock, till undvikande af bevillningens höjande, 250,000 skulle tills vidare få innestå.

[1]) Se ständernas skrifvelse af d. 26 Juni. Jfr riksdagsbeslutet § 33.

[2]) Dåvarande assessorerne L. H Gyllenhaal och Arvid Posse, professoren C. P. Hagberg och borgmästaren Palmborg.

Den redan från föregående riksmöten [1]) och intill våra dagar sorgligt ryktbara s. k. judefrågan, var äfven vid denna riksdag föremål för ständernas behandling. Herrar Lindström från Stockholm och Thunell från Carlskrona täflade med hvarandra att för borgareståndet i de bjertaste färger utmåla olyckorna af judarnes vistelse i Sverige. All vidare inflyttning af dem borde ovilkorligen förbjudas; deras näringsfång här skulle inskränkas till fabriksrörelse; handel, vare sig med vexlar eller utländska varor, skulle bestraffas med förvisning ur landet, och alla i Sverige födda judebarn borde uppfostras i evangelisk-lutherska läran eller ock föräldrarne varda drifne ur riket. o. s. v. Sannolikt tycktes likväl äfven för detta tidehvarf dessa förslag vara allt för grundliga och starka; ty ekonomi-utskottet inskränkte sig till att med anledning af dessa yrkanden föreslå en skrifvelse till K. M:t af innehåll, att han täcktes med största möjliga sparsamhet förläna det särskilda tillstånd, som på grund af 1815 års ständers anhållan blifvit stadgadt för judars bosättning här i landet. Det bör ej lemnas oanmärkt, — ty det är för tidehvarfvets anda betecknande, — att, enligt hvad riksdagsprotokollen utvisa, allenast en enda röst höjdes till judarnes försvar, och det var den »excentriske» Henning Wrangels [2]).

Att i dessa tider af ekonomiskt betryck den allmänna uppmärksamheten skulle vara nära nog uteslutande riktad på de materiella intressena, och att de ideella i samma mån skulle trängas i bakgrunden, måste förefalla sjelfklart. Till de enstaka bevis på att de dock ej helt och hållet förglömdes, hvilka vi ofvan i förbigående anfört, vilja vi lägga ett par ord om stiftandet af Sveriges första bergsskola, hvilken har detta riksmöte att tacka för sin tillvaro. Redan år 1812 hade ständerna beslutit och år 1815 verkställt en hemställan i frågan till K. M:t. Åtskilliga förberedande åtgärder voro nu vidtagne och plan utarbetad för ett fullständigt bergsinstitut; men de för dess stiftande och underhåll nödige, jemförelsevis

[1]) Jfr IX: 199 ff.

[2]) Borgareståndets protokoller. I: 360, 508; ekonomiutskottets betänkande N:o 148.

betydande omkostnaderna (omkring 37,000 Rdr för grundläggandet och sedan 8,000 Rdr årligen) afskräckte ständerna, hvarföre de nu i en ny skrifvelse förklarade sin mening vara, att allenast en praktisk bergsskola efter mindre måttstock borde inrättas, till hvars underhåll medel borde tagas af afradskassan och, i händelse af dess otillräcklighet, af extra licenten. Innan nästa riksmötes sammankallande hade det nya läroverket börjat sin verksamhet, öppnadt genom k. brefven af den 8 Maj och d. 31 Dec. 1821 [1]).

I grefve Gustaf Löwenhielm egde vid denna tid Sveriges förnämsta — ja, man kunde väl säga enda, skådebanor en af de yppersta chefer, de någonsin egt. Men de institutioners ställning, hvilka han egde att öfvervaka, var ur annan synpunkt ingalunda afundsvärd. Dels behöfdes betydliga förbättringar för sjelfva byggnadernas återställande i brukbart skick, sedan de af Gustaf IV Adolf blifvit anvisade till sjukhus och kaserner; dels hotade penningbristen med en fullkomlig upplösning af personalen, med thy åtföljande kontraktsbrott, och dylika obehag. Förhållandet var, att hittills årligen 30,500 Rdr B:ko af inkomsterna från S:t Barthelemy anslagits till teatern [2]); men de vid denna tid betydligt minskade inkomsterna af vår koloni [3]) medgåfvo ej längre en dylik anordning.

[1]) Ständ:s skrifvelse N:o 219. Såsom nitiske befrämjare af planen böra från detta riksmöte nämnas presidenten i bergskollegium frih. Salomon Löfvenskjöld, och brukspatronen Nils Mitander, riksdagsman för Christinehamn & Filipstad.

[2]) 1815 års ständer hade nemligen berättigat konungen, »att af hvad medel som helst kunde finnas lämpliga, och hvilka ej voro för bestämda utgifter påräknade, låta anordna hvad som pröfvades för kungliga teaterns behof erforderligt». På grund häraf hade K. M:t »da ingen annan tillgång fans» till detta ändamål anslagit ofvannämnda belopp, att från d. 1 April 1815 qvartaliter utgå af inkomsterna från S:t Barthelemy, samt på samma gång en summa af 24,000 Rdr till afbetalning på teaterkassans äldre skulder.

[3]) Jfr Statistisk tidskrift II: 263. Anledningen till minskningen är att söka i den mindre sökning af öns frihamn, som blef en följd af fredssluten; särskildt det emellan England och Nord-Amerikas Förenta Stater.

Vid tal om S:t Barthelemy anmärka vi i förbigående, att

Regeringen hade meddelat ständerna den framställning i ämnet, som grefve Löwenhielm ansett sig böra ingifva, men statsutskottet förklarade sig endast kunna för ett års tid föreslå en motsvarande summa, hänvisande för öfrigt till det sedan gammalt på stat uppförda bidraget af inalles 5,900 Rdr årligen. Löwenhielm var outtröttlig och flera af hans tal i denna fråga äro verkliga små mästerstycken. Han drog ock öfver på sin sida alla riddarhusets talare med undantag af herrar Anckarsvärd, far och son, och fick sålunda till utskottets förnyade pröfning hänskjutet sitt väckta motförslag om en särskild skatt för besökandet af spektaklerna, och för händelsen af denna afgifts otillräcklighet 5 proc. tillökning af vissa öfverflödsafgifter, allt för beredandet af en möjlighet för teatern att äfven för framtiden utan statsverkets direkta betungande kunna subsistera. Den sednare afgiften afstyrktes af utskottet, den förra deremot antogs, likvisst endast att gälla för Stockholm. Den summa, som derutöfver kunde komma att fattas i det förra anslaget af S:t Barthelemyfonden, ville utskottet nu medgifva skulle för år 1819 få utgå af statsmedel; men också endast för det året. Ständernas beslut framgick först ur en votering i förstärkt statsutskott, och affattades i hufvudsaklig öfverensstämmelse med utskottets senare utlåtande [1].

Liksom det med sanning har blifvit yttradt, att Sveriges historia ej skrifves efter författningar, så är det ock ett sant ord, att Sveriges riksdagshistoria ej är fullständigt tecknad genom skildringen allenast af hvad som vid våra riksmöten blifvit genomfördt. De misslyckade försökens, de undanskjutna

---

ständerna nu formligen bemyndigade konungen att försälja ön, derest antagligt anbud gjordes och derför ingående medel af konungen användas till sådane ändamål H. M:t funne vara med rikets sanna fördel öfverensstämmande; men de förnyade dervid det redan vid 1812 års riksdag gjorda förbehållet att svenska statsverket ej finge belastas med några utgifter för dithörande embetsverk och stater.

[1]) En utförlig framställning af öfverläggningarne vid denna frågas behandling lästes i Aftonbladet 1867, N:o 141, under titel: »Riksdagen 1817—1818 och kungliga teatern, en tidsbild af M.»

förslagens, de för-tidigt väckta frågornas historia är understundom vida mera betecknande för stämningen och tidehvarfvet. Vi hafva väl redan i samband med närbeslägtade frågors behandling vidrört en och annan dylik företeelse, men fältet är dock stort nog, att ännu locka till en efterskörd.

Förslaget om förlikningsdomstolars införande hade redan vid flera föregående riksdagar, och särskildt år 1809, blifvit väckt och afstyrkt. Det återupptogs nu, inom adeln af Bergencreutz, i borgareståndet af Lundh; af den sednare likväl egentligen ur den inskränktare synpunkten af nyttan af en minskning i embetsmannapersonalen. Utskottet afstyrkte, såsom var att förutse, äfven denna gång de välmenande förslagen och samtliga stånden biföllo utan öfverläggning detta betänkande.

Med långt större undfallenhet behandlades, fastän tydligen endast af personliga skäl, utrikes statsministern grefve Engeströms förslag om upprättande af en asyl för personer, som blifvit dömda för mindre brott och fel och som derföre kunde med någon sannolikhet återföras till ett gagnande lefnadssätt. Man läser mellan raderna i ekonomi-utskottets utlåtande den största möjliga vördnad för excellensen, men förslaget afstyrktes dock såsom outförbart, med hänsyn till bristande lämplig plats, och onödigt, med anledning af de af regeringen framställda förslag om upprättandet af allmänna arbets- och förbättringshus i Borgholm och Wadstena. Den svassande formen i betänkandet blef ock föremål för ganska skarpa anmärkningar af åtskilliga borgareståndets medlemmar, hvilka förklarade det hafva varit ett riksens ständers utskott värdigare att ej skänka uppmärksamhet åt något annat än åt sjelfva ämnet.

De ofvannämnda arbetshusen fingo i det närmaste samma öde. Man ansåg det möta allt för stora svårigheter att på de föreslagna platserna föranstalta om nödig bevakning; ej heller funnos der de nödiga byggnaderna. I stället föreslogs utvidgning af någon redan bestående dylik inrättning t. ex. den i Carlskrona, äfvensom hänvisning gjordes till Marstrand. Till regeringens förfogande ställdes emellertid ett årligt anslag af 20,000 Rdr B:ko intill nästa riksdag, att användas, vare

sig i nämnde syfte eller till understöd af de likartade inrättningar, som i åtskilliga län redan funnos eller möjligen kunde komma att upprättas. Under öfverläggningarne inom stånden var det förnämligast herrar J. H. Gyllenborg och Ludvig Johansson Boye inom adeln, samt herr Leffler i borgareståndet, som utvecklade olämpligheten af utskottets förslag, såsom nödvändigt ledande till än ytterligare demoralisering genom sammanblandandet af brottslingar af olika grader med allenast arbets- och försvarslösa personer. Dessa betänkligheter delades af styrelsen, som med det lemnade anslaget kunde påbörja upprättandet af en arbetsinrättning i Wadstena, hvarjemte den i Carlskrona förut befintliga utvidgades. De började befästningsarbetena vid Vanäs (Carlsborg) gåfvo jemväl tillfälle till sysselsättande af ett betydligare antal personer, som eljest fallit de egentliga korrektionsinrättningarne till last. I sammanhang med dessa åtgärder må ock nämnas, att under den 31 Augusti 1819 en ny k. förordning angående dylika personer utfärdades, syftande dels att minska deras antal, dels ock att underlätta deras förbättring och fullkomliga återförening med samhället [1]).

Af grosshandl. Eckhoff från Gefle väcktes förslag om upphörande af dykeri-kompaniets rättighet att utan skeppares och godsegares bifall taga befattning med sådane svenska skepp, som af kronolots inom dess distrikt blifvit satte på grund. Blomstedts anförande på riddarhuset [2]), då frågan der till behandling förekom, är för kännedomen om dykeribolagets prejerier särdeles upplysande och ställer ingalunda dess verksamhet i någon förmånlig dager. Temligen allmänt uttalades ock den önskan, att dykeribolaget, så snart som möjligt skulle upphöra med sin verksamhet; men enär dess privilegium (af år 1802) först med 1827 års slut ginge tillända, var en hemställan till K. M:t om några ändringar i reglementet för dess verksamhet allt som för tillfället kunde vinnas [3]).

[1]) Jfr särskildt t. ex. §§ 5, 15, 16, 18 och 24 af nämnde förordning.

[2]) Ad. prot. III: 627.

[3]) Borgarest. prot I: 573. Ekonomi-utskottets betänkande N:ris

Bonden Anders Joachimsson från Östergötland och riksdagsmannen för Westerås, brukspatron Grave Hülphers Abrahamsson riktade gemensamt ett angrepp mot den demoraliserande institution, som nämndes nummer-lotteriet, och som föga följdriktigt bibehållits sedan hazardspel blifvit för den enskilde förbjudne. Den inkomst, staten hittills deraf dragit, hade på senaste tiden visat sig vara ganska oviss, och inrättningen kunde således numera knappast försvaras ens ur inskränkt ekonomisk synpunkt [1]). I statsutskottet medgafs allmänt önskvärdheten af lotteriets upphäfvande, till dess frågan om ersättnings skaffande för de beräknade 60,000 Rdr väpnade ståndsintressena mot hvarandra och ändtligen framkallade en omröstning, vid hvilken två stånd uttalade sig för upphäfvandet samt ersättnings beredande genom ökad bevillning, två åter för lotteriets bibehållande. Samma splittring egde rum vid ståndens plena; borgare och bönder beslöto för sin del fortvaron och sålunda kom frågan till förstärkt statsutskott, der (med 69 röster mot 50) samma åsigt gjorde sig gällande [2]).

I omedelbart samband med detta förslag ställdes ock ett annat, åsyftande indragning af den låneanstalt, som under namn af general-assistance-kontoret upprätthölls på statens bekostnad, ehuru naturligtvis endast till förmån för Stockholms stads befolkning; om för öfrigt — hvilket starkt ifrågasattes — detta var någon förmån. Den kostnad, som skulle följa af detta embetsverks tjenstemäns försättande på indragningsstat, vållade dock betänkligheter, men statsutskottet framställde med anledning af det väckta förslaget, och i öfverensstämmelse med riksgälds-kontorets fullmäktiges tillstyrkande, en plan, åsyftande dels åtskilliga reglementariska ändringar, hvarige-

36 och 82; ständernas skrifvelse N:o 53. Först år 1831 upphäfdes bolagets verksamhet.

[1]) I stället för beräknad årsvinst af 60,000 Rdr hade 1816 års rörelse visat en förlust af omkring 80,000 Rdr, och de första 9 månaderna af år 1817 allenast en vinst af omkr. 13,000 Rdr.

[2]) Statsutskottets betänkande N:o 143. Först vid 1840 års riksdag beslöts lotteriets upphäfvande.

nom statens nuvarande årliga förlust af omkring 12,000 Rdr B:ko kunde minskas eller helt och hållet bortfalla, dels ock borttagandet af åtskilliga inrotade missbruk. Detta utlåtande bifölls i samtliga stånden, dock ej utan en varm insaga från Stockholms presterskaps fullmäktige (öfverhofpredikanten Hedrén och komminister Bergegren), hvilka förklarade sig vara bäst i stånd att under sin embetsverksamhet spåra de olyckliga följderna af denna låneanstalt, för hvars fullkomliga upphäfvande de derföre röstade [1]).

Att alla frågor om anslag till uppmuntran af vetenskap och konst gerna skulle under rådande förhållanden hamna bland de förolyckade, var naturligt nog. Vi omnämna korteligen ett par af de mera betecknande. Främst ställa vi då det från »götiska förbundets» egentlige hufvudman, Jakob Adlerbeth, utgångna förslaget om ett årsanslag af 3,000 Rdr årligen för utgifvande af k. bibliotekets isländska handskrifter genom någon till riket inkallad lärd isländares försorg [2]). I sin kamp för frågans framgång liksom ock i sin reservation mot afslaget understöddes Adlerbeth ärligt och kraftfullt af förbundsbröderne C. G. Spens, L. D. Heijkensköld, Göran Gustaf Uggla och Per Lagerhjelm. Förslagets förnämste motståndare var Lorenzo Hammarsköld, som envisades att vilja se sin bibliotekarieära kränkt genom förslaget att anförtro detta uppdrag åt en utländing med förbigående af kongl. bibliotekets tjenstemän, hvarvid han dock af Adlerbeth fick mottaga den skarpa erinran, att hans egen verksamhet såsom utgifvare af Jomsvikingasagan (1815) ej berättigade till förhoppning om godt arbete; utan borde han åtminstone, innan dylika värf åt honom kunde anförtros, af Rask eller annan sakkunnig person anskaffa intyg om sedan ofvannämnde år förvärf-

[1]) Statsutskottets betänkande N:o 292; presteståndets prot. V: 485—515; — Först genom k. brefvet af d. 22 Februari 1848 blef detta embetsverk förvandladt till en staden Stockholms enskilda låneanstalt.

[2]) Samtidigt gaf götiska förbundet ett lysande prof på sin nitälskande verksamhet för allt nordiskt, i den genom dess försorg tillvägabragta och anordnade första stora enskilda konstutställningen öfver nordiska ämnen.

vade insigter i fornnordiska språkets accent- och kasus-lära [1]). Förgätas bör kanske ej, att Anders Danielsson, som eljest ingalunda gjorde sig känd såsom förespråkare af ökade anslag, tog denna fråga, ehuru förgäfves, under sitt hägn.

Samma missöde drabbade det af Lorenzo Hammarsköld väckta välmenta, men efter tidsförhållandena föga afpassade förslaget, att ständerna skulle anslå en summa till fullbordande af den på Carl XIII:s beställning af professor C. Fr. v. Breda påbörjade stora tafla öfver Carl XIII:s kröning. Det upplystes under öfverläggningarne härom, att Breda fordrade icke mindre än 25,000 Rdr B:ko för arbetet, samt dessutom 6,000 Rdr för rums anskaffande, sedan han numera, efter Byströms hemkomst från Rom, ej längre kunde, såsom först tillämnadt varit, få begagna Sergels förra atelier. En otur af egendomlig art förföljde onekligen detta Bredas största företagande, men man torde ej med biografen i Svenskt Pantheon [2]) behöfva ur Bredas enskilda konstnärssamqväm och den å högre ort misshagliga politiska ton, som der någongång lärer låtit höra sig, spåra anledningarne till såväl statsutskottets som ständernas enhälliga afstyrkande af bifall till det väckta förslaget. Sanna förhållandet antydes säkerligen bäst i en riddarhustalares yttrande, att »i tider, då äfven det *nyttiga* måste vika för det rent af *nödvändiga*, finge ännu snarare det allenast *angenäma* stå tillbaka». För öfrigt låg det Breda emot, att han aldrig fullbordat en dylik öfver Gustaf IV Adolfs kröning beställd tafla, men väl uppburit en del förskotter för arbetet [3]).

I jemnbredd med öfverläggningarne rörande riksdagens hufvudfrågor af mera uteslutande finansiel och ekonomisk beskaffenhet fortgick behandlingen af de rent politiska frågorna, hvilka näst de förra äro egnade att vid detta riksmöte tilldraga sig en allmännare uppmärksamhet. Detta likvisst ej så

[1]) Jfr Svensk Litteraturtidning 1817, N:o 14.

[2]) Häftet 19.

[3]) B. tog sig, enligt hans minnestecknares — Hammarskölds — uppgift i Svensk Litteraturtidning 1819, bihang N:o 1, dessa motgångar ganska nära, och dog kort härefter 1 December 1818.

mycket till följe af de afhandlade frågornas stora betydelse, som i deras egenskap af tecken till en större lifaktighet på detta område. Särskildt visar sig med hänsyn till den ministeriella ansvarigheten, att ständerna nu hunnit blifva mera vane vid de nya konstitutionella formerna. Vid de tvenne första riksdagarne efter den nya författningens antagande hade ingen enda anmärkning mot konungens rådgifvare blifvit framställd. 1815 års konstitutionsutskott hade allenast anmält några missförhållanden af mindre väsendtlig art; men 1817—1818 framställdes dels af enskilde personer, inom stånden, dels af statsutskottet, dels på grund af granskningen af statsrådets protokoller af konstitutionsutskottet ett icke obetydligt antal anmärkningar, och man toge säkerligen i betydlig mån miste, om man i denna olikhet mellan de olika tidpunkterna uteslutande ville se en följd af rådgifvarnes på den senare tiden större uraktlåtenhet att uppfylla hvad deras pligt kräfde.

Af en eller annan anledning fingo dock dessa anmärkningar förfalla, alla utom en; — den som föranledde det första riksrättsåtalet i vårt land, och med hvilken vi derföre börja framställningen af denna afdelning af vår skildring.

Den 2 Mars förklarade friherre Anckarsvärd på stadgadt vis inför ridderskapet och adeln, att det förefans anledning till anmärkning emot konungens rådgifvare i kommandomål för flottan, amiralen friherre Olof Rudolf Cederström [1]). Anmärkningen gällde, såsom sedan visade sig, en af Cederström utfärdad (8 April 1817) instruktion för befälhafvarne vid de kustbevakningsexpeditioner, som sagde år till hämmande af handels- och tull-missbruk blifvit utrustade. Denna instruktion stadgade bland annat skyldigheten att ute på öppna sjön stanna fartyg, undersöka dem, försegla luckorna eller föra fartygen in till närmaste hamn, samt kom derigenom i strid med sjöreglementet af år 1724, seglationsordningen af år 1774, m. fl. stadgar, som föreskrefvo, att intet fartyg på sin kosa får uppehållas. Hvad man nu egentligen mot Cederström an-

[1]) Frih. Anckarsvärds politiska motståndare försummade ej att i detta steg vilja söka en följd af personlig fiendskap. Jfr VII: 178.

märkte var, att han, ehuru sålunda dessa order medförde ändring i allmän lag, endast föredragit dem på kommandoväg, fastän de af nyss antydda skäl bort i statsrådet föredragas; hvarjemte man klandrade att han tillstyrkt en instruktion, som i sin tillämpning kunde leda till äfventyr, oredor och förluster för handlande och sjöfarande, till hvilkas underrättelse ej heller något tillkännagifvande om denna nya förordning blifvit utfärdadt. Tvenne fartyg, båda tillhörande handelshuset Jakob Schotte & son i Norrköping, hade ock verkligen på grund af denna order blifvit stoppade, och med anledning häraf ersättningsanspråk väckta, helst fartygen ej innehållit något förbjudet gods.

Sådan var den species facti, som nu öfverlemnades till konstitutionsutskottets bedömmande. Att redan under dess befattning med målet bearbetningar för och emot den anklagade egt rum, veta den tidens rykten att förkunna och förefaller ingalunda osannolikt. Å ena sidan vet man att Cederström i hög grad åtnjöt konungens personliga ynnest; å andra sidan påstås, att en och annan af hans embetsbröder vid rådsbordet ej ogerna sågo det anfall, som mot honom blifvit riktadt. I allmänhet kan man väl säga att stämningen var emot honom, och detta visade sig bäst, då vid den slutliga skriftliga omröstningen inom utskottet den öfvervägande pluraliteten inom 3:ne stånd [1]) förklarade honom böra ställas inför riksrätt. Före denna omröstning med slutna sedlar, som särdeles ifrigt blifvit äskad af utskottsledamöterna ur presteståndet, hade en muntlig omröstning egt rum, ur hvilken vi anföra, såsom å hvardera sidan mest betecknande, följande tvenne vota:

Kontraktsprosten d:r Renström: »För min del må jag, sanningen likmätigt, bekänna, att vid första betraktandet af

[1]) Propositionen för omröstningen var: »Den, som anser friherre Cederström böra uti förevarande mål från allt ansvar frikännas, lägge ja; den det ej gör, lägge nej». Ledamöterna af bondeståndet lade 1 ja, 5 nej; borgareståndets 2 ja, 4 nej; preståndets 6 utskotts-ledamöter röstade ja, och adelns lika enhälligt nej.

Derpå bifölls utan votering Cederströms aktionerande efter 106 § R. F.

förevarande anmärkningsmål, det förekommit mig vara för högloffiga utskottet nästan oundgängligt, att här emot föredraganden i kommandomål för sjöärendena göra tillämpning af regeringsformens 106 §. Men ju mer motbjudande det synts mig, att på sådant sätt förfara med en högt uppsatt embetsman, som har egt och eger sin konungs utmärkta, jag vill tro äfven rättvisa, förtroende; desto mer har det fägnat mig att, under en längre betänkningstid, efter handen inhämta de upplysningar, samt nu af några värda ledamöter höra sådana skäl anföras, som kunna verka befrielse; befrielse för högloff. utskottet ifrån nödvändigheten att taga ett så obehagligt och vidrigt steg, och för den åklagade, att derigenom finna sig liksom prostituerad. Det är derföre med verklig tillfredsställelse som jag nu till alla delar förenar mig uti hvad af hrr biskoparne Mörner och Faxe samt professor Thyselius i detta mål nyligen blifvit yttradt».

Man jemföre härmed följande ostridigt väl lagda ord ur Anders Danielssons vidlyftiga anförande! .... »Ministrarnes ansvarighet är icke uppfunnen blott för skyddande af folkets rättigheter. Den är det starkaste bålverk för regentens makt, hans trygghets väktare, hans äras försvarare. Konungarnes olyckor hafva i alla tider varit deras ministrars fel. Att skydda dessa fel, är det då att vara sin konung trogen? Och om jag, med öfvertygelse att min konungs rådgifvare åsidosatt sin pligt eller visat sig ofötjent till sitt förtroende, likväl skulle tveka att underkasta denne rådgifvare ansvarighet inför en stadgad lag, hvad gjorde jag väl annat, än undanhölle för min konung den andel i svenska frihetens lyckliga verkningar, som för honom är den vigtigaste? Har man icke sett dugliga ministrar rädda sina konungars ära derigenom, att de vågat misshaga dem? Och jag, kallad ej mindre än de, att tala i mitt fäderneslands namn, skulle draga i betänkande att misshaga en minister för att tjena min konung, för att låta hans rådgifvare känna ett band, utom hvilket han aldrig sjelf vågat lita på deras klokhet och omtanka?»

»*Sanningens tid är kommen.* Efter ett långt förtryck har svenska folket gifvit sig friheten och det vill se henne bevakad af sina representanter ej mindre än af konun-

gens ministrar. När våra pligter uppfyllas, då finne vi för oss vid vår hemkomst sinnena lugnade, intagne af hopp om fäderneslandet, uppfyllde af glädje att kunna med full förtröstan lyda den konung, till hvilken kärleken är svenskarne medfödd; och det gifves intet olycksöde, som vi ej trotsa, så länge denna sinnesstämning är bevarad. Återvända vi deremot utan att hafva fullgjort den svåraste och ofta angelägnaste delen af vårt åliggande, den att troget framhålla de skäliga anledningarne till folkets klagan emot dem, som äro satte att gå dess konung tillhanda med råd och upplysningar; då är det på oss, som konungen och fäderneslandet en dag skola kunna kasta förebråelsen att vi lemnat i jäsning de sinnen, vi bort lugna; att vi nedsatt hoppet om fäderneslandet; att vi icke utvidgat konungens makt öfver hjertan, som ingenting högre önska än att älska och välsigna honom. Vi skulle ej blott hafva förlorat den vigtigaste frukten af en ständernas sammankomst, dess verkan skulle i stället blifva skadlig, och det vore bättre, att den icke blifvit hållen».

»Ifrån denna synpunkt betraktar jag med lugn alla möjliga misstydningar af mina tänkesätt och alla beskyllningar, att jag uraktlåtit de nödiga konsiderationerna, att jag felat i tacksamhet, glömt att hedra lysande förtjenster, och mera dylikt. Hvad jag mest af allt skulle förakta vore de försök, som kunde göras, att förblanda konungens sak med dess rådgifvares, och hos honom eller oss väcka farhåga, att det är hans anseende, hans helgade rätt, som angripes eller hotas, då deras gerningar underkastas en i lagen stadgad ansvarighet. Det är icke nytt, detta konstgrepp; men aldrig skall någon häraf missledas, som inser, att så länge de af fordna tiders dyrköpta erfarenhet ändtligen upplysta folken utöfva en ostörd rätt att låta sina konungars rådgifvares handlingar granskas och underkastas laglig ansvarighet, så länge äro konungarne i trygg besittning af sina undersåtars hjertan, och att deremot misstroende och osäkerhet ovilkorligen skall börja i samma stund som denna granskning upphör» [1]).

---

[1]) Riksens ständers konstitutions-utskotts handlingar och protokoller uti det numera till riksrätt förvista anmärknings-

Utskottets ordförande, den gamle, pröfvade H. H. v. Essen, sökte, enligt sin biografs uppgifter, »först att förekomma denna cause celèbre; men när hans råd ej behjertades, nödgades han uttala sin öfvertygelse; och denna var för den gången också oppositionens». Hans votum var enligt de redan anförda utskotts-protokollen [1]) af följande ordalydelse: »Fastän utan lagkunnighet, tror jag mig ej behöfva den, för att inse nödvändigheten af ett allvarsamt förfarande mot en embetsman, som tillstyrkt eller ej afstyrkt öfverträdelser af gällande allmänna författningar, och jag finner således desto mer skäl att i förevarande fall tillämpa 106 § reg.-formen, som denna lagliga behandling af förbrytelser mot lag närmast instämmer både med en sträng rättvisa och med den anklagades billiga anspråk på ett lagligt sjelfförsvar».

Man har velat sammanställa Essens uppträdande i denna fråga med det kort derefter för honom utfärdade afskedet från platsen såsom generalbefälhafvare i Skåne; »den enda gången under en lång lefnad, då Essen ej behöft sjelf taga initiativet, när han kunde önska sig hvila och lugn» [2]). Huruvida någon grund verkligen förefinnes för denna sammanställning, våga vi ej afgöra; men kunna, sanningen likmätigt, ej fördölja, att det af Björnstjerna kontrasignerade afskedet är utfärdadt dagen efter omröstningen i riksrätten.

Till riksrätt hänsköts sålunda anmärkningen mot Cederström, och riksens ständers justitie-ombudsman, friherre L. A. Mannerheim, mottog och utförde alltigenom med tydlig belåtenhet sitt uppdrag såsom åklagare. Han började med att ifrågasätta några i riksrätten sittande personers behörighet att derstädes taga säte. Så hade amiral Victor von Stedingk i egenskap af »chef för förvaltningen af sjöärendena» blifvit inkallad i stället för den i grundlagen nämnde, men i verkligheten ingenstädes befintlige »amiralitets-kollegii president».

---

målet rörande de till befälhafvarne för en kustbevakningsexpedition, den 5 April 1817, utfärdade order.
Stockholm 1818, p. 30, 31; 46—49.

[1]) P. 50.

[2]) *Wieselgren:* Essen, ett tillägg till Biografiskt lexikon, p. 261.

Förordnandet härom hade skett af konungen efter en skriftlig förfrågan af Svea hofrätts president, hvilken enligt grundlagen egde att sammankalla riksrätten. Likaså hade förste statskommissarien Haak och öfverkommissarien Carlberg, ehuru ingendera egande »råds»-titel blifvit tillkallade såsom »äldste råder», den förre i statskontoret, den sednare i k. förvaltningen af sjöärendena. Allt detta fann Mannerheim inkonstitutionelt. Hans anmärkning vållade väl ej någon ändring i riksrättens sammansättning för tillfället, men föranledde senare under riksdagens lopp ett förslag till ändring af 102 § RF. [1])

Åklagarens slutpåståenden gingo ut på Cederströms fällande till böter af ett års lön, 1200 Rdr B:ko, särskildt med afseende på de förvecklingar, som kunnat, på grund af de utfärdade instruktionerna, uppstå med främmande makter. Den anklagade yrkade å sin sida att riksrätten skulle formli-

[1]) Förslaget gick egentligen ut på att genom de till riksrättsledamöters afgifvande berättigade kollegiernas formliga uppräknande, för framtiden förhindra den nu rådande ovissheten. Kongl. förvaltningen af sjöärendena och statskontoret, såsom ej egande kollegii-namn voro i denna uppräkning uteslutne. Förslagets motståndare (särskildt A. G. Mörner och G. af Wetterstedt) påpekade dels oformligheten af ett dylikt namngifvande, såsom särskildt hinderligt för den samtidigt yrkade ombildningen af rikets embetsverk (hvarom mera framdeles), dels visade de ock, att de tvenne uteslutne embetsverken, ehuru ej numera bärande kollegii-namn, i sjelfva verket vore såsom sådane att anses; de hade domsrätt och riksrättens sammansättning och verksamhet förutsätta tydligen ledamöternas egenskap af lagkunnige. Derföre föreslogs ock under öfverläggningarne, i stället för dessa specialiserande uttryck, det allmänna: »alla de allmänna verk, som ega domsrätt». De trenne ofrälse standen hade dock godkänt konstitutionsutskottets redaktion, och återremissen från ridderskapet och adeln föranledde allenast konstitutionsutskottet att, på grund af en under diskussionen af frih. G. F. Åkerhjelm anmärkt bristfällighet, nu insätta ett stadgande om suppleantskap för general-adjutanten och högste befälhafvaren för eskadern, i händelse af deras förfall. Sålunda ändradt, blef förslaget antaget att hvila till nästa riksdag; men blef då förkastadt. — Jemför konst.-utsk. memor. N:o 45.

gen ogilla dessa Mannerheims »obehöriga politiska reflexioner», hvartill M. muntligen genmälde, att en konungens rådgifvare, ställd inför riksrätt, ganska visst borde tänka på annat än åklagarens politiska öfvertygelse. Båda dessa yrkanden underkändes af riksrätten, liksom ock Cederströms jäf mot riksrättens behörighet att upptaga anklagelsen, och med öfvervägande röstantal kändes den anklagade den 23 Juli skyldig, likvisst ej till så strängt straff, som det af åklagaren yrkade, utan till förlust af ett halft års lön samt ersättningsskyldighet till de ännu ej kände personer, som möjligen till följe af de utfärdade instruktionerna kunde hafva blifvit lidande. (Jak. Scotte & son anmälde under rättegångens lopp, att deras förlust blifvit af konungen personligen till fullo ersatt).

Det ingick emellertid ingalunda i den styrande viljans plan, att gunstlingen Cederström skulle fällas. Två medgörliga medlemmar af riksrätten, krigsrådet Askegren och den ofvannämnde Carlberg bearbetades lämpligen, och förvånade vid omröstningsprotokollets justering genom en öfvergång till den friande sidan, som på så sätt blef den gällande. Harmen och oviljan öfver detta beteende voro allmänna [1]). Benämningen »justeringsråd», som kom de båda öfverlöparne till del, fortlefver ännu i traditionen; liksom ock den gamle hedersmannen, general Franc Sparres fyndiga uppträdande vid en för den frikände rådgifvaren föranstaltad middag. Cederström hade, så berättas det, anmodat Franc Sparre att vid måltiden föreslå den »så misskände» Askegrens skål, och nära nog till Cederströms förvåning utan ringaste tvekan lofvat göra så, vid af Cederström gifvet tecken. Tecknet gafs och förnyades utan verkan; det var för sent att anmoda någon annan, och den tillämnade hyllningen uteblef. Det kom naturligtvis genast efter middagens slut till en förklaring mellan Cederström och Sparre, hvarvid den sednare yttrade: »Ja, nog lofvade jag; men, ser bror, jag ändrade mig vid justeringen» [2]).

[1]) Jfr t. ex. det i Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby II: 259 f. meddelade brefvet från Cl. Livijn till prosten Schwerin.

[2]) Biogr. Lex. XV: 80.

Ny fart fingo dessa rykten om påtryckning från högre ort, då Askegren någon tid derefter erhöll adlig värdighet med namn af Edelcrona. Det uppträde, som då (d. 2 Febr. 1819) egde rum i konseljen, skildras af statsrådet Skjöldebrand på följande sätt:

Konungen: »Jag nämner till adelsman krigsrådet Askegren, under namnet Edelcrona, med en gyllene krona i blått fält».

Skjöldebrand: »Sedan Askegren år 1815 fick samma nordstjerne-orden, som fordom kunde blifva en afundsanledning mellan de store männen von Linné och Haller, känner hvarken allmänheten eller jag om honom något annat än vanligt oklanderligt uppfyllande af tjensteåliggandeu, som belönas genom lönen å staten, utom att han var ledamot i den riksrätt, hvars pluralitet först fällde och sedan vid justeringen friade öfveramiralen, grefve O. R. Cederström [1]). Emellan fällandet, hvari Askegren allmänt påstås hafva deltagit, och friandet, hvartill han erkänner sig ha öfvergått, tillkommo inga nya upplysningar. Hade han fällt orättvist, och derpå ångrade sig, är det väl vackert; men en person, som behöfver lång betänketid att ändra orätta gerningar, som han annars bedrifver, bör ej, enligt Sveriges grundlag, derför belönas med adelskap. Har han fällt rättvist och friat orättvist, så blir belöningen ännu betänkligare. Sveriges ridderskap och adel skall finna sin ära . . . .

---

[1]) I dessa Cederströms titlar ligger en anticipation. I greflig värdighet upphöjdes C:m den 11 Maj 1819 — öfveramiral blef han året derpå. I öfrigt torde böra anmärkas att ex. Skjöldebrand nedskref dessa sina anteckningar åren 1827—1828 eller 10 år efter 1817 års riksdag och då han sjelf var 70 år gammal. Han uppläste dem regelmessigt hos den åldrige Leopold allt efter som de fortskrefvos. Undertecknad, som denna tid ofta hade nöjet bevista Leopolds aftoncirklar, hörde då ofta omtalas dessa anteckningar.

Otvifvelaktigt äro exell. Skjöldebrands anteckningar värderika, om ock någon detalj skulle mera röja det poetiska sinnet än minnets ofelbarhet. Så t. ex. synes det vara en irring, då han låter Carl Johan tala om Edelcronas fåfänga fru; det är genom Anreps ättartaflor upplyst att Edelcrona dött ogift 1841 och sjelf slutat sin adliga ätt.

B. v. S.

Konungen: »Jag nämner honom!« (hastar upp från stolen och går).

Grefvarne Engeström och Wetterstedt kallas att följa. De öfriga statsråden gå, Skjöldebrand stannar qvar för att, om han inkallades, vara till reds att ingå och begära att få utträda ur en konselj der han ej lyckades göra sin öfvertygelse mera aktad. Men ingen inkallelse afhördes, hvarföre S. for hem, och kom på e. m. upp i en k. akademi, der både v. Engeström och Wetterstedt träffades, hvilka togo af honom löftet att ej inlemna afskedsansökan, förrän han uppvaktat K. M:t. Skjöldebrand infann sig. Carl Johan mottog honom med öppen famn, försäkrande om sin högsta aktning för det prof på uppriktig vänskap, S. gifvit.

Skjöldebrand afbröt . . . . »Således hoppas jag herr A. får en annan, en privat belöning, om han gjort privata tjenster».

K. M:t: »Beklaga mig! Jag kan ej. Jag hade redan mottagit tacksägelser af både Askegren och dess fåfänga fru».

Skjöldebrand: »Jag åtager mig att skaffa deras bön om en annan belöning, om . . . .»

K. M:t: »Omöjligt! Det är försökt. Jag måste bära denna fläck. Men jag måste skydda mina, skydda thronens vänner från fiender, som, tro mig, ej blefve mindre bittra för en dålig adelsman mindre».

Skjöldebrand: »Thronen och E. M:t ha inga fiender att frukta, men historien . . . .»

K. M:t: »Jag värderar er vänskap. Så trädde jag inför Napoleon. Han drog sig då undan för mig. Men jag . . . Öfvergif mig ej! Här kan jag ej ändra mig».

Skjöldebrand blef rörd nästan till tårar och fann ej passande att, sedan hjertat visat sig besegradt, ingifva det papper, han bar i sin bröstficka [1]).

Sanningen likmätigt, må ej förgätas, att, ungefär samtidigt med denna klandrade utnämning, en af motsatta åsigtens förkämpar, bergsrådet Robsahm d. 23 Februari fick åtnjuta

[1]) Biogr. Lex. XIV. 379 ff.

samma vedermäle af kunglig nåd och adlades under namnet »af Robson».

I fråga om de med riksrättsåtalet förenade rent statsrättsliga företeelserna hänvisa till en författare, som gjort dem till särskildt föremål för sina undersökningar [1]).

Det så kallade decharge-betänkandet föranledde i allmänhet inga synnerligen vigtiga öfverläggningar. Konstitutionsutskottet framställde visserligen ett par anmärkningar, men ingendera af dem föranledde till någon särskild åtgärd. Mot Cederström anmärktes, att han vid föredragning i statsrådet af frågor, som rörde hans egen förvaltning såsom öfverståthållare, ej iakttagit jäfsskyldigheten. Någon väld hade väl ej egt rum, men väl en förgätenhet af formerna eller ett afsteg från dem. Mot föredraganden för krigsärenden, t. f. statssekreteraren B. C. Quiding förekom, att han, vid en uppkommen tvist angående en uppbörd af penningar för krigskommittéens räkning, ej lemnat den ena parten, fältkommissarien Sundell, tillfälle att i saken blifva hörd eller sig förklara; och sålunda uraktlåtit den varsamhet och den ömtålighet om lagliga formers bevarande, som hos en föredragande inför konungen bort förväntas. Mot förste expeditionssekreteraren A. Bergström, att han vid föredragning af en boställsarrendefråga, med förtigande af sin förut i allmänna beredningen yttrade mening att kontraktet ej borde rubbas, tillstyrkt konungen dess återkallande; hvilka motsägelser och misstag konstitutionsutskottet ansett innebära en felaktig embetsutöfning [2]). Beträffande den stora financiella frågan — Malmö diskont och dess understödjande — hade visserligen herr Hertzenhjelm framlemnat en anmärkning mot föredraganden för handels- och finansärenden; men denna anmärkning underkändes och utskottet förklarade sig tvärtom anse rådslagen om dessa mått och steg hafva varit »styrda och utmärkta af en tidig och fortfarande omsorg att afböja de oredor, och

[1]) *Svedelius*. Om statsrådets ansvarighet p. 313, 327, 348 m. fl.

[2]) Konst.-utsk:s betänkande N:o 38. Riksdagsbihanget III. 101 ff.

åtminstone mildra de kriser, som väckt nationens lifliga bekymmer och påskyndat dess representanters sammankomst». På utskottets hemställan intogs i riksens ständers skrifvelse i ämnet (N:o 179) en önskan: »att vid möjliga i framtiden skeende inrättningar af sådane enskilde penningeverk, som kunna ega inflytelse på allmänna förtroendet och penningrörelsen, de grundsatser och den sammansättning måtte följas, hvarigenom på en gång nationen befrias från deltagande i dessa verks, af en oriktig förvaltning härrörande obestånd, samt konungens rådgifvare från det svåra val, att nödgas tillstyrka dylika verks öfverlemnande åt ödet och tillfälligheten eller ock deras upprätthållande med lånebiträde af allmänna medel». — En af konstitutionsutskottet i samband med detta utlåtande föreslagen hemställan om möjligaste största sparsamhet i dispensers medgifvande från de prohibitiva tull-lagarne ansågs deremot af riksens ständer stå utom utskottets befogenhet, ej heller förspordes någon påföljd af dess på bondeståndets utskottsledamöters yrkande gjorda framställning i syfte att genom en ständernas gemensamma åtgärd bereda åt bondeståndet åtnjutandet af dess grundlagsenliga rätt att utnämna sitt stånds kansli med undantag af sekreteraren.

För öfrigt ingåfvos vid denna riksdag följande anmärkningar mot konungens rådgifvare:

1. Af Frih. C. H. Anckarsvärd d. 9 Jan. mot generaladjutanten för arméen (Björnstjerna), med anledning af generalorder af d. 24 Maj 1817, att vid de regementen, der rotehållarne ej samfäldt ingått i kontrakt om soldatens beklädnad, böra inspektörerne, så mycket möjligt är och så vidt författningarne det medgifva, ej approbera några rekryter, som ej i knektekontrakten af rotehållaren förbehållit sig beklädnad i 3 till 5 år, o. s. v. Konstitutionsutskottet ansåg förhållandet oriktigt, men närmast efter § 107 RF., hvilken åter ej nämner konungens föredragande för kommandomål; ej heller ansåg sig utskottet kunna åberopa § 6 af ansvarighetslagen.

2. Statsutskottets anmärkning mot Björnstjerna af samma anledning, förföll af enahanda skäl; men båda tillsammans med hvad sedan under riksdagens lopp förekom i denna

riktning, framkallade det ändringsförslag rörande § 107 RF., till hvilket vi nedan återkomma.

3. Joh. Olsson Longberg riktade mot de båda föredragandena för kommandomål (Cederström och Björnstjerna) en anklagelse med anledning af försöket att göra allmänna magasins-direktionen till underlydande under K. M:ts generaladjutanter i fråga om truppers proviantering i fredstid. Vid omröstning inom konstitutionsutskottet stannade två stånd mot två, och anmärkningen förföll således; samma resultat hade en hemställan om tryckning af utskottets protokoller öfver detta ämne.

Till den af öfverste Schönström mot grefve Engeström framställda anmärkningen återkomma vi straxt här nedan i sammanhang med de grundlags-ändringsförslag, till hvilka vi nu öfverga.

I främsta rummet böra vi då nämna frågan om representationens ombildning, — ett arf från föregående riksdagar. Särskildt hade den näst föregående i och för beredandet af de för denna frågas lyckliga lösning nödiga statistiska upplysningarne vändt sig till regeringen med en underdånig skrifvelse. Då riksdagsarbetet någon tid fortskridit utan att den vigtiga frågan kommit till tals, ställdes, på förslag af lagman Chr. Stenhoff, understödd af prosten Schwerin, till konstitutionsutskottet en uppmaning att ej förgäta detta ämne. Utskottet svarade (d. 30 Jan.) med ett meddelande, att visserligen redan ett antal statistiska uppgifter fans insamladt genom regeringens försorg, dels af tabellkommissionen, dels derigenom, att påbudet om landshöfdingarnes femårsberättelser blifvit återupplifvadt; men att någon bearbetning af dessa uppgifter dock ej ännu hunnit ega rum. För att förebygga den vigtiga frågans läggande till hvila, yrkade nu Schwerin att nuvarande ständer ingalunda borde vara bundne af föregående ständers beslut med hänsyn till vigten och nödvändigheten af dessa statistiska uppgifter. I sitt svar på den återremiss, som af detta yrkande blifvit föranledd, kunde konstitutionsutskottet meddela, att det numera vore i besittning af sådane uppgifter, som för det äskade representations-ombildningsförslagets utarbetande kunde anses af nöden, och under den 12 Maj af-

gafs ock det memorial, som innehöll grunderna för en nyskapning[1]).

»Med antagande af de allmänna principer, att svenska statsförfattningen, lika stark genom sin grund, som vördnadsbjudande genom sin ålder, endast fordrade nya stöd för en säkrare varaktighet; att tillfredsställandet af de orepresenterades anspråk innebure ej allenast en rättvisa mot dem och nationen, utan ock ett medel att i riksens ständer införlifva flera samhällets värden och krafter; samt att, för detta vigtiga ändamåls ernående icke behöfdes mer än partiella förändringar i ståndsrepresentationen eller, om ett materielt uttryck får nyttjas, byggnadens förbättrade inredning och skick utan dess nedrifning», hade utskottet åt en af sina ledamöter, kanslipresidenten friherre Fr. v. Ehrenheim, uppdragit att utarbeta ett förslag, hvilket ock nu hufvudsakligen var lagdt till grund för konstitutionsutskottets hemställan.

Hvad beträffar *adeln*, framkastade utskottet blott i förbigående en vink om, att ett minskadt antal ledamöter på riddarhuset sannolikt skulle befordra riksdagsöfverläggningarnes skyndsamhet, hvadan val torde böra ifrågasättas. Detta allt lemnades dock helt och hållet åt ridderskapet och adelns eget afgörande, enär rikets första stånd genom lag hade rätt att sjelft med konungens bifall reformera sig och sin riddarhusordning. — I fråga om *preseståndets* sammansättning föreslogs upphörandet af biskoparnes och pastoris primarii sjelfskrifvenhet (erkebiskopen skulle dock alltid vara ordförande); gymnasiilektorers likställighet med kyrkoherdarne i fråga om valbarhet, samt upptagandet af tvenne medlemmar från hvartdera universitetet, valde bland de verldsliga fakulteterna, likasom ock af tvenne ofrälse, civile ledamöter af vetenskapsakademien[2]). — *Borgareståndet* ökas genom bergs-

---

[1]) Konst.-utsk:s memorial N:o 35.

[2]) Ehrenheims förslag företer följande olikheter: 10 biskopar få plats på riddarhuset näst efter friherrarne, erkebiskopen och biskopen i Lunds stift sitta i preseståndet i egenskap af universiteternas prokanslerer, den förre derjemte alltid såsom ordförande; de fyra största stiften, Linköpings, Skara, Strengnäs och Westerås, sända en verldslig lektor i stället

bruksidkare, som ej höra till annat stånd; tillökningen skattades skola blifva 8 à 9; ofrälse fabriksidkare på landet välja fullmäktige samman med närmaste stad. — *Bondeståndet* ändtligen skulle ej till antalet undergå någon förändring, men valrätt och valbarhet utsträckas till egare af krono-, kronoskatte- och frälseskattehemman, under vanliga qvalifikationer, med undantag af den förändring, som innebars i det redan nu föreslagna, och från senare tider välbekanta stadgandet, »hvilken ej till något annat stånd *hör* eller någon beställning i rikets tjenst *innehafver*».

Inom de ofrälse stånden antogs detta förslag utan synnerligen märkliga öfverläggningar, att hvila till nästa riksdag. Anders Danielsson tillade dock i bondeståndet »för att då afslås», såsom varande ett blott lappverk, under det att, enligt hans och de med honom liktänkandes åsigt, en fullständig omskapning erfordrades. I borgareståndet framställdes mot det föreslagna representationssättet för bergsbruksidkare åtskilliga anmärkningar i syftning dels af den uppställda grundsatsens vidsträcktare tillämpning, dels af ett annat valsätt. Dessa anmärkningar biträddes sedan af konstitutionsutskottet, och förslaget, sålunda ändradt, förklarades hvilande. — Den häftigaste striden utkämpades dock hos ridderskapet och adeln, och den rörde sig nästan uteslutande omkring dess egen organisation. Inskränkning i antal genom val ansågs olämplig: såsom korrektiv föreslog man representationsrättens framflyttande från 25 till 35 år, och det förhatliga fullmaktssystemets upphörande. Åt riddarhusutskottet uppdrogs, att i samband med den omarbetning af riddarhusordningen, som förehades, inkomma med förslag i denna punkt. Hufvudpunkterna i detta förslag voro: att representant af ridderskapet och adeln borde ega minst 300 Rdr årlig lön eller deremot svarande kapitalförmögenhet: att endast hufvudman skulle få gifva fullmakt; att hufvudman fortfarande vid 25 års ålder, men ätteman och fullmäktig först vid 30 års ålder skulle vara berättigad till

för en af det för stiftet stadgade antalet kyrkoherdar; komministrarne uteslutas; akademien för de fria konsterna utser genom val en ledamot.

säte och stämma; att representant skulle tillförbindas att stanna vid riksdagen till dess slut vid straff af representationsrättens förlust för nästa riksdag; bänkmän borde bibehållas. Här torde vara lämpligaste stället att omnämna det mot slutet af riksdagen af C. F. Rothlieb väckta förslaget om offentlighet vid adelns sammankomster. Hans förslag fick, trots en del motstånd, på riddarhusutskottets hemställan hvila till behandling i samband med den föreslagna ändringen af adelns representation.

Vid 1823 års riksdag förkastades det, och allmänheten fick först vid 1828 års riksdag tillstånd att bivista adelns öfverläggningar, och mot samma riksdags slut hade jemväl de öfriga stånden gjort de medgifvanden, som möjliggjorde utfärdandet (d. 1 Mars 1830) af »lag för åhörare vid riksens ständers sammanträden».

Efter ytterligare en häftig öfverläggning antogs detta förslag att hvila, förnämligast derföre, att adeln nu, mot riksdagens slut, var alltför fåtalig att vilja i denna vigtiga fråga besluta.

De temligen stora ansatserna lemnade vid slutliga behandlingen ganska ringa behållning. Af samtliga förslagen antogo 1823 års ständer endast stadgandet om universiteternas och vetenskapsakademiens representation, samt hvad adeln beträffar, förbudet för förmyndare att utgifva fullmakt för omyndig hufvudman [1]).

De vid denna riksdag antagna grundlagsändringar äro samtliga af ringa betydenhet. Det af K. M:t föreslagna tillägget till riksakten — en lag för tryckfrihetens utöfning svenska och norska nationerna emellan — blef visserligen af ständerna antaget, men förkastades af 1821 års storthing [2]).

De frågor af denna art, som vid riksdagen väcktes, voro, med undantag af det nyssnämnda representationsförslaget, tydligen väckta med anledning af tilldragelser under riksdagens lopp och förnämligast i samband med de mot konungens rådgifvare framställda anmärkningarne. Så föranledde ögonsken-

[1]) Jfr *(Rydin)* Betraktelser i representationsfrågan I: 45 ff.; *Naumann:* Svensk statsförfattningsrätt I: 410 ff.

[2]) Jfr *Naumann:* l. c. I: 401—409.

ligen anmärkningen mot Björnstjerna ett förslag till förtydligande af 7 § RF. för att bestämma, hvad som egentligen menas med »kommandomål». Regeringen föreslog sjelf genom konstitutionsutskottet en ändring, hvilken dock af åtskilliga ledamöter af adeln ansågs vara hållen i alltför otydliga och uteslutande negativa ordalag, hvadan ock återremiss egde rum. De öfriga stånden hade dock utan anmärkning godkänt den föreslagna ändringen, hvarföre utskottet ej heller ansåg sig böra vidare jemka förslaget; och adeln gaf slutligen vika, trots ihärdiga protester af P. G. Cederschiöld. Förslaget blef således till nästa riksdag hvilande, men föll då.

Vi hafva redan vid tal om anmärkningsmålen mot statsrådets ledamöter antydt ett mot grefve Engeström riktadt klander. Anledningen var ett af Engeström på dåvarande kronprinsens begäran till samtlige landshöfdingar utfärdadt cirkulär med anledning af spannemåls inköp o. d. Konstitutionsutskottet förklarade sig ej kunna eller böra taga någon befattning med denna anmärkning, enär den klandrade skrifvelsen ej tillkommit på ministeriel väg, ej heller varit föremål för statsrådets behandling, utan af fullkomligt enskild natur.

Nu ifrågasattes, huruvida, oaktadt denna afböjande förklaring af utskottet, det kunde tillkomma riksens ständer att ytterligare pröfva riktigheten af konstitutionsutskottets uppfattning. Öfverste Schönström, och än ifrigare frih. Anckarsvärd yrkade detta, och begärde derföre återremiss för att blifva om fullständiga förloppet af denna sak underrättade. Denna fordran bestreds åter af andra, — Adlerbeth, Jakob Cederström, Påhlman, Wetterstedt, m. fl. — hvilka ansågo återremiss i dylika fall grundlagsvidrig. Öfverläggningen härom fyller nära hundrade sidor af adelns protokoller[1], och slutades först genom votering, vid hvilken 172 förklarade frågan böra förfalla, 91 yrkade återremiss. Landtmarskalken hade redan förut förklarat sig vilja vägra proposition på den framställda begäran om återremiss.

Den härom förda striden föranledde emellertid konstitutionsutskottet att ingifva ett förslag till ändring af 107 §

[1] V: 2, 384 ff.

RF., hvarigenom otydligheterna borttogos och uttryckligen stadgades i öfverensstämmelse med den ministeriella majoritetens åsigt, att *afgörandet* af anmärkningsmål tillkommer ständerna in pleno endast i det fall att konstitutionsutskottet vid sin föregående behandling kommit till det resultat, att *verkliga* anmärkningsanledningar förefinnas, hvaremot, om utskottet finner en anmärkning ogiltig, uttalandet härom sker med riksens ständers rätt.

Öfverläggningen om detta ändringsförslag var äfvenledes både långvarig [1]) och het, och saknade ingalunda sina pikanta sidor. Anckarsvärd och hans politiska anhängare påstodo ifrigt, att om ej svenska språket förvrängdes eller missförståddes, så vore texten i 107 § RF. redan nu och utan all ändring fullt klar och bestämd. Wetterstedt förmenade då, att det »måtte vara af esprit de corps, emedan äfven jag tillhör svenska akademien, som jag med ett, ehuru blygsamt, anspråk att förstå vårt modersmål, fullkomligt delar den af frih. Adlerbeth yttrade mening»; — hvarpå Anckarsvärd genast genmälde, att »det visserligen ej är första gången, som svenska akademiens språk varit i motsägelse mot svenska folkets; och som jag blott känner det sednare, utan att ens ega hopp att någonsin komma att begripa det förra, så får det förlåtas mig, om jag tror, att verkan af de 18 på svenska folkets opinion är lika liten, som verkan af konstitutionsutskottets 24 genom lag kan blifva det på representationsopinionen».

Vid båda dessa tillfällen var det ensamt inom adeln, som en diskussion fördes. I allmänhet visar sig, åtminstone att dömma efter protokollen, mycken menlöshet hos de ofrälse stånden, så snart tal blir om de rent politiska frågorna, statsförfattningens väsende och anda, o. d.; deremot hos adeln en så mycket mer liflig och brusande ungdomlig tilltagsenhet.

Äfven vid denna riksdag tillsatte ständerna ett »särskildt utskott», fastän ingalunda af samma genomgripande syftning som det af år 1815. Det gällde denna gång allenast utarbetandet af de allmänna grunderna för indragning och

[1]) Ridd. och adelns prot. VI: 2, 137—201.

sammanslående af öfverflödiga embeten och tjenster, samt för en förbättrad arbetsmetod.

Redan vid 1810 års riksdag hade fråga härom blifvit väckt af det ganska naturliga skäl, att Sverige, numera genom krigen beröfvadt ungefär ⅓ af sitt område, ej gerna kunde behöfva samma vidlyftiga förvaltningspersonal som förut [1]. Ständerna begärde i denna afsigt nedsättandet af en kommitté. Deras önskan hade på sätt och vis ännu ej blifvit uppfylld [2], men en enskild person, öfverdirektör Rönbeck, hade af regeringen fått i uppdrag, att göra samlingar till en framställning öfver den kollegiala förvaltningens grunder, organisation, instruktioner, m. fl. förberedande undersökningar. I samband med den af frih. Henning Wrangel nu framkastade frågan, huruvida nationen inom sig känner verkningen af lyckligare tider, föreslog nu grefve Claës Fredrik Posse tillsättandet af ett ständernas utskott för att taga ofvannämnda angelägenhet om hand. Han understöddes härvid af Eberhard Munck af Rosenschöld, som sjelf vid 1815 års riksdag väckt enahanda förslag. Posse föranleddes väl af en Muncks, sedermera oriktig befunna, uppgift, att regeringen redan nedsatt en kommitté för detta ärendes behandling, att återtaga sitt yrkande om tillsättandet af ett *särskildt* utskott, och inskränka sig till begäran af remiss till statsutskottet; men Munck af Rosenschöld upptog hans ursprungliga förslag, hvilket ock bifölls, såväl af adeln, som af medständerna, med hvilka det blifvit kommuniceradt.

I sitt utlåtande framhöll utskottet nödvändigheten att ej göra besparing till egentliga syftemålet, utan sätta detta i en lämpligare inrättning af hela den inre styrelsen. Frånskiljandet af alla rättsfrågor från de förvaltande embetsverken blef salunda en grundtanke, men den stora frågan vid särskilda utskottets arbete blef naturligtvis, huruvida de kollegiala eller de departementala formerna vore att föredraga. Utskottets ut-

[1]) Vid 1813 års folkräkning funnos ännu nära 20,000 embets- och tjenstemän af alla klasser.

[2]) Om denna frågas tidigare behandling, jemför detta arbetes IX: 189 ff.

låtande afgafs till förmån för de sistnämnda [1]), och i närmaste öfverensstämmelse med det yttrande, en af utskottsledamöterna, borgmästaren i Wexiö, E. G. Holm, ingifvit. Jemväl inom stånden rörde sig striden hufvudsakligen kring samma tvistepunkt. Å ena sidan framhöll man den från kollegial-styrelsen oskiljaktiga större omständligheten och långsamheten, samt ministerstyrelsens större möjlighet af kraftutveckling och liffullhet; å andra sidan påpekades den sednares större sannolikhet af förhastanden och den förras lugnare, mera noggrannt öfvervägande gång. De farhågor, som sålunda mot utskottets förslag uttalades, och som beredde det ovanliga skådespelet af Carl Henrik Anckarsvärd kämpande på samma sida som t. ex. G. af Wetterstedt och Carl Stellan Mörner, föranledde från adeln en återremiss, hvarefter resultatet i korthet kan angifvas hafva varit, att särskilda utskottets arbeten öfverlemnades till den kommitté, ständerna anhöllo att K. M:t måtte tillsätta för sammandragning och omarbetning af alla ekonomiska författningar, och från hvilken ständerna hoppades att vid nästkommande riksdag få mottaga ett fullständigt förslag i frågan [2]). Det kan ej vara ur vägen att meddela de rader, med hvilka en talangfull samtida, i ett nyligen offentliggjordt förtroligt bref tecknar det framställda ombildningsförslaget. »Särskilda utskottets förslag till riksstyrelsens inre organisation har rönt motstånd. Det måste det äfven, ty den var i allmänhet så riktigt svenskt häftig. Allt beståndande skulle nedrifvas, kammarverk, krigsförvaltningar och Gud vet hvad; allt var

---

[1]) Särskilda utskottet ansåg sig också derföre böra hemställa, att riksens ständer, derest de finna grunderna för dess förslag antagliga, lemna del deraf till konstitutionsutskottet, på det att detsamma må sättas i tillfälle, att redan under pågående riksdag bereda de redaktionsförändringar af vissa §§ i R. F., som tilläfventyrs torde blifva behöfliga. Intetdera riksståndet fann härvid något att anmärka och på denna omständighet grundade också sedermera Aug. v. Hartmansdorff sin från öfriga ledamöterna inom »kommittéen för omreglering af rikets styrelseverk» skiljaktiga öfvertygelse om vidden af kommittéens bemyndigande. Se *Hartmansdorff:* Förslag till inrättning af Sveriges statsförvaltning I: 7 ff.

[2]) Ständernas skrifvelser n:ris 233, 262; riksdagsbeslutet § 39.

öfverflödigt: de af visse så ömt älskade hofrätterna skulle i sitt sköte upptaga hela herrligheten. Jag har ofta trott mig märka, att vi gerna låta det förfallna stå, också med fara att få ett eller annat stycke i hufvudet; ändtligen faller det oss in att anställa en stor Haupt- und Staats-action och den består gemenligen deri, att nedrifva och förstöra det dugliga med det odugliga. Så äfven här; och med hvilken ansträngning vännen A. (Anckarsvärd?) stött i sin basun, låter svårligen berätta sig»[1]).

Utom dessa förarbeten för en omdaning af rikets samtliga embetsverk hafva vi att omförmäla en särskild plan för reorganisation af tullverket, i samband hvarmed åtskilliga för denna tidpunkt ganska märkliga grundsatser uttalas i riktning af ett friare tullsystem. Ständernas skrifvelse i ämnet[2]) yttrar först den önskan, att samtlige löner vid tullverket måtte uppflyttas på riksstaten och för de högre platserna så tillräcklig lön anslås, att deras innehafvare kunna odeladt egna tid och omsorger åt dessa befattningar; kustbevakningen borde anordnas på mindre kostsamt sätt, och från och med 1819 års början den inrikes eller landt-tullbevakningen upphöra[3]). Vidare anhålla ständerna, att »så snart uti Norges handelsställning en sådan likstämmighet med Sverige kan beredas, hvarigenom gränsbevakningen åt denna sida samt de i sammanhang dermed stående och till förpassningsverket i gränsorterna hörande anstalter blifva umbärliga, K. M:t jemväl må i nåder anbefalla denna bevaknings och dessa anstalters indragning».

Att dessa önskningar dock ej få fattas såsom ett uttryck af en redan nu förhandenvarande allmännare öfvertygelse om de friare grundsatsernas företräde, bevisas lätt nog af andra företeelser på samma område[4]). Så framställdes, t. ex., af

[1]) Bref från Cl. Livijn till prosten Schwerin 1 Juni 1818; tryckt i Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby, utgifne af G. Andersson II: 258.

[2]) N:o 209.

[3]) Sjelfva afgifterna vid dessa tullar borttogos redan med utgången af år 1810.

[4]) I ett bref från Cl. Livijn till prosten Schwerin (tryckt i Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet, II: 257) anträffa vi

hrr Holm, Alin, Thunell och E. Munck af Rosenschöld, den finska handeln såsom en af de hufvudsakliga anledningarne till den rådande »förlägenheten i allmänna rörelsen», och önskade de fördenskull densamma bragt »till ett för riket någorlunda oskadligt skick». Men enär den additionella akten till fredsfördraget i Fredrikshamn (af den 10 Juli 1817) tillförsäkrade under 8 års tid Finlands innebyggare den fullkomligaste frihet att hit införa sitt lands alster, vare sig i rått eller bearbetadt skick (med undantag allenast för bränvin och salpeter), förklarade stats- och ekonomi-utskotten, att för det öfverklagade missförhållandets afhjelpande ej kunde vidtagas några direkta åtgärder. De tillstyrkte emellertid och ständerna antogo en skrifvelse till K. M:t af innehåll, att premier af tullmedlen måtte tilldelas afsändarne af all ved, som från hamnar norr om Sundsvall infördes till hufvudstaden, liksom ock enahanda förmån tillförsäkras åt alla från andra landskap i riket, än de till Stockholm närmast angränsande, dit införda lifsförnödenheter af inhemskt ursprung. Genom dessa åtgärder förmenades den inhemska produktionen böra kunna med någon framgång täfla med den finska. Särskildt begärdes ock, att tullen för de finska varorna alltid måtte beräknas efter verkliga varuvärdet och åsättas till det i ofvannämnda fördrag medgifna högsta belopp, på det att genom de finska varornas derigenom skedda möjligast högsta fördyrande, en desto större vinst måtte beredas den svenske producenten [1]).

---

ock följande uttryck: ». . . . deremot genomdrefs, likväl på konst, åtskilliga liberala grundsatser i afseende på tullverket, hvilka kunde leda derhän, att produktplakatet fick ett ohjelpligt grundskott». Regeringen ansåg sig ej heller kunna eller böra i vidsträcktare mån bifalla de framställda önskningarne. Ej ens ständernas formliga beslut om inrikesbevakningens upphörande verkställdes i hela dess omfattning, utan bibehölls densamma ännu vid städerna Stockholm, Södertelje, Norrköping, Jönköping, Göteborg och Örebro samt byn Hofva i Vestergötland. Se: Berättelse till 1823 års riksmöte i Öfversigt af de förnämsta åtgärder inom förvaltningens alla grenar 1809—1838. P. 223.

[1]) Bih. t. st:s prot. IV: 1430 ff. St:s skrif. N:o 222.

I enlighet med de i förra delen af detta arbete[1]) gifna löften gå vi nu att i korthet redogöra för de meddelanden, som från regeringens sida vid denna riksdag gjordes ständerna om den pommerska liqviden och om den utländska statsskulden. Redogörelsen rörande den förra innefattas i en utförlig skrifvelse af den 10 Mars från K. M:t till statsutskottet »om krigsfonden samt särskilda kommitterades förvaltning af allmänna medlen»[2]), ur hvilken vi meddela följande:

Genom fördraget med Preussen af den 7 Juni 1815 erhölls för Pommern 3,500,000 Rdr B:ko, men enär en del häraf skulle utgå i varor och det visade sig, att priserna för dessa i flera fall voro väl högt beräknade, slöts i Paris den 9 September samma år ett nytt fördrag, genom hvilket Sverige eftergaf 10 proc. af den ursprungliga köpesumman mot förmånen att utfå resten i reda penningar. Denna sålunda återstående summa skulle gäldas på följande terminer:

År 1815	200,000	Rdr
» 1816	800,000	»
» 1817	950,000	»
» 1818	800,000	»
» 1819	400,000	»

Till och med år 1817 utgjordes dessa betalningar ganska ordentligt, men efter sagde tid började Preussen framställa flera motfordringar från svenska Pommern, en del »under de mest oskäliga förevändningar», och hämtade från långt förflutna tider, till och med ända sedan Westfaliska freden[3]). Särskildt framhålles härvid en den pommerska kammarens skuld, på omkring 450,000 Rdr Hamb. B:ko utom räntor, alltsammans garanteradt af 1810 års ständer. De influtne

[1]) IX: 163, 165.

[2]) Bih. t. st.s prot. IV: 2, 1669 ff.

[3]) Härom tvistades länge och ifrigt mellan Sverige och Preussen, och bitterheten blef desto större, som förhandlingarne härom fördes samtidigt med den i föregående kapitel omnämnda obehagliga notvexlingen med stormakterna rörande betalningen af Norges andel i Danmarks statsskuld. En annan anledning till Carl Johans missnöje med Preussen vid denna tid torde ock böra sökas i afbrytandet af de länge

medlen hade, till undvikande af tidspillan och kostnad, utomlands användts till gäldande af statsskulden, hvaremot Kgl. M:t af de för detta ändamål afsedda medel här hemma inbetalat till krigsfonden motsvarande belopp. Sålunda hade arméens dotationer blifvit betalde med 860.000 Rdr, och jemväl andra utgifter bestridda, hvilka det tillkom krigsfonden att gälda. Återstående medel hade reserverats, för att vid förfallotiden begagnas till inlösen af de invisningar till betalning af krigsskuld, som af krigskommittéen utgifvits på en summa af 900.000 Rdr; men enär diskonterna vid denna tid erfordrat understöd, hade af dessa medel försträckningar blifvit dem lemnade till följande belopp: Åt Göta kanals diskont 522,000 Rdr, åt Malmö diskont 74.100, och åt Göteborgs 179.000 Rdr. Likaså hade af dessa medel utbetalts förra kongl. familjens arf efter enkedrottning Sofia Magdalena med 100,000 Rdr Hamb. B:ko och 100,000 Rdr svenskt B:ko. Utom dessa medel hade följande summor blifvit regeringen tillerkända, nemligen:

Af ryska regeringen	777,900	francs.
» österrikiska d:o	547,500	»
» preussiska d:o	1,193,389	»
Inalles omkring	2.518,000	francs.

Dessa summor, som ej grundade sig på något fördrag, men voro en följd af tillfälliga kontributioner, som de förenade makterna under krigets lopp infordrat, och som derföre af K. M:t kunnat för arméens behof användas, komma nu genom K. M:ts medgifvande staten tillgodo. Den österrikiska andelen deraf var ännu obetald, och ansågs ej kunna indrifvas med mindre än ¼ afdrag. Det preussiska skuldbeloppet skulle ingå i den allmänna slutliqviden båda rikena emellan, och

förda underhandlingarne om ett giftermål mellan prins Oscar och en preussisk prinsessa (IX: kap. 4), hvarjemte redan nu i Preussen börjat yppas en viss benägenhet att förringa Carl Johans förtjenster om ledningen af 1813 års krig. Taubes skriftvexling med Hardenberg företer rikliga bevis på denna bittra sinnesstämning och ej minst återfinnes den i de af Carl Johan sjelf dikterade noterna. Jfr föregående del p. 505; Bil. N:o 35.

särskildt användas till betäckande af en preussisk motfordran för försträckningar till hären under sista kriget. Till alla dessa medel kom ytterligare den s. k. »Frankfurter-millionen», om hvilken vi redan i ett föregående kapitel yttrat några ord.

Slutresultatet af denna redogörelse var väl sålunda på långt när ej så lysande, som år 1815 förespeglades; men å andra sidan gifver en jemförelse med ställningen efter de förra krigen, en obestridlig öfvervigt åt ofvan anförda förhållanden. Det vigtigaste för ständerna med anledning af denna redovisning var egentligen att besluta om medels anskaffande till betäckande af den brist, som uppstod genom de ofvan omtalade försträckningarne till de numera insolventa diskonterna. Enär riksgäldskontorets tillgångar ej medgåfvo det behöfliga förskottet härför, beslöts att banken skulle förskjuta det bristande; men med anledning af det sålunda uppkomna kränglet ansågo sig ständerna böra uttala den önskan, att ifrågavarande medel hädanefter aldrig måtte utlånas, utan i statens kassa hållas i beredskap för de ändamål, hvartill de böra vara att tillgå.

Redan i berättelsen till ständerna vid riksdagens öppnande hade i korthet omnämnts de åtgärder, som vidtagits för betalandet af rikets utländska skuld; en utförlig framställning om förhandlingarne härvid aflemnades till statsutskottet i en kongl. skrifvelse af den 23 December 1817 [1]). Det torde vara så mycket mindre skäl att här anföra dess detaljer, som dess hufvudsakliga innehåll redan blifvit i en föregående del af detta arbete i sammandrag meddeladt [2]). Det framgår emellertid ur densamma, att skulden i Brabant, Holland, Hamburg och Genua, efter vunnet erkännande af de år 1815 stadgade liqvidationsgrunderna, blifvit till fullo dödade. Deremot återstod ännu vid pass hälften af Leipzigerlånet obetaldt; ett förhållande, som, enligt nämnde skrifvelse var beroende derpå, att »en del af konungariket Sachsen under tiden blifvit med preussiska riket införlifvadt» [3]). Emellertid uttalas en förhoppning,

[1]) Bih. till stånd. prot. V: 1920 ff.
[2]) IX: 462. Bil. II: B.
[3]) Af uttrycket i Mesmers redan omnämnda skrifvelse: »vår ostridiga rätt att undfå obligationernas oafkortade belopp

att äfven underhandlingarne rörande resten inom få månader skulle blifva afslutade. Väntan tyckes dock hafva blifvit innehafvarne af Leipziger-obligationerna alltför lång, och ännu under pågående riksdag infann sig i Stockholm, efter åtskilliga utståndna vedervärdigheter, ett ombud för åtskilliga af dessa statens fordringsegare, vid namn Mesmer, för att föra deras talan. Vi kunna ej upplysa, huru han i sin beskickning lyckats; men anledning finnes till det antagande, att hans ankomst ej varit sedd med blida ögon. Den skrift, han rörande sitt ärende ingaf till fullmäktige i riksgäldskontoret meddelas här nedan [1]). Tilläfventyrs står hans uppträdande i något samband med den ytterligare kongl. skrifvelse rörande Leipzigerlånet, som till ständerna öfverlemnades så godt som i riksdagens sista timme. I denna skrifvelse omförmäles, att på grund af riksens ständers banks förbindelse af d. 9 September 1804 jemte senare förordnanden, banken hittills i och för inlösen at de till Leipzigerlånet hörande obligationer tillhandahållit riksgäldskontoret ersättning för kursskilnaden mellan 48 och 72 skilling svenskt B:ko för hvarje Rdr Hamb. B:ko. Kgl. M:t hade nu, såsom öfvertagare af riksgäldskontorets hela »såväl betalningsskyldighet som fordringsanspråk», ansett tiden vara inne att för senast verkställda inlösen fordra sagde ersättning och af sådan anledning begärt biträde af fullmäktige i riksgäldskontoret. Desse svarade, att de ej vidare äro berättigade att af banken fordra eller reqvirera dylik ersättning, sedan, genom den år 1815 träffade öfverenskommelsen, riksgäldskontoret blifvit från all befattning med Sveriges utrikes skuld skildt. En dylik anmodan ställdes då till fullmäktige i banken, men desse förklarade sig ej i sin instruktion ega någon ledning för sitt förfarande i denna punkt; på eget bevåg kunna de ej utlemna den begärda summan, och hemställde de derföre om ej, med anledning jemväl af rikets betryckta penning-

till kapital och ränta», skulle likvisst den slutsats kunna dragas, att något försök blifvit gjordt att äfven på Leipzigerlånet tillämpa 1812 års grundsatser om afkortning å skuldbeloppet, och att häri vore att söka verkliga anledningen till dröjsmålet.

[1]) Bilagan N:o 42.

ställning, K. M:t kunde finna lämpligt och till en lyckligare tidpunkt uppskjuta att äska verkställigheten af fordringarne i denna del. Detta förklarade sig konungen vilja göra intill nästa riksdag, då han hoppades tillika kunna meddela, att *hela* Leipzigerlånet blifvit liqvideradt, »hvartill senast inlupne underrättelser lemna mycken och gynnsam anledning». Man kunde frestas att tro denna slutmening vara sjelfva kärnpunkten, afsedd att försvaga det obehagliga intryck. Mesmers uppträdande var egnadt att göra; åtminstone har det ej lyckats oss att i 1823 års riksdagshandlingar anträffa något spår af den ersättningsfråga, som afhandlas i kungl. brefvet af den 6 Juli 1819. Ständerna förklarade naturligtvis sin tacksamhet för detta uppskof, liksom de förut, på hemställan af samma borgarestånd, som år 1812 så skarpt motsatt sig de då beslutade afskrifningarne på utrikes skulden. nu hemburo konungen sin tack för hans lyckade bemödanden att godtgöra rikets fordringsegare.

Det är redan antydt, att oppositionen vid denna riksdag ej var uteslutande adlig; att äfven inom bondeståndet »de menlösa tiderna» voro förbi. Under Anders Danielssons, Johan Longbergs och Nils Månssons hufvudsakliga ledning arbetade der ett ingalunda fåtaligt parti, som mer än en gång vållade sekreteraren hufvudbry, och mot riksdagens slut beredde flera missgrepp af deras motståndare en afgjord öfverlägsenhet åt dessa »insurgenter». Sjelfva den egentliga vändpunkten häri är så märklig, att den väl förtjenar ett utförligare omtalande[1]). Anders Danielsson och Longberg hade, tvärt emot Werlins tillsägelse, röstat för riksrätt mot amiral Cederström, och med anledning häraf tillsades Werlin att ej taga desse tvenne motsträfvige in i allmänna konferenser eller med vid bjudningar på slottet, hvilket sednare dock ej alltid kunde förekommas. Något straff skulle de dock hafva och detta skulle bestå i

[1]) Materielet dertill ega vi dels i bondeståndets protokoller, dels ock i kanslirådet Werlins autobiografi, som temligen omständligt redogör för hithörande förhållanden, och om hvilken han sjelf »med den heligaste ed» försäkrar »att hvart ord jag skrifvit är sanning». Se Biografiskt Lexikon XX: 181—183.

deras uteslutande från det indrägtiga fullmäktigskapet i banken. Engeström lofvade verksamt biträde för detta måls vinnande genom alla landshöfdingarne, hvilka skulle vidtala bönderna från hvar sitt län. »Jag tillsatte» skrifver Werlin helt öppenhjertigt, »hufvudmän för hvar division och gaf dem lof att hålla sammankomster på min bekostnad och utlofva allt hvad som erfordrades till ändamålets vinnande». Valdagen kom (den 10 Juni) och allt misslyckades på följande sätt. Redan vid röstsedlarnes aflemnande hördes några riksdagsmän yttra, att de tyckt sig förmärka en ledamot hafva inlagt flera än *en* sedel; omröstningen för bankofullmäktiges val fortsattes och afslutades ändock. Efter dess slut gjordes visserligen ett försök att på hittills inom ståndet öfligt sätt genom acklamation få återvälja de ståndsbröder, som nu med ståndets odelade förtroende innehade fullmäktigskap, vare sig i banken eller riksgäldskontoret, men detta afslogs, och valet till fullmäktige i riksgäldskontoret företogs; hvarefter Jon Jonsson, en af de ofvannämnde skarpsynte, begärde att röstsedlarne måtte räknas. Detta tyckte Joh. Magn. Wessing från Westmanland vara onödigt, såsom blott ledande till tidspillan, men vice talmannen Hyckert m. fl. framträdde och verkställde uppräknandet, hvarvid befans att 124 röstsedlar afgifvits vid den förra, men deremot endast 112 vid den sednare omröstningen. Enär nu ståndets närvarande ledamöter ej utgjorde mer än sistnämnda antal och aldrig varit flera än 122, var klart, att ett underslef blifvit begånget. Wessings uppträdande måste förefalla misstänkt, och mot en man ur hans »division», Gustaf Olsson från Westmanland, var det ock som man nu med stor bestämdhet påstod, att man sett honom inlägga flera än en röstsedel. Att den allmänna förtrytelsen var stor och högljudd, kan man väl tänka sig; valet förklarades ogiltigt och vid det följande dag företagna omvalet stodo Longberg och Anders Danielsson främst på listorna, och talmannen sjelf kom med knapp nöd in såsom den tredje. Anders Danielsson, som under sjelfva valet varit frånvarande, yttrade vid sin återkomst »den tacksamhet och tillfredsställelse, hvarmed han denna underrättelse emottagit. Ståndets förtroende hade vid alla tillfällen varit honom af stort värde, men vore desto dyrbarare i

närvarande tidpunkt, då han erfarit, att försök blifvit gjorda att skilja honom från den plats, han innehaft, men han nu funne, att ståndet, lemnadt åt sin fria vilja, alltid vore sig likt».

De förelupne oordningarne kunde emellertid ej undgå beifren. Gustaf Olsson hade väl till en början på det högsta bestridt den mot honom riktade anklagelsen, men vidgick innan nästa sammankomst, att han verkligen nedlagt *två* röstsedlar; hvarifrån de öfrige 11 öfvertalige kommit, blef aldrig utredt. Wessings straxt efter upptäckten af bedrägeriet framställda begäran om permission för det återstående af riksdagen »för att i hemorten bevaka en vigtig rättegångsangelägenhet», bidrog ingalunda till skingrande af de misstankar, som mot honom yppats, och hvilka under ett följande plenum af Anders Danielsson formligen framställdes, hvarvid ock upplystes, att man märkt Wessing vid framträdandet för röstsedelns afgifvande tappa en sedel, men ändock hafva flera qvar i handen. Wessing spelade den förolämpade oskulden och fordrade upprättelse; mot hans nekande kunde någon bindande bevisning mot honom ej åstadkommas, men den sökta permissionen förvägrades honom tills vidare. Under de allt hetare öfverläggningarne med anledning häraf började huggen riktas allt högre upp. »Man känner», yttrade Anders Danielsson, »hans (Wessings) förhållande ända sedan tre månader tillbaka, hans hemliga samtal och öfverläggningar med vissa personer och hans åberopande af auktoriteter, dem jag ej bör nämna och dem han föregifvit sig vilja inblanda i ståndets inre angelägenheter». En af de nykomne riksdagsmännen, Jöns Hansson från Östergötland, förklarade sig »med ledsnad hafva erfarit, att med-brodren Wessings dum-ovettiga hetsighet alltid kommit i strid med våra hederlige och mest förståndige riksdagsmän, äfvensom han tyckt sig finna, att han af sekreteraren varit understödd, o. s. v.» Gustaf Olsson undfick offentligen en lämplig tillrättavisning af talmannen och fick derpå afresa; Wessings begäran om permission bifölls jemväl, med förklarande tillika, att han befriades från vidare inställelse vid denna riksdag, och skulle hans rättighet att en annan gång inträda såsom riksdagsman bero på kommande ständers pröfning.

Att detta uppträde i dess helhet skulle göra starkt afbräck i den myndige sekreterarens maktfullkomlighet, var lätt att inse, och den återstående delen af riksdagen lemnade till öfverflöd bevis derpå. Så uppträdde föga mer än en vecka senare Joh. Longberg med ett förslag, att talmannen skulle inhämta K. M:ts nådiga föreskrift angående sättet och ändamålet med utdelningen af de kröningsmedaljer, som K. M:t i nåder täckts till utdelning i ståndet anordna. Dessa hade, enligt hvad Longberg erfarit, till ett antal af 121 stycken blifvit till sekreteraren aflemnade och denne hade deraf helt enskildt utdelat åt hemresande ståndsbröder, hvarvid likväl den ofvan nämnde Jöns Hansson från Östergötland blifvit förbigången. »Om, såsom Longberg hört sägas att herr kanslirådet svarat någon, som frågade honom, hvarföre Jöns Hansson ej fick medalj, utdelningen beror på sekreterarens eget välbehag, och den således endast skulle sträckas till sekreterarens gunstlingar, så ansåge Longberg ståndet, genom en deputation till K. M:t, böra förklara sig heldre önska inga medaljer emottaga». Werlin rättade sitt ofvan anförda yttrande derhän, att han endast inför K. M:t ämnade göra reda och svara för utdelningen. Detta vitsordades af ett af de åberopade vittnena, som för öfrigt i så måtto instämde med Joh. Longberg, som han ansåg bättre att ej taga någon kröningsmedalj, än att taga den efter sekreterarens godtycke, »hvaruti äfven flera andra ledamöter hördes instämma». Dylika uppträden vittna tydligt nog att »de gamla goda tiderna voro förbi». Icke minst betecknande är sjelfva slutscenen vid ståndets sista sammanträde. Sedan först talmannen och sedan sekreteraren hvar för sig till ståndet framsagt sin afskedshelsning, och man sålunda kunde tro allt vara slut, tog Anders Danielsson till orda, skildrande i raska drag det nu slutade riksmötets verksamhet och de förhoppningar för bondeståndets framtid denna var egnad att ingifva. »Bondeståndet», hette det deri bland annat, »har vändt sig en riktad erfarenhet och tidehvarfvets allmänna upplysning till nytta [1]), och behöfver ej att utom murarne af sitt sam-

[1]) Det var samme Anders Danielsson om hvilken Werlin i sin här ofvan citerade autobiografi yttrar »en slug och skarpsin-

lingsrum hämta uppgift på de grunder, som böra bestämma dess beslut eller leda dess rådslag. Med ett ord: vi hafve växt ur det omyndighetstillstånd, hvaruti kanhända ännu mången enfaldig och kortsynt man tror, att vi befinna oss. Vi hafva visat, och lära, som jag hoppas, än vidare visa, att sådane föråldrade åsigter ej mer finna sin tillämpning; och sannolikt är, att man framgent skall låta fara hvarje tanke på möjligheten att draga oss bakom ljuset i fråga om vårt och fäderneslandets sanna väl». Slutligen ställde han till ståndets notarier och kanslister en tacksägelse för deras visade nit och skicklighet, och då sekreteraren dervid erinrade, att detta var ett ämne, hvaröfver han ensam vore kompetent och berättigad att dömma, förklarade sig Anders Danielsson och många af ståndets öfrige ledamöter vilja ega sin rättighet oförkränkt att äfven i detta hänseende lemna det vitsord, hvartill de kunde finna sig befogade, och yrkade, att sådant måtte såsom ett ståndets förklarande till protokollet antecknas, hvilket ock skedde.

Den 21 Juli afslöts riksdagen med vanliga ceremonier. Af de många helsnings- och afskedstalen är intet af särdeles framstående art.

---

nig man, som *mot kontant* var mitt pålitliga stöd vid 1815 års riksdag».

FJERDE KAPITLET.

Storthingen 1818, 1821 och 1822.

Inledning. — 1818 års storthing. — Den financiella frågan. — Tvångstillskott för bildandet af banken. — Fasthållande af förra storthingets beslut, men uppskof med realisationen. — Följder deraf. — Grundlagsfrågor. — Anmärkningar mot statsrådets ledamöter. — Norskhetsifrarne. — Norsk riddarorden. — Norsk nationalfärg. — Kungatiteln på mynt och i förordningar. — Krigsrådet Flors verksamhet. — Schultz' anmärkningar mot besluten om fästningsverks rasering. — Obetydligare frågor. — Statsförslaget. — Långsamheten i storthingets förhandlingar. — Dess anledningar. — Storthinget upplöses. — Mörner afgår från riksståthållareplatsen. — Karakteristik af honom och hans efterträdare Sandels. — Missnöje under de följande åren. — Storthinget år 1821. — Frågan om adelskapets upphäfvande. — Historik. — Konungens önskan om uppskof. — Skäl som tala derför. — Intriger vid storthinget. — Tank, Young och Flor. — Beslutet stadfästes af konungen. — Den norsk-danska liqvidationen. — Försök att hvälfva en del af bördan på Sverige. — Faran för utländsk inblandning. — Carl Johans åtgärder för att mota eller afvända densamma. — Rustningar. — Cirkulärnoten af den 1 Juni. — Rysslands svar. Reskriptet af den 12 April och dess inverkan på storthingets beslut. — Slutliga öfverläggningen. — Falsens anförande. — Konungen afreser till Norge. — Lägret vid Ettersta. — Farhågor för en kris. — Märkligt samtal på Blomsholm. — Eftergifter å storthingets sida. — Konungens intåg i Christiania. — Grundlagsfrågor, afgjorda och väckta vid detta storthing. — Det »benificerede Gods». — Odels- och Aasædesretten. — Lagen om utskiftning af jordegendom. — Rosenkilde, Flor och Ploen. — Riksrättsåtal mot Wedel-Jarlsberg och Fasting. — Bodö-saken. — Storthingets afslutande. — Konungens och Sibberns tal. — Anledningar till sammankallandet af utomordentliga storthinget år 1822. — Falsens fullmakt. — Förslag om skatterestanterna. — Ordnandet af liqvidationen med Danmark. — Planerna mot banken. — Hemliga syftet med desamma. — Låneanbud utifrån. — Hambro & Sons anbud antages. — Realisationsfrågan — Anslag till slottsbyggnad i Christiania. — Afslutning.

I Norge liksom i Sverige var frågan om penningväsendet tidpunktens brännande fråga och vi hafva i denna omständighet en giltig anledning att sätta densamma främst bland ämnena för 1818 års storthings öfverläggningar; och ehuruväl vid framställning af 1816 års storthingsförhandlingar till-

börlig uppmärksamhet redan blifvit egnad åt de då fattade besluten i denna riktning, torde det ej finnas olämpligt att för sammanhangets skull en kort rekapitulation deraf förutskickas.

En ny bank med grundfond af minst 2 millioner och högst 3 millioner Rdr Spec. skulle stiftas: helst ville man se den åstadkommen genom frivillig teckning, hvilken inom trenne månader efter kungörandet skulle anses afslutad. — men derest ej detta lyckades, skulle minimisumman såsom tvångsskatt uttaxeras i silfver på de särskilda områdena efter vissa stadgade grunder. Den gamla riksbankens styrelse skulle tillsvidare bibehållas, men dess sedelutgifning genast upphöra och de ännu outgifna sedlarne samt verktygen för sedeltillverkningen offentligen förstöras. Till regeringen skulle den gamla bankstyrelsen inkomma med uppgift om beloppet af utelöpande riksbankssedlar. Dessa skulle inlösas inom 1817 års slut med Norges banks nya sedlar efter 1 Rdr Spec. för 10 Rbd. Nödiga medel härtill skulle såsom lån försträckas af Norges bank [1]), som i sin ordning skulle undfå ersättning genom en på 10 år (från d. 1 Juli 1817 räknadt) fördelad skatt på förmögenhet och inkomst; hvarjemte, till samma operations underlättande, under skatteåret d. 1 Juli 1816 — d. 1 Juli 1817 en särskild skatt af 2 millioner Rbd. skulle utgå och de på så sätt inkomne sedlarne uppbrännas. Dessutom beslöts, med anledning af den öfverklagade bristen på rörelsekapital, att i stiftsstäderna skulle få upprättas så kallade »intressentskap», ett slags enskilda banker med sedelutgifnings- och diskonteringsrätt, men hvilkas sedlar likvisst endast intressenterne sjelfve vore förbundne att såsom mynt mottaga.

[1]) Den utelöpande sedelmassan beräknades vid början af 1818 års storthing till omkring 23 millioner Rbd. Lånet ur Norges bank skulle således blifva omkring 2,300,000 Spec.; och då denna bank enligt sin stiftelseurkund ej egde rätt att utgifva sedlar till högre belopp än dubbelt mot den metalliska kassan, återstode således för densamma endast 1,700,000 Rdr Spec. till utlåning och andra bankoperationer.

Sådan var, i största korthet framställd, den plan, genom hvars utförande det förra storthinget hoppats möta och öfvervinna de stora financiella svårigheter, som helt naturligen skulle tränga in på norska folket vid dess första steg in i de fria folkens krets. Att enskildheterna ej allesammans deri voro välbetänkta eller ens utförbara, anade man tidigt nog [1]), liksom ock, att de alla tillsammanstagna ej skulle visa sig tillräckligt verksamma att stäfja det onda.

I allmänhet torde man knappast hafva tänkt sig möjligheten af den *frivilliga* bankens upprättande [2]). Men alldenstund ett utländskt lån vid denna tid endast på olidliga vilkor kunnat negocieras [3]), fans endast att välja mellan frivilligheten och nödtvånget. Det förra innebar ett förnyadt vädjande till den strängt anlitade »patriotismen»; men, såsom en af tidehvarfvets män träffande yttrat: »patriotismens fordringar fördelade sig i så många grenar, att den man, som hade något att offra, ej visste på hvilkendera af dem medborgarkransen hängde» [4]).

Denna del af planen misslyckades, och den 23 December 1816 måste man utfärda kungörelse om tvångssammanskott. Dessa åter voro, under den förutsättning, att största beloppet af disponibel förmögenhet i ädla metaller förefans hos städernas köpmän, pålagde denna klass af medborgare i jemförelsevis ganska stark proportion; men man hade dervid ej ta-

---

[1]) Konungen yttrade ock i helsningstalet till 1818 års storthing, oförbehållsamt, att endast och allenast den förlägenhet, hvari staten befann sig med hänsyn till sina utgifters bestridande, kunnat förmå honom att stadfästa 1816 års lag om penningväsendet.

[2]) Jfr *Pavels* Dagbogsoptegnelser 1815—16; p. 590 ff.

[3]) Då Norge första gången afslöt ett statslån, måste det finna sig vid att medgifva $^1/_3$ kapitalafdrag, 5 proc. ränta och återbetalning på 20 år. Men sedan dessa afbetalningar börjat ordentligt ingå, höjdes Norges kredit betydligt.

[4]) *Jak. Aall.* Nutid og Fortid. Et Hæfteskrift. Arendal 1833. I. Om Bank- og Pengevæsenet og sammes Indflydelse paa de vigtigste Næringsveie i Norge p. 97. Vi hänvisa i allmänhet rörande denna tids penningförhållanden till denna förträffliga uppsats; p. 83—112.

git i beräkning, att de flesta handelshusen, särdeles i södra Norge, redan förut till det yttersta anlitat sin kredit. Den tvungna silfverskatten blef derföre mångenstädes den droppe, som kom det rågade måttet att rinna öfver. Fallisementernas antal ökades i betänklig grad och den sålunda uppkomna osäkerheten i allmänna rörelsen lade intet obetydligt hinder i vägen för genomförandet af den uppgjorda finansplanen. Oviljan, dold eller öppen, medverkade till samma resultat, och intill den tid, då man tänkt sig, att den nya banken skulle öppna sin verksamhet, hade ej mer än omkring 1,200,000 Sp. inkommit till grundfonden [1]). Inbetalningarne hade egt rum temligen ojemnt; från en del trakter hade nästan ingenting influtit; att använda tvångsmedel för indrifningen hade ej ansetts lämpligt; utan blef särskildt denna punkt en af de förnämsta i de vigtiga öfverläggningar, som vid 1818 års storthing återupptogos öfver detta ämne.

Regeringens proposition [2]), som till odelsthinget öfverlemnades vid dess första sammanträde den 9 Febr. lades till hufvudsaklig grund för de nya stadganden, som sålunda blifvit af behofvet påkallade. Ett och annat förut tilltänkt och stadgadt måste nu öfvergifvas, men som bättre var, forthärdade storthinget hvad sjelfva bankinrättningen beträffade, i det hufvudsakliga vid det redan fattade beslutet, och Norges pennin-

[1]) Deraf i ädla metaller omkring 1,190,000 Spec. och omkring 110,000 Spec. i riksbankssedlar. Regeringen hade nemligen, för att underlätta genomförandet af 1816 års beslut, förordnat (d. 3 Febr. 1817), att tvångsinbetalningarne äfven skulle få verkställas med sedlar efter ett förhållande af 25 Rbd. för 1 Spec. silfver [*]) eller med koppar efter 7 norska pund för 1 Sp. Af koppar inkom högst obetydligt, men deremot omkring 2,750,000 Rbd. i sedlar, som öfverlemnades till riksbanken att förstöras. Denna åtgärd klandrades sedan ur flera synpunkter; hufvudsakligen för den deraf vållade hastiga minskningen i rörelsekapitalet, samt emedan på så sätt grundfonden förminskades.

[2]) Storthingsförhandlingar. I: 1. 265 ff.

[*]) Silfverspecien var i sjelfva verket vid tiden för denna förordnings utfärdande uppe i ett värde af 30 Rbd.; men till en del till följe af denna åtgärd förbättrades förhållandet och vid början af 1818 fick man 1 Sp. för 17 Rbd. och derunder.

geväsende vann genom denna kloka åtgärd en önskvärd fasthet långt förr än eljest varit att påräkna.

Infordrandet af de ännu innestående tvångstillskotten var sålunda det första och förnämsta ämnet för öfverläggningarne. För att, med fasthållande af föregående beslut, förena ett billigt afseende vid den tryckta penningställningen, stadgades nu, att de, som inom två månader efter denna lags stadfästelse inbetalt minst hälften af den dem ålagda andel i bankfonden, skulle på begäran erhålla 8 månaders anstånd med återstodens erläggande, mot lämplig säkerhet och ränteberäkning à $^1/_2$ proc. i månaden efter den 1 Januari 1818. Dock skulle ingen ränta gäldas för de summor, som måste ytterligare fördelas på de olika skatteområdena, på grund deraf, att (såsom man med visshet kände vara förhållandet med en och annan) en och samma person blifvit på flera ställen taxerad[1]).

Men om sålunda detta stadgande var välbetänkt, kan detta ingalunda sägas hafva varit förhållandet med storthingets beslut med hänsyn till den nya bankens skyldighet att med silfver inlösa sina representativer. Stiftelseurkunden hade bestämt denna tidpunkt till början af år 1819, men att detta skulle blifva ogörligt, var lätt att inse. Den kungliga propositionen föreslog uppskof till början af Juli månad 1819 och bankstyrelsen önskade att 1820 års ingång skulle stadgas såsom början för en dylik inlösen. Det utskott åter, som erhållit i uppdrag att öfver den kungliga propositionen afgifva utlåtande, ansåg sig kunna och böra föreslå, att ingen bestämd tid skulle stadgas för denna invexling, utan skulle tidpunkten härför bestämmas på följande sätt: de 5 bankdirektörerne i Trondhjem[1]) och administratörerne af filialafdelningarne i

---

[1]) Med afseende på sistnämnda förhållande må f. öfr. anmärkas, att storthinget, på förslag af regeringen, beslöt, att för dessa frågors afdömmande särskilda kommissioner skulle nedsättas i de 4 stiftsstäderna. Storthingets Forh. III: 679 ff.; IV: 713 ff.

[2]) Trondhjem är, såsom bekant, sätet för Norges bank. Vid detta storthing väckte prof. Olavsen förslag om dess förflyttning till Christiania, men detta afslogs. Skälen för och mot läsas i Storth. Forh. V: 651—674; af de sednare anse

Christiania, Bergen och Christiansand (3 till antalet på hvartdera stället) omrösta öfver denna fråga; derest minst 10 röster afgifvits för bankens öppnande för utvexling af silfver, hänskjutes frågan till de af storthinget valde 15 »bankrepresentanterne», och, enär äfven dessa med minst lika stor röstöfvervigt bifalla beslutet, utfärdas kungörelse; första öfverläggningen och omröstningen härom bestämdes att hållas i Januari 1820 och skulle dermed fortfaras regelbundet hvarje tredje månad, till dess beslut om silfverutvexling blifvit fattadt. — De sorgliga följderna af detta stadgande dröjde ej att visa sig och de förutsades äfven genast inom lagthinget, som vid första behandlingen af banklagförslaget ifrigt, men utan framgång, yrkade fastställandet af en bestämd termin för sedlarnes inlösen [1]).

Enär beslutet af 1816 i fråga om de gamla riksbankssedlarnes indragning ur allmänna rörelsen ej kunnat verkställas, stadgades nu, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den interimsförordning, som regeringen (4 December 1817) sett sig nödsakad att utfärda, att dessa sedlar fortfarande skulle ega gällande kraft; men senast med April månads utgång år 1819 skulle de vara ersatte af Norges banks speciesedlar [2]). Det en gång stadgade värdeförhållandet dem emellan bibehölls orubbadt.

Bankstyrelsen ålades att för grundfondens uppbringande till faststäldt belopp anskaffa silfver för den del af grundfon-

vi oss böra särskildt påpeka dem, som uttala en farhåga för en ytterligare, skadlig centralisation, samt önskan, att hålla bankstyrelsen så fjerran som möjligt från inflytande af den verkställande makten.

[1]) Storth.-Forh. IV: 663—685; se särskildt vota i lagthinget af Amtmand Collet, Sorenskriverne Ottesen och Koren samt Regementsqvartermästaren Carl Falsen.

Obs. Amtmand C. M. Falsen, som, ehuru bosatt i Bergens stad blifvit vald till storthingsman för Nordre Bergenhuus amt, uteslöts af denna anledning från detta storthing, fastän det föregående storthinget härvid ej gjort någon anmärkning. Storth. Forh. I: 1, 12 ff.; 29 ff.; *Pavels* Uddrag 477.

[2]) För det aflägsna Finnmarkens räkning stadgades en förlängd inlösningstermin (till slutet af Juni).

den, som på grund af regeringens ofvan omtalade förordning af 3 Februari 1817 till banken inkommit i sedlar. För öfrigt beslöts, i syfte att öka silfverfonden eller åt densamma bereda ersättning för den minskning, som kunde uppstå genom sedelinvexling, då sådan en gång blefve beslutad, att, derest genom lag komme att stadgas erläggandet i silfver till statskassan af tull eller annan afgift [1]), skulle, efter afdrag från denna inkomst af hvad staten nu eller framdeles kunde behöfva i klingande mynt utgifva, återstoden alltid till banken öfverlemnas mot enahanda summa i sedlar.

De ofvan omtalade, år 1816 koncessionerade enskilda penningeinrättningarnes verksamhet skulle upphöra med den 11 December 1818, och deras utgifna sedlar vara ur allmänna rörelsen indragne nio månader derefter; hvarefter endast den nya bankens mynt skulle få gå och gälla. Beslutet härom, som naturligtvis ej fattades utan häftiga gensägelser från »intressentskapens» sida, motiverades dels af den gjorda erfarenheten, att den ursprungligen stadgade inskränkningen för dessa sedlars cirkulation ej kunnat iakttagas, dels ock af grundade farhågor för dessa inrättningars soliditet, enär, enligt deras stiftelseurkund, det stod hvarje intressent fritt att efter två års delaktighet och med ett års uppsägning frigöra sig från den iklädda ansvarigheten. Vid en tidpunkt, då den nya bankens sedlar skulle sättas i omlopp och möjligen snart nog invexlas mot silfver, ansågs det särskildt vara nödvändigt att ur rörelsen aflägsna hvarje underhaltigt bytesmedel [2]).

[1]) Förslaget härom omfattade ursprungligen äfven skeppsumgälder; men detta förkastades såsom för Norges egen sjöfart alltför betungande och derjemte otillämpligt på främmande nationers fartyg, enär i så fall sannolikt repressalier af dem komme att tagas till skada för Norge.

[2]) Lagthinget föreslog, men utan påföljd, att med hänsyn till det stora behofvet af rörelsekapital, ett års ytterligare förlängning af deras verksamhet skulle beviljas, mot vilkor, att samtlige intressenterne förklarade sig villige att ej uppsäga sin garanti förr än 3 år efter stiftandet. Storth. Forh. IV: 692 ff. Man kan ej undgå att i denna punkt finna en viss likhet med våra samtida svenska förhållanden (t. ex. Göta kanals diskont). En annan omständighet, som lifligt erin-

Den summa, som Norges bank kunde afse till utlåning skulle fördelas mellan de olika skatteområdena i förhållande till hvartderas tillskott, och samma grundsats skulle, så långt nedåt som möjligt var, genomföras äfven hvad de mindre distrikten beträffar. Till låns erhållande skulle bankens intressenter hafva företrädesrätt, hvardera i förhållande till sitt tillskotts belopp.

Ändtligen stadgas ock, att enhvar som till banken efter dess öppnande inlemnade minst 50 specier i silfver eller goda vexlar skulle mot 3 proc. årlig ränta undfå dubbla summan såsom lån. Dylika lån kunde dock efter direktörernas godtfinnande och vid sig företeende omständigheter uppsägas till betalning efter 3:ne månader och mot återfående af depositum.

Sådana voro, i största korthet, grunddragen af de åtgärder, genom hvilka Norges andra lagtima storthing sökte stadga landets penningväsende. Man kan svårligen påstå, att det härutinnan lyckats; visserligen hyste man ej längre något tvifvel om att ju Norges bank skulle varda stiftad och dess grundfond fulltalig, men desto tvifvelaktigare såg det ut med sed-

---

rar om trasslet i Malmö, var den stora kassabrist — nära 1 million Rbd — som i December 1817 upptäcktes hos kassören i den »midlertidige Rigsbank», v. konsul David Thrane. Thranes egendom belades med qvarstad och han sjelf inmanades i häkte. Hans meddirektörer, agent Nielsen och köpmännen Heftye och Egeberg ställdes jemväl till ansvar. Mot storthingets slut ingåfvo de till regeringen en ansökan att få saken i godo uppgjord. Deras anbud, — att sedan Thrane med sin enskilda förmögenhet gäldat hvad han förmått, ansvara för hvar sin fjerdedel af återstoden, (Thranes far åtog sig gäldandet af den återstående fjerdedelen), att utgå med 10 proc. årligen i 10 års tid, — öfverlemnades till storthingets pröfning och vann dess bifall.

Försnillningen utgjorde en del af de 2 millioner Rbd i sedlar, som inkommit såsom skatt och voro afsedde att brännas. Lånet ur Norges bank till riksbankssedlarnes inlösen kom således att blifva större än beräknadt var; fråga väcktes ock, huruvida de anklagade borde kännas skyldige att gälda ränta för den sålunda tillkomna ökningen. Detta ansågs dock inom storthinget onödigt. Se härom Storth. Forh. I: 1, 227 ff.; VI: 116—151.

larnes inlösen. Under sådana förhållanden förenade sig snart ofördelaktiga handelsförhållanden, och bristen på klingande mynt och goda vexlar, att åstadkomma ett orimligt uppjagande af kursen. Ännu under senare hälften af år 1818 var den nära pari, men steg år 1819 småningom till 150, höll sig temligen jemnt dervid hela 1820, men steg år 1821 ända till 195 och i Juli 1822 till och med till 220. Det egendomliga förhållande hade sålunda inträdt, att sedlar, utfärdade af en bank, hvars grundval var lika fast som någon sedelutgifvande banks i verlden, och hvilken, utan fara för sin tillvaro, kunde hvilket ögonblick som helst inlösa dem med silfver, sjunkit till under halfva värdet. Dervid stannade det dock; vi få längre fram i detta kapitel tillfälle att taga i betraktande de åtgärder, som föranledde en förbättring.

Från de stora financiella frågornas behandling vända vi oss till de förhandlingar, som röra grundlagen och dess tillämpning. Man känner nogsamt, med hvilken ytterlig varsamhet norrmännen handskas med sin grundlag; »heldre lida under trycket af en kännbar olägenhet, än ändra en prick i Grundloven», tyckes för ett betydligt parti vara den bestämmande tanken[1]. Så ock nu. Icke mindre än 27 paragrafer af Grundlovens 112 voro mästrade af förra storthinget och på ett eller annat sätt föreslagne att ändras, men granskningsutskottet afstyrkte alla ändringarne utom 3[2], storthinget vägrade bifall till 2 bland dessa, och den enda återstående (§ 34) erhöll ej kunglig stadfästelse[3].

[1]) Se t. ex. förslaget om statsrådens valbarhet.

[2]) Bland andra afstyrktes Sorenskriver Schjotts och Amtman Sibberns förslag om nya, för embetsmännen gynnsamma, men mot bönderna fiendtliga, grunder för folkombuds utväljande. V: 86 ff.

[3]) Den afsåg en ändring, från 18 år till 16, af tiden för thronföljarens berättigande att deltaga i statsrådets öfverläggningar. Eidsvoldsförfattningen hade i detta hänseende stadgat 18 års ålder, samt myndighet vid 20 år. Detta sednare stadgande ändrades genom lag af 1815 till 18 år och det ansågs nu följdriktigt, att en något tidigare period borde bestämmas för thronföljarens närmare deltagande i regeringsförhandlingarne. Förslaget framställdes af Amtman Sibbern.

Vid 1818 års storthing väcktes ej heller särdeles många grundlagsändringsförslag; vigtigast bland dem var tvifvelsutan krigsrådet Flors om ståthållareplatsens indragning, den redan förut (under kapitlet om 1818 års riksdag) omtalade k. propositionen om ett tillägg till riksakten rörande tryckfrihetsförbrytelser i ena riket begångne mot det andra, samt ändtligen Meyers förslag om rösträtt för de så kallade »rättighetsmännen» i Finnmarken, hvilka enligt § 50 voro från rösträtt uteslutne såsom ej egande »matrikuleret Jord» (dylik fans ej i Finnmarken) ehuru i öfrigt likställige med andre valberättigade [1]).

Frågan om adelns rättigheter torde lämpligast uppskjutas till framställningen af nästa storthings förhandlingar, då den företogs till slutlig och afgörande behandling.

Det utskott, som verkställde granskningen af statsrådsprotokollen, framställde ett antal anmärkningar mot Wedel-Jarlsberg, Diriks och Fasting. Mot den förste anmärktes, att han tillstyrkt låne- och diskontinrättningarnes sedlars mottagande i offentliga kassor; att han låtit en skeppare ådömmas böter för en lossning, som förmenades ej hafva varit olaglig; samt att han tillstyrkt utfärdandet af ett temporärt förbud (20 Januari 1817) för all bränvinsbränning i städerna. Fasting ansågs hafva felat genom sitt tillstyrkande af försäljningen af de enligt förra storthingets beslut inköpte briggarne Kiel, Langeland och Seagull, samt genom utfärdandet (i annan väg än § 76 föreskrifver) af ett reglemente för en uppfostringsanstalt för sjöofficerare, och upprättandet af en sjömilitärkår och en varfskår i Fredriksvärn (jfr § 25). Diriks ändtligen lades till last, att en del jordegare (mot § 105) blifvit förvägrade ersättning för af dem till väganläggning afstadd jord. Samt-

---

1) De förstnämnda tvenne ändringsförslagen förkastades vid 1821 års storthing (I: 2; 223 ff.): den sista deremot föranledde ett tillägg till § 50 af följande lydelse: »De, som i Finnmarken have været Rettighedsmænd i 5 Aar og fyldt deres 25 Aar, bør, ligesaavel som de, der eie eller bruge matriculeret Jord, have Stemmerettighed». Storthingsbeslut d. 31 Mars 1821, Kongl. bekräftelse dera 2 Juni.

liga anmärkningspunkterna förkastades, flera af dem med betydlig röstöfvervigt [1]).

Vi komma nu till en klass af frågor, som väckt mycken ovilja och ond blod mellan brödrafolken; de nemligen, som beröra likställigheten båda rikena emellan eller äro att anse såsom uttryck af den unga, ömtåliga norskhetsifvern. Från föregående del [2]) känna vi redan Nansens förslag om en norsk riddarordens instiktande, och Carl Johans åsigter om det allvar och den omständlighet, hvarmed denna fråga debatterades med åsidosättande af långt vigtigare ämnen [3]). Att förslaget syftade djupare än till blotta tillfredsställandet af en barnslig fåfänga (ehuruväl de funnos, som vid förslagets första diskuterande förmenade »att litet leksaker ej skadade i vårt nuvarande barndomstillstånd») [4]), kan man ej misskänna; men dessa djupare motiver kunde af många skäl ej yppas högt, ehuru de ej å någondera sidan förblefvo en hemlighet. Afsigten var tydligen, att genom denna åtgärd häfda likställigheten och låta regeringen förstå att det medel till anhängares vinnande, som låg i utdelandet af svenska ordenstecken, borde ske med norska sådana [5]). Nu väcktes af pastor Schultz förslag om förnyande af adressen af 1815, nu likvisst med tillägg, att storthinget ville vara betänkt på beviljandet af de i detta hänseende nödiga medlen [6]). Konungens resolution [7]) hafva vi redan i förbigående vidrört (se ofvan kap. I).

Ifrigast i alla dessa frågor var krigsrådet Flor, representant för Drammen; hans förslag äro mångfaldiga och gå i de mest skilda riktningar; men Norges värdighet och unga oberoende är i dem alla den genomgående röda tråden, och vore det ej *så*, skulle helt visst mycket deraf snarast egna

[1]) Se härom V: 347—544. VI: 86. 93. II: 1. 421 ff.
[2]) IX: 275.
[3]) Jfr Storthings Efterretninger 1814—1821, p. 234 ff.
[4]) *Pavels* Biograph. og Dagböger i Sammendrag, p. 426 fl.
[5]) Jfr *Pavels:* l. c., p. 439.
Se ock för jemförelsen med våra svenska förhållanden i ett liknande fall: *Tessin och Tessiniana*, p. 123.
[6]) I: 2. 42 ff. II: 1. 126 ff.
[7]) 4 Sept. 1818 i »Love og Forordninger».

sig till löje. Så t. ex. förslaget att få i lag stadgad en särskild norsk färg, föranledt, som det sades vara, af de upprepade försöken att i Norge införa brödrafolkets nationalfärg, den blå; »hvilket kunde blifva skadligt för Norges sjelfständighet och föröka farhågorna för amalgamation, o. s. v.» Frågan uppsköts till dess afgörande beslut kunde fattas om Norges flagg, och till det ämnet få vi snart anledning att återkomma.

En annan fråga, som nu bragtes till tals, var den, huruvida ej konungens titel i förordningar rörande Norge och på Norges mynt borde lyda »Norges och Sveriges konung». Storthinget yttrade sig i en adress till konungen manas till en anhållan att så hädanefter måtte ske, af billig omtanka för upprätthållandet af såväl den grundsats, hvarpå föreningen var bygd, som ock af pregeln på rikets nationalitet [1]). Carl Johan resolverade på denna hemställan (d. 18 Jan. 1819) »att som hvarken Grundloven eller riksakten bestämmer någonting angående kungl. titeln, hade H. M:t ej funnit sig föranlåten att nyttja olika titel såsom konung i hvartdera af de två rikena. H. M:t anser det ock vara mindre passande och lämpligt, att förändra den en gång valda titeln i de angående Norge utfärdade lagar och förordningar. Men som H. M:t städse, så vidt möjligt, ville gå norska folkets önskningar till mötes, så vore H. M:t ej obenägen att uppfylla storthingets underdåniga önskningar, hvad titeln på norska myntet beträffar, så vidt sådant kan ske utan väsendtlig olägenhet». Och dylika funnos så mycket mindre, som ännu inga mynt blifvit i Norge under konungens regeringstid preglade [2]).

[1]) I: 2. 101. VI: 214.

[2]) Amtman C. M. Falsen föreslog år 1821 en ny adress för vinnande af återstoden; ett liknande förslag gjordes då ock rörande Norges sigill, och en antydan gjordes om olämpligheten af benämningen Carl XIV Johan. Utskottets betänkande härom kom aldrig före till behandling för vigtigare frågors skull.

V: 2. 39 ff. Om första anmärkningen mot regentens ordningsnummer, se föreg. del. p. 275. Jfr ock *Palmblad* Konungariket Norge, p. 307.

Straxt derefter var samme outtröttlige Flor, som ock var egentlige förslagsväckaren i nyssomtalade fråga, färdig att föreslå en hemställan till Norges regering att Norges kröningsinsignier måtte i Norge förfärdigas. Att de, enligt hvad ryktet förmälde, blifvit beställda i Sverige, tydde han såsom ett försök att påtrycka Norge »vasallens stämpel». Detta hans yrkande blef dock afslaget, men — alltjemt på samme mans begäran — under särskildt uttryckt förhoppning att de, en gång färdiga, skulle i Norge förvaras [1]). Lika liten framgång hade hans yrkanden, att man borde förskaffa Norges författning särskildt erkännande af Europas makter, och att ministrar, konsuler, o. d. borde tillhållas att uppföra sig så som Norges sjelfständighet kräfver. Det förra gendrefs med en hänvisning till den sunda politiska grundsatsen, att aldrig låta någon främmande makt blanda sig i ett annat lands inre angelägenheter; det sednare förkastades såsom fullkomligt obefogadt, enär veterligen ingen härutinnan förbrutit sig [2]). Tvenne andra samtidigt ingifna klagomål, det ena deröfver, att några norska matroser fått i Sverige i laga form aflägga trohetsed, det andra af anledning att den redan år 1814 begärda och utlofvade öfverflyttningen till Norge af norska kartor, offentliga handlingar, etc. (hvilka af Sverige på grund af § 21 Kieler-fredstraktaten mottagits), ännu ej blifvit verkställd, föranledde hvar för sig en hemställan till regeringen. Flor fann dock, att man ej nog uppskattade hans »fem Ankeposter» [3]), och ingaf mot utskottets betänkande ett utförligt anförande, mycket muntert att läsa.

I sammanhang härmed återupptogs det gamla talet om Silverstolpes »diktamen», äfvensom yrkanden framställdes med anledning af svensken Rösleins [4]) förmenta förolämpande yttran-

[1]) I: 2. 142.

[2]) Man förmodade att ryska generalkonsulatet, som en gång råkat kalla Norges karantänsväsen för svenskt, varit den myndighet, som väckt Flors nationella harm.

[3]) I: 2. 101; II: 2; 15 ff. VI: 159 ff. II: 2. 26—61.

[4]) Det var samme R., som i Sverige var anställd vid Carl Johans enskilda byrå och förvaltare vid Elfdals porfyrverk. Om hans uppträdande i Norge lärer upplysning gifvas i tidningen Morgenbladet för år 1842: N:o 14.

den om Norges konstitution och hans uppmaningar att vägra lydnad åt lagarne, allt under en hans resa i Trondhjems amt. Någon verklig klarhet öfver beskyllningarnes befogenhet framgick ej af de förhör, som regeringen på storthingets anmälan föranstaltade, och frågan öfverlemnades till nästa storthings behandling [1]).

Såsom ett sista bevis på den norska ömtåligheten och tillika den enda fråga, som föranledde någon anmärkningsvärd misshällighet mellan regeringen och folkombuden, må anmärkas pastor Schultz' förslag med anledning af det meddelande, som gjorts i berättelsen om rikets tillstånd och förvaltning, att konungen beslutit raserandet af en del fästningsverk [2]). Schultz hemställde nu, huruvida ej ett dylikt beslut vore stridande mot Grundlovens § 25, som stadgar, att Norges krigsmakt ej utan storthingets samtycke må ökas eller minskas; storthinget fann hans anmärkning grundad, och en adress, uttryckande dessa åsigter, ingafs. Denna grundlagstolkning var Carl Johan för ingen del sinnad att gilla, utan tillkännagaf i sitt svar öppet, att han vid ofvannämnde besluts fattande ansett och fortfarande ansåge sig vara i sin goda rätt. Storthinget vidhöll det oaktadt sin åsigt, men enär man ej kände något sätt att slita dylika tvister mellan statsmakterna, beslöts, att frågan finge hvila till nästa storthings behandling [3]).

1) 1821 års storthing ansåg frågan böra förfalla. Utskottsbetänkandet framhåller dock såsom lämpligt föremål för anmärkning grefve Engeströms sarkastiska och föga passande sätt att yttra sig öfver »de norska embetsmännens rapporter om Röslein». V: 1. 505 ff.

2) Den 3 Juni 1815 nedre delen af Aggerhuus; den 12 December 1816 en del af Trondhjems befästningar. I: 92—94.

3) II: 1. 72; 2: 114; III: 174; VI: 187. Vid 1821 års storthing föreslog utskottet för statsrådsprotokollens granskning att ställa statsrådet Motzfeldt under åtal, derföre att han såsom chef för armédepartementet föranledt den k. resolutionen af d. 12 Dec. 1816 om försäljning af en del vid rasering af Trondhjems fästningsverk vunnen jord. Detta afslogs dock i odelsthinget, under förklaring, att det häri ej såge tillräcklig anledning till ett riksrättsåtal, ehuru thinget

Det omdöme, som i nästföregående rader uttalats om förhållandet mellan konungamakten och representationen [1]), må naturligtvis ej anses innebära att icke smärre meningsskiljaktigheter dem emellan yppades; och visade sig än i storthingets förkastande af en och annan k. proposition (såsom t. ex. den om medborgarrätt åt qväkarne), än i vägrad kunglig stadfästelse å ett och annat af storthinget gilladt lagförslag. Bland de senare torde särskildt böra nämnas lagen om »Værnepligts- och Sessionsväsendet», samt besluten om upprättandet af ett filologiskt seminarium vid universitetet, om »examen artium», stiftelseurkunden för universitetet, samt angående förändrad organisation af de lärda skolorna [2]).

å andra sidan ej kunde vara ense med K. M:t om tolkningen af ifrågavarande grundlagsparagraf. V: 1. 526—542.

[1]) Den skildring rörande regeringsrådet Wahlströms verksamhet, som lemnas af *Pavels* l. c., pag. 425, torde kanske äfven hafva passat in på detta storthing. »W. gaf i går en frukost för storthingsbönder. Sång och skrål var så starkt, att förbigåendes uppmärksamhet deraf väcktes. En dylik bjudning hade han härom aftonen. Detta steg af regeringen, på hvars befallning W. otvifvelaktigt ställer till dessa bjudningar, ogillas af alla, och det visst ej utan orsak. Misstanken, att man med böndernas tillhjelp vill ernå en eller annan dold afsigt och derföre på så sätt krusar för dem, är möjligen oriktig, men ej helt och hållet obefogad».

[2]) Värnepligtslagen erhöll ej sanktion, dels emedan alltför kort tid innan storthingets afslutning återstod för dess granskning (endast fr. 26 Aug. till 15 Sept.), dels emedan den innehöll ett stadgande, som ansågs ej stå i fullkomlig öfverensstämmelse med en lagbunden frihets anda och med de förpligtelser, som krigstjensten och landets försvar pålägga. Ifrågavarande paragraf, den 11:te, stadgade, att en soldat, som vägrade mottaga en underofficersbefattning skulle sättas på 5 dagars vatten och bröd.

Beträffande de undervisningsväsendet rörande lagförslagen, förklarade sig konungen önska ännu någon tid uppskjuta afgörandet, under samlande af ytterligare erfarenhet. Det troddes emellertid, att hvad Universitætsfundatsen beträffade, denna vägran egentligen härflöt af motvilja för den föreslagna benämningen »Frederiks-universitetet» — såsom innebärande en obehaglig erinran om det förflutna. Se härom *Pavels* l. c. p. 445. 495.

Af öfriga bevis på detta storthings verksamhet anteckna vi lagarne om mäklares rättigheter och skyldigheter, om en börs i Kristiania, om Rörås kopparverk, om Høieste Ret, om sågverksrörelsen, om burskaps meddelande åt handlande, om en ny skattematrikel m. fl. — På förslag af regeringen (vid frågans behandling i någon mån modifieradt) beslöts, att de staten tillhörige och hittills (alltifrån år 1793) utarrenderade fem stora glasbruken, Hadeland, Hurdal, Biri, Jerne och Schimmelmanns verk i Svelvigen, skulle för statskassans räkning hvar för sig försäljas. Antagliga anbud gjordes dock ej, utan började de efter förpaktningstidens utgång drifvas för statskassans räkning [1]).

Såsom kuriosa för denna tid torde snarast kunna betraktas konsul Isaachsens förslag om oinskränkt religionsfrihet, civila äktenskap och samtlige helgdagars indragning och förläggande till veckan mellan jul och nyår.

Slutligen återstår att nämna, att i det uppgjorda statsförslaget utgifterna anslogos till 1,457,000 Specier, inkomsterna till 1,495,836 Specier, hvaraf i direkt årlig skatt 540,000 Specier (städerna 100,000 Specier; landsbygden resten). Derjemte bemyndigades konungen att, för utomordentliga tillfällen och intill dess storthinget kunde sammankomma, för statskassans räkning upptaga ett lån af 300,000 Specier.

Anmärkningsvärd är den långsamhet, som åtföljde de första storthingens förhandlingar och vållade behofvet af ideligen förlängd tid för deras sammanvaro. Mycket bidrog tvifvelsutan dertill den ännu temligen stora ovanan vid allmänna ärendens handläggning; men jemväl andra anledningar medverkade dertill och torde böra påpekas. I främsta rummet må man väl nämna det utomordentligt stora antal af omogna förslag, som upptog storthingens tid [2]), och vid 1818

---

[1]) 1821 års Storthings Forhandlinger I: 1. 65; IV: 69 f. Liknande beslut, med fastställande af ett minimum för köpesumman, fattades då ånyo. Jfr 1822 års Storth. Forh. I: 66.

[2]) År 1816 fälldes också med anledning häraf det yttrande, att »förslag inkomma, som snarare borde sändas till dårhuset än till ett storthingsutskotts behandling». *Pavels*, l. c.

års storthing föranledde ett formligt förslag om motionernas klassificering efter deras betydenhet, hvarefter ingen mindre vigtig fråga finge till afgörande företagas innan alla vigtiga vore behandlade [1]). Härtill må ock läggas den ännu så godt som oinskränkta motionstiden. Först år 1821 beslöts, att i allmänhet endast sådane förslag, som inom en viss tid inlemnats, skulle komma under behandling; kungliga propositioner voro likväl ej denna inskränkning underkastade förr än år 1839, då motionstiden jemväl ytterligare förkortades [2]). Osäkerheten i de parlamentariska formernas tillämpning vållade mycken tidspillan och onödiga omgångar; samma fråga blef understundom föremål för två olika betänkanden från skilda kommittéer; någon gång sväfvade man i ovisshet om hvad som egentligen tillhörde storthinget och hvad dess särskilda afdelningar; gällande storthingsreglemente innehöll ock en mängd stadganden, som i hög grad måst hindra den lugna oafbrutna verksamhet, som för frågornas skyndsamma behandling var önskvärd. Sammanträden egde i regeln endast rum från kl. 9—2 med 1/2 timmes rast; ett förslag att de skulle hållas från 8—2 och från 5—9 vann ej bifall. De oupp-

p. 425 f. Man får härvid ej förbise den vidsträckta rättighet till förslags ingifvande, som är hvarje norsk undersåte medgifven.

1) Förslaget härom, framstäldt af länsman Evjendt, ligger i väsendtlig mån till grund för ännu (åtminstone i 1859 års reglemente) gällande stadganden. Det upplystes år 1818 med anledning af detta förslag, att vid tiden för dess behandling redan omkring 150 olika motioner blifvit väckta, att omkring 90 särskilda utskott varit tillsatta, hvilka måst afgifva minst 100 särskilda betänkanden, och att ännu vid Maj månads början, sedan storthinget varit samladt sin lagliga tid af 3 månader, ej flere än högst 30 frågor kunde sägas vara afgjorda. II: 2: 2 ff. Af återstående 138 förslager räknades till 1:sta klassen (de vigtigare) ett antal allenast af 43; de öfriga 95 ansåg man sig kunna hänföra till de ovigtiga. En dylik klassindelning har alltifrån 1824 varit regeln. *Munch-Ræder*. Den norske Statsforfatnings Historie og Væsen, p. 195.

2) *Munch-Ræder* l. c. I reglementet af 1859 är motionstiden bestämd till en månad; dock med undantag för vissa frågor.

hörliga (hvarje åttonde dag återkommande) omvalen af president, vice-president, sekreterare och vice-sekreterare, samt hvarje 14:de dag till ledamöter i »Valgkommittéen»[1]), måste ock hafva varit betydligt tidsödande.

Deremot finner man ej, såsom vid den samtidiga svenska riksdagen mycken tid spilld på kungliga begrafningar, hyllningar och kröningar. Till och med förslaget att sända en deputation till den nye konungens möte vid riksgränsen afslogs, såsom vi redan ofvan (i kap. I) berättat[2]). Det vore för öfrigt orättvist att gifva storthinget ensamt skulden för förhandlingarnes utsträckning vida utöfver det lagbestämda tidsmåttet. En för detsamma betydligt urskuldande omständighet ligger deri, att flera af de aldra vigtigaste öfverläggningsämnena först särdeles sent öfverlemnades från regeringen. Förslaget till riksstat t. ex. inkom till storthinget först den 25 April, således endast 5 dagar före den tid, då storthinget enligt Grundloven kunnat upplösas; förslaget till tulltaxa, propositionen om »det benificierede Gods», och instruktionen för »Høieste Ret» förelades storthinget först den 20 Juni. Detta allt åter var statsrådets och ej konungens fel[3]).

Den 15 September upplöstes storthinget; bland de vid detta tillfälle vexlade talen är d. v. storthingspresidentens, amtman Sibberns, tvifvelsutan det märkligaste. Han antyder med lätt hand, men likvisst med en viss otålighet, att »Værnepligtsloven» och »Universitætsfundatsen» väl torde hafva varit förtjente af kunglig stadfästelse, och med rätt mycken bitterhet i tonen uttalar han sig öfver tryckfrihetens missbruk samt bondeupproret och dess påstådda syften. Omedelbart framför den vanliga slutformeln: »Gud skydde konungen och hans riken!» heter det: »Låtom oss framgent efter bästa förmåga arbeta för medborgares lycka och välfärd, och särskildt fästa de vilseleddes uppmärksamhet derpå, att, derest de vilja bevara

[1]) Det permanenta utskott, som hade i uppdrag att utse ledamöterna i alla tillfälliga utskott.

[2]) V: 15.

[3]) Se härom utlåtande af utskottet för statsrådsprotokollens granskning V: 508—516; och adressen till konungen med anledning häraf, VI: 90.

den statsförfattning, hvars värde en och annan tilläfventyrs ännu ej till fullo erkänner, så må de noga vakta sig, att ej den redlige mannen, omsider uttröttad, alldeles försvinner ur våra folkförsamlingar» [1]).

Storthingets afslutning var Mörners sista offentliga handling såsom riksståthållare. Att han tillfullo lyckats förvärfva den kärlek och aktning, Carl Johan förutsagt honom [2]), bevittnas särdeles uttryckligt af den hjertliga och varma tacksägelse- och afskedsadress, storthinget (d. 14 Sept. 1818) till honom utfärdade, och det framgår äfven klart och tydligt af samtida, enskilda anteckningar, t. ex. biskop Claus Pavels' af oss ofta citerade dagböcker. Utan att ega några egentligen lysande själsgåfvor var han af naturen rikt utrustad med de mera solida egenskaper, som voro egnade att tillvinna honom oinskränkt förtroende af både konung och folk. Jemnhet i sinnet, försigtighet i pröfning, kraft i besluten, godt omdöme, lätthet att fatta äfven invecklade frågor och såsom utmärkt embetsman dem handlägga, kärlek till rättvisa, oförvitlig oegennytta, och beredvillighet att höra båda parterna, äro de vackra drag, som enstämmigt tilldelas honom af personer som stått honom nära [3]). Hela hans personliga uppträdande var ock synnerligen egnadt att slå an i Norge [4]).

---

[1]) VI: 419.

[2]) IX: 295.

[3]) Jfr Biogr. Lexikon IX: 239, och Jak. De la Gardies minnestal.

[4]) Se t. ex. följande skildringar ur *Pavels* l. c. p. 456, 457. »Den 5 Sept. 1816. Grefve Mörner hade stor middag för 70 personer, af embetsmanna- och borgareklasserna. Han gick omkring bland gästerna i salen, enligt Sverdrups uttryck snarlik en gammal sjöofficer, som lefvat mest ombord på sitt skepp och bland sina kamrater utan att känna eller vara invigd i hofvets fina seder. Hans tal, gång och hela uppträdande erinra alldeles ej om den förnäme mannen, minst om den svenske excellensen» . . . . »Den 19 Sept. Hersleb, teol. professor vid Christiania högskola, hade varit hos Mörner och kunde ej nog prisa hans och hans grefvinnas enkla umgängeston. Mot dem gå Essen och hans hustru ingalunda upp. Sant är, att, med all sin aktningsvärdhet i öfrigt, egde dessa makar en stelhet, hvaraf ej fin-

Till hans efterträdare nämndes generalen grefve Johan August Sandels. Äfven detta val kan sägas hafva varit i hög grad lyckadt. Den resliga, vackra gestalten ingaf vördnad; ryktet om stort personligt mod hade föregått segraren från Wirta bro och Rosslau; och att han från frukostbordet »i Pardala by» medförde vanor och böjelser, som kunde vinna åtskilliga naturer, är ingen hemlighet [1]). Han höll, enligt norrmännens utsago, en medelväg mellan Essens stelhet och Mörners väl stora rättframhet [2]). Det är att beklaga, att den penna, som så vackert skildrat början af Sandels' verksamhet i denna befattning, fallit ur döende hand innan teckningen hunnit fullbordas [3]). Vi kunna dock ej neka oss nöjet att derur meddela följande rader: »Förmågan att göra sig afhållen, att draga menniskor till sig och att sedan behålla dem, synes hafva varit Sandels medfödd ..... Måhända lyckades det dock aldrig för honom så fullständigt att vinna enhälliga sympatier och detta i stort, som i Norge. Kändt är, att af alla våra riksståthållare, ingen såsom Sandels under sitt vistande i grannriket vetat att göra sig förstådd och uppburen

nes ett spår hos Mörners. Essen hade ett slags furstlig »air», Mörner vill på sin höjd vara »primus inter pares». Utom vid stora fester inbjöd Essen sällan andra än officerare och mycket förnäma personer; Mörner ser dagligen hos sig embetsmän och borgare, ja, har redan haft både studenter och kadetter vid sitt bord. Essen gjorde aldrig visit annat än hos förnämt folk, och lät ej ens en betjent fara omkring med toma vagnen och visitkort. Mörner och hans hustru åka sjelfva omkring till hvarje familj, hög eller låg, som besökt dem, och äro beredde att blifva mottagne. Essen lät befalla till taffels; Mörner låter höfligt inbjuda. Sålunda äro vi här i Christiania, Gudi lof, nog lycklige, att den, som kommer, alltid är bättre än den, som går. Så har det redan varit 3 till 4 gånger, och måtte det alltid så fortfara».

[1]) Beklagligtvis hade den epikureiske Pavels redan året före Sandels' ankomst tagit sin biskopsstol i besittning. Kanske hade han eljest i någon mån modifierat sitt omdöme om de tre riksståthållarne l. c. pag. 500.

[2]) Pavels, l. c. 190.

[3]) *Adlersparre*. Anteckningar om bortgångne samtida. III: 120—133.

af allmänna tänkesättet, ty man kan gerna säga, att han der förskaffade sig eller tillvann sig en popularitet, nära nog gränsande till entusiasm för hans person. Hans manligt imponerande och rättframma, hurtiga väsen, hans stora krigarerykte, jemte berättelserna om hans mod och kallblodighet i farans ögonblick, hade väl något bidragit härtill, men mest den moderation och aktning för andras öfvertygelse, samt den obenägenhet han ständigt visade att obehörigt eller oombedd lägga sig i detta folks angelägenheter eller att vilja inverka på norska nationens beslut och handlingar, för att tillfredsställa andras eller sin egen herrsklystnad, och hvilket stränga och konseqventa iakttagande af det tillbörliga från början till slutet utmärkte hans embetsförvaltning hos brödrafolket. Lika visst, som att detta visa förfarande var enda sättet att vinna förtroende och aktning inom det land, han var satt att styra, äfvensom att förekomma en mängd trakasserier och brytningar svenskar och norrmän emellan, lika säkert är, att Sandels' stora popularitet i Norge väckte inom en viss, då ganska inflytelserik, fraktion i Sverige missbelåtenhet och afund — ehuru jag derföre ej tror hvad man den tiden utspred i Norge och der ännu vill göra troligt, nemligen att den blef hufvudanledningen till hans rappell. I den mängd bref Carl Johan skref till Sandels, upptäckes ej en rad, som ger anledning till en sådan förmodan; tvärtom upprepar den kunglige brefskrifvaren tidt och ofta sin fullkomliga belåtenhet med riksståthållarens tillvägagående, och då slutligen den sednare ber, att med anledning af en alltmer vacklande helsa få lemna platsen och begifva sig till fäderneslandet, der äfven affärer fordrade hans närvaro, uppmanar honom konungen i de mest hedrande ordalag, att åtminstone ännu en tid qvarstanna, och ej sätta honom som regent i förlägenhet, o. s. v.» Här slutar Adlersparres manuskript; emellertid gifva de bifogade utdragen ur Sandels' och Carl Johans brefvexling ett godt material för bedömmandet af Sandels' verksamhet och ställning under de mången gång brydsamma och gramlaga förhållanden som mötte honom på hans bana, och vi skola ej vid en blifvande skildring af hans embetsutöfning försumma att begagna oss af den säkra källan.

De år, som ligga mellan detta storthings upplösning och det nästas sammanträdande, voro i det hela temligen bekymmersamma. Missnöjet, som redan, enligt hvad vi sett, yttrat sig i upproriska rörelser, fortfor, om ock mera doldt; den ofvan vidrörda tryckta penningställningen, missväxter och dyr tid bidrogo ingalunda att minska detsamma. Den nuvarande regeringen hade ej så lätt, som fordom den danska, att afhjelpa dessa landsplågor [1]; man började med en viss bitterhet erinra om »den gamla goda tiden», och pressen, som i allmänhet var föga gynnsamt stämd mot Sverige, uraktlät ej att sprida dessa uttryck till vidsträcktare kretsar. På flera ställen yttrade sig missnöjet genom mordbrandsanläggningar. Ett besök af konungen och kronprinsen (sommaren 1820) och den storartade gifmildhet, som Carl Johan aldrig försummade att utöfva, skingrade dock i någon mån molnen; men de skockade sig åter under inflytelsen af de stora politiska frågor, som voro hufvudföremål för 1821 års storthings verksamhet och hvilka åt dess förhandlingar förläna ett ojemförligt större intresse än åt det nu senast behandlades.

Bland dessa frågor intager den om adelskapets upphäfvande ett framstående rum, och vi tveka desto mindre att ställa densamma i spetsen, då denna anordning bidrager att öfver andra framstående öfverläggningsämnen sprida en sannare och bättre dager. Adelns ställning hade i Norge aldrig varit synnerligen lysande. Den kunde aldrig der, såsom i de andra nordiska länderna, söka grunda sitt välde på betydande jordbesittningar, hvilkas bildande hindrades såväl af sjelfva landets natur, fattigdom och glesa befolkning, som af den uråldriga odelsrätten, hvilken hindrade egendomens förskingrande. Och detta gäller ej blott om den inhemska adeln, hvilken temligen snart försvinner ur historien, utan ock om den nya från Danmark invandrade. Merendels försökte man blott sin lycka

[1]) Ett af storthinget beslutadt lån på 600,000 Sp., afsedt att genom utlåning lindra den tryckta ställningen, kunde ej nog hastigt erhållas. Carl Johan bildade då af sina enskilda tillgångar en fond af 20,000 Sp., ur hvilken fattiga jordbrukare, särdeles de, som voro urståndsatte att betala sina utskylder, undsattes, — dock mot återbetalningsskyldighet.

i Norge, och drog sig tillbaka till moderlandet; de politiska förhållandena gåfvo ej här, såsom t. ex. i Sverige, tillfälle åt adeln, att omgifva sig med ärans glans, än mindre medgåfvo Norges underordnade ställning och hela statens författningar utbildandet af ett särskildt stånd med representativa rättigheter. Adeln var således, då det nya norska samhället började uppbyggas på bred demokratisk grund, en lindrigast sagdt öfverflödig inrättning, och dess fall var gifvet, då den hvarken egde rot i det framfarna eller stöd i det närvarande.

Ett första uttryck erhöll denna åsigt i Grundlovens § 108, som för framtiden förbjuder upprättandet af grefskap, baronier, stamhus och fideikommisser. Den fråga uppkastades ock, huruvida den redan befintliga adelns företrädesrättigheter[1]) skulle kunna med ärftlig rätt öfverflyttas till dess efterkommande. Någon lösning gafs för tillfället ej; men det beslöts, att första lagtima storthing skulle taga ämnet i öfvervägande. På grund af detta beslut och i öfverensstämmelse med de ofvan antydda jemlikhetsgrundsatserna hade ock 1816 års storthing föreslagit en lag om upphäfvande af dessa klassprivilegier för alla ännu ofödde af adel; liksom ock att för dem, som fortfarande, så länge det medgifvas kunde, önskade utöfva dylika rättigheter, borde stadgas skyldighet att inför nästa storthing bevisa sina anspråks befogenhet. Lagen erhöll ej kunglig stadfästelse. Vid 1818 års storthing förnyades förslaget, men med samma påföljd. Konungen förklarade sig likväl villig att taga i öfvervägande något i ett eller annat afseende modifieradt förslag, såsom till exempel om upphäfvande af utnämnings- och förslags-rätten till andliga och civila embeten, af rättigheten till böter, samt skatte- och tiondefriheten; — detta allt likvisst allenast under förutsättning att storthinget ville vara betänkt på att bestämma den skadeersättning, som billigtvis borde tillkomma de nuvarande innehafvarne af dessa förmåner. Något dylikt förslag inkom emellertid aldrig från 1818 års storthing.

---

[1]) De förnämsta bland dessa voro: särskild civil och judiciel förvaltning inom grefskap och baronier; jus patronatus; rätt till böter, samt skatte- och tiondefrihet.

Att vid tredje lagtima storthinget samma fråga ånyo skulle upptagas, var att förutse. Till sina verkningar kunde beslutet visserligen, af ofvan antydda orsaker, ej blifva af synnerlig betydenhet; men för de allmänna grundsatsers skull, som vid afgörandet måste komma under öfvervägande, var denna fråga särdeles egnad att tilldraga sig en liflig och vidsträckt uppmärksamhet. Å ena sidan berördes här medelbarligen en af tidehvarfvets mest brännande frågor, — den monarkiska principens seger eller fall; och det var naturligt, att de makter som samtidigt gjorde kraftiga ansträngningar för dess upprätthållande annorstädes, ej skulle med likgiltighet skåda behandlingen af en angelägenhet, som så nära rörde adelsinstitutionen, hvilken, om den ej alltid faktiskt varit, dock i spekulationen ansetts vara ett af kunglighetens fastaste stöd. Å andra sidan — och denna sida af saken var i de förenade rikena tvifvelsutan den som tilldrog sig mesta uppmärksamheten, ehuruväl den svenska aristokratien ingalunda kunde vara blind för den förra synpunkten, — gällde det att för första gången pröfva verkningarne af Grundlovens stadgande om konungens blott suspensiva veto. Två gånger hade storthinget fattat enahanda beslut; skedde det ännu denna tredje gång, blefe beslutet lag, äfven utan konungens godkännande.

Carl Johan, som allt från början förutsåg i hvad riktning storthingets beslut skulle utfalla, men som derjemte mottagit säkra bevis på den föga angenäma uppmärksamhet, som i utlandet egnades åt frågans behandling[1], samt af andra anledningar, till hvilka vi straxt återkomma, hade allt skäl att söka förebygga obehagliga slitningar med de stora makterna, sökte till en början genom ett än allvarsamt än vänligt medgifvande språk afvända det fruktade beslutet. Redan den 17 Febr. och innan frågan blifvit på enskild väg bragt till tals, afläts till storthinget en kunglig skrifvelse af hufvudsakligen samma innehåll som den senast omnämnda af år 1818; men som derjemte antydde, att tidpunkten ingalunda kunde sägas

[1]) Af Palmstjernas depecher från S:t Petersburg (t. ex. den af d. 24 Febr. 1821) framgår otvetydigt att ryska styrelsen med synnerlig uppmärksamhet följt denna frågas utveckling. Afskrifter i S. S.

vara gynnsam för ett beslut om adelns fullkomliga upphäfvande, hvarföre ock ett uppskof tillsvidare med frågans behandling föreslogs. Dock skulle, om storthinget förnyade sitt förra beslut, konungen ej vägra sin stadfästelse; allenast borde man då vara betänkt på ersättnings gifvande enligt Grundlovens § 105 [1]). Sedan kort derefter (d. 9 Mars) i odelsthinget förslag blifvit väckt om bifall till de föregående tvenne storthingens beslut om adeln, öfverlemnades (d. 6 April) till storthinget ett nytt kungligt reskript af den 30 Mars, i hvilket det bland annat heter: »Hans M:t har, genom att följa utvecklingen af de politiska tilldragelserna, vunnit en allt fastare öfvertygelse om, att ett beslut, sådant som det af de tvenne föregående storthingen blifvit fattadt, angående adeln i Norge, nu på intet vis skulle blifva betraktadt med likgiltighet eller i tysthet förbigånget af främmande makter. Konungen skall väl veta att iakttaga hvad hans egen och hans folks ära kräfver vid händelse af en inblandning i deras inre angelägenheter, men H. M:t kan och bör ej dölja, att dertill fordras rustningar till försvar, i en omfattning, som norska folket sannolikt ej nu kan komma åstad och hvilkas nödvändighet det derföre vore klokast att förebygga». Härpå uttalar konungen sin önskan, att innevarande storthing ville afstå från beslutsfattande i frågan och lofvar i stället, att derest nästkommande lagtima storthing skulle fatta samma beslut, gifva sin stadfästelse deråt [2]).

Det utskott, åt hvars behandling hithörande förslag och skrifvelser varit öfverlemnade, föreslog verkligen också under påtryckningen af de känslor, som den förra delen af det sista kongl. reskriptet var egnadt att framkalla, att konungens begäran måtte bifallas; för den händelse åter, att odelsthinget ej skulle vilja gå in derpå, borde, enligt dess åsigt, det förra beslutet förnyas, såsom i allo välbetänkt och öfverensstämmande med författningens anda. Med 35 röster mot 21 förkastade

[1]) Den lyder: »Fordrer Statens Tarv, at Nogen maa afgive sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentlig Brug, saa bør han have fuld Erstatning af Statscassen».

[2]) De båda kungl. reskripten läsas i Storthingsforh. 1821. I: 3. 221 ff.

odelsthinget den 26 April det första alternativet; de utspridda farhågorna för ett krig hade, ehuru understödda af den genom statsrådet Wedel-Jarlsberg den 24 April till storthinget öfverlemnade kungl. propositionen om rättighet för regeringen att upptaga ett lån på 1 million Sp. till magasiners upprättande samt härens beväring och utrustning, synbarligen ej varit nog starka [1]. Det parti, som önskade de förra beslutens förnyande måste nu vara betänkt på att inverka på lagthinget; ty blefve förslaget ej der antaget, måste det gå till storthinget och öfver de $^2/_3$ af dess röster, som der skulle hafva erfordrats för att gifva förslaget kraft af lag, ansåg sig detta parti ej kunna förfoga. Af synnerlig vigt blef besättandet af presidentskapet i lagthinget; en af dess 19 ledamöter, landsdomaren Nansen, låg illa sjuk [2]; man trodde sig veta att de öfriges röster vägde jemnt, och utslagsrösten tillhörde i så fall ordföranden. Att i och för ordförandevalen, och väl äfven i andra hänseenden, ränker flitigt blifvit smidda, synes ej kunna betviflas. Den 27 April valdes till president den redan från 1818 nogsamt bekante, och vid dessa föregående bearbetningar särdeles nitiske Peder Flor; men till den sammankomst, som hölls dagen derpå, hade mot förmodan odelsthingets beslut ännu ej inkommit. För följande vecka föll valet på en af motpartiet, amtman Sibbern (med 8 röster af 15 afgifna); omedelbart derpå föredrogs odelsthingets beslut i adelsfrågan. Vid nästa sammankomst, då frågan varit anslagen till föredragning, uppsköts den, utan att vid öfverläggningarne något skäl till uppskof angafs; i protokollet står visserligen, att presidenten bemyndigades att infordra de i odelsthinget hållne tal, som blifvit dess protokoll

[1]) Det var vid denna tid statsrådet Tank (från Fredrikshall) föreslog ett vad, att lagens antagande skulle föra ett krig med sig; han ville våga 3 mot 1 derpå. Valet antogs af Jörgen Young (vald för Christiania) en af landets rikaste köpmän. På Youngs fråga huru mycket vadet gällde, svarades 300 Sp. mot 100, hvarpå Y. invände att han tänkt sig 3000 mot 1000. Tank förlorade vadet och gjorde svårighet att betala det, men tvangs dertill af en Hoiesteretsdom. *Granskeren* (udg. af L. K. Daa.) I. 150, Christiania 1842

[2]) Nansen afled den 15 Maj.

bilagde, men någon uppläsning af dem egde sedermera aldrig rum. Flor, som i beslutet om uppskof, tyckte sig spåra en illa dold »kabal», reste sig och yttrade ungefärligen: »För att en gång om möjligt sätta en gräns för ränksmideriet, föreslår jag ej allenast, utan fordrar bestämdt, att till denna saks slutliga afgörande fastställes en gifven tid, efter hvilken intet vidare förslag till uppskof må tagas i betraktande; ej ens sjelfva majoriteten är berättigad att drifva gäck med minoriteten». Presidenten skiftade färg gång på gång. Några ögonblicks tystnad rådde; derpå reste sig Tank och yttrade: »Flor talar om kabaler; jag öfverlemnar åt lagthinget att afgöra huruvida ej hans yttrande bör tagas till protokollet och öfversändas till odelsthinget, som må afgöra, om det på grund deraf kan vara skäl att tilltala honom inför riksrätt». Då stod Young upp och sade: »Jag hör att statsrådet Tank betviflar att det i denna fråga spelats kabaler; men att så skett, och dertill gemena kabaler, och att hr statsrådet varit en af de värsta dervid, det åtager jag mig att när som helst med vittnen styrka inför rätta». Flors förslag segrade och Onsdagen den 9 Maj bestämdes för frågans afgörande. Allmänheten var i spänd förväntan. Läktaren och de till densamma ledande trapporna voro proppfulla, täta skaror stodo redan innan lagthinget började sina förhandlingar, vid utgångarne. Frågan »uppskof med adelsfrågan till nästa storthing eller ej» sattes under omröstning. Af en tillfällighet hände sig, att flertalet af det parti, som beslutit rösta för uppskof, kom att rösta först; så kom turen till grosshandlanden Lysholm från Trondhjem, den ende, hvars åsigt man ej förut kände. Början af hans anförande framhöll de skäl, som talade för uppskof. Representanter och åhörare iakttogo en märklig tystnad, — då ljöd från Lysholms läppar ett »*men*», som ej finnes upptaget i hans tryckta votum. Från läktaren hördes dervid en stämma halfhögt yttra: »Nej, herre, nu är det ta' mig — slut!» Rösten var Aug. v. Hartmansdorffs [1]), och hans yttrande

[1]) Hartmansdorff var sedan år 1816 riksståthållarens sekreterare, och hade, i denna sin egenskap, på Mörners hemställan erhållit kansliråds fullmakt. »Denne herre», tillägger

sannolikt ett svar på någon grannes påstående att omröstningen tycktes få ett för adeln gynnsamt utfall. Tio röstade mot, och åtta för uppskofvet; lagförslagets särskilda punkter ställdes derpå hvar för sig under omröstning och antogos med stor röstöfvervigt [1]).

Med anledning af detta beslut utfärdade konungen under den 2 Juni ett nytt reskript [2]), i hvilket han först förklarar sig, trots den politiska ställningen, skola stadfästa beslutet, förutsatt att storthinget *genast* erkänner den grundsats, att en skadeersättning bör tillerkännas de adliga slägter, som blifvit lidande genom afskaffande af deras privilegier; och derpå, efter utförlig motivering, begär bemyndigande, att till åvägabringande i detta hänseende af en nu saknad likhet mellan Norge och andra monarkiska stater, instifta en ny adel till belönande af dem, som gjort sig förtjente af staten. Den häraf föranledda förnyade behandlingen af adelsfrågan egde rum under förhållanden, då konungamaktens inflytande var jemförelsevis ganska starkt inom storthinget, — den egde rum omedelbart efter beslutets fattande i dansk-norska liqvidationsfrågan; — också antogs den förra delen af konungens hemställan, men enär den sednare delen af förslaget ej i sin nuvarande form var egnad för den erforderliga grundlagsenliga behandlingen, beslöt man, att med tillkännagifvande af de skäl, som förhindrat sakens öfvervägande nu genast, hemställa till konungen att meddela en proposition till frågans afgörande enligt Grundlovens § 112.

Derpå följde en kunglig skrifvelse af d. 3 Augusti, af inne-

samma berättelse »var för öfrigt ej särdeles omtyckt i Christiania. Man lade honom bland annat till last, att han en gång af bristande uppmärksamhet på sig sjelf satt sig på läktarens ytterkant med ryggen vänd mot representanterna.»

[1]) Vi hafva begagnat det sällan erbjudna tillfället att något omständligare skildra en scen ur storthingets lif bakom kulisserna. Källan för vår teckning är en i norska tidningen Granskeren (1841 N:ris 5—7 i Andet Hefi) intagen och af krigsrådet Flor (jfr p. 243 dersammastädes) författad uppsats om adelns afskaffande i Norge. Källan kan synas misstänkt, men uppgifternas tillförlitlighet styrkes bland annat af den omständigheten, att intet försök gjordes att vederlägga dem.

[2]) IV. 115 ff. En öfversättning meddelas i bihang till Post- och Inrikes Tidningar för den 12 Juni 1821.

håll, att konungen, sedan nu storthinget erkänt principriktigheten af den föreslagna ersättningen, under samma dag bekräftat lagen om adelns rättigheter. Den önskade formliga kungl. propositionen om ny adels stiftande inlemnades den 7 Augusti [1]) och behandlades jemte öfriga grundlagsfrågor, som vid detta storthing väcktes, vid 1824 års storthing. Vi skola således i sinom tid till densamma återkomma [2]).

Med kännedom om adelsfrågans behandling och öde torde det blifva oss lättare att riktigt uppfatta storthingets förhandlingar om den dansk-norska liqvidationen. Från ett föregående kapitel erinre vi oss, huruledes svårigheten att sammanjemka de båda parternas stridiga anspråk föranledt ganska allvarsamma förvecklingar med stormakterna samt till och med för en tid rubbat det vänskapliga förhållandet mellan Carl Johan och kejsar Alexander, och i samband dermed ingifvit den förre tanken att genom ett konstitutionelt statsförbund skapa en motvigt mot de mer eller mindre despotiskt styrda stormakternas alltför skönjbara håg att, såsom ett slags förmyndare, med den starkares rätt blanda sig i och föreskrifva ledningen af de mindre staternas inre angelägenheter. Vi minnas ock, att denna ansats i frisinnad riktning snart nog saktades under intrycken af de i södra Europa utbrytande hvälfningarne, inför hvilka inom kort Europas samtlige regenter började känna sig bundne till ett solidaritetssystem till den monarkiska principens försvar; samt att Carl Johan, under sådane förhållanden och för att undvika en samfäld mellankomst från stormakternas sida, med de öfrigas samtycke antagit England till skiljedomare och gifvit sitt bifall till en konvention, genom hvilken den långvariga tvisten blifvit afgjord.

Det gällde nu att få denna statshandling och de deri intagne stadganden erkände af de norska folkombuden; men man befarade, och det ej utan skäl, att detta ej skulle hafva sig så lätt. Konungen hade visserligen, innan han ratificerade konventionen af den 1 Sept. 1819 infordrat såväl norska regerin-

[1]) Bihang till Post- och Inrikes Tidn. för d. 16 Aug. 1821.

[2]) Utom storthingsförhandlingarne är vid utarbetandet af ofvanstående skildring rådfrågad *Thams* uppsats om adelskapets upphäfvande i Norge. (I tidskriften Frej 1841, p. 241 ff.)

gens i Christiania, som norska statsrådsafdelningens i Stockholm utlåtande, hvilka hvar för sig utfallit tillstyrkande för de bjudande omständigheternas skull; han förklarade visserligen i den proposition, som under dato af d. 27 Dec. 1820 till storthinget afläts i detta ämne, att han »önskat, sedan underhandlingarne fortskridit så pass långt, att man med någorlunda visshet kunde veta, på hvilka vilkor en uppgörelse var att förvänta, uppskjuta slutliga afgörandet tilldess storthinget hunnit yttra sig i frågan; men oöfvervinneliga hinder, om hvilka storthinget af bifogade handlingar skulle blifva underrättadt, hade lagt sig i vägen för ett dylikt uppskof»; ändtligen torde ock konungen hafva kunnat anse sig ega i föregående storthings beslut och adresser [1]) ett lika tillräckligt stöd för sin åtgärd att ensam, utan storthingets hörande, afsluta öfverenskommelsen med Danmark; alla dessa fakta och meddelanden hindrade ej ett ganska talrikt parti inom storthinget att betrakta underhandlingarnes afslutande före storthingets hörande, såsom en ren olaglighet, hvilken man ej borde erkänna. Man ville nödvändigt häri se ett försök till ingrepp i storthingets fria beskattningsrätt, och det talades till och med om att ställa statsrådet under riksrätt för dess uraktlåtenhet att yrka sammankallandet af ett urtima storthing.

I början af April, således straxt efter motionstidens slut, då de egentliga öfverläggningarne först togo fart, egde frågans första behandling rum. Det för dess utredande tillsatta särskilda utskott inskränkte sig till uttalandet af den åsigt, att storthinget tilläfventyrs vore nödsakadt att gilla hvad som redan rörande betalningen beslutits, samt vidtaga åtgärder för den närmast stundande afbetalningen; men dernäst borde ock regeringen underrättas, att *Sverige* billigtvis borde deltaga i gäldandet af återstoden [2]), och skulle under tiden ej något be-

[1]) Särskildt det utomordentliga storthingets (1814) förhandlingar, p. 403, 404; adresserna af d. 30 Maj och 2 Juli 1816; 1818 års förhandlingar, Junihäftet p. 8—33

[2]) Norska regeringen hade verkligen gjort en dylik framställning till konungen (d. 2 Juni 1819). Den föreslog, att af de *tre* millioner, som skulle erläggas, Norge skulle gälda *två* under loppet af 20 år, och Sverige åtaga sig återstoden.

slut rörande denna rest fattas. De bilagda särskilda vota gå egentligen ut på att visa billigheten af Sveriges deltagande i kostnaden [1]).

Det torde vara af intresse att en gång se till, på hvilka grunder detta gång på gång upprepade anspråk kunde stödjas. Först och främst betonades naturligtvis skarpt den omständigheten, att de danska anspråken tillkommit genom det i Norge aldrig erkända Kielerfördragets § 6; det var Sveriges konung, som afslutit sagde fördrag, det är följaktligen äfven Sverige, som har sig förpligtelsen ålagd att uppfylla dess stadganden. Ett ytterligare skäl hämtades ur de under förhandlingarnes fortgång framkastade vinkarne om att köpeskillingen för S:t Barthelemy, Frankfurter-millionen, och de svenska fordringarne i Finland möjligen kunde användas vid afbetalning. Slutligen, sades det, är konventionen afsluten förnämligast under påtryckningen af farhågan för ett krig; ett krig åter måste med derifrån oskiljaktiga kostnader vara gemensamt för Sverige och Norge; således bör Sverige med allt skäl deltaga i de utbetalningar, genom hvilkas gäldande allenast ett krig blifvit och blifver förebygdt. Att bakom alla dessa svepskäl ligger vissheten om Norges särdeles tryckta financiella ställning kan man svårligen undgå att finna; och vi äro desto mer benägne att

Grefve Engeström fick befallning att svara (d. 16 Juni): »att det vore så mycket oriktigare att fordra något deltagande i denna börda från svensk sida, som Norge i kraft af den europeiska folkrätten var förpligtadt att i förhållande till folkmängd och tillgångar deltaga i gäldandet af den statsskuld på mer än 40 millioner, som åsamkats af danska staten under den tid, då Norge såsom provins utgjorde en integrerande del af monarkien; att danska hofvets fordringar dessutom blifvit genom konungens åtgärder betydligt nedstämde, och att Norge, som i Grudlovens § 93 erkänt sin nationalskuld, också är pligtigt att utse medlen till dess gäldande; att Sverige haft oerhörda utgifter för att kunna förvärfva hvad det erhöll genom traktaten i Kiel, och slutligen, att anledning vore att befara, det Europa i händelse Norge undandrager sig en förbindelse, ålagd af dess egen författning, kunde uppfordra konungen att till sig taga hela den makt, Kielerfördraget åt honom öfverlätit. Anteckning i S. S.

[1]) Märkligast är krigsrådet Flors. 1: 3; 51—70.

låta den gälla hvad den kan, helst dessa anspråk på Sveriges öfvertagande af någon del af statsskulden, numera i Norge räknas bland ämnen som »neppe kunne gjentages uden Undseelse»[1]).

Det afgifna utskottsbetänkandet torde väl i allt väsendtligt hafva uttryckt den rådande åsigten, men enär man med visshet kunde förutse, att regeringen ej skulle låta sig nöja med ett halft besvarande af dess proposition, återsändes ärendet till utskottets förnyade, och det hela af frågan omfattande, behandling. Derjemte beslöts ock d. 10 Maj, tillsättandet af ett nytt utskott, som skulle få i uppdrag att undersöka, huruvida ej några ytterligare upplysningar till ledning för storthingets slutliga afgörande behöfde infordras. Sistnämnde utskott inkom ock verkligen med ett förslag att infordra afskrift af åtskilliga diplomatiska handlingar[2]); allt i den tydliga afsigt, att ur dem hämta ytterligare stöd för anspråken på Sveriges deltagande i betalningen. Innan detta utlåtande hunnit föredragas, hade likväl frågan ingått i ett nytt skede genom aflemnandet (d. 22 Maj) af ett nytt kungligt reskript (af d. 12 April), som manade till skyndsamt afgörande af frågan; och under inflytelsen af det intryck, detsamma efterlemnat, förkastades detta utskotts samtliga förslag, liksom förut, ehuru först genom presidentens utslagsröst, en tidigare gjord hemställan att för en del upplysningars meddelande inför storthinget inkalla statssekreteraren Holst, som å norsk sida ledt de egentliga underhandlingarne, blifvit förkastadt.

För ett rättvist bedömmande af såväl konungens som storthingets handlingssätt är det af synnerlig vigt att fasthålla ofvan meddelade data; särskildt är det långa mellanrum, som förflöt från affattandet af sistnämnda kungliga reskript till

---

1) *L. K. Daa:* C. M. Falsens biografi (Bemærkninger om Begivenhederne i Norge i Aaret 1814) i Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania. 1859; p. 244.

2) De äskade handlingarne voro: det i Löwenhielms deklaration (d. 7 Juni 1815) åberopade fordraget med Preussen; förhandlingarne med främmande makter med anledning af föreningen mellan Sverige och Norge; förhandlingarne rörande S:t Barthelemy och svenska fordringarne i Finland II 151 ff.

dess aflemnande väl värdt att påakta. Det gifver kraftigt stöd åt den förmodan, att konungen i det längsta velat undvika denna förnyade och i starka ordalag affattade hemställan till storthinget; men sedan underrättelser ingått om beslutet i adelsfrågan (d. 9 Maj), om den sednare kommittéens tillsättande (d. 10 Maj) och om undanskjutandet tillsvidare af den första kommittéens förnyade utlåtande (d. 4 Maj), samt af alla dessa förenade omständigheter tydligt nog framgått, huru ringa utsigterna för bifall till konungens framställningar voro, lärer väl funnits nödigt att ingripa på ett allvarsammare sätt; befallning afgick om det redan sedan lång tid tillbaka utfärdade reskriptets öfverlemnande, och den 19 Maj anbefalldes sammandragningen af det stora öfningsläger i Christianiatrakten, som sedan i Norge vållade så mycken oro och väckte så många misstankar om konungens afsigter. Hvad åter storthingets beslut af den 10 Maj beträffar, skadar det ej att komma ihåg, att det fattades *dagen efter* adelsfrågans afgörande i lagthinget; således under omständigheter, då det »nationella» partiet egde och var medvetet om ett starkt inflytande. Den nitiske Flor finnes också ganska riktigt bland det då utvalda utskottets medlemmar.

Innan vi gå vidare i skildringen af denna frågas behandling inom storthinget, torde det vara skäl att taga i betraktande Carl Johans åtgöranden. Dervid måste vi i främsta rummet erinra oss, att dessa förhandlingar till tiden sammanfalla med kongresserna i Troppau och Laybach samt den politiska reaktionens började seger. Carl Johans ställning till de stora verldshändelserna och de åsigter, som i dem utkämpades, var tydlig och klar. Om han å ena sidan ej kunde undgå att starkt beröras af de revolutionära stormarne, och fördenskull biträdde det solidaritetssystem, som monarkerne emellan börjat utbildas, samt till följe deraf ej var så benägen som förr att omfatta och lyssna till de frisinnade åsigternas språk, så var han å andra sidan ytterligt ömtålig om sitt oberoende såsom regent och ville ej tänka sig nesan af en främmande inblandning. En dylik stod dock nu hotande för dörren, derest ej konventionen af den 1 September 1819 till alla delar blefve uppfylld; derom lemnade lord Strangfords

instruktioner icke det ringaste tvifvel öfrigt. Det hette i desamma bland annat: »De fyra makterna afstå från en gemensam intervention, då de se saken vara hänskjuten till Storbritanniens bemedling. Skulle dock denna underhandling olyckligtvis misslyckas eller den öfverenskommelse, som nu skall afslutas, något ögonblick sakna sin uppfyllelse, så vilja de förbundne styrelserna i sådan händelse återupptaga frågan och skaffa Danmark rätt.... Vid bristande betalning kan Danmark vara förvissadt, att de fyra makterna skola till fordringarnes indrifvande vidtaga erforderliga åtgärder»[1]). Det nya tribunalet i Europas statsrätt hade också just vid denna tid högtidligen proklamerat interventionsrätten och beredde sig att annorstädes utöfva den; det måste således ligga konungen särdeles om hjertat att förmå storthinget till antagande af den gjorda propositionen. Men enär han ingalunda med visshet kunde räkna på framgång härutinnan, och då en klok omtanka fordrade, att man gjorde sig beredd på alla möjligheter, började redan samtidigt med storthingets sammanträdande och således innan det ännu hunnit uttala sig i liqvidationsfrågan, rustningar i temligen omfattande skala, afsedda att i nödfall mota den hotande mellankomsten, derest den ej på annat sätt kunde afvändas. Den 6 Februari förklarade Carl Johan i statsrådet, »att rikets politiska ställning vore sådan, att åtskilliga arbeten och anstalter till rikets försvar nödvändigt måste vidtagas, hvilka icke kunde bestridas med de ordinarie anslagen för försvarsverket, hvarföre konungen såge sig nödsakad att af mindre kreditivet lyfta 400.000 Rdr B:ko för arméens beklädnad och utrustning, gevärsreparationer, m. m.»[2]). Statsrådets ledamöter, som blifvit satta i tillfälle att bedömma ställningen, tillstyrkte enhälligt bifall, och rustningar började i all tysthet, såväl vid arméen, som vid flottan.

Emellertid kommo, slag på slag, underrättelser om storthingsbeslut, som bådade allt annat än godt för den vigtiga frågans lyckliga utgång. Först fick man veta att den från

[1]) Efter anteckning i S. S.

[2]) Konungens anförande till statsrådsprotokollet den 6 Febr. 1821; enligt anteckning i S. S.

förra storthinget hvilande kungliga propositionen om ett tillägg till riksakten, rörande internationella tryckfrihetsförbrytelser, blifvit afslagen (d. 6 April); sedan följde, med korta mellanrum, beslutet om adeln och de redan vidrörda företeelserna vid liqvidationsfrågans behandling i början af Maj. Strangford och Suchtelen blefvo oroliga och frågade hvad man ämnade göra. Konungen svarade, att han nog utan främmande mellankomst skulle komma till rätta med norrmännen. Tiden ansågs vara inne att gifva norrmännen en ytterligare varning och så afläts den 22 Maj det redan omnämnda reskriptet af den 12 April, som alltigenom var hållet i en ovanligt skarp ton. Rörande det ifrågasatta deltagandet från svensk sida i skuldens gäldande yttras »att H. M:t och dess statsråd förklarat, att ett meddelande af denna art ej kan göras Sveriges ständer, innan underrättelse erhållits, huruvida storthinget å sin sida är villigt att bidraga till den svenska statsskuldens afslutande genom att tilldela Norge en andel af denna skuld». »H. M:t» heter det vidare, »fordrar af storthinget ett skyndsamt beslut. Det norska folkets värdighet, dess ärfda redlighet få ej längre blottställas för misskännande i Europas ögon, och det är H. M:ts pligt att utan dröjsmål tillintetgöra en misstanke, hvilken, om den fortfore att sprida sig, skulle upphäfva alla handelsförhållanden och förbindelser med öfriga delar af fastlandet. Kärleken till friheten är en känsla som dunstar bort, derest den ej understödjes af kärlek till rättvisa, sanning och eders helgd»[1]). Kanske åsyftades ock med den samtidigt utfärdade befallningen om sammandragandet af 6000 man svenska och norska trupper vid Ettersta, emellan Moss och Christiania, att gifva det genstörtiga storthinget en helsosam erinran om hvad man i dylika fall kallat »konungarnes sista argument» (ultima ratio regum).

Men hvad skulle göras, om, såsom alltid var tänkbart, dessa åtgärder endast bidroge att reta norrmännen till ett allt envisare vidhållande af deras fördomar och åsigter? Huru skulle Carl Johan kunna för alla händelser tillförsäkra sig från stormakternas sida fullkomligt fria händer att på egen hand

[1]) Storthingets Forhandl. II: 160 ff.

afgöra saken med de gensträfvige? Det lider intet tvifvel, att ju en och annan rådgifvare tillstyrkt konungen att begagna dessa förvecklingar såsom en anledning till konungamaktens våldsamma utveckling på den i deras ögon förhatliga norska folkfrihetens bekostnad; och ej heller torde ett sådant steg under då rådande politiska ställning hafva rönt något ogillande af stormakterna, — snarare tvärtom! Att Carl Johan sjelf likväl var af helt annan åsigt, visar sig bäst af den märkliga skrifvelse, som under dato af den 1 Juni 1821 afsändes till Sveriges beskickningar vid de stora hofven, och som genom meddelandet på förhand af den plan för sitt handligssätt, som konungen för sig uppgjort, afsåg att för densamma tillvinna sig makternas bifall, eller hvad som var detsamma, löftet om deras fullkomliga neutralitet under denna lilla husliga trätas biläggande.

Vi meddela[1]) af många skäl in extenso den märkliga urkunden:

»Den riktning, som Norges storthing nyligen inslagit, har ej kunnat undgå att tilldraga sig konungens allvarligaste uppmärksamhet. Syd-Europas uppbrusning synes hafva meddelat sig åt sinnena i norden; men enär den härstädes alstrats af temligen olikartade orsaker, bör man kunna hoppas, att den skall kunna hejdas utan någon mellankomst af regeringar, dem Sverige för öfrigt räknar bland sina bundsförvandter och vänner.»

»Då konungen genom fördraget i Kiel bröt det beroende, hvaruti Norge sedan långt tillbaka stått i förhållande till Danmark, och såg sig genom den lagliga regentens öfverlåtelse af landet beklädd med hela fullheten af den myndighet denne derstädes utöfvat, följde H. M:t i lika hög grad sitt hjertas som klokhetens bud, i det han genast beviljade norrmännen en fri statsförfattning. Prins Christian, misskännande denna ädla eftergifvenhet, ville gifva åt Norges oberoende en utsträckning, som detta lands krafter ej förmådde bära; men lyckades endast tillvägabringa ett brottsligt motstånd, och gaf Europa det hastigt försvinnande skadespelet af ett särskildt konunga-

[1]) Efter afskrift i S. S.

rike, bildadt af 800,000 menniskor, utan organisation, utan finanser, utan flotta och utan här. Man måste vädja till vapnen, men dessa anförtroddes åt en furste, som endast önskade segra för att kunna få förlåta, och de nedlades derföre vid första skymt, som antydde norrmännens återgång till pligt och förnuft. Med ädelmodigt uppoffrande af alla de fördelar, segren skänkt, och på grund af betraktelser, som stodo i samband med högre politiska syften, blef Norges statsförfattning af konungen bekräftad. H. M:t kunde ej undgå att inse dess ofullkomligheter och brister; men konungen trodde å ena sidan, att denna grundlag egde flertalets bifall, och å den andra, att tiden, som så mäktigt verkar både på hjertan och lidelser, skulle så småningom utan skakningar rätta hvad som för ögonblicket var ofullkomligt eller felaktigt. För öfrigt var det stora kriget på fastlandet redan slutadt; endast i Norge brann ännu dess fackla. De med Sverige förbundne makterna delade lifligt konungens önskan att se lugnet återställdt i norden. Ehuru nationalfördomarne ej utan svårighet utplånas hos tvenne folk som, i trots af gemensamhet i härkomst, språk och geografiskt läge, blifvit genom uppfostran vane att betrakta hvarandra såsom fiender, slöt sig Sverige ärligt och öppet till det nya föreningsband, som konungen knutit med Norges folk. Den norska ömtåligheten förnärmades aldrig vid förhandlingarne mellan begge folken genom småaktiga afseenden, dem uppriktigheten försmår att hedra med namn af nationalära. Sverige, två gånger starkare än Norge till folkmängd och tillgångar, drog icke i betänkande att åt det sednare inrymma en fullkomlig jemlikhet i afgörandet af de största nationella frågorna, och trogen sin grundsats att genom ädelmod och uppriktig vänskap aflägsna alla anledningar till afund och misstroende, har konungen liksom ock svenska folket i den norska folkrepresentationens och pressens afsteg, ej velat se annat än villfarelser att rätta, icke förnärmelser att straffa.»

»Om ock detta Sveriges uppförande, frammanadt af det ädla föredöme dess konung gifvit, icke motsvaras af det beteende, hvaraf Norge nu lemnar prof, följer deraf ej att något klander bör drabba det system, som blifvit följdt. Det är icke första gången som godheten blifvit misskänd, ej första gången

erfarenheten svikit teoriens löften och som en frisinnad furste, som helt teoretiskt bedömt menniskorna efter sitt eget hjerta, plötsligen i praktiken funnit sina beräkningar korsade af några enskildes lidelser. Men dylika missbruk af visadt förtroende inverka icke på en högsinnad karakter, i hvars natur det ligger att uppoffra sig sjelf för det allmänna bästa.»

»Det är denna i konungens själ djupt rotade grundsats, som förestafvat och än ytterligare skall förestafva det tålamod och den långmodighet, hvarmed han bemött det nu i Norge församlade storthinget. De tvenne vigtigaste föremålen för dess öfverläggningar — frågorna om adeln och om Norges skuld till Danmark — erbjödo båda tjenliga förevändningar för illviljan och lidelserna och påkallade derföre äfven en särskild uppmärksamhet. Konungen sökte derföre genom behöfliga upplysningar och faderliga råd tala till storthingets eftertanka, förstånd och rättskänsla. I frågan om adeln hafva H. M:ts bemödanden icke blifvit krönte med framgång. Denna föga talrika samhällsklass hade aldrig bort kunna ingifva någon farhåga för opåkalladt inflytande eller bristande jemnlikhet i rättigheter, och rättvisan hade i alla händelser fordrat, att man i öfverensstämmelse med de i författningen uttalade grundsatserna medgifvit någon ersättning åt medborgare, dem man beröfvat deras företräden. Ett obetydligt flertal inom storthinget har dömt annorlunda, och detta för tredje gången antagna lagförslag är nu, enligt Grundlovens ordalydelse, lag äfven oberoende af konungens sanktion.»

»H. M:t har likväl beslutit, att såväl af rättskänsla, som ur politisk hänsyn ånyo göra storthinget uppmärksamt på det rättsvidriga och till och med grundlagsstridiga i dess beslut. Det må här anmärkas, att ifrågavarande ersättning endast afser de feodala rättigheter, som varit fästade vid de i Norge upprättade grefskap, baronier och stamgods. För att bland medborgarne införa den likhet i rättigheter, som statsförfattningen uppställer såsom grundsats, har konungen medgifvit afskaffandet af dessa företrädesrättigheter mot en åt innehafvarne beviljad ersättning. Storthinget, som borttog dessa rättigheter på samma gång det upphäfde de med dem förenade titlarne, tog aldrig frågan om skadeersättning i betraktande,

då deremot konungen af skyldig omtanke för alla sina undersåtars lika rätt, utan afseende på deras antal eller inflytande på lagstiftningen, anser den vara så väsendtlig, att den bör utgöra ett vilkor för upphäfvandet af nämnde företrädesrättigheter».

»Storthingets beslut med afseende på adeln gifver åtminstone starka anledningar att förmoda hvad det kommer att besluta rörande Norges andel i danska statsskulden. Af allt hvad som föregått ledes man till den förmodan, att det torde underkänna giltigheten af fördraget af den 1 September 1819 i den form det blifvit afslutet, och om nu, i trots af de bemödanden, som göras för att upplysa folkombuden om deras pligt, denna förutsättning inträffar, skall Norge derigenom försättas i en från alla vanliga politiska förhållanden så afvikande ställning, att konungen ej tvekar att derom öppet meddela sig med de bundsförvandter, som vid kongressen i Wien genom sin gemensamma garanti af föreningen mellan Sverige och Norge gifvit åtminstone ett tyst bifall åt sistnämnda lands författningsstadgar.»

»H. M:t har, såsom vi nyss sagt, aldrig haft för afsigt att utvidga sin myndighet på bekostnad af landets fri- och rättigheter. Konungen har alltid satt och sätter än i dag sin ära uti upprätthållandet af de åt norska folket förlänade, och i det H. M:t följer denna grundsats, som hela lifvet igenom varit hans rättesnöre, ansluter han sig äfven till makter, som för upprätthållandet af den bestående ordningen se sig tvungne att hämma alla nyhetsmakerier, som hota att rubba densamma. Konungen skall tilläfventyrs i sitt förhållande till Norge komma i samma belägenhet. En yra, som börjat sprida sig och som kan blifva smittosam om den får obehindradt utbreda sig, har bemäktigat sig några ränksmidare och genom deras ingifvelser meddelat sig åt en föga upplyst majoritet. Så länge dess följder endast träffa lokala intressen, är konungen fast besluten, att visa aktning äfven för de fel i statsförfattningen, som kunna hafva framkallat dem. Men om de i Europa allmänt erkända och antagna grundsatserna misskännas, om förtroendet till högtidligt afslutade fördrag tillintetgöres, om statsmakternas jemnvigt och alla konstitutionella former

förnärmas af den lagstiftande myndigheten; då skall konungen vara urskuldad inför sitt samvete och inför Europa om han besluter att skydda den stora massans intressen och väl mot några enskildes villfarelser.»

»Vid den tidpunkt då den presumtive arfvingen till Danmarks thron, i trots af sin herrskares befallningar höjde upprorets fana mot den furste, som Norge genom freden i Kiel erhållit, ställdes till hofvet i Köpenhamn en uppmaning att söka återföra honom till hans pligt. Det svarade då, att sedan det gjort allt, som i dess förmåga stått, genom förnyade befallningar och på öfvertalandets väg, kunde det omöjligen använda några tvångsmedel mot sina förra undersåtar för att tvinga dem att underkasta sig Sverige. Konungen af Norge befinner sig nu i samma ställning till Danmark i den händelse att storthinget skulle vägra erkänna de förbindelser han i Norges namn ingått beträffande dess deltagande i danska statsskulden. Men H. M:t. som redan 1814 insåg, huru vidrigt det skulle förefalla konungen af Danmark att nödgas med tvångsmakt intervenera i Norge, och som da erkände, huru välgrundade de af danska styrelsen anförda skälen voro, skall icke nu åberopa sig på någon likhet i ställning, om icke möjligtvis för att med sina bundsförvandter öfverlägga om de mått och steg, som kunna anses tjenliga att vidtaga. Konungen skulle visserligen vara berättigad att säga, då storthinget förkastar de vilkor, hvarom han i dess namn öfverenskommit med Danmark, och hvilka grunda sig icke blott pa Grundlovens 93 §, utan äfven på de adresser, som föregaende storthing till konungen ingifvit: *»I bryten a er sida det fördrag, hvartill jag lemnat mitt bifall; jag återinträder derföre i de rättigheter, som Kieler-fördraget at mig tillförsäkrar, och jag tager ifran eder de friheter, jag en gang beviljade, men af hvilka ni gjort ett sa daligt bruk».* En annan utväg för H. M:t. och lika befogad vore att förklara: *»I viljen alägga Sverige att deltaga i bördan af er statsskuld, da likvisst Sverige i alla de förenade rikenas gemensamma statsutgifter blir fordringsegare hos er. Pa detta sätt framkasten I sjelfve fragan om de begge rikenas verkliga*

sammansmältning och det är allenast edra egna föredömen jag följer, om jag sätter den i verket».

»Trogen det system af hofsamhet, hvarifrån konungen icke vill vika, skall H. M:t aldrig begagna sig hvarken af den ena eller den andra af dessa utvägar; men om sjelfviskheten och förblindelsen fortfara att misskänna hans råd, skall han se sig tvungen att återuppföra Norges författningsbyggnad på grundvalar, som äro mera betryggande för den allmänna säkerheten. Endast den yttersta nödvändighet skall kunna förmå konungen dertill; han skall dessförinnan uttömma ända till sista måttet af sitt tålamod, och ingen grundlagsenlig utväg skall lemnas obegagnad för att undvika ett vädjande till styrkan. Han skall, om så blir nödigt, upplösa det nu samlade storthinget och sammankalla ett nytt, som uteslutande skall behandla frågan om den danska statsskulden; men, för den händelse att allt detta ej skulle hjelpa, önskar H. M:t uppriktigt höra sina bundsförvandters tankar om de åtgärder, han ämnar vidtaga och hvilka redan påkallas af alla tänkande norrmän.»

»Dessa åtgärder skola hufvudsakligen grundas på hvad som redan förefinnes i Norge och följaktligen hvarken på en sammansmältning med Sverige eller på ett omstörtande af nationens fri- och rättigheter. Afskaffandet af den med ett monarkiskt styrelsesätt oförenliga grundsatsen, att trenne efter hvarandra följande storthing kunna stifta lag, oberoende af konungens bifall; konungens veto i fråga om utländingars naturalisation; storthingets sammanträdande hvart femte i stället för hvart tredje år; utnämnandet af storthingets president efter ett af folkombuden uppsatt förslag; högre embetsmäns afsättlighet; stadgandet af en mindre omständlig ärendenas behandling; bestämdare föreskrifter för den lagstiftande maktens befogenhet och nödiga inskränkningar af pressens missbruk, — se der den krets af förändringar, som konungen icke ämnar öfverskrida. Sålunda skola nationens väsendtliga friheter förblifva orubbade, med samma ömsesidighet i rättigheter gent emot Sverige, och Norge skall för andra gången erfara det välgörande inflytandet af en furste, som det har att tacka för sitt fria samhällsskick.»

»För att ådagalägga till hvilken grad man tillåter sig att afvika från konstitutionen, sänder jag här innelyckt afskrift af en konungens skrifvelse till stortinget. Dess beskaffenhet gör alla utläggningar öfverflödiga[1]). Der dylika försök göras, å ena sidan för att kullkasta formerna och å den andra för att bevara deras helgd och lagliga kraft, bör det icke vara svårt att finna, på hvilkendera sidan rättvisan befinner sig».

»Ni eger att in extenso men »confidentielt» meddela denna depesch med dithörande handlingar till . . . . . utrikesministern, och ni skall söka erhålla så fort sig göra låter, bestämda upplysningar om nämnde hofs sätt att betrakta ifrågavarande angelägenhet; de påkallas icke blott af den vänskap, som råder emellan konungen och H. M:t . . . . ., utan äfven af omständigheternas kraf och åtgärdens öppenhet.»

Undertecknadt

Grefve *v. Engeström*[2]).

Brittiska styrelsen gillade genast obetingadt konungens framställning, Rysslands bifall kunde ej heller betviflas, och hvad Frankrike, Österrike och Preussen beträffar, hvilka så lifligt understödt Danmark i liqvidationsfrågan, var det lika naturligt, att de med nöje skulle se hofvet i Köpenhamn omsider tillfredsställdt. Isynnerhet röjde sig detta tänkesätt i det svar, som ryska kabinettet aflät på den svenska cirkulärnoten. Kejsar Alexander hade nyss återkommit från kongresserna, då han mottog detta meddelande. Man kunde med skäl förmoda, att han, med friska intryck af förvecklingarne i söder, skulle med synnerligt intresse emottaga ett meddelande af sådan art, som det från svenska regeringen ingångna. Detta framgår ock tydligen af det svar, som i form af en förtrolig depesch från grefve Nesselrode den $\frac{26}{14}$ Juni 1821 afgick till

[1]) Förmodligen den k. skrifvelsen af d. 24 Maj, med anledning af Rosenkildes uppträdande. Vi återkomma till densamma.

[2]) Trots underskriften igenkänner man dock Wetterstedts penna i den fransyska redaktionens eleganta språk, liksom man ock i tankegången och hela syftningen ej gerna kan undgå att spåra konungen sjelf.

ryska sändebudet i Stockholm, general Suchtelen. Det var af hufvudsakligen följande innehåll: [1])

»Hans Kejserl. M:t hade med en liflig känsla af obehag redan af general Suchtelens depescher erfarit, att Norges lagstiftande församling i sina öfverläggningar syntes misskänna landets verkliga intressen, då man af ett förtroligt meddelande af baron Palmstjerna erfor, att norska storthingets uppförande och riktningen af den motståndsanda, som derinom uppstått, påkallat H. M:t konungens af Sverige allvarliga uppmärksamhet och torde tvinga honom att vidtaga vissa hämmande åtgärder (mesures restrictives), hvilka påkallades såväl af nödig omtanka för Norges inre lugn som af konungens naturliga önskan att der grunda en klok och upprätthållande frihet.»

»Såsom ytterligare bevis på ett förtroende, hvars värde kejsaren vet att till fullo uppskatta, har konungen gifvit baron Palmstjerna befallning att meddela underrättelse om sina afsigter beträffande norska storthinget och ålagt detta sitt sändebud att begära upplysning om kejsarens åsigt rörande de åtgärder, genom hvilka konungen har för afsigt att häfva ett ondt, hvars hastiga tillväxt och farliga riktning icke kan misskännas.» — — — — — — »Ed. exellens bör framför allt hembära konungen kejsarens uppriktiga tacksamhet för de känslor, som föranledt detta meddelande. Ni bör tilllägga, att då konungen önskat känna kejsarens tankar om dess sätt att tillvägagå, har H. K. M:t ej kunnat annat än gilla, såväl det angifna syftet, som ock planens alla delar, och att H. K. M:t deruti igenkänner pregeln af den fasthet, som är så nödvändig för att skaffa lagarne åtlydnad, och af den vishet, som alltid söker stödja makten vid öfvertygelsen om det goda, som från henne härflyter.»

»Hvad konungen sålunda åsyftar, i det han hejdar betänkliga förvillelser, skall icke inskränka sina verkningar till Norge ensamt. Det är en väsendtlig tjenst gjord åt hela Europa, åt fredens och ordningens sak; och då man, trots all bitter erfarenhet öfverallt ser menniskor sluta sig samman med syfte att omstörta samhällsordningen, är det af högsta

[1]) Vi meddela det efter en afskrift i S. S.

vigt att dessa orostiftare se regeringarne mer och mer närma sig hvarandra och så att säga gå upp i samma politiska åsigter. Deras orubbliga ögonmärke bör vara att qväfva dessa mörka anslag, icke för att i det oändliga utsträcka herrskarmaktens företrädesrättigheter, utan för att bevara dem, med hvilka hon nödvändigt bör vara beklädd; icke för att motarbeta de förbättringar, som påkallas af nya behof och i laglig form framställda önskningar, men för att rädda friheten sjelf från lidelsernas och sjelfsvåldets blindskär, på hvilka hon alltför ofta lidit skeppsbrott».

»Ur sistnämnda synpunkt kan kejsaren visserligen icke annat än gilla konungens ädla hofsamhet, men hvad H. M:t företrädesvis med nöje erfarit är den hyllning, konungen egnar åt fördragens helgd och åt den betryggande solidaritet, som i våra dagar förenat alla Europas regeringar. Konungen har i sjelfva verket ej inskränkt sig till en önskan att få veta en grannes och bundsförvandts tankar; han har äfven i lika afsigt vändt sig till alla de furstar, som, i det de tillförsäkrade Sverige besittningen af Norge och en rättvis skadeersättning at Danmark, äfven egde den tillfredsställelsen att åt det nordliga Europa bereda delaktighet i det allmänna lugn, hvars upprätthållande är målet för deras oaflåtliga bemödanden och för det förbund, de nyligen med hvarandra ingått och hvars välgörande verksamhet de skola söka för all framtid betrygga».

»Kejsaren har icke trott sig kunna bättre svara mot konungens önskningar i detta fall än genom att befalla delgifvandet åt de förbundne makterna såväl af grefve Engeströms not, som af denna depesch. Ni eger, herr general, att i förtroende uppläsa denna depesch för svenske utrikes-statsministern och äfven lemna honom afskrift deraf. Skulle ett tillfälle erbjuda sig att derom samtala med konungen sjelf, bör ni lemna H. M:t del af de förklaringar, som här ofvan finnas gifne och ni bör med framförandet af H. K. M:ts tacksamhet förena försäkringarne om dess uppriktiga vänskap för konungen».

Nesselrode.

Petersburg d. $\frac{28}{14}$ Juni 1821.

Emellertid hade i Norge tilldragelser egt rum, hvilka, derest de vid tidpunkten för den svenska rundskrifvelsens affärdande kunnat vara i Stockholm bekanta, sannolikt skulle hafva vållat denna diplomatiska korrespondence's inställande eller åtminstone i högst väsendtlig mån förändrat dess innehåll. Storthinget hade nemligen vid behandling af det särskilda utskottets förnyade utlåtande den 29 Maj med 54 röster mot 21 bestämdt erkänt skulden och uttalat sig för att Norge ensamt borde gälda densamma. Sammanträdet var i hög grad märkvärdigt, och torde med skäl kunna anses vara det vigtigaste i storthingets annaler sedan år 1814. Sinnena voro i en ytterlig spänning, stegrad genom en icke ogrundad fruktan att, om Norge vägrade ikläda sig betalningsskyldigheten, skulle det blottställa sig ej blott för ett krig, men ock för möjligheten att förlora sin politiska frihet och sin tillvaro såsom särskild stat.

Det beslöts, att omröstningen skulle ske skriftligen. Ur de skriftliga vota, som finnas intagne i storthingsförhandlingarne [1]) meddela vi i utdrag några af de märkligare.

Beträffande den mycket omtvistade 93 § af Grundloven [2]), upplyste Høieste-rets-assessor Arentzen, att man vid dess formulerande endast afsett, att fritaga Norge från andel i *Sveriges* statsskuld; ja, det utomordentliga storthingets erkännande af Norges andel i den danska skulden gaf just anledning att intaga denna §; man ville genom densamma för all framtid förebygga, att Norge skulle komma att vidare dela dylik gemenskap. Paragrafen finnes ej heller i Eidsvoldsförfattningen, och det af det ganska naturliga skäl, att det ej föll riksförsamlingen in att vägra uppfyllelsen af Norges förpligtelser mot Danmark; den insattes *efter* föreningens afslutande och detta visar tydligt nog, att Norges nya förhållande till Sverige ensamt och allenast föranledt densamma, helst när man besinnar, att, i enlighet med det utomordentliga storthingets beslut inga andra förändringar skulle göras i Eids-

[1]) II: 227—384.

[2]) »Norge tilsvarer ingen anden, end sin egen Nationalgjeld».

voldsförfattningen, än sådane, som voro en nödvändig följd af föreningen med Sverige.

Utförligast och grundligast är utan tvifvel Chr. M. Falsens utlåtande[1]). Efter att hafva genomgått den invecklade underhandlingens alla skeden, upptagit och besvarat frågan ur rättsgrundens synpunkt, samt yrkat, att Norge ensamt borde ikläda sig skulden, slutar han med följande ord: »Derom lära vi förmodligen alla vara ense, att Norge för tillfället fullkomligen saknar all förmåga att förfäkta sin förmenta rätt med det slags bevis, som i våra dagar tyckas vara de enda afgörande inför statskonstens domstol. Om nu, såsom sannolikt är, Sverige vägrar att taga någon befattning med en skuld, som norska folket erkänt såsom sin, så frågas, hvad månne blifver följden deraf? Huruvida de förbundne makterne, och särskildt Storbritannien, under hvars bemedling öfverenskommelsen af den 1 September blifvit afslutad, skulle tiga stilla om Norge förklarar sig ej vilja betala, det kan jag naturligtvis ej med visshet veta, men sannolikt är det ej. Förmodligen skulle första följden af en dylik vägran från Norges sida blifva den, att England stänger *sina* hamnar för oss och spärrar *våra*, lägger beslag på våra fartyg, uppbringar dem på sjön, hvar de anträffas, och sålunda gifver den återstod af handel, vi ännu hafva qvar, nådestöten. — — — Och detta är ännu ej den mörkaste synpunkt, ur hvilken fragan kan betraktas. Antag, att de förbundne makterne då de erfara, att Norge vägrar skuldens betalning, förklara för konungen, att han nu bör göra Kielerfördragets 6:te artikel gällande i hela dess omfång, för att tvinga Norge att uppfylla de förpligtelser, som enligt makternas öfvertygelse åligga detsamma! Att något dylikt verkligen kan befaras är redan antydt af grefve Engeström i hans not af d. 16 Juni 1819 och ehuru jag för min del är fullt förvissad, att H. M:t, trogen mot ingangna förpligtelser, aldrig skulle vilja begagna sig af en dylik uppmaning, så skulle han dock i sådan händelse komma i en för-

[1]) II: 254—290. Det påstås att Falsens uppträdande i denna fråga kostade honom den popularitet, hvaraf han sarskildt vid denna tid, efter genomdrifvande af adelns afskaffande, var i besittning.

lägenhet, ur hvilken det kunde blifva ganska svårt för honom att reda sig med bibehållen värdighet, och hvilken skulle vara desto obehagligare, enär det ej lärer kunna förnekas, att norska folkets fria och otvungna tillkännagifvande om sin villighet att inlåta sig i underhandlingar om skuldens afgörande från första början just invecklat honom deri. — — — — För min del kan jag ej annat än anse det för långt hederligare, långt fördelaktigare för Norge, att sjelft, otvunget förklara sig vilja betala en skuld, som det erkänt, än att genom ett motsatt förfarande sätta sig i bestämd opposition mot sin konung, mot det folk, med hvilket det nu en gång förenat sina öden, och kanske äfven mot Europas största makter. Jag kan ej tro mig svika min pligt såsom representant, då jag förklarar, att jag heldre pålägger mitt fäderneslaud bördan af ifrågavarande summas betalning, än jag, af förutfattade åsigter eller af hvilken som helst annan anledning, skulle utsätta det för ett krigs fasor, eller för, hvad än värre är, att se sin fria författning och sjelfständighet trampade under fötterna, och derjemte sig sjelft tvingadt, att i utsökningskostnader betala långt mer än både hufvudstol och räntor. — — — — — Dem slutligen, som ännu envisas att föreställa sig, det bördan antingen helt och hållet eller till en del kan tagas från Norge och läggas på Sverige, vill jag bedja besinna, hvilket oberäkneligt ansvar de ådraga sig, om antingen ett ödeläggande krig eller tillintetgörelsen af den fria författning, Norge varit nog lyckligt att komma i åtnjutande af, blifver följden af den röst, de afgifva. De må besinna, huru de skola kunna inför sina egna samveten och inför sina landsmän försvara sitt beslut, att se nu lefvande och kommande slägter utsatte för en möjlig och alltför sannolik ödeläggelse eller olycka, blott för att bespara landet en utgift på $1\frac{1}{2}$ million!»

Några anföranden, täflande med dessa och andra dylika, eger ej motpartiet att uppvisa; de fleste innehålla blott en mängd högtrafvande deklamationer[1]), hvilka esomoftast falla i

[1]) T. ex. löjtn. Jak. Hoels anförande. II: p. 342 ff. Det var samma man, som straxt i början af storthingsförhandlingarne föreslog, att på allmän bekostnad skulle för hvarje representant inköpas ett exemplar af Jer. Benthams »Taktik

det löjliga, såsom t. ex. då Hoel utbrister »Större olycka än att betala 700 skeppund rent silfver kan jag ej tänka mig». De gamla anspråken på Sveriges deltagande i skulden, idislades i det längsta. Köpman Stenersen från Christiania anmärkte, att Sverige visserligen i förhållande till sin folkmängd borde betala 2,200,000 Rdr af de 3 millionerna, »men i förlitande på det norska folkets högsinthet och dess vanliga beredvillighet till offer» — inskränkte han sig till att yrka jemn delning! En annan talare i samma syfte fann till och med lämpligt att formulera sitt votum på följande sätt: »den norska nationen bör i handling visa att den vill broderligen bispringa Sverige i betalningen af en del af denna skuld».

Sjelfva hufvudfrågan var sålunda afgjord; underrättelse om beslutet afsändes genast till Stockholm med kronprinsens adjutant kapten Due, som den 3:dje Juni öfverbringade den angenäma nyheten. Fullt belåten med beslutet af den 29 Maj kunde konungen ändock ej vara. Det innehöll utom erkännandet af skulden, en förklaring, att Norge omöjligen förmådde utreda denna summa på den af konungen föreslagna tiden, utan önskades den derföre förlängd från 10 till 30 år. Under sådane förhållanden afläts till storthinget ett nytt ljungande reskript af den 28 Juni[1]). Särskildt är dess början så betecknande, att den ej bort lemnas oanmärkt i en skildring af denna art. »På statskonstens område», säger konungen, »är förnuftet domstol i första instans; misskännes den, så gifves det en annan domstol, som dömmer i sista instansen och den böre vi alla önska att utestänga från all inblandning i Norges angelägenheter.» Han fordrar nu bemyndigande, att upptaga ett lån efter högst 6 proc., att använda redan befintliga och framdeles under skatteperioden uppkommande skatteöfverskott, samt slutligen, för den händelse detta ej skulle finnas tillräckligt, att Norges bank bemyndigas att till regeringens förfogande under hvartdera af nästa 3 skatteår ställa en summa af 200,000 Sp. af de genom förmögenhets- och nä-

---

för rådplägande församlingar». Förslaget modifierades derhän, att *ett* exemplar inköptes till gemensamt bruk. I: 1. 105.

[1]) IV: 85 ff.

ringsskatten inkomna summorna, mot ersättning af i statskassan befintliga enskildes räntebärande obligationer.

I sitt svar vågade väl storthinget bestrida riktigheten af konungens uppfattning och framställning i ett och annat fall, men hvad sjelfva det väsendtligaste beträffar, bifölls förslaget nästan enhälligt; och i denna form sanktionerades beslutet af konungen den 1 Augusti.

Ovissheten om utgången af flera till storthinget framställda vigtiga förslag, och en önskan att genom sin personliga närvaro åt dem bereda en önskad utgång, föranledde konungen att i medlet af Juli begifva sig till Norge. Resan företogs under omständigheter, hvilka i ej ringa mån voro egnade att väcka uppmärksamhet. Grefve Wetterstedt, som vistades på Finspong, fick befallning att vara konungen till mötes i Christiania; general Tawast och gunstlingen Rud. Cederström följde med konungen sjelf, liksom ock generaladjutanten för arméen Magn. Björnstjerna. Suchtelen begaf sig äfven på väg, åtföljd af sin legationssekreterare Bodisco, och det talades jemväl om lord Strangfords ditresa. Lägg nu dertill, att samtidigt med konungens afresa det stora lägret samlades vid Ettersta[1]), och man skall finna naturligt, att gissningarne om hvad som förestode fingo fart. Konungens ankomst motsågs med temligen blandade känslor; man tilltrodde honom djupare

[1]) Den sammandragna truppstyrkan utgjorde 6000 man; de svenska trupperna voro Kalmare, Jönköpings och Kronobergs regementen, Smålands infanteribataljon, Lifregementets husarer, Göta och Wendes artilleri samt Smålands dragoner; de norska trupperna voro Hallingdalska och Aggerska infanterikåren, Smaalehnske musketerarkåren, två fältbatterier, Aggerhuusiske ridande jägarekåren, Österdalske jägarekåren och en afdelning värfvade jägare. Öfverbefälhafvare för hela styrkan var generalen baron Posse; första infanteribrigaden kommenderades af generallöjtnant Arenfeldt, den andra af generalmajor Hederstjerna. Artilleriet stod under befäl af öfverste Lammers, rytteriet under generalmajoren grefve Mörner, jägarebrigaden under öfverste Fleischer. Samtidigt ankrade utpå fjorden en svensk flottafdelning, bestående af en fregatt, 2 korvetter, 4 briggar, 10 kanonslupar och 3 lätta fartyg; inalles med 300 kanoner och 2000 mans besättning.

planer än han ville medgifva, och var i stor fruktan för en våldsam kris [1]).

På vägen tog konungen arbetena vid Göta kanal och vid det nyanlagda Carlsborg i betraktande. Med grefve Platen, som der var honom till mötes, hade konungen ett längre samtal om norska förhållanden; Platen tillstyrkte hofsamhet och sade sig i stortaligheten hos några fantaster inom storthinget och pressen icke kunna igenkänna norska folkets röst. Rådgifvare i annan syftning saknades dock ingalunda bland konungens närmaste omgifning. På Blomsholm föreföll samma afton konungen dit anländt ett i sådant hänseende ganska betecknande samtal. Man hörde upprepas, att Sverige aldrig haft någon nytta af Norge; man vågade till och med beklaga, att konungen ej år 1814 begagnat sig af tillfället att tvinga norrmännen till ett erkännande af Sveriges öfverherrskap; man tillkännagaf ändtligen tydligt nog, att man ansåge tiden vara inne att nu godtgöra detta fel och med stormakternas goda minne förvandla Norge till ett svenskt lydrike.

Carl Johan tillbakavisade med ovilja dessa åsigter. »Föreningen», sade han, »kan hafva sina brister, jag erkänner det; jag skulle önska, att några af de medgifvanden, som omständigheterna nödgade mig att göra år 1814, vore ogjorda. Men Sverige har icke desto mindre genom föreningen vunnit en större politisk betydenhet, en ökad säkerhet mot utvärtes anfall och således ett nytt stöd för varaktigheten af sin sjelfständighet. Lord Castlereagh har yttrat, att han icke kände något land i Europa utom England, som genom sitt geografiska läge eger sådane elementer till sjelfförsvar som den skandinaviska halfön. Hvad den svenska oppositionen och edra egna åsigter beträffar, är jag säker, att den dag skall komma, då man gör rättvisa åt mitt handlingssätt att år 1814 respektera norrmännens nationalitet, och lemna dem en plats bland Europas nationer. Om någonsin tacksamhet finnes i folkens hjertan, så tror jag mig ega rätt till norrmännens, och jag betraktar denna min aktning för deras rättigheter såsom

[1]) Jfr *Pavels*: Biografi og Dagböger i Uddrag, pag. 499 ff. 503 ff.

en skönare lager än den jag förvärfvat på slagfälten. Tiden skall nog lära norrmännen att med värdighet och i föreningens intresse begagna sin nationalitet; den skall ock afnöta misstroendet, utplåna afvogheten och rätta felaktigheterna. Af svek och förtryck skapas ingenting varaktigt; men genom den frihet och upplysning, hvaraf begge folken äro i åtnjutande, skall, såsom jag hoppas, en närmare och innerligare förening utbildas och aflägsna hvarje tanke på ett ingrepp i någotderas sjelfständighet»[1]).

Ett ytterligare stöd vunno dessa konungens tänkesätt i de underrättelser om storthingets större foglighet, som ingingo under hans vistande i Strömstad. Han begagnade ock genast tillfället att derom underrätta Sveriges sändebud vid de främmande hofven, hvilka ej utan otålighet afvaktade utgången af den i Norge började striden mellan konungamakt och folkvälde. Från Strömstad afsändes sålunda den 24 Juli 1821 en depesch, i hvilken det bland annat härom yttras: »Sinnesstämningen i Norge tyckes blifva mera blid, och det kan med visshet antagas, att storthinget, öfvergifvande den gensträfvighet som hittills nog mycket utmärkt dess förhandlingar, omsider skall erkänna och till fullo uppskatta konungens faderliga råd i de ämnen, som ännu återstå att behandla, innan storthinget skiljes åt»[2]).

Följande dag skedde öfverresan vid Svinesund, der riksståthållaren, norska statsråden m. fl. voro konungen till mötes. Den närmaste tiden derefter tillbragtes på statsrådet Sommerhjelms egendom, det vackra Tomb. Der infann sig storthingets president, amtman Sibbern, med den fägnande underrättelsen, att storthingets majoritet antagit konungens förslag rörande betalningssättet af skulden till Danmark. Han försäkrade ock att sinnena voro konungen uppriktigt tillgifne, och bad konungen sjelf genom ett besök i Christiania öfvertyga sig derom. Efter fyra dagars vistande på Tomb under långa öfverläggningar med åtskilliga betydande personer, begaf sig konungen den 29 Juli in till sin hufvudstad. Vid an-

[1]) Efter anteckn. i S. S.
[2]) Afskrift i S. S.

komsten till Egeberget steg han till häst, och höll, omgifven af en lysande stab, ett fullkomligt militäriskt intåg i staden. Trupperna från lägret stodo uppställde i dubbel linie ända från Opslo till konungens palats. Mottagandet var festligt, välvilligt och förtroendefullt. Vid storthingets uppvaktning följande dag [1]) yttrade han bland annat följande märkliga ord: »Må vi aldrig glömma, att de lagstiftande församlingar, som sökt göra inkräktningar på verkställande maktens område, derigenom åstadkommit hvälfningar, som endast ledt till anarki eller envåldsmakt». — — — »Aldrig hafva nordens folk gifvit tillnamnet af god åt en monark utan själsstyrka; aldrig hafva häraine med förtroende följt en svag och kraftlös furstes fanor» [2]).

Konungen var, såsom bekant är, svag för hyllningar af den art, som i dessa dagar kommo honom till del; han älskade att deri se en uppenbarelse af verklig tillgifvenhet och förtroende. Storthingets numera sansade och kloka, ehuru i sak fasta, hållning, och ändtligen fägnaden öfver ett lyckligt slut på den vigtiga frågan om statsskulden — allt förenade sig att mildra konungens sinne; han åtnöjde sig med den seger han vunnit, och lät sakerna hafva sin lagliga gång. Lägret vid Ettersta, om ock ursprungligen afsedt att utgöra en demonstration, blef utan allt inflytande på storthingets öfverläggningar.

Vi återgå nu till vår framställning af de egentliga storthingsförhandlingarne; närmast i ordning att behandlas torde grundlagsfrågorna vara. Från förra storthinget hvilade, såsom vi från det föregående torde minnas, trenne ändringsförslag: Mejers förslag beträffande »Rettighedsmænd» i Finnmarken, Flors om ståthallarplatsens upphäfvande, och den kungl. propositionen om en internationel tryckfrihetslag. Om de trenne förra frågornas behandling torde vi ofvan hafva sagt nog; men det torde vara skäl att här något närmare vidröra de grunder, som anfördes mot det sednare förslaget, helst utskottet till fullo

[1]) Storthinget hade nyss förut genom en ingifven adress betygat sin glädje öfver kronprinsens tillfrisknande.

[2]) Bihang till Post- och Inrikes Tidn. för d. 6 Aug. 1821.

erkände [1]) såväl det högst ovärdiga och förnärmande skrifsätt, som en del norska dagblad för några år sedan tilläto sig mot Sverige, som ock å andra sidan konungens goda afsigt att förebygga allt som kan framkalla oenighet eller en ovänlig sinnesstämning mellan brödrafolken. Afslaget motiverades förnämligast med oegentligheten att i den offentliga rätten upptaga stadganden, som till sin natur tillhöra den enskilda rätten; den föreslagna jury-inrättningen förklarades vara något alltför mycket från norska lagar och föreställningar afvikande; den kriminallag, i hvilken straffbestämmelser för tryckfrihetsöfverträdelser rättast inrymmas, är under utarbetning; man bör ej gripa in i det pågående arbetet, utan heldre uppskjuta frågans behandling till nästa storthing, då denna del af lagen sannolikt kommer att föreläggas; en del föreskrifter i lagförslaget befarades kunna gifva anledning till alltför godtyckliga tolkningar, andra förmenades komma i strid med den i Grundlovens § 100 gifna försäkran att tryckfrihet bör ega rum; o. s. v. Utskottets afstyrkande utlåtande bifölls enhälligt, liksom ock dess förslag att på grund af särskilda omständigheter meddela konungen ej allenast beslutet, utan ock det väsendtligaste af de för afslaget bestämmande skälen [2]).

---

[1]) I: 1. 223 ff.

[2]) Den 2 Juni aflät konungen, med anledning af de kitsliga anfall, för hvilka dels hären, dels storthingsmännen varit utsatta, ett nytt förslag i samma syftning (se Bih. t. Post- och Inr. Tidn. d. 14 Juni 1821), men erhöll derå samma svar. Storthinget förklarade sig derjemte (och det med fullt fog) ej kunna medhinna en grundlig behandling af det grannlaga ärendet. Utskottsbetänkandet afgafs den 10 Augusti och företogs till behandling den 17:de, således endast 4 dagar före afslutningen. Att storthinget sjelft fann tidningsskrifvarne gå för långt, synes af förhandlingarne för den 14 April och 4 Maj. Samme redaktör, som der omtalas, Hjelm, hade, för en argsint artikel mot Sandels och flera mot Falsen, den 24 Maj blifvit fråntagen rättigheten att, mot nedsatt porto, försända sin tidning, Nationalbladet, med posten (jfr *Pavels'* Biografi og Dagböger i Uddrag, pag. 497). En insamling öppnades då i Christiania för att sätta honom i stånd att betala den dryga kostnaden för porto. Han blef sedermera dömd att undergå 8 dagars vatten och

Bland grundlagsförslagen från år 1821 böra vi i främsta rummet nämna de genomgripande ändringsförslag, som innehållas i den kungliga propositionen [1]) af den 2 Aug. De åsyftade bland annat, att berättiga konungen, att vid norska statsrådsafdelningen i Stockholm i högst 3 år behålla statsråden i tjenstgöring; vidare föreslogs afsättlighet för alla kungliga embetsmän utom domare; storthingets öppnande i Juni i stället för i Februari; rätt för konungen att utnämna president i storthinget och dess afdelningar; borttagandet af det suspensiva veto; nödvändigheten af konungens sanktion för naturaliserandet af främlingar; samt ändtligen, att storthinget skulle i främsta rummet sysselsätta sig med sådana frågor, som blifvit detsamma af konungen förelagda, och vid utomordentliga storthing uteslutande med dylika [2]). Vidare märkes den kungliga propositionen af den 6 Augusti om en ny ärftlig adels upprättande, och en annan proposition af

---

bröd för ett tryckfrihetsbrott, och för ett annat att insättas på straff- och korrektionshuset i 2 månader samt betala rättegångskostnaderna.

[1]) V: 2. 8 ff.

[2]) Propositionerna af den 2 Augusti gåfvo den outtröttlige Flor anledning att föreslå en undersökning, huruvida de statsråd, som kontrasignerat desamma, uppfyllt Grundlovens bud (§ 30) om »kraftiga föreställningar». Flors förslag förkastades »såsom alldeles ogrundadt» (V: 1. 21, 22). Anmärkningsvärdt är särskildt Sorenskriver Landmarks skarpa anförande mot Flors obetänksamma och oförskämda uppträdande, såväl vid föregående tillfällen, som nu. »Under det att han sjelf ej har sparat på allehanda förslager, ja till och med tillåtit sig yttranden, dem han, så vidt jag kan inse, bör vara glad att finna glömde, vågar han med en sjelftillit utan like, efter en flyktig uppläsning af K. M:ts propositioner, ögonblickligen framställa ett förslag, genom hvilket han drager i tvifvelsmål konungens rätt att på grundlagsenligt sätt framställa sina åsigter. Skulle då verkligen H. M:t konungen, Norges upphöjde monark, i detta hänseende hafva mindre rättigheter än representanten för Drammen, krigsrådet Flor? Jag skämmes för sammanställningen, men den är nödvändig för att visa huru ogrundadt och inkonseqvent hela förslaget är.»

samma dag om förändrad organisation af riksrätten till ungefärlig likhet med förhållandet i Sverige.

Af enskildes förslag böra i främsta rummet nämnas C. M. Falsens om fullmakternas granskning genom Høieste Ret, om rättighet för statsråden att deltaga, likvisst utan rösträtt, i storthingsöfverläggningarne[1]) (undantagandes i frågor, som rörde thingets inre politi och reglementen); samt ändtligen om fullkomligt nya grunder för valet af storthingets medlemmar och hela storthingets organisation, hvarvid särskildt lagthinget skulle ökas med trenne ständiga medlemmar på grund af innehafvande embete, nemligen justitiarius i Høieste Ret, biskopen i Aggerhuus stift och generalauditören, och för öfrigt bestå af 18 personer särskildt till detta värf inom valdistrikten utsedde. Bland öfriga förslag nämna vi Flors om rättighet för storthinget att utan kungl. prolongation vara tillsammans 6 månader; Eliesæns om upphäfvande af statsministersembetet och dess funktioners öfverflyttande på äldste medlemmen af statsrådet; Rosenkildes, att ingen från det han blifvit vald till storthingsman till ett år efter storthingsförhandlingarnes slut må söka eller mottaga något embete eller nådesbevisning af konungen eller regeringen[2]); Bloms, att 62 §:s stadgande af hinder för valbarhet till storthingsman jemväl må utsträckas till alla enligt § 22 af konungen afsättlige embetsmän m. fl.[3]).

Åtskilliga af de lagförslag, som förevarit på föregående storthing återkommo äfven på detta. Bland dessa nämna vi

[1]) Falsen hade redan vid detta storthings början föreslagit att i reglementet för förhandlingarne intaga ett stadgande af samma syfte. Detta afslogs. I: 1. 122, 146 ff.

[2]) Hoel föreslog samma stadgande med än ytterligare utsträckning till 3 år efter att representanten blifvit i denna sin befattning aflöst af annor man.

[3]) Ett fullständigt uppräknande af samtliga dessa förslag finnes i tillägget till detta års storthingsförhandlingar V: 2: 6—28. Der upptages dock ej, förmodligen emedan det blifvit så sent ingifvet, ett i storthingets sista stund af Ploen framställdt förslag till ändring af 25 §. Om detta förslags närmare bestämmelser och art se vi oss således ur stånd att meddela upplysningar.

den gamla frågan om statuter för universitetet. Ett nytt förslag dertill framställdes i en kungl. proposition [1]), men befans i vissa delar olämpligt, såsom allt för mycket uteslutande den lagstiftande maktens inflytande på denna vigtiga inrättning [2]). På hemställan af det utskott, som behandlat frågan, förkastades hela förslaget och i stället antogs oförändradt 1818 års storthings förslag. Beslutet härom framkallade dock lifliga protester, särskildt emedan förslaget af år 1818 vid granskning genom lärare vid högskolan befunnits vara i många hänseenden olämpligt. Såsom var att förutse, vägrades jemväl nu kunglig stadfästelse på storthingets beslut [3]).

I fråga om statens egendom möter oss här samma skådespel, som vi i fråga om kronoskogarne i Sverige redan bevittnat. Den från föregående storthing hvilande frågan om det »beneficerade godset» afgjordes nu på så sätt, att all statens, offentliga stiftelsers och kyrkans jordegendom, med undantag af den till boställen och enkesäten anslagna, skulle, så snart den blefve till arrende ledig säljas till sjelfegande jord; öfverlåtelsen skulle för öfrigt ske mot årlig och ständig afgift i spannmål, och föryttrandet ega rum på offentlig auktion åt den mestbjudande [4]). Det var den gamla frågan, huruvida arrende kan sägas motsvara eganderätt i fråga om utsigterna för jordens bättre skötande; och svaret blef det vanliga nej, så mycket naturligare i ett land som Norge, der jordbruket fordrar så mycket arbete och ansträngning i förhållande till afkastningen, att endast vissheten om att arbetets frukter skola tillfalla honom sjelf eller ätten kan förläna odlaren nödigt mod och ihärdighet. De ganska betydande summor, som för dylika försäljningar inflöto till statskassan, hafva i väsendtlig mån bidragit att frambringa den lyckliga financiella ställning hvari Norge befinner sig. »Men», säger Schweigaard, »att derige-

[1]) II: 667 ff.

[2]) Sådane voro t. ex. stadgarne om konungens uteslutande myndighet vid bestämmande af lärarestyrkan och arbetets fördelning; fakultetsinrättningen, akademiska värdigheter och de offentliga föreläsningarne, l. c. 692 f.

[3]) Norges Statistik p. 56. V: 1: 346 ff.

[4]) III: 285—301, 324.

nom tillvägabragtes ett kapital af flera millioner är ej den vigtigaste sidan af denna åtgärd. Hufvudsaken är, att $^1/_{10}$ af landets jord derigenom blifvit frigjord. Detta ändamål är af så stor vigt, att det bort sättas i verket om ock brukarne ej haft annan vinst än af de vid jorden fästade rättigheterna.»

Frågan om Norges flagg dök naturligtvis åter upp och storthingets beslut fick äfven, ehuru under en något ovanlig form, kunglig stadfästelse. En kinkig omständighet, vid alla öfverläggningar härom var det, att Norges flagg ännu ej ernått erkännande af Barbareskstaterna. Man kunde ej afse de gåfvor, med hvilka då för tiden en underhandling i dylikt syfte med dessa röfvarnästen måste öppnas (förslagsvis 100,000 Rdr Sp.); utan i stället betalades en mindre summa till svenska statsverket för de fartyg, som behöfde så kallade turkiska sjöpass, och voro dessa fartyg berättigade att föra den af alla erkända unionsflaggan [1]).

I fråga om penningväsendet föreslog konungen nu, att banken från och med början af år 1822 skulle vara förpligtad att vid anfordran inlösa sina sedlar med silfver; likvisst ej myntadt utan i stänger, och ej i mindre summor än 74 Specier som skulle vexlas mot 8 skålp. fint silfver. Bankens representanter hade jemväl insett nödvändigheten af ett steg i denna riktning, men önskade, med anledning särskildt deraf, att ännu en del af det tvungna banktillskottet ej inkommit [2]), realisationsperiodens framflyttande till d. 1 April 1823. Odelsthinget var dock af annan åsigt, och den enda åtgärd, som af detsamma vidtogs för att hejda kursens allt större försämring var ett beslut, som bemyndigade banken att så snart kursen nedgick till ungefär 200 eller derunder och intilldess en återgång inträdde, invexla 2 Rdr Sp. i sedlar mot 1 Rdr Sp. i silfver. Ett framstäldt förslag att genom frivillig teckning öka bankens grundfond med ännu en million Rdr Sp. för att derigenom sätta den i stånd att utsläppa i rörelsen en,

[1]) Se härom II: 517 ff., 639 ff. V: 1: 326 ff., jfr Love og Anordninger 1822 d. 25 Jan.; samt Storthingsforhandlinger 1822, I: 62.

[2]) Inalles utestodo år 1821 omkr. 170,000 Sp.

enligt hvad allmänt påstods, välbehöflig tillökning af sedelmassan, förkastades af odelsthinget [1]).

Särdeles vigtig, — i följden långt mer än man då anade, — var den vid detta storthing antagna och af konungen stadfästade lagen om »Odels- och Aasædesretten» af den 26 Juni 1821 [2]). Odelsjord blef en egendom, som i tio år varit i sjelfegares hand, och dess ättlingar skulle enligt viss, noggrannt föreskrifven, följd sins emellan hafva rätt att vid gårdens försäljning till annan egare inom fem år återbörda den för en genom lag stadgad uppskattningssumma. Detta måste naturligtvis i viss grad hämma hågen för en tillträdande jordegare att förr än efter denna preskriptionstids förlopp vidtaga nödiga förbättringar. »Aasædesretten» åter var den rättighet en jordegares närmaste afkomling egde att tillträda besittningen af egendomen odelad mot de öfrige arfvingarnes utlösande. Enligt gammal häfd och trots upprepade förordningar med syfte att åvägabringa förbättringar härutinnan, sattes vanligen denna lösepenning särdeles lågt, till verkligt förorättande af de yngre syskonen, men derjemte i väsendtlig mån till utbildande af den bondearistokrati, hvaröfver man i Norge varit så stolt. Lagen af den 26 Juni 1821 stadgade nu åtskilliga ändringar härutinnan; den medgifver en delning, då egendomens storlek dertill kan berättiga; men, hvad mer är, den föreskrifver, att egendomen strängt skall uppskattas till verkliga värdet. Deraf följde nu ofta nödtvång för den tillträdande att för de öfrige arfvingarnes utlösande starkt skuldsätta jorden, eller till exempel genom förderfligt skogshygge bereda tillgångar för tillfället, eller ock en stark sönderdelning; hvilka tvenne omständigheter hvar för sig i väsendtlig mån lära hafva bidragit att utbreda näringslöshet bland Norges allmoge och befordrat de på senare tider så täta utvandringarne till Amerika [3]).

Såsom behörig motvigt mot det i viss mån för åkerbruket menliga, som i denna lag innehålles, må nämnas en annan lag från samma tid, hvilken innebär ett försök att upphäfva ett

[1]) III: 491 ff.

[2]) II: 535.

[3]) Jfr *Klee*, Europas Historia, III: 173; *Palmblad*, Norge, 84; *Blom*, Norwegen, I: 144.

annat ondt, hvarunder jordbruket i Norge länge suckat. Det var den egendomliga jordens gemensamhet (Fælledskab), som ännu här och der i Norge förefans, och i synnerhet i kust- och bergstrakterna. Ej allenast voro der de olika egarnes tegar och ängslappar blandade om hvarandra, såsom hos oss före skiftesverkets genomförande, utan mångenstädes brukades de olika jordlotterna omvexlande af den ene eller den andre i byalaget, på det att ingen skulle vara i uteslutande besittning af det bästa. För att göra ett slut på detta oefterrättlighetssystem stadgades nu den 17 Augusti 1821 en termin af 8 år, inom hvilken fullkomligt skifte skulle hafva egt rum vid vite af 1/4 förhöjning af grundräntan. Fördomen mot allt nytt och lokala hinder samverkade att fördröja verkställigheten; genom lag af d. 14 Juli 1827 utsträcktes terminen för skiftesverkets fullbordande till år 1838, och innan dess hade, genom landskattens upphäfvande (d. 21 Jan. 1837) den förnämligast pådrifvande kraften bortfallit. Sedermera har, enligt Blom, skiftesverket i de flesta trakter skridit raskt framåt: Schweigaard och Tvethe deremot förmena, att delningen merendels existerar endast på papperet [1]).

Af öfriga storthingets beslut nämna vi en adress rörande reglering af embetsmännens löner samt indragning af öfverflödiga embeten, för hvilket syfte en kommitté önskades nedsatt, så att förslag kunde föreläggas nästa storthing [2]). Likaså anhöll storthinget i en annan adress om proposition till nästa svenska riksdag om skadeersättning från Sverige för de förluster, som drabbat en del trakter i Norge under kriget år 1814; hvarefter nästa storthing åter skulle taga denna redan för längesedan väckta fråga i öfvervägande [3]). Om »öfverste Gustafssons» ansökan om norsk medborgarrätt har redan i föregående del blifvit taladt [4]).

Samma långsamhet, som vi redan lärt känna, utmärkte äfven detta storthings förhandlingar; gång på gång måste pro-

1) *Blom:* l. c. I: 142. *Schweigaard:* l. c. 58 f. *Tvethe:* Norges Statistik, p. 37. Love og Anordninger p. 340.
2) V: 1, 215.
3) V: 1, 324.
4) P. 439 ff.

longation begäras, och ovisst kan vara *när* förhandlingarne kommit att afstanna, derest ej konungen gifvit den sista förlängningen i sådan form, att den gaf honom full makt att bestämma, när statens väl fordrade, att thinget upplöstes. Just i de dagar, då denna sålunda formulerade resolution afvaktades, ingaf representanten för Stavanger, konsul Rosenkilde (d. 12 Maj) ett förslag så märkligt, att vi ej kunna underlåta att omnämna detsamma och dess följder. Han yrkade nemligen att storthinget, i händelse den sökta förlängningen icke blefve beviljad, skulle bemyndiga sin president att till folket utfärda en kungörelse om storthingets handlingssätt och till rättfärdigande af detsamma. Presidenten, amtman Falsen, föreslog, att öfvergå till dagordningen, men de fleste voro för att diskutera förslaget. Innan detta hann ske, inkom dock den önskade kungliga tillåtelsen och Rosenkilde återtog sitt förslag, liksom ock löjtnant Hoel ett liknande, den förre likvisst under förbehåll att, om omständigheterna dertill skulle föranleda, detsamma åter upptaga. Detta gaf konungen anledning att tillställa storthinget en ganska skarp skrifvelse, i hvilken han beklagar sig öfver det försök, som sålunda gjordes att förleda den lagstiftande myndigheten till ett vädjande till hela folket mot en af konungen utöfvad, med lag och författning fullt öfverensstämmande handling. »Storthinget har», yttrar han, »alldeles ingen rätt att utfärda kungörelser till nationen, de må nu vara af hvad slag som helst.» Konungen fordrade derföre, att antingen Rosenkilde skulle utan förbehåll frångå sitt förslag, eller ock storthinget genom odelsthinget tilltala honom inför riksrätt. Rosenkilde föll till föga. Konungen föreslog kort derefter utarbetandet af ett lagförslag, som genom stadgade bestämda straff kunde hålla inom skrankorna de storthingsledamöter, som skulle vilja öfverskrida författningens bestämmelser. Något vidare resultat af denna hemställan än en remiss till utskott, har det ej lyckats oss att bland detta storthings förhandlingar uppspana [1]).

Dessa förnyade förlängningar oaktadt voro ännu några få dagar före storthingets afslutande flere af de aldra vigtiga-

[1]) Se Introm II: 74, 407 ff. III: 323.

ste ärendena ännu ej behandlade; så till exempel förslaget till riksstat. hvilket antogs först den 18 Augusti. *tre* dagar före afslutningen, hvarföre ock konungen i särskildt reskript fann sig föranlåten förklara, att han ej såge sig i stånd att före storthingets upplösning yttra sig öfver de anvisade medlens större eller mindre tillräcklighet [1]). Likaledes blef det betänkande, som ingått från kommittéen för granskning af statsrådsprotokollen, först under sista veckan af storthingets sammanvaro föremål för granskning [2]). Hufvudsakliga resultatet deraf blef två riksrättsåtal; det ena mot *Wedel-Jarlsberg*, derföre att han, såsom chef för finansdepartementet, för statens räkning inlåtit sig på varu- och vexelhandel: — det förra genom utskeppning för statsverkets räkning af en del tillverkningar från statens egendomar. hvarvid förluster genom konkurser iråkats; det sednare genom upprättandet af ett vexelkontor. som jemväl förorsakat förlust. Åtalet beslöts med 28 röster mot 22. och ansågs Wedel-Jarlsberg böra ersätta de lidna förlusterna.

Det andra åtalet (beslutadt med 46 röster mot 6), drabbade Fasting, af anledning att han äfven såsom utnämnd till statsråd fortfarit att uppbära sin lön såsom »commendeur i Sö-etaten», liksom ock emedan han ej, sin pligt likmätigt, gjort konungen uppmärksam på det lagstridiga i detta förenande af tvenne befattningar med lön på stat.

Om det tilltänkta men afslagna åtalet mot statsrådet Motzfeldt hafva vi redan ofvan haft tillfälle att yttra oss [3]).

---

[1]) Statsinkomsterna upptogos till 1,285,000 Specier årligen; utgifterna till 1,775,000 Specier. Skillnaden, 490,000 Specier skulle bestridas medelst direkt skatt (400,000 från landet, det öfriga från städerna).

[2]) V: 1, 340 ff.

[3]) Om utgången af riksrättsåtalen lemna storthingsförhandlingarne ingen upplysning, ej heller äro, såvidt oss är bekant, hithörande rättegångshandlingar särskildt offentliggjorde. Ur det af prof. Fr. Brandt utgifna »Repertorium för praktisk Lovkyndighed» äro vi dock satte i tillfälle att supplera denna brist. Fasting dömdes d. 13 Okt. 1821 att till statskassan återbära den lön han såsom »Commendeur» uppburit från

Att förhållandet mellan konung och storthing esomoftast under förhandlingarnes fortgång var spändt, har af det ofvan berättade nogsamt framgått. Ytterligare några punkter, hvilka i detta hänseende äro märkliga, återstå att omnämna. Särskildt må då anmärkas, att regeringen i förnyade fordringar af ökade anslag fann ett förträffligt medel att erinra norskhets-ifrarne quand-même om hvad deras ideliga tal om oberoende, sjelfstyrelse, m. m. nödvändigt borde föra med sig. Vi hafva redan anmärkt flera i dylikt syfte framställda fordringar. En annan af samma art var konungens proposition[1]) om anvisande af medel, närmast motsvarande de i Sverige till regeringens förfogande för oförutsedda tillfällen ställda krediter. Förslaget härom framställdes redan den 17 Februari och förnyades den 24 April. Konungen begärde bemyndigande att upptaga ett lån på 1 million Specier. Frågan behandlades af storthinget i samband med riksstaten. Utskottet föreslog att en dylik rätt borde medgifvas; men summan ansag man kunna inskränkas till 200,000 Specier, enär under dylika utomordentliga förhållanden sannolikt ett utomordentligt storthing komme att sammankallas och man sålunda endast behöfde afse de första oundgängliga utgifterna.

Att truppsammandragningen skulle väcka ond blod, var att förutse; ett uttryck deraf var grosshandl. Ploens förslag (af d. 6 Aug.) att i en adress till konungen anmoda honom om, att endast låta det i Grundloven (§ 25) tillåtna antalet svenska trupper inkomma i riket; hvarjemte en undersökning borde anställas, hvilka de statsråd varit, som uraktlåtit att

d. 31 Mars 1815 till slutet af 1817, samt att betala rättegångskostnaderna; men frikändes för öfrigt.

Wedel-Jarlsberg frikändes och statskassan betalade kostnaden för rättegången mot honom. Å andra sidan torde dock Wedel-Jarlsbergs afskedstagande följande år hafva varit i någon mån föranledt af dessa tilldragelser. Vexelkontoret upphäfdes genom kunglig resolution af den 15 November 1822.

Forf. begagnar tillfället att offentligen betyga prof. Brandt sin varma tack för lemnade värdefulla upplysningar och hänvisningar.

[1]) V: 1, 276.

fästa K. M:ts uppmärksamhet vid detta för Norges sjelfständighet och föreningens rätta upprätthållande så särdeles vigtiga stadgande. Förslaget förkastades såsom »obetänksamt»[1]).

Ett försök af krigsrådet Flor att bringa de just vid denna tid afslutade diplomatiska underhandlingarne rörande den beryktade Bodö-saken[2]) redan under detta storthings behandling, misslyckades jemväl. Det utskott, som behandlat hans förslag, hade visserligen, med stöd af det yttrande i ämnet, konungens throntal innehöll, samt en notis i Rigstidenden, funnit tiden vara inne att taga ärendet om hand; men storthinget förklarade sig ännu ej kunna sägas hafva någon officiel kännedom om denna frågas afgörande, hvarföre ämnet ej vidare skulle vid detta storthing komma till tals, derest ej någon framställning från regeringen dertill kan föranleda[3]).

Afslutningen skedde af konungen personligen: ur hans i många hänseenden märkliga tal meddela vi följande. Han erinrar om de händelser, som stört Europas lugn och tillägger, att de stora friheter, Norge åtnjuter, i samma mån väckt uppmärksamhet å sättet, hvarpå nationen dem begagnat. Han varnar mot farorna af all öfverdrift. Med hänsyn till de framställda grundlagsändringsförslagen yttrar han: »Jag har dervid endast låtit leda mig af min böjelse att upprätthålla och befästa den frihet, jag förskaffat det norska folket, emedan detta anspråk på dess erkänsla är det dyrbaraste och varaktigaste jag kunnat eftersträfva. Jag är förvissad, att det allmänna tänkesättet en dag skall göra rättvisa åt mina afsigter... Friheten är blott då af varaktig art, när regeringen är kraftfull; och ingen trygghet gifves, der statsmakterna ej väga jemnt; hvarje inkräktning i styrelsens lagliga rättigheter bör omsorgsfullt undvikas så framt man vill förekomma skakningar af oberäkneliga följder. Det beslut, I fattat med hänsyn till betalningen af skulden till Danmark, skall utöfva den fördelaktigaste verkan på det allmänna förtroendet.... Stolt att herrska

[1]) V: 1, 21.

[2]) Rättast torde redogörelsen för denna fråga uppskjutas till teckningen af 1827 års storthing, då den egentligen blef föremål för undersökning.

[3]) IV: 60 ff.

öfver ett folk som åtnjuter oinskränkt yttrandefrihet, skall jag hysa aktning för sanningens frimodiga språk, men dock veta att tygla sjelfsvåldet.... Den skriftställare, som lifvas af en sann medborgsanda bör vara den förste att erkänna, att rättigheterna försvinna, der pligterna misskännas». Han erinrar slutligen om motsägelserna mellan den gamla lagstiftningen och de friheter, Norge sedan förvärfvat, samt huru de särskildt visa sig i fråga om statsrådets ansvarighet. Redan förut utsatte för den offentliga meningens snabba domslut böra desse embetsmän ega visshet att blifva dömde efter bestämda lagar, och ej efter egenmäktiga eller otydliga lagförklaringar. En ansvarighetslag skall derföre utarbetas och föreläggas nästa storthing.

Storthingets president, amtman Sibbern, vidrör i sitt svar särskildt besluten om adeln och tryckfriheten. »Hvad beträffar det förra, är det visst möjligt att våra asigter, och till följe deraf jemväl vårt beslut, varit felaktiga; men frimodigt våga vi yttra att nationalrepresentationen lika litet härigenom, som genom något annat beslut i ringaste mån handlat mot sin pligt.... Hvad tryckfriheten angår, så måste storthinget erkänna, att denna dyrbara rättighet blifvit missbrukad; med smärta har storthinget erfarit, att Europas makter tilläfventyrs betraktat dessa skamlösa missbruk såsom ett uttryck af folkviljan. Dess tröst är dock att konungen bättre känner sitt folk.» Den omständigheten, att detta var första gången konungen personligen uppträdde vid ett dylikt tillfälle gaf Sibbern särskild anledning till ett ganska vackert och hjertligt tal, hvilket åter otvifvelaktigt var bland de verkande orsakerna till den alltid enahande Flors, af Ploen understödda, oförskämda underskrift på storthingsprotokollen »Enkelte Taler af Præsidenten undtagne underskriver Flor».

Det visade sig snart, att 1821 års beslut i fråga om skuldafbetalningarne till Danmark ej kunde verkställas. Medel började inom kort att saknas till deras fortsättande efter stadgad plan. Regeringen hade ej annan utväg än att hos bankirhuset Hambro & Son i Köpenhamn upptaga ett lån på 300,000 Sp. mot 6 proc. ränta och 2 proc. provision samt återbetalning inom ett år. Nödvändigheten att reglera det hela på ett

mera säkert sätt föranledde sammankallandet af det utomordentliga storthing, som sammanträdde den 16 Sept. 1822 [1]).

Throntalet påpekade naturligtvis hufvudföremålet för öfverläggningarne, men gladde derjemte med underrättelsen om åtskilliga icke obetydliga förminskningar i arméens personal för besparings vinnande, hvarjemte meddelades att konungen åt Norge förvärfvat utvidgade handelsrättigheter på Svarta Hafvet. Konungen infann sig snart sjelf för att på nära håll följa de vigtiga öfverläggningarne; hans och storthingets ömsesidiga helsningar bådade allt godt. Ord, sådane som följande [2]), kunde ej gerna förfela att göra ett godt intryck: »Om, efter moget öfvervägande, edra åsigter ej komma att stämma öfverens med mina, skall jag hysa aktning för edra konstitutionella rättigheter och aldrig med misshag höra ett frimodigt yttrande af eder mening. Jag skall aldrig hysa den tanke, att olikheten i åsigter oss emellan skulle kunna hafva någon annan bevekelsegrund än fosterlandskärleken.... Jag önskar ej utöfva något inflytande på edra öfverläggningar; jag vill blott uppfylla min pligt såsom konung och följa mitt hjertas böjelse genom att meddela er mina råd såsom vän och far, och jag är fullt förvissad om, att I aldrig skolen misskänna mina afsigters renhet».

Vid granskning af fullmakterna gjordes ett försök att utesluta den numera allt annat än populäre C. M. Falsen. Såsom

[1]) Innan storthinget sammanträdde afgick Norges statsminister den gamle Peder Anker. Ålderdomens allt mer kännbara krämpor förmådde honom att begära afsked, hvilket beviljades under betygande af konungens »synnerliga tillfredsställelse med det nit, som utmärkt hans förvaltning; samt ett beklagande att hans höga ålder ej längre tillät honom att fortfarande bekläda ett embete, som han med så mycken heder förestått». Han drog sig derpå tillbaka i lugnet på sitt kära Bogstad, der han, omgifven af dotter, måg (Wedel-Jarlsberg) och barnbarn tillbragte sina sista år. (Sedan 1803 var han redan enkling). Han afled den 10 December 1824. För hans karakteristik, se IX: 267 ff. Till hans efterträdare i embetet, statsrådet Sommerhjelm få vi framdeles tillfälle att återkomma.

[2]) Ur konungens svar till storthingets deputation. 1822 års Forhandlinger I: 88 ff.

förevändning togs den omständigheten, att han sedan förra storthinget blifvit utnämnd till generalprokurator [1]), ett embete, som förmenades stå i paritet med statsrådsbefattning eller andra i Grundlovens § 62 omnämnda, från representantskap uteslutande platser. Detta afslogs dock efter votering, men med ringa röstöfvervigt (38 mot 27) [2]).

Ett framstäldt förslag, att storthinget, så vidt tiden det medgåfve, skulle till behandling upptaga jemväl de från förra storthinget obehandlade qvarliggande frågorna, förkastades. Likaså en kunglig proposition rörande skatterestantierna, — ursprungligen ett belopp af ej mindre än 800,000 Sp.! Afsigten med denna proposition var naturligtvis att bereda lindring i penningebetrycket åt dem, som ännu ej erlagt skatt. Tio års anstånd skulle dem gifvas mot $^1/_{10}$ årlig afbetalning af skulden mot 4 proc. ränta och säkerhet för utgörandet af löpande årets skatter; derjemte skulle inteckning lemnas i fastigheterna och dessa värdepapper deponeras i banken, der de på samma gång kunde tjena såsom säkerhet för dess redan till statskassan gjorda försträckningar, och såsom grundfond berättiga till en af behofvet påkallad ökad sedelutgifning. Mot denna plan talade emellertid åtskilliga omständigheter, och först och främst att restantierna ej uteslutande vållats af fattigdom; tvärtom företedde de rikaste nejderna den största qvotienten; en större ordentlighet å uppbördsmännens sida förmodades skola leda till önskadt resultat och hade också, nyligen anbefalld, redan föranledt en minskning i restsumman af omkring 300,000 Sp.; eftergifterna skulle för öfrigt på grund af stadgandet om intecknings lemnande uteslutande komma egendomsegare, och ej de långt mera behöfvande arrendatorerna till godo; sedelutgifning slutligen på grund, sådan som den nu föreslagna, var möjligtvis osäker och bestämdt för Norges förhållanden hittills

---

[1]) Falsen var både den förste och siste innehafvaren af detta embete, hvilket temligen motsvarar justitiekanslerens hos oss. 1824 års storthing anhöll hos konungen om detta embetes indragning och Falsen utbytte det året derpå mot platsen såsom stiftsamtman i Bergen. *Daa:* l. c. p. 245.

[2]) 1: 28.

fullkomligen okänd, m. m. Konungen underrättades i en särskild adress om beslutet och de skäl, som föranledt detsamma.

Vi komma nu till storthingets hufvudfråga: ordnandet af liqvidationerna till Danmark. Regeringen hade redan tidigt, och innan storthinget sammanträdt, hört sig före, huruvida ej Danmark, mot hastigare betalning än den i Septemberfördraget öfverenskomna, skulle vilja medgifva något afdrag på skuldbeloppet, och verkligen fått det svar, att det skulle låta sig nöjas med 1,700,000 Rdr Sp. i stället för 2,100,000, derest det hela betalades inom 6 månader. Flera utvägar yppades nu; den kungliga propositionen i ämnet åtföljdes af ej mindre än 3 särskilda förslag att genom lån ur banken befria sig från skulden; och derest ej denna utväg ansågs lämplig och antaglig, återstod alltid upptagandet af ett utländskt eller inländskt lån. Bådadera erbjödos från flera håll, det sednare likvisst endast till inskränktare belopp. Om, såsom man förmodat [1]), regeringens afsigt med framläggandet af dessa förslag om bankens anlitande endast åsyftade att sänka de utländska kapitalisternas vilkor ned till ett minimum, lyckades detta förträffligt. Den allmänna penningställningen var också betydligt gynnsammare, än då Norge nödgades upptaga sitt första statslån. Den slapphet, som egde rum i de flesta europeiska länders handel och företagsamhet närmast efter de stora krigen, hade lemnat lösa och lediga en myckenhet kapitaler och egarne deraf skyndade att omsätta dem i räntebärande statspapper. Denna handel med statspapper hade just i det ögonblick, då afgörandet af skulden till Danmark ej längre kunde uppskjutas, nått sin höjd, och då det blef bekant, att äfven Norge behöfde en liten summa, ingingo anbud från åtskilliga bankirhus; särskildt voro Hambro & Son ifrige och gjorde allt fördelaktigare anbud, dels emedan medtäflare ingalunda saknades, dels emedan förtroendet för Norges betalningsförmåga betydligt stigit. Man hade nemligen sett, att afbetalningarne på dess förra, med Bennecke i Berlin afslutade, lån skett med synnerlig ordning, och man kände dessutom, att Norge ej likt en del andra stater behöfde låna för utgifternas bestridande

---

[1]) *Aall.* Nutid og Fortid. I: 117 ff.

utan allenast för ordnandet af en från fordna tider och förhållanden ärfd statsskuld. i alla hänseenden obetydlig mot den, som tryckte Europas öfriga stater. Slutligen erbjödo Hambro & Son ett lån af 2,400.000 Spec. mot 6 proc. i ränta och amortering samt återbetalning på 29 år [1]); det af Danmark medgifna afdraget skulle dock komma långifvarne till godo. Dessa vilkor voro just sådane 1821 års storthing tänkt sig dem. På derom framstäldt förslag antogs också detta anbud af storthinget med 46 röster mot 28. Minoriteten yrkade i allmänhet på bankens anlitande, och det blef ock snarast mot dem, bankstyrelsens protest mot de framställda planerna blef riktad.

I samband med denna stora penningfråga sattes ock en öfverläggning om lämpligheten att nu. till vinnande af mera stadga i det inrikes penningväsendet låta bankens silfverutvexling taga sin början. Förgäfves yrkades emellertid — med särdeles styrka af sorenskriver Knudssøn. — att en utvexling al pari skulle beslutas till viss tid, förslagsvis 1828 eller 1829. Storthinget inskränkte sig till att besluta en invexling från och med 1823 års början efter kurs af 190, hvilken sedan af bankstyrelsen efter omständigheterna finge sänkas intill 175. Den härvid möjligen uppkommande vinsten skulle användas till ökande af bankens fond [2]).

[1]) Det må anmärkas, att samtidigt långt mäktigare stater fingo nöjas med lån efter 40 proc. kapitalafdrag.

[2]) Kursförbättringen gick emellertid hastigare än man tänkt. Redan under loppet af år 1823 sjönk den till 165; vid storthingets öppnande år 1824 var den endast 146. Bankens ställning förbättrades under denna mellantid allt mer och mer. Af banktillskottet utestod år 1823 endast 57,718 Sp. Utlåningen hade ökats till omkring $2^1/_2$ millioner; åren 1821—23 fingo delegarne 4 proc. ränta, och mer än hälften af riksbankens skuld till banken var afbetald. Den utelöpande sedelstocken var nära 4 mill. Sp. *Aall:* l. c. p. 121 ff.

Då storthingets beslut att upprätthålla sedelmyntets värde blef bekant i Köpenhamn, stego de norska obligationerna betydligt i pris. Hambro & Son sålde på en enda dag dylika till ett belopp af 1,800,600 mark Hamb. B:ko till 92 proc., och ett långt större antal hade kunnat afsättas, om

Åt regeringen beviljades ett kreditiv i banken, stort 345,000 Spec., hvaremot skulle efterskänkas den af förra storthinget medgifna rättigheten till ett årligt lån i 3 års tid af 200,000 Spec.

Konungens begäran om ett anslag af 150,000 Sp. till uppförande af lämplig bostad i Christiania för Norges konung bifölls enhälligt, — ett ytterligare bevis, till de många, på det nu rådande goda förhållandet mellan statsmakterna. Åt sin belåtenhet med de fattade besluten gaf också konungen ett varmt och lifligt uttryck i det tal, hvarmed han den 16 Nov. afslutade storthingets sammankomster. »Jag känner mig lycklig af att kunna offentligen om eder aflägga det vittnesbördet, att I motsvarat mitt hopp och nationens förväntan».

Innan storthinget skiljdes åt hade det i all tysthet, — officielt var nemligen ännu ingenting kungjordt om kronprinsens förlofning, — utsett en deputation, som skulle å Norges vägnar lyckönskande infinna sig vid hans stundande förmälning.

---

ej säljarne ansett sig kunna med mera fördel afyttra dem i Hamburg. De stego nära pari.

FEMTE KAPITLET.

Prins Oscars utländska resa och trolofning.

Olika giftermålsförslager. — Furstinnan af Thurn und Taxis. — Prinsessan af Solm. — Prinsessan Radziwill. — En prinsessa af Wurtemberg. — Geheimerådet von Böhnens ankomst. — Hans förslag. — Motstånd från en del kretsar. — Kronprinsens afresa. — Mottagandet och vistelsen i Köpenhamn. — Grefvinnan Wetterstedts planer till förmån för prinsessan Marie af Hessen-Cassel. — Kronprinsen afreser till Aachen för att sammanträffa med sin mor. — Madame Tallien vänder tankarne på prinsessan Marianne af Nederländerna. — Afresa till Bayern. — Gustaf Adolf i Frankfurt. — Ankomst till Eichstedt. — Besök i München. — Afresa till Arenenberg; derifrån genom Schweiz till Milano, Parma, Firenze, Rom. — Kongressen i Verona. — Carl Johan bifaller Wetterstedts förslag att kronprinsen skall uppvakta de derstädes samlade furstarne. — Vistelsen i Verona. — Samtal med kejsar Alexander. — Återresa till Eichstedt. — Trolofningen firad. — Hemkomsten. — Tegnérs helsningssång.

Sedan de i fjerde kapitlet af detta arbetes IX volum omtalade giftermålsplanerna med prinsessan Alexandrine af Preussen blifvit afbrutna, general Camps afrest från Berlin och det ömsesidiga missnöjet fått en ny näring genom notvexlingen mellan furst Hardenberg och baron Taube dels om penningliqviderna för Pommern, dels i den norsk-danska liqvidationsfrågan, var det länge tyst i fråga om förmälningsplanerna för den unge kronprinsen. Amiral Gyllenskölds utresa till Tyskland lärer visserligen hafva stått i samband med denna angelägenhet; men konungen hade lofvat prins Oscar att sjelf få bestämma sitt val och under en utrikes resa se och pröfva.

I samma mån som tiden för denna resa nalkades, började nya förslag uppdyka, åsyftande en ledning af kronprinsens val. En kronprins är alltid ett afundsvärdt parti. De små tyska hofven, som understundom icke ens försmått tel-

ningar af den europeiska högadeln, öppnades alltid välvilligt för furstliga friare, och man erhöll i Stockholm mer än en vink från sådane håll, der giftasvuxna prinsessor voro till finnandes.

Så hade general Björnstjerna, hvars syster var hoffröken hos furstinnan af Thurn und Taxis, mottagit ett förtroligt bref (Febr. 1821), hvaruti yttrades furstinnans lifliga önskan att den svenske thronföljaren skulle göra hennes dotters bekantskap under sin förestående resa genom Tyskland. Generalens syster berömde mycket den unga prinsessan, hvilken då lärer hafva befunnit sig hos sin tante vid hofvet i Strelitz. Förslaget blef med mycken välvilja omfattadt i Stockholm. Modren, en född prinsessa af Mecklenburg-Strelitz, hade flera förbindelser i Sverige. Exellensen Engeström hade gjort hennes bekantskap i Regensburg och exellensen Brahe hade under sitt vistande i Paris år 1811 ofta besökt denna familj. Madame d'Ohsson var äfven bland de personer, för hvilka hon intresserade sig. Prinsessans far hade väl gjort någon svårighet i fråga om dottrens ombyte af religion, men gaf vika för sin gemåls enträgenhet och visade sig snart lika intresserad som hon för planens framgång. Men — den kunglige friarens bifall var ännu ej taget med i beräkningarne, och han visade sjelf aldrig någon benägenhet att brådska med sitt val.

Vid hofvet i Strelitz befann sig vid samma tid en ung prinsessa af Solm, vid hvilken man lika beställsamt velat fästa uppmärksamhet, och som af grefve Björnstjernas syster skildras med följande ord: »Hon är rätt lång, men mager; har insjunket bröst, spenslig växt; för öfrigt godhjertad och okonstlad».

En prinsessa af Radzivill var äfven på listan, men detta förslag lärer ej hafva behagat i Stockholm. Hon var på sidolinien befryndad med preussiska konungahuset, och det sades, att prins Wilhelm af Preussen hade tänkt förmäla sig med henne.

Man föreslog derjemte, att prins Oscar, hvars val ännu alltid var fritt, skulle under sina resor besöka hofven i Weimar och Cassel. Denna underrättelse oroade furstinnan af Thurn und Taxis, hvarföre hon skref till grefve Björnstjerna

för att bedja honom öfvertyga svenska hofvet huru lifligt man önskade denna förbindelse, och för att erfara, huruvida densamma i Stockholm omfattades med någon välvilja [1]).

Grefve Carl Löwenhielm, vid denna tid svenskt sändebud i Petersburg, hade föreslagit en prinsessa af Würtemberg, hvars far, en bror till enkekejsarinnan, var general i rysk tjenst. Ryska hofvet lärer icke hafva varit obenäget för förbindelsen, och prinsessan skall hafva varit både vacker och intagande; men i Sverige hade man något svårt att tänka sig en general i rysk tjenst såsom thronföljarens svärfader.

Fru von Helwig skref år 1821 till grefve von Engeström om denna Würtembergska giftermålsplan. Engeström visade hennes bref för Carl Johan, som bad honom brefvexla med henne om saken. Det skedde i allmänna ordalag, utan att något bestämdt förslag framställdes. Svar anlände under konungens vistande i Norge 1821. Engeström skickade brefvet dit och anhöll om förhållningsorder. Något svar från konungen ingick aldrig och Engeström nödgades begå den ohöfligheten att lemna fru v. Helwigs bref obesvaradt.

Intetdera af alla dessa förslag synes dock hafva lyckats tilldraga sig konungens allvarligare uppmärksamhet; de togos blott ad referendum; ty huru lifligt han än önskade se denna för hans thron och ätt så vigtiga angelägenhet afgjord, ville han dock ej gå sin sons val i förväg.

Vid denna tid anlände ett bayerskt geheimeråd von Böhnen till Sverige och uppvaktade Carl Johan under hans vistande i Skåne. Han var svensk adelsman, men bar nu en, som det troddes, sjelftagen titel af baron. Han hade lemnat Sverige vid 14 års ålder för att uppfostras vid ett institut i Tyskland. Ödet hade fört honom till Würtemberg, der han lyckades tillvinna sig en med det regerande huset befryndad prinsessas ynnest, och blef genom hennes inflytande fördelaktigt gift; derifrån kom han till Bayern och blef der anställd och dekorerad. Han var en mindre lyckad kopia af förra århundradets

[1]) Prinsessan var vid denna tid 22 år gammal. Hon blef år 1827 förmäld med prins Fredrik Paul af Würtemberg.

hofton[1]); något löjlig, men begåfvad med en viss finess. Han emottogs af Carl Johan med välvilja och hade flera samtal med konungen, som visade honom ett visst förtroende; många undrade hvarför, ty ingen anade skälet till en så obetydlig persons gunst. Han följde konungen från Engeltofta till Ystad, Beckaskog och Carlskrona, och blef der, till temligen allmän förvåning, utnämnd till kommendör af nordstjerneorden; ett nådebevis, som man ville påstå att konungen sedan sjelf ångrat.

Man vet ej bestämdt, om amiral Gyllenskölds tyska resa föranledt herr von Böhnens besök; om han från München egde något hemligt uppdrag i afseende på prins Oscars tillkommande förmälning, eller om han talade på eget bevåg, men då tiden nu var inne, att prinsen borde göra ett val, framkastade herr von Böhnen den tanke, att prins Eugènes af Leuchtenberg äldsta dotter vore ett passande parti. Konungen svarade: »att han för sin del ingenting hade deremot; hertigens af Leuchtenberg person och familj åtnjöte stort anseende; slägtskapen med bayerska kungahuset vore väl med afseende på drottningens kända tänkesätt föga eftersträfvansvärd; men detta motvägdes mer än tillräckligt af den omständigheten att Österrikes kejsarinna var den föreslagna prinsessans moster. Hela saken vore för öfrigt beroende af kronprinsens eget val».

Dessa yttranden voro nog för herr von Böhnen. Han återreste genast till München, der han sade sig ega i uppdrag att föreslå en förbindelse mellan kronprinsen af Sverige och prinsessan Josefina. Hertigen af Leuchtenberg förklarade sig vilja med nöje lemna sitt samtycke, under förutsättning likvisst, att de begge unge funne behag i hvarandra och att prinsessan fortfarande finge bekänna sig till den religion, i hvilken hon blifvit uppfödd. Hertiginnan delade i allo sin gemåls tänkesätt.

Herr von Böhnen skyndade nu tillbaka till Sverige med dessa underrättelser, träffade konungen ännu qvar i Skåne och

[1]) Han hade samtidigt med konungen af Preussen vistats vid Pyrmont, och af honom fått en kammarherrenyckel. Excellensen Engeström hade der gjort hans bekantskap och förvarade hans något narraktiga visitkort bland sin samling af pekoralier.

åtföljde honom till Stockholm. Han hade nu medfört ett porträtt af den då endast 15-åriga prinsessan. Kronprinsen fann porträttet ganska vackert, och visade sig ej ogynnsamt stämd mot förslaget, men hade alltid önskat, att i det längsta få uppskjuta det vigtiga afgörandet. Han ville först under sin förestående resa se med egna ögon och sjelf bestämma sitt val.

Emellertid hade herr von Böhnens resor och hans vistande i Stockholm samt måhända äfven hans afsigtliga yttranden väckt uppmärksamhet, och man började redan tala om en förbindelse med Leuchtenbergska huset såsom i det närmaste afgjord. Den var så till en viss grad genom konungens och hertigens eventuela öfverenskommelser; och kronprinsen var om förslaget underrättad, innan han företog sin resa.

Någon annan förbindelse var aldrig på allvar ifrågasatt, då prins Oscar den 9 Maj 1822 anträdde sin färd under antaget namn af »grefve af Skåne», och åtföljd af en ganska stor svit, nemligen hofkansleren grefve Wetterstedt, hofmarskalken grefve Posse, general Thott, t. f. norska statsrådet N. J. L. Krog, samt kavaljererne grefve C. G. Löwenhielm, grefve Oxenstjerna och friherre Stedingk. Vägen togs öfver Skåne; på Beckaskog infann sig äfven herr von Böhnen, som reste förut öfver till Tyskland, och der svärmade omkring i kronprinsens grannskap; såsom det vill synas, af fruktan att mellankommande intriger kunde motverka den förbindelse, för hvilken han arbetade.

Visst är också, att inom de högre kretsarne i Sverige förspordes en och annan röst, som tyckte att den ifrågasatta förbindelsen med Leuchtenbergska huset vore för Sveriges thronföljare nog oansenlig; några ville till och med anse den vara icke fullt enlig med vår grundlags bud, enär prins Eugène endast vore en mediatiserad furste. Enligt von Engeströms uppgift skulle dessa åsigter haft sina förnämsta förespråkare i grefvarne Fleming och Wetterstedt; den sednare dervid starkt påverkad af sin grefvinna.

Kronprinsen afreste emellertid från Beckaskog, och styrde

kosan till Köpenhamn[1]), der mången väntade att få se ett uppslag i förmälningsfrågan. Det ståtliga mottagande kronprinsen, trots sitt inkognito, rönte vid danska hofvet, gaf ett slags stöd åt denna förmodan.

Carl Johan hade icke ogerna sett, att kronprinsen valt endera af konung Fredrik VI:s döttrar. De hade erhållit en synnerligen god uppfostran och voro ganska älskvärda; men prinsen kände ingen böjelse för någondera. Den äldre, Carolina, redan 29 år gammal, liknade sin far, och var således rätt ful; den andra, Wilhelmina Maria, ehuru af mera fördelaktigt utseende, var icke heller nog vacker att anslå prinsens skönhetssinne och dessutom ej mer än 14 år. Kronprinsen var dock ytterst uppmärksam mot dem båda; men »c'était peloter en attendant partie», såsom en närvarande diplômat uttryckte sig. Festliga tillställningar af alla slag, mönstringar och alla de förlustelser, på hvilka en hufvudstad och ett hof kunna bjuda, omvexlade flitigt under de 8 dagarne af prinsens vistande i Köpenhamn. En besynnerlig ödets lek ville, att just under det kronprinsen roade sig och dansade i Köpenhamn, firades i Berlin en för honom i visst hänseende märklig förmälning, nemligen mellan arfstorhertigen Paul af Mecklenburg-Schwerin och prinsessan Alexandrine af Preussen, samma furstinna som allt sedan 1810 och till 1817 varit ifrågasatt såsom prins Oscars gemål.

Kronprinsen afreste den 3 Juni från Köpenhamn öfver Nyborg, Middelfart, Flensburg, Rendsburg och Hamburg till Hannover, der samma artiga mottagande blef honom till del.

Under tiden hade några oväntade förhållanden inträdt till följe af de åsigter, som i Sverige börjat utbilda sig med hänsyn till kronprinsens förmälning. Grefvinnan Wetterstedt spelade dervid den förnämsta rollen. Hon hade i sin barndom fått åtfölja sin mor på besök hos prins Henrik af Preussen,

[1]) Ehuru material till en detaljerad skildring af kronprinsens färd ingalunda saknas, anse vi lämpligast att i allmänhet endast i största korthet angifva resans gång; hänvisande för öfrigt dels till den samtida tidningslitteraturen, dels till *(G. H. Mellin)* Oscar den förstes historia, p. 69—96, som i detta hänseende torde tillfredsställa alla billiga fordringar.

först i Rheinsberg och sedermera i Berlin och knöt derunder en vänskapsförbindelse med den jemnåriga prinsessan Augusta af Preussen. Huru olika de tvenne väninnornas lynnen och samhällsställning än voro och förblefvo, underhölls dock den gamla förtroliga förbindelsen dem emellan genom en länge fortsatt brefvexling. Prinsessan blef vid 17 års ålder förmäld med kurfursten Wilhelm af Hessen, en något besynnerlig herre, häftig och nog ostadig i sina tycken; förbindelsen blef ej heller särdeles lycklig. Emellertid egde nu kurfurstinnan tvenne giftvuxna döttrar, prinsessan Carolina, 22 år gammal, och prinsessan Marie, som nyss fyllt 18 år. Grefvinnan Wetterstedts plan var nu att få denna sednare utkorad till gemål åt prins Oscar. Exellensen Wetterstedt, förlåtligt svag för sin sköna, älskvärda hustru, lärer hafva gynnat hennes önskan, och det var antagligt, att om denna förbindelse kunde knytas genom hennes medverkan, skulle det gifva henne betydenhet vid det nya hofvet. Redan under kronprinsens vistande på Beckaskog meddelade Wetterstedt den underrättelsen, att hans grefvinna vore stadd på väg till utlandet och att hon sannolikt torde upphinna honom i Skåne[1]). Enär ännu ingenting ansågs vara bestämdt afgjordt i fråga om den leuchtenbergska förbindelsen, trodde sig grefvinnan oförhindrad att meddela hessiska hofvet sina tankar om den svenske thronföljarens förmälning. Exellensen Wetterstedt hade sjelf, i anledning af sin grefvinnas underrättelser från hofvet i Cassel föreslagit, att kronprinsen der skulle aflägga ett besök, hvilket äfven konung Carl Johan sades hafva önskat. Men kronprinsen blef vid underrättelsen om dessa nya planer både förvånad och missnöjd öfver att sådant uppgjordes honom ovetande, under det att utländska tidningar redan talade om den leuchtenbergska förbindelsen såsom nära afgjord och uppgafvo, att prinsen företagit denna resa i afsigt att personligen göra sin tillkommande gemåls

[1]) Man trodde hennes afsigt vara att sälla sig till kronprinsens svit, men konungen lät förstå, att han icke önskade en dylik anslutning, vare sig närmare eller fjermare. Hon åtföljdes af sin bror, hofmarskalken baron J. J. De Geer och reste med mycken ståt. Anteckning i S. S. efter v. Engeströms samlingar.

bekantskap. Ehuru kronprinsen ej var särdeles angelägen att brådska med sitt beslut uti den af herr von Böhnen inledda underhandlingen, var han än mindre böjd att under förhandenvarande förhållanden afresa till Cassel. En lämplig förevändning att afböja denna utflygt gaf den kurir, som till honom anlände några dagar efter hans ankomst till det lilla hofvet i Schaumburg-Lippe, och som framförde hans mors önskan att träffa honom i Aachen, dit hon i denna afsigt ämnade begifva sig.

Detta öfverkorsade alla grefvinnan Wetterstedts beräkningar. Hennes planer hade i Cassel blifvit med mycken välvilja upptagna af kurfurstinnan, fastän hon ej gerna ville skiljas vid sina döttrar; men kurfursten, som icke lefde i särdeles godt förstånd med sin gemål, misstyckte, att icke han varit den förste att blifva intagen i förtroendet, och snart ingingo sådane underrättelser om den osämja, som rådde inom denna familj och hvilken ofta gaf anledning till opassande, för att ej säga skandalösa, uppträden, att Carl Johan slog all tanke på denna förbindelse ur hågen. »Dessa dåliga föredömen», sade han, »kunna ej gerna hafva undgått att utöfva ett förderfligt inflytande på barnen.» Herr von Böhnen var ej heller sen att göra sitt till för att motarbeta den hessiska förmälningsplanen. Under någon förevändning skyndade han till Cassel och lät der förstå, att den svenske kronprinsens förmälning redan vore afgjord; att den likväl af vissa skäl mött svårigheter öfverallt, äfven i Eichstedt; och spelade, korteligen taladt, sina kort så väl, att han vid det kurfurstliga hofvet väckte allmän ovilja mot hela förslaget. (Han lärer för sitt syftes vinnande ej ens hafva sparat kronprinsens egen person). Följden blef den, att man i Cassel behagade förklara, att hvarje tanke på de svenska förmälningsförslagen var och förblef öfvergifven, samt att prinsessan sjelf icke ville veta deraf.

Kronprinsen, med rätta förtörnad öfver dylika upptåg och öfver ett afslag på något, som han aldrig begärt, hyste ett ögonblick den tanken, att fullkomligt okänd och endast atföljd af ett par kavaljerer resa till Cassel, söka få se prinsessan och sedan besluta enligt sitt eget tycke. Men denna

plan öfvergafs. Det förtröt honom emellertid lifligt att på så sätt nödgas vara ett föremål för herr von Böhnens intriger och för de beställsamma rykten, som så gerna sysselsätta sig med dylika saker. Under sådane förhållanden afreste han till Aachen för att sammanträffa med drottning Desirée.

Drottningen hade i medlet af Juni lemnat Paris och tagit vägen öfver Bruxelles, der hon ville tillbringa några dagar hos sin syster, grefvinnan Survilliers, f. d. drottningen af Spanien, inom hvars familj en förmälningshögtid förestod emellan enda dottren Zenaïde och f. d. konungens af Holland, Ludvig Buonapartes, äldste son Carl Napoléon[1]). Familjen Buonaparte var vid denna tid ännu alltjemt utsatt för verkningarne af det landsförvisningsdekret, som kongressen i Wien mot densamma utfärdat. Ingen medlem af densamma kunde resa eller berättigas att vistas i någon af Europas stater utan gemensam tillåtelse af de fem stormakterna[2]). Drottning Julies helsa led synbarligen af de bekymmer och olägenheter, som under rådande förhållanden vållades af detta påbud. Hennes syster kom då på den tanken att taga i anspråk m:me Recamiers välvilja[3]), och genom hennes inflytande få de ledande

[1]) En bror till nuvarande kejsaren af Frankrike, och densamme som under de revolutionära rörelserna i Italien dog (1831) i lägret i Forli.

[2]) Några år senare (1825) finna vi drottning Desirée använda sitt inflytande för att genom Carl Johan hos kejsar Alexander utverka stormakternas tillåtelse för Joseph Buonaparte och hans familj att få vistas i Rom. Kejsaren hade med mycken välvilja upptagit och understödt denna begäran, men kunde ingenting göra utan de andra makternas begifvande, och Österrike vågade icke tillåta Joseph att vistas i närheten af Österrikes italienska besittningar. — Ännu 1828 återkom samma ämne. J. De la Gardie antecknar i sin dagbok under den 30 Juni: »Jag var på middag på Rosendal. Drottningen var synbarligen upprörd och såg ut att hafva gråtit. Hon frågade mig helt tyst: »Ser man att jag har gråtit?» och fortsatte: »Jag kan ej säga er huru ledsen jag är. Jag har fått ett bref från grefve Löwenhielm i Wien, som tillkännagifver att man bestämdt vägrat tillmötesgå min önskan att få se min svåger, grefven af Survilliers, återvända till Europa». Anteckning i S. S.

[3]) Om dess anledning se IX: 487 ff.

statsmännen i Frankrike, grefve Mætthien de Montmorency och vicomte de Chateaubriand, att blunda för en ringa öfverträdelse af dessa stränga stadganden. Genom denna bemedling blef verkligen äfven den önskade längre sammanvaron en möjlighet [1]).

Otålig att återse kronprinsen afreste drottning Desirée emellertid från Bruxelles efter blott några dagars vistelse derstädes, och utan att afvakta förmälningshögtidligheterna, samt anlände till Aachen den 26:te Juni. Hon hade vid medlet af år 1811 lemnat Oscar i Stockholm som tolf års gosse; hon återfann honom nu som en skön och älskvärd yngling, hvars yttre på ett anmärkningsvärdt sätt lärer hafva erinrat om hans far vid den tid, då han såsom ung gjorde sin blifvande gemåls första bekantskap. »Det skulle varit mig ett nöje», skrifver hon i ofvannämnda bref till m:me Recamier, »att få träffa er här, och att få föreställa för er min son, hvilken med några af de själens och lynnets förmåner, som utmärka honom, skulle blifvit förtjust att få göra eder bekantskap. Hans utseende och sätt erinrar fullkomligt om hans far vid 23 års ålder [2]). Han har uti ingenting velat brås på mig; och deruti har han gjort ganska rätt, ty han skulle icke hafva vunnit stort derpå.»

Vistandet i Aachen var ganska angenämt; till det svenska resande hofvet slöt sig snart grefvinnan Survilliers med sin uppvaktning. Bland personer, som infunnit sig vid den besökta badorten, var äfven den för sin skönhet och älskvärdhet bekanta m:me Tallien, numera furstinna Chimay [3]). Hon infördes i drottningens och grefvinnan Survilliers förtroliga krets, der hon blef med mycken välvilja mottagen. Drottningen kände henne sedan långt tillbaka, då hennes hus ut-

[1]) Bref från drottning Desirée till m:me Recamier den 28 Juni 1822 och 20 Maj 1823 i afskrift i S. S. Ur det förra af dessa bref meddela vi här nedan ett utdrag.

[2]) Här begår drottningen en liten anakronism: hon såg aldrig general Bernadotte förr än år 1797, då han var 33 år gammal.

[3]) Hon blef 1805 skild vid Tallien och gifte sig med m:r de Caraman, sedan prins af Chimay. Hon dog 1835.

gjorde en samlingspunkt för allt hvad Paris den tiden egde utmärkt. Hon var, enligt Carl Johans yttrande, »en af sin tids vackraste qvinnor, och förenade med denna bländande skönhet mycket snille och en ovanlig älskvärdhet och högsinthet». Hon hade stått i förtroliga vänskapsförbindelser med kejsarinnan Josephine, och drottning Desirée hade ofta sett henne hos m:me Recamier. Om vi här egna någon uppmärksamhet åt hennes person, är det emellertid endast och allenast emedan äfven hon sökte göra sitt inflytande gällande i fråga om svenske kronprinsens förmälning. Under sitt dagliga sällskapande med de begge drottningarne blef hon snart underkunnig om föremålet för den svenske thronföljarens resa, och de förmälningsplaner som varit å bane i Preussen, i Ryssland, i Hessen o. s. v., och nu senast i Bayern; hvilka sistnämnde dock ännu icke ansågos vara oåterkalleligen afgjorda. I allmänhet äro damerna lifligt intresserade för angelägenheter af detta slag. Furstinnan Chimay hade genast ett förslag till hands, åsyftande en förbindelse med det oraniska huset, emedan hon vid hofvet i Bruxelles egde så djupa försänkningar, att hon trodde sig kunna göra framgången beroende af deras anlitande. Konungen af Nederländerna hade en enda dotter, prinsessan Marianne. Hon var då blott 13 år gammal, men starkt byggd, gladlynt, liflig och frisk. Kronprinsen gjorde verkligen ett besök i Bruxelles, såg prinsessan och yttrade till grefve Wetterstedt, att han vore benägen att välja henne likaväl som någon annan af de föreslagna; men äfventyret i Hessen hade gjort vederbörande mera försigtiga, och man hade dessutom, tack vare herr von Böhnens beställsamhet [1]), kommit

[1]) Wetterstedt skrifver till Wirsén från Aachen den 23 Juni 1822: »— — — Här träffade vi herr von Böhnen, som far liksom en perpendikel. Litet besvär och mycket skräfvel hafva vi väl af honom, men vi skola väl hoppas att allt går väl och honom förutan». — — — »Det lysande sätt, på hvilket vi öfverallt blifvit mottagne, oaktadt den antagna inkogniton, har isynnerhet, hvad beträffar presenter och dricks-pengar, betydligt ökat våra utgifter; men den politiska verkan af detta emottagande kan väl vara värd ett mot de ökade utgifterna svarande högre anslag på den provisionelt fastställda resesumman. — Kronprinsen har på ett alldeles

för långt in uti den leuchtenbergska underhandlingen för att kunna draga sig tillbaka. Det anmärktes äfven, att prinsessan Marianne vore för ung att genast förmälas, och att konung Carl Johan icke längre ville höra talas om uppskof[1]).

Konungen var verkligen redan missnöjd med kronprinsens långvariga vistande i Aachen. Under hans dervaro hade äfven af ofvan antydda grunder yppat sig en obehaglig skiljaktighet i åsigter emellan kronprinsen och exellensen Wetterstedt. Konungens vilja gjorde emellertid slag i saken. Engeström antecknar härom följande: »I ett bref, som konungen skref till prinsen, befallde han honom att uppläsa för grefve Wetterstedt en ganska strängt hållen artikel, i afseende på de föreställningar Wetterstedt vågat göra mot den leuchtenbergska förbindelsen. Detta bref kom ej kronprinsen tillhanda förr än i Eichstedt, och då allt var lyckligen afslutadt med förlofningen ville prinsen icke göra Wetterstedt ledsen genom uppläsandet af den kungliga skrifvelsen.»

Kronprinsen afreste omsider från Aachen efter sex veckors vistelse derstädes, och ställde kosan åt Bayern. Drottning Desirée hade gerna velat vara honom följaktig till Eichstedt; men det obeqväma af en så stor svit och vissa förhållanden inom bayerska hofvet gjorde drottningens närvaro mindre önskvärd och man lyckades afböja förslaget härom. Det öfverenskoms deremot, att kronprinsen på vägen till Italien skulle sammanträffa med sin mor i Schweiz på slottet Arenenberg hos grefvinnan di S:t Leu (f. d. drottning Hortense). Kronprinsens väg ledde genom Frankfurt am Main, der f. d. konungen Gustaf Adolf då vistades. Stadens styrelse hade af öfverdrifvet nit sökt förmå honom att lemna staden under tiden

förvånansvärdt sätt inom tio minuter varit mera än i bredd med alla furstliga personer vi hittills råkat och inom en dag varit afhållen och högaktad af dem alla».

[1]) Prinsessan Marianne hade det sällsamma öde att fem år senare förlofvas med Sveriges förre kronprins (sedermera prinsen af Wasa); en förbindelse, som inledde Sverige i en del ganska ömtåliga underhandlingar med stormakterna. Prinsessans förlofning med denne prins blef emellertid bruten lika hastigt som den blifvit knuten. Vi återkomma i sinom tid till de märkliga underhandlingarne med anledning häraf.

för svenske kronprinsens besök. Gustaf Adolf fann sig, naturligt nog, sårad af det misstroende, som innebars i en dylik anmodan och tillskref af denna anledning konung Carl Johan ett bref, hvari det bland annat heter: »Då H. K. H. Kronprinsen i somras for igenom Frankfurt, befallde borgmästaren mig att lemna staden, liksom vore jag i stånd att stämpla mot en allmänt vördad och af mig personligen högaktad furstes lif. Om E. M:t här egt ett sändebud, skulle det varit till honom jag framfört mina klagomål; men då så ej är förhållandet, täcktes E. M:t tillåta mig att framställa dem inför E. M:t sjelf under bön om E. M:ts skydd och anhållan att E. M:t ville förskaffa mig den upprättelse, till hvilken jag är berättigad såväl till följe af den förolämpning, man tillåtit sig mot mig, som ock på grund af den uppriktiga vördnad, jag hyser för E. M:t och dess son»[1]).

Den 23 Augusti anlände kronprinsen till Eichstedt. Gladt och otvunget yttrade han vid första sammanträffandet med prins Eugène: »Tidningarne hafva förkunnat, att jag kommer såsom er blifvande mag; och detta, ehuru jag ännu icke har lyckan att känna prinsessan, er dotter. Jag ber E. Höghet tro, att mitt besök är föranledt af min önskan att se och personligen lära känna en furste lika utmärkt för sina dygder och vackra handlingar». Prins Eugène svarade: »Det är med stor fägnad jag mottager en furste, om hvilken jag hört så mycket godt; en son af en gammal vän, som jag ärar och högaktar. Det är såsom sådan E. K. H. skall blifva med all välvilja emottagen i min familj.»

Kronprinsens första möte med prinsessan Josefina skedde under den omedelbart derefter följande presentationen af familjen. Hvad derefter följde, de enskilda samtalen, den första bekantskapen, den vaknande ömsesidiga böjelsen tillhör ett område, der furstens lif bör vara lika fridlyst som den enskildes. Vi förbigå således allt detta och anmärka allenast, att efter några lyckliga dagar af glädje, hopp och kärlek kunde

---

[1]) Utdrag ur grefve J. De la Gardies dagbok för den 16 Maj 1823. Carl Johan hade sjelf visat Gustaf Adolfs bref för De la Gardie. Anteckning i S. S.

kronprinsen till Stockholm affärda kammarherren baron Stedingk med underrättelse till konungen om framgången af sin begäran och om det bruk, han gjort af den dyrbara ring, han vid afresan mottagit. Stedingk anlände den 11 September till Stockholm med dessa välkomna underrättelser och konungen delgaf dem genast i ett för ändamålet sammankalladt svenskt och norskt statsråd.

Kronprinsen stannade i Eichstedt till den 31 Augusti, men slet sig då ur den kära och älskliga kretsen för att anträda resan till Schweiz, der han skulle sammanträffa med drottningen. Han hade förut afsändt sin adjutant grefve Löwenhielm till München för att tillkännagifva sin afsigt att under genomresan uppvakta den bayerska konungafamiljen. I sitt svar uttalade konungen af Bayern sin önskan att få mottaga kronprinsen på slottet Nymphenburg. Orsaken dertill var, att hans gemål (f. d. drottning Fredrikas syster) kände en stark motvilja mot den nya svenska konungaätten; en afvoghet, som gick ända derhän, att hon ej ens ville mottaga grefve Wetterstedt, som af skyldig grannlagenhet trodde sig böra begära att få göra henne sin uppvaktning, såsom varande af henne personligen känd. Denna höflighet hade hon besvarat med den förklaring, att »det icke anstode henne att mottaga något sändebud från Bernadotte». Wetterstedt lät svara ur samma ton, att konungens af Sverige minister kände alltför väl hvad han vore skyldig sin furstes och sitt lands värdighet för att någonsin sätta sin fot under samma tak med H. M:t drottningen af Bayern.

Under det att konungen af Bayern, åtföljd af sin son prins Carl och hertigen af Leuchtenberg afreste till Nymphenburg, föregaf hans gemål en opasslighet och begaf sig till slottet Tegernsee, för att ej behöfva se eller deltaga i de höfligheter man visade den främmande fursten, hvilket väl skulle hafva varit alltför påkostande för hennes bördsfåfänga och gustavianska sympatier. Konungen deremot var ganska fryntlig och mottog kronprinsen med all välvilja och artighet.

Den förbindelse, kronprinsen nyss ingått med hertiginnans af S:t Leu brorsdotter, blef en ytterligare kär anledning till besöket på Arenenberg. För hertiginnan var det en stor

och glädjande högtid och ett behagligt afbrott i den afskilda belägenhet, hvari hon befann sig. I åtta år hade hon lefvat i landsförvisning, ett mål för Bourbonernas misstankar och hat, enär hon ansetts hafva egt en dryg andel i Napoleons återkomst från Elba. Sedan storhertigen af Baden, trots slägtskapen, icke vågat tillåta hennes fortfarande vistande i Constanz, hade hon omsider köpt en vid södra stranden af Bodensjön på kantonen Thurgaus område belägen villa, och med sin medfödda smak prydt densamma med de dyrbarheter och konstskatter, som omgifvit henne i lyckans dagar i hennes lysande hotell i Paris. Under de dagar, som här tillbragtes, huru många sorgliga och angenäma hågkomster återväcktes ej; huru ofta hvilade ej tankarna vid kejsardömets lysande tid, glanspunkten i de båda drottningarnas rika minnen! Man återkom än till de vänskapsförbindelser, dem döden upplöst; än till de storheter, som skingrats af stormarne; än till de tjusande festerna i Tuillerierna; än till lifvet på Malmaison, Morfontaine, Ermenonville, Chantilly, under Josephines och Napoleons lyckas dagar [1]).

Hortense var ännu alltjemt lika älskvärd och liflig, och lyckades också förträffligt i sina bemödanden att göra vistelsen på Arenenberg angenäm för gästerna. Man skildes åt med saknad. Drottning Desirée och kronprinsen följdes åt större delen af vägen genom Schweiz, men skildes åt i Vevay; drottningen återvände till Paris, kronprinsen tog vägen öfver Simplon, inträffade i Milano den 18 September och begaf sig efter några dagars vistelse derstädes till Parma, der han mottogs af chefen för erkehertiginnan Marie Louises hof, grefve Neipperg, en gammal bekantskap från de år, då Neipperg var österrikiskt sändebud i Stockholm [2]). Glad, älskvärd, och alltid bibehållande ett tacksamt minne af den tid han tillbragt i Sverige, återsåg han med nöje sina svenska bekanta från kriget.

Grefve Neipperg hade befallning att inbjuda kronprinsen till erkehertiginnans sommarresidens, slottet Casino dei Boschi.

[1]) Dessa kära ställen hade öfvergått i andra händer. Kejsarinnan Josephines älsklingsställe, Malmaison, egdes af en köpman Hagerman från Ystad.

[2]) Jfr VI: 97.

Detta besök kunde å prinsens sida i dubbelt afseende anses vara en skyldig uppmärksamhet, icke blott emedan kejsarinnan af Österrike var prinsessan Josefinas tant, men emedan erkehertiginnan Marie Louise genom de familjförbindelser, hvari hon såsom Napoleons gemål stått till prins Eugène, med nöje borde se den hyllning hans måg ville egna henne. Kronprinsen blef också mottagen med förekommande välvilja.

Härifrån togs vägen till Firenze, der kronprinsen tillbragte 12 dagar, dels under samqväm med den storhertigliga familjen, dels med beskådande af de herrliga konstskatter, hvarpå Mediceernas sköna stad är så rik. Ännu ett annat skäl föranledde qvardröjandet.

Det var nemligen just vid denna tid som stormakternas herrskare och ombud skulle samlas till kongressen i Verona. Grefve Wetterstedt, alltid uppmärksam på hvad som kunde lända till konungens och rikets nytta, föreslog att kronprinsen under resan genom Italien skulle uppvakta de i Verona församlade furstarne. Prins Oscar sjelf var ej deremot, och Wetterstedt skref till konungen för att utverka hans bifall till denna resa. Detta besök, yttrade han ungefärligen, innebär icke allenast en från konungen utgången hyllning af den solidaritet furstarne emellan, som just nu är den allmänna lösen; det kan ock för kronprinsen personligen betraktas såsom ett inträde i det stora monarkiska brödraförbundet, och skall såsom sådant göra god verkan i Europa. Han behöfver väl ingalunda söka den stora areopagens gunst; men han skall alltid vinna på att blifva personligt känd.

Under afvaktan af konungens svar på detta förslag afreste man till Rom den 6 Oktober. Fjorton dagar förflöto der snabbt under beskådande af verldsstadens rika minnen och konstskatter samt besök i de nordiska konstnärernas (särskildt Thorwaldsens och Byströms) atelierer. Här ingick konungens bifallande svar på det nyss omnämnda förslaget, och återresan anträddes.

Verkställigheten af besöket i Verona var dock ej utan sina stora svårigheter. Flera regerande furstar, och särskildt konungarne af Sardinien och Würtemberg, hade af politiska skäl ej kunnat få infinna sig vid kongressen. Verona var i

öfrigt så öfverfyldt af furstar, hof, diplomati och utlandets märkvärdigheter af alla slag, att anskaffandet af en för en kunglig person passande bostad var en ren omöjlighet.

Försöket skulle emellertid göras och uppdrogs åt öfversten grefve C. G. Löwenhielm, till hvars rådighet och savoir-faire man hyste stort förtroende. Han medförde egenhändiga skrifvelser från kronprinsen till de församlade furstarne, men borde ej göra bruk af dem i händelse det tillämnade besöket rönte afgjordt motstånd. Genom sin bekantskap med flera af tidens diplomatiska och militäriska utmärktheter lyckades grefve Löwenhielm öfver all förväntan väl; han blef mottagen af monarkerna, öfverlemnade sina bref, erhöll gynnsamma svar tillbaka [1]), och anskaffade slutligen med guldets makt ett qvarter så godt det stod att få, samt återvände till Mantua, der han träffade kronprinsen med dessa välkomna underrättelser.

Prins Oscar afreste genast och inträffade i Verona den 26 Oktober, åtföljd af exellensen Wetterstedt, statsrådet Krog, samt hofmarskalken Posse. De öfriga af sviten styrde kosan direkte till Innspruck, der de inväntade kronprinsen.

Vi förbigå med tystnad mängden af de vexlade besöken och artighetsbetygelserna och anföra i stället några utdrag ur skrifvelser från personer ur kronprinsens omgifning. Wetterstedt skrifver den 29 Oktober från Verona till Wirsén: [2])
»H. K. H. har härstädes blifvit emottagen på det mest utmärkta och förbindliga sätt. Den höflighet, som af alla här församlade furstliga personer blifvit honom visad, har derjemte haft en sådan stämpel af uppriktig välvilja, att den derigenom varit ännu mera att värdera. I den lyckliga ställning, hvaruti vi äro, att icke behöfva efterfråga hvad här förehafves och att icke gifva ämne till någon areopagisk öfverläggning hafva vi

[1]) Konungen af Preussen hade för tillfället rest till Venedig, men återkom några dagar efter kronprinsens ankomst; kejsar Frans uppdrog åt grefve Löwenhielm att bedja prinsen vara välkommen; kejsar Alexander besvarade skriftligen prinsens bref på ett ganska förbindligt sätt. Med stor svårighet lyckades grefve Löwenhielm erhålla för prinsen ett enda rum med en större alkov till sängkammare för 1,000 Floriner om dagen.

[2]) Afskrift i S. S.

äfven skyndat att göra denna ställning gällande, så att man icke kunde tro, att vi vore hitkomne för att söka uppfånga nyheter. Sedermera har efterdömet af de båda kejsarne och konungen af Preussen verkat i cascade på alla andra. Till och med vicomte Montmorency har skrifvit för att begära kronprinsens befallning om timmen för sitt företräde, och hertigen af Wellington gjorde prinsen sin visit redan första aftonen af vår ankomst. Med ett ord, intet har underlåtits att göra hitresan angenäm för H. K. H., och å andra sidan få vi från alla håll veta, att han i hög grad tillvunnit sig allas tycke och benägenhet. Middagen hos kejsaren af Österrike, blott med familjen, var att offentligen räkna kronprinsen såsom dithörande, på grund af det blifvande giftermålet; och H. M:t nämner aldrig prinsessan Josefina utan att kalla henne ma nièce»[1]. Om kronprinsens personliga uppträdande skrifver en annan af hans följeslagare, grefve C. G. Löwenhielm[2]: »Höflig, men med värdighet, uppmärksam och förbindlig både i ord och åthäfvor, visade han under sitt sammanträde med de församlade monarkerna en hållning och en takt, som hans egna följeslagare måste beundra».

Kronprinsens första uppvaktning hos kejsar Alexander bör likvisst af mer än ett skäl med någon utförlighet omtalas såsom mera betecknande än de enkla artigheter som vexlades med de andra monarkerna.

Kejsar Alexander, alltid förbindlig, mottog prinsen med en godhet som synbart ledde sitt ursprung från den tillgifvenhet och vänskap som han alltid egnat konung Carl Johan. Sedan han uttryckt sitt deltagande och sin fägnad öfver den nya förbindelse prinsen gick att knyta, förband han dermed en berättigad hyllning åt prins Eugène och förutsade att det val kronprinsen gjort skulle blifva en borgen för hans egen

[1]) Detta oaktadt var kejsar Frans den ende af monarkerna som ej gjorde kronprinsen motbesök under vistandet i Verona. Var det den habsburgska dynastiens andryghet, som ej tillät honom att visa denna höflighet mot *le futur mari de sa nicè*, en höflighet, som dock blifvit prinsen bevisad af kejsar Alexander och konung Fredrik Wilhelm?

[2]) Anteckning i S. S.

och de förenade rikenas lycka. Han återkom från det förflutna till jemförelsen med det närvarande. Han erinrade om de stora minnen som fästat honom vid konungen och de grundsatser som förenat monarkerna. Tiderna voro sedan dess mycket förändrade. De kräfde en stark och beslutsam öfverensstämmelse mellan makterna.

Efter att hafva vidrört de förhållanden som föranledt monarkernas sammanträde i Verona, yttrade han sig till prinsen (och än bestämdare till grefve Wetterstedt): »Man har klandrat den heliga alliansen, man har framhallit skräckbilder och gjort förhatliga uttydningar af våra afsigter för att missleda allmänna tänkesättet och söndra vår enighet: men ingen hemlig plan, ingen herrsklystnad, ingen beräkning på egen fördel har ledt oss. Ett ädlare mal är alliansen förelagdt: det är mensklighetens, ordningens, fredens sak vi försvara: det är i dess intresse vi måste söka tygla revolutionsyran och förebygga de oordningar, de olyckor och lidanden, som den drager öfver folken»[1]).

»Konungen har öfvertygat sig om renheten af våra afsigter, och det meddelande han gjort oss om sina välmenande afsigter i anledning af tilldragelserna i Norge, är en hyllning at vårt förbund, den jag med glädje erkänner.» Efter några frågor om ställningen i nyssnämnda land, fortfor han: »Om konungen icke erhållit allt hvad han för Norges väl önskat, så bör det dock erkännas att han begagnat sin makt med en hofsamhet och mätta, som förtjena norrmännens erkänsla och högaktning».

Ehvad kronprinsen än inom sig tänkte om stormaktsareopagen, kunde han dock ej ungå att märka, att Alexanders handlingssätt och yttranden utgingo från en uppriktig öfvertygelse om tidens faror. Kejsaren slutade med att bedja kronprinsen vara tolk af hans uppriktiga vänskap för konungen, och försäkrade sig hafva haft synnerligt nöje af att göra kronprinsens personliga bekantskap.

---

[1]) Som man vet blef i Verona beslutet fattadt om invasionen i Spanien för att åt Ferdinand VII återgifva det envälde som revolutionen beröfvat honom.

Oberäknadt den välvilja, kronprinsen åtnjöt från de församlade furstarnes sida, var umgänget med tidehvarfvets mest framstående politiska personligheter väl egnadt att göra vistelsen i Verona behaglig. Bland de bekantskaper, som i denna väg gjordes, nämna vi Metternich, Hardenberg, Wittgerstein, Nesselrode, Montmorency och Wellington. Särskildt fäste sig kronprinsen vid den sistnämnde; hvilken ock å sin sida fattade för prinsen mycken välvilja, talade med aktning och beröm om Carl Johans fälttåg och bad prinsen komma till England, der han ville blifva hans dagliga följeslagare. Om furst Metternich åter heter det allenast, att »han talade som en väl skrifven fransysk bok».

Kronprinsen afreste från Verona, fullt belåten med det mottagande, han rönt, och efterlemnande hos monarkerna ett fördelaktigt intryck, alltid önksvärdt i den ställning, han en dag skulle intaga. Man kan väl säga, att besöket i Verona med dess biomständigheter utgjorde slutpunkten i den nya dynastiens seger öfver de gustavianska förhoppningarne. I Eichstedt, dit prinsen återkom i första dagarne af November, firades nu den formliga trolofningen med pomp och ståt. Carl Johan hade bifallit prinsessans önskan i afseende på religionen; — både personer och tider voro väsendtligen olika mot år 1796.

De tvenne unga tillbragte derefter med mera frihet den lyckliga förlofningstiden (hvilken flydde både ljuft och hastigt). Julen nalkades och kronprinsen borde innan dess vara hemma. Man skildes således åt i hopp om snart återseende.

Kronprinsen afreste från Eichstedt den 19 November öfver Dresden, Berlin, Hamburg och Köpenhamn och anlände till Stockholm dagen före julafton under stor illumination i hufvudstaden. Konungens glädje att återse honom var stor, och ett uttryck deraf de 15,000 Rdr B:ko, som då af honom skänktes till åtskilliga milda stiftelser.

Skönast af de mångfaldiga uttryck, den allmänna glädjen sökte sig, var onekligen Tegnérs ännu ej glömda helsningssång [1]), i hvilken det bland annat heter:

[1]) Samlade skrifter. III: 170 ff.

Och södern tjusades, och lade
Sin blomsterduk uppå din stig.
Af allt det sköna, som han hade,
Det skönsta dock det gaf han dig.

När Maj har löfvat våra lindar,
Och vakteln slår på lummig strand,
Då kommer *hon* med vårens vindar,
Med svanorna, till Sagas land.

Tors kraft och Frejas skönhet vandra,
Två gyllne bilder i det blå;
Den ena är för dig, den andra
För henne, som du tänker på.

BILAGOR.

N:o 1.

Bref från G. Lagerbjelke till Carl Johan.

Eders Majestäts uppstigande på Sveriges och Norges thron är af en betydenhet, som till den grad öfverväldigar alla betänkligheter, att jag, med fara att missbruka en rättighet, hvilken, gemensam för alla, borde framkalla lika många bref som E. M:t eger undersåtar, bryter en tystnad, som hittills varit mig ålagd af vördnaden och grannlagenheten. Jag vågar emellertid hoppas, att min enstaka ställning, min vistelse i fjerran, och ännu andra omständigheter, men isynnerhet E. M:ts högsinta godhet, skola åt min hyllning bereda ett visst öfverseende.

Öfvertygad, att vid ett så högtidligt tillfälle obetydliga personliga intressen ej vore på sin plats bland föremål af högre ordning, bör jag ålägga mig den tunga förpligtelsen att, så att säga endast i förbigående uttrycka de känslor af tillgifvenhet och trohet, hvilkas rena, uppriktiga och outplånliga beskaffenhet en mångårig erfarenhet för öfrigt (enligt hvad jag smickrar mig med) redan förut till fullo ådagalagt. Jag vänder derpå hastigt tillbaka till mitt egentliga ämne, och lyckönskar mitt fosterland och dess medborgare till gryningen af en regering, hvars glans tillräckligt bebådas af hvad som redan timat; en regering, som, kallad till lif genom tvenne ädla folks enhälliga önskningar, ej skall ålägga dem mer än en gemensam pligt, och denna dertill ljuf att uppfylla; att nemligen med Kärlek gälda allt hvad de mottagit af Lycka och Ära.

Europa, som med sin uppmärksamhet följer den stora tilldragelse, som sätter E. M:t på nordens tvenne throner, skall se platsen vid dess sidor intagas af Klokheten, som vakar öfver staternas öden, af Tapperheten, som försvarar dem, af den sanna Vishet, som utbreder den för menskligheten gagnande upplysnin-

gen, af Rättvisan, som hejdar sin fruktansvärda vågskåls rörlighet, och ändtligen Mildheten, som sträcker sina eröfringar längre till och med än Snillet sjelft och Vapnen.

Ja, Sire, allt bådar, och mitt hjerta älskar att gentaga det för sig, att mitt fosterlands lycka, pånyttfödd under Carl XIII och stärkt af Edra ädla mödor, skall ytterligare befästa sig under Eder styrelse och fortlefva med Eder ätt. Ödet kan visserligen ej tilldela hvarje enskild en lika lott af den åt folken förlänade lyckan; men, vore jag ock bestämd att räknas bland de i detta hänseende vanlottades antal, huru skulle jag kunna undgå att känna mig tröstad vid åsynen af mitt folks lycka, som alltjemt tillväxer under hägn af en furste, hvars alla handlingar syfta till lösandet af den svåraste uppgiften så inom andens som statens verld, — samklangen mellan makt och frihet.

Jag är etc. etc.

Frih. Lagerbjelke.

Paris: 28 Februari 1818.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 2.

Högstsal. H. M:t Konung Carl XIII:s skulder.

			B:ko R:dr.
Hofkontorets skulder:			
för år 1817	R:dr	34,662: 14. 8.	
» » 1818	»	17,865: 45. —	
för varor, som kontraherats, men som först efter H. M:ts död blifvit allemnade, och som följaktligen lemna en tillgång af lika belopp	»	12,163: 31. —	64,691: 42. 8.
Enskildes fordringar:			
Målaren Kraft	R:dr	3,900: — —	
Bildhuggaren Göthe	»	1,000: — —	
Transport	R:dr	4,900: — —	

			B:ko R:dr.
Transport	R:dr	4,900: — —	
Målaren Breda	»	400: — —	
d:o Hansson	»	792: 24. —	
d:o Lundmark	»	12: — —	
Juvelerarne Michaëlsson & Benedicks	»	15,877: 24. —	
d:o, ränta till 5/2 1818	»	3,251: 18. 4.	
d:o, för en dosa	»	300: — —	
Stensnidaren Göthe	»	364: 32. —	
Lärftskramhandl. Tallqvist	»	71: 45. 4.	
Hofkamreraren Sterky	»	1,170: 10. 8.	
Snickaren Lundelius	»	666: 32. —	
Kryddkramhandl. Zettersten	»	245: 12. —	
Lärftskramhandl. Stahre	»	140: — —	
Brodösen Nybom	»	150: — —	
Gulddragaren Fyrwald	»	96: — —	
Comin, apotekare	»	161: 23. 6.	
Bylund, d:o	»	5: 37. —	
Handl. J. de Ron & Son	»	947: 9. 4.	
Handl. Frisch	»	10: 24. —	
Handl. Berggren	»	72: 32. —	
Sidenkramhandl. Wiberg	»	295: 44. —	
d:o Ullberg	»	36: — —	
Guldsmeden Zethelius	»	32: 24. —	
Sämskmakaren Fernblad	»	16: — —	
F. L. Rung	»	60: — —	
Snickaren Mårberg	»	16: 32. —	
d:o Sehlbom	»	42: 32. —	
Skräddaren Kæding	»	127: — —	
H. M:ts kammartjenare Biedenwey	»	6: — —	
Målaren Westin	»	835: — —	
Statssekreteraren Battram	»	302: 18. 6.	
Kapten Oldenburg	»	241: 36. 6.	31,647: 31. 2.
En skuld enligt räkningarne för Haga slott och Frescati	»	4,037: 15. 9.	
Transport	R:dr	4,037: 15. 9.	

			B:ko R:dr.
Transport	R:dr	4,037, 15. 9.	
En skuld för Rosersberg, ej ännu fullt bestämd	»	1,505: 37. 10.	
Lossningsafgift för varor anlända från Frankrike ...	»	1: 41. 11.	
Till första lifgardesregementets hospital	»	75: — —	
Till hofkapellets pensionskassa	»	2,000: — —	7,619: 47. 6.
		Summa S:rum	103,959: 25. 4.

Skulder i utländskt mynt:

Michaëlsson & Benedicks... med ränta från $^{31}/_{7}$ 1817	Hamb. B:ko	240.
Gloërfeldt, generalkonsul i Helsingör	Riks-Bank-D:r	67. 56.

På befallning

Carl Georgii.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 3.

Apostill till Grefve Löwenhielms depesch från S:t Petersburg af den $\frac{5 \text{ Maj}}{23 \text{ April}}$ 1817.

Jag har här inhämtat bestämda och rätt intressanta upplysningar om den person, som af engelska regeringen blifvit utsedd till dess sändebud vid vårt hof, och meddelar dem i den tanke att de torde förtjena styrelsens uppmärksamhet.

Lord Strangford är på samma gång ränksmidare och lögnare. Under sitt beständiga kif med de engelska amiraler, som fört befälet öfver den vid Rio Janeiro förlagda afdelningen af flottan, har han derpå gifvit bevis, hvilka sannolikt föranledt hans affärd och af hvilka jag skall hafv den äran att anföra tvenne.

Lord Strangford har den svagheten att vilja anses beslägtad med den gamla ätten Percy, med hvilken han dock endast eger namnlikheten gemensam. En Percy befann sig såsom befälhafvare på en fregatt i Rio Janeiro och lord Strangford bad amiralen låta honom dröja der någon tid. Denne vägrade, lord Strangford tillät sig då att tillställa honom en embetsskrifvelse, i hvilken han i konungens af Brasilien namn begärde att denna fregatt skulle få stanna qvar för att mottaga och till Montevideo öfverföra en del depescher. Amiralen, som infinner sig vid hofvet för att inhämta närmare underrättelser, får af konungen sjelf veta att man missbrukat hans namn.

Vid senaste ministerförändringen i Brasilien fick lord Strangford veta, att hr d'Aranjo var bestämd till sjöminister, och tillät sig, enär han till honom stod i ett spändt förhållande, att till den brasilianska styrelsen ingifva en not, i hvilken han förklarar sig hafva befallning af sitt hof att motsätta sig denna utnämning och i händelse af afslag begära sina pass. Brasilianska regeringen fullföljde det oaktadt sin plan, och sedan hr d'Aranjo dagen derpå blifvit utnämnd, var lord Strangford den förste att besöka honom och försäkra att det aldra helst var just med honom, hans regering önskade få afhandla frågorna.

Jag anser nödigt att på förhand underrätta Ed. Ex. om dessa betecknande drag hos den man, som är bestämd att efterträda Thornton; på det att det skryt, han någon gång kunde vilja tillåta sig, ej alltid må tagas efter bokstafven.

Jag beder Ed. Ex. att ej förråda dessa uppgifters ursprung, emedan detta kunde skada den person, som meddelat mig dem.

Ut in litteris humillimis

Grefve Löwenhielm.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 4.

Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan.

Min Herr Son!

I dag har jag mottagit underrättelsen om den stora seger E. K. H. vunnit vid Leipzig, och det är med hjertat fyldt af glädje öfver denna tilldragelse jag sänder eder mina innerligaste lyckönskningar. Ehuru jag har en inre öfvertygelse att intet olyckligt skall drabba eder, kan jag dock ej undertrycka de lifligaste farhågor att något ondt kunde vederfaras eder. Det skulle vara en olycka både för Sverige och för mig sjelf. Jag besvär eder i den Guds namn, som vakar öfver eder, — öka ej min oro, utsätt er ej onödigtvis för farorna. Edra soldater, vane vid edert mod skola det förutan göra sin pligt och edra vänner lugnas öfver Sveriges framtid. Jag vet, att detta språk ej behagar eder, men jag utsätter mig för att väcka edert misshag för att till eder tala en väns språk och rädda eder från faran att falla i ett bakhåll och genom en olycklig död sluta ett lif, som helgats åt ett helt folks lycka.

Jag väntar med otålighet närmare underrättelser om drabbningen; jag känner nu endast följderna: att Napoleon dragit sig tillbaka och att allt rytteri förföljer honom. Jag längtar att få se slutet på det hela, och jag tror att till verldens lycka hans lyckas dagar äro räknade. Kriget torde vara slut inom nästa månads utgång, och förhoppningen härom fyller min själ med glädje och tillfredsställelse. Jag skall ju få nöjet att återse eder, ja det dubbla nöjet att omfamna en med lagrar och dygder krönt son? Det ögonblicket skall fylla min själ med glädje, jag kan ej tänka derpå utan rörelse, och jag finner i tanken derpå tröst för sorgen öfver eder frånvaro.

Mottag de välönskningar, som jag dagligen gör för eder ständiga lycka och var öfvertygad om den ömma del, jag alltid tager i allt som kan bidraga till edert nöje och tillfredsställelse. Med dessa tänkesätt skall jag aldrig upphöra att vara etc. etc.

Stockholm den 27 Oktober 1813.

Carl.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 5.

Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan.

Min käre Herr Son!

Grefve Brahe har nyligen till mig öfverlemnat E. K. H:s bref af den 17 December. Jag tackar er på det hjertligaste för detsamma; det har fyllt mig med glädje, belåtenhet och tillfredsställelse. Det anlände på sjelfva julafton kl. 10 på qvällen, just som vi alla voro samlade för att efter gammal svensk sed gifva och mottaga julklappar. Prins Oscar hade på ett ögonblick aflägsnat sig för att se på en vagn som han erhållit, men återkom genast derefter och lemnade mig nycklarne till Kiel, hvilka han sade sig hafva i uppdrag att öfverlemna. Jag trodde, att det var ett skämt från hans sida, och skulle just svara honom i samma ton, då Brahe inträdde och lemnade mig E. K. H:s bref. Aldrig var väl glädjen lifligare och naturligare; man måste hafva varit med om det ögonblicket för att förstå det, och hela sällskapet var i lika hög grad förtjust. I ett ögonblick var Brahe omringad och frågor haglade från alla håll, huru E. K. H. befann sig. Aldrig har jag upplefvat en angenämare stund: det var en hjertats öfverströmning, som ingen kunde hålla tillbaka; — fruntimren isynnerhet visste ej till sig. Känsloutbrotten aflöstes af välsignelser öfver den lysande segrare, som åter fästat segren och lyckan vid Sveriges vapen. Jag har endast ofullständigt kunnat återgifva den allmänna glädjen, men min älskade son skall nog ursäkta mitt verk; han vet huru stora anspråk han i detta ögonblick har på mitt hjertas tack. Jag är sjelf så oredig, att jag knappast känner mig i stånd att tolka mina egna känslor, långt mindre andras.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

(De närmast följande raderna, innehållande skarpa utfall mot österrikiska statskonsten, äro så svårlästa, att utgifvaren ej tilltror sig att af dem gifva en säker tydning. I allmänhet kan om Carl XIII:s bref från denna tid anmärkas, att de utan undantag bära omisskänneliga vittnesbörd såväl om själens slöhet som om kroppskrafternas förslappning. De tre, fyra första raderna äro vanligen läsliga nog, men snart nog öfvergå bokstäfverna till

ett virrvarr, ur hvilket det ofta nog är rent af omöjligt att finna en utgång. Ett och annat uttryck i detta och följande bref är också egentligen tillkommet på grund af gissning; men utgifvaren ikläder sig ansvarighet för att den lemnade öfversättningen i intet väsendtligt skiljer sig från urskriftens innehåll.)

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag väntar med otålighet underrättelse om Tawasts beskickning, och huruvida de (danskarne) skola gå in på E. K. H:s förslag eller vilja sätta sig deremot: ett beslut måste de i alla händelser fatta. Det är ledsamt för dem att vara bragta till denna nödvändighet. Jag tror att de gifva vika, och det vore nog klokast; de hafva alltid gjort så, och göra det väl också denna gång.

Presidenten Lagerheim dog för några dagar sedan. Förlusten af honom är stor, ty en efterträdare är ej lätt funnen. Jag har tills vidare och intill dess ny president blifvit utnämnd uppdragit åt statssekreteraren för finanserna, grefve Mörner, att öfvervaka ärendenas gång. Jag vet ej hvem som bör få platsen. Den som är ute hos E. K. H., hr Wirsén, är helt visst den skickligaste, men jag vet ej om han vill åtaga sig förtroendet. Jag lemnar platsen obesatt för att ej lägga hinder i vägen för de anordningar E. K. H. kunde finna lämpliga att vidtaga, och skulle gerna vilja veta E. K. H:s tanka i denna fråga.

Grefve Brahe har visat mig lifgardets till häst nya uniform; den är bra vacker, men bra dyr. Jag har stadfästat den enligt E. K. H:s önskan, och befallning om förändringen kan intagas på orderna när E. K. H. för godt synes.

Jag måste tillstå, att jag börjar blifva otålig att kriget en gång måtte taga slut och jag sjelf ej längre vara beröfvad den personliga samvaron med E. K. H. — — — (oläsligt) — —

Stockholm den 27 December 1813.

Carl.

N:o 6.

Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan.

Min Herr Son!

Herr d'Orchimont, som i dag återvänder till E. K. H., har i uppdrag att tolka min lifliga tacksamhet för de betydande tjenster, E. K. H. gjort mitt fädernesland. För min enskilda del kan jag ej nog tacka E. K. H. för de otaliga omsorger, som egnats de trupper, som stå under E. K. H:s befäl, och hvilka genom dess försorg fått samma hållning och segervana som under Gustaf II Adolfs och andre våra store konungars tid. Här sjungas edra segrar af hela verlden och jag kan ej nog berömma hufvudstadens innevånare, hvilka såsom ett uttryck af sin fröjd skyndat att upprätta en offentlig vårdanstalt för sårade soldater. Min lycka är ny för hvarje dag, och för denna lycka har jag att tacka den, hvilken jag älskar högst af alla. Hvarje dag har jag nöjet att höra ert lof, och jag känner en lycka, för hvilken jag ej känner uttryck. Eder lyckliga hemkomst skall råga måttet af min sällhet; intill det efterlängtade ögonblicket var tusenfaldt välsignad, och var förvissad att aldrig en hemkomst egt rum, mer efterlängtad af mig och af hvarje tacksam svensk.

Det är med dessa känslor af varm erkänsla, om kärlek och oförställd tillgifvenhet som jag är etc. etc.

Stockholm den 31 Januari 1814.

Carl.

N:o 7.

Bref från Carl XIII till kronprinsen Carl Johan.

Min Herr Son!

Jag blef i dag på morgonen helt angenämt öfverraskad af herr Arbins ankomst. För det bref från E. K. H. af den 13

Februari, han öfverbragte, sänder jag de hjertligaste och uppriktigaste tacksägelser. Den bilagda proklamationen har förorsakat mig oändlig glädje och beredt mitt hjerta ett välbehöfligt lugn. Den är affattad så omsorgsfullt, att man omöjligen kan misstaga sig om utfärdarens afsigter; och detta gäller särskildt om slutmeningen. Den har vållat mig synnerlig fägnad, ty man hade här utspridt rykten att E. K. H. skulle väljas till konung i Frankrike och ämnade mottaga detta val, och således öfvergifva Sverige. Detta rykte kom som ett åskslag öfver oss, och jag såg redan oron ånyo färdig att brista ut. — — — Lyckligtvis är den tiden för alltid förbi, och derför ha vi att tacka E. K. H:s högsinnade uppoffring. E. K. H. skall för all framtid vara mitt fosterlands räddare och ega giltiga anspråk på allas deras erkänsla, som ärligt älska fosterlandet. E. K. H. kan aldrig tro huru påkostande den förra underrättelsen kändes, och hvilken förvånande verkan dess vederläggning medfört. Jag tillstår det öppet: alla goda medborgare äro förtjusta öfver E. K. H:s beslut, och sjelf är jag den förste att för alltid egna eder min tacksamhet och mitt lif.

I går hade jag underrättelse från Norge. Prins Christian envisas att vilja spela herrskare; han är alltjemt qvar i Christiania, anordnar åt sig derstädes allt som i och för regeringen är nödigt och samlar hären under sina fanor. Massan af folket är missnöjd. Detta allt kan ej räcka länge och snart nog lärer man väl få bevittna något som bringar reda i förhållandena. Under tiden samlar grefve Essen trupper vid gränsen, och anskaffar allt som erfordras för att göra ett slut på detta spektakel.

Hvad Frankrikes affärer beträffar förmodar jag, att E. K. H. ej lärer hafva något vidare att dermed göra, och att allt är lugnt och stilla, då detta bref hinner fram. Jag kan sålunda hoppas på nöjet och lyckan att snart se E. K. H. återvända. Jag kan ej tänka mig angenämare underrättelse och jag afvaktar med oändligt myeken otålighet det ögonblick då jag kan sluta i mina armar Europas befriare och Sveriges skyddsengel, mitt lifs lycka . . .

— — — — — — — — — — *Carl.*

(Odateradt; sannolikt från Mars 1814.)

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 8.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Haga den 16 Juli 1813.

Med aldra största nöje har jag genom herr Hjerta mottagit underrättelserna om E. K. H:s välbefinnande; det är så lyckligt att få direkta underrättelser, och glädjen är allmän, då dylika anlända. E. K. H. kan lätt föreställa sig, huru budbäraren blifvit utfrågad; ty allt hvad som rörer eder är särskildt kärt för mitt hjerta. Jag smiekrar mig med att den resa E. K. H. företagit, och som enligt våra beräkningar snart bör vara fulländad, varit i allo lyckosam, och att den särskildt i någon mån skingrat de otaliga obehag, som egt rum under senaste tiden. Måtte den ock sluta till E. K. H:s fullkomliga belåtenhet och till det allmännas och fosterlandets lycka! Jag tviflar ej ett enda ögonblick att de moln, som en tid bortåt hotat vid vår synkrets, skola skingras genom eder åtgärd, att lugn och lycka skola återvända, och framförallt, att de mödor, som kommit på eder lott, skola få sin belöning; ja, försynen kan ej vara nog orättvis, att ej foga alla händelser efter eder önskan.

Prins Oscar har för afsigt att i morgon hemma hos sig på Bellevue gifva en fest för konungen; det är årsdagen af slaget vid Hogland. För att ej stöta våra nuvarande bundsförvandter kommer det dock ej att blifva annat än musik och glädje öfver konungens lyckliga räddning ur den första stora strid i hvilken han med så stor framgång deltagit. Prins Oscar växer dugtigt och har fått en viss hållning af älskvärdhet och uppmärksamhet, som drager till honom allas hjertan och särskildt mitt; jag ser att han är fästad vid mig, och jag skulle vara bra otacksam om jag ej älskade honom af hela mitt hjerta. Han är just som sin far, särdeles uppmärksam mot konungen, och har ock på sista tiden vunnit mera förtrolig ledighet i umgänget med honom; vi blifva med hvarje dag innerligare fästade vid hvarandra; — och det är ej för att säga E. K. H. en artighet, utan för att lyda mitt hjertas maning, som jag försäkrar, att jag, om jag vore hans verkliga farmor, ej skulle kunna älska honom innerligare

än jag nu gör. Han visar mig vid alla tillfällen sin tillgifvenhet, också vet jag ej hvad jag icke skulle vilja göra för att bevisa honom min vänskap och göra honom nöje; hans hjerta förtjenar det i lika hög grad som hans sätt att vara.

Konungens helsa är nu ganska god; han hostar något litet, men detta har ingenting att betyda. Han finner sig väl här, roar sig, och tycker sig hafva det bra; prins Oscar är här nästan dagligen, åtminstone hvarannan dag och tyckes hafva roligt; detta gör mig naturligtvis särdeles godt att se. Jag hoppas att E. K. H. städse bevarar mig i god och vänlig hågkomst och aldrig betviflar uppriktigheten af de känslor af ömhet och tillgifvenhet, med hvilka jag är ....

Hedvig Elis. Charlotta.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 9.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Stockholm den 4 November 1813.

Min Herr Son!

Den visshet vi genom unga Engeström erhållit om E. K. H:s välbefinnande efter dagar sådana som den 18 och 19 i förra månaden, då E. K. H. till den grad utsatt sin person, var väl behöflig för den ängslan mitt hjerta hyste under fyra långa dagars ovisshet, och hvilken ytterligare ökades deraf, att konungen alltjemt föreställde sig att E. K. H. blifvit sårad, emedan inga närmare underrättelser ingått. Jag försökte väl att lugna honom, men min egen oro vållade att mina skäl blefvo betydligt svaga. Konungens helsa led synbarligen under allt detta, men sedan i går är han kryare och de noggrannare underrättelserna i bulletinerna hafva fullkomligen lugnat honom; han har till och med infunnit sig i hofcirkeln och har för afsigt att sjelf bivista den

tacksägelse, som nästa Söndag skall göras för den vunna segren och E. K. H:s räddning. Men, för Guds skull, vid allt hvad E. K. H. har kärt, utsätt ej vidare eder person för farorna. Det folk, som i edert utväljande trott sig finna sin lycka, den gamle kungen, som ni betraktar såsom eder far, och, jag må väl våga tillägga det, jag sjelf, som betraktar mig såsom eder uppriktige vän och som smickrar mig med att i gengäld ega eder tillgifvenhet, vi alla bönfalla eder derom; betänk, att ett helt folks välfärd i väsendtlig mån beror på eder; betänk, att ni ej längre är marskalken af Frankrike, som önskar grundlägga sin namnkunnighet, utan kronprinsen af Sverige, som blifvit Tysklands räddare, som strider för Europas fred; och att en nödig omtanka om eder personliga trygghet bör allt framgent leda edert deltagande i striderna. Är det ej nog, att de ledas af ert snille? Behöfver nödvändigt äfven eder person blottställas? Bör väl den välgerning för folken i form af en ärorik och trygg fred, för hvilken ni kämpar, köpas för priset af eder egen lycka? Nej, tänk derpå, att kronprinsen af Sverige ännu behöfves för andra öden. Förlåt mig att jag talar med denna öppenhet, som mitt hjerta bjuder; men jag kan ej tiga längre. Jag har edert löfte och jag fordrar dess uppfyllande.

Söndag afton blir staden illuminerad och derpå gifves stor supé på hofvet; öfverståthållaren har utbedt sig nåden att se prins Oscar såsom gäst hos sig vid den middag, han af samma anledning gifver. — Den stackars Döbelns död har vållat prins Oscar mycken smärta; det gör hans hjertelag stor heder, helst han hade att strida mellan glädjen öfver de lyckliga underrättelserna om E. K. H:s befinnande, och förlusten af en vän. Någon, som märkte honom försjunken i tankar, frågade om han ej mådde väl. »Åh jo», svarade prins Oscar, »jag mår så pass godt som man kan göra, då man förlorat en verklig vän; och huru glad jag än är öfver de timade händelserna, kan jag dock ej låta bli att sörja.» Man kan ej annat än älska ett hjerta, som känner och tänker så; också är han en värdig son af den, som gaf honom lifvet. — Jag misstänker likvisst att ärelystnaden har någon liten andel i prinsens sorg, och han har någon gång för mig beklagat sig öfver att ej få dela sina landsmäns faror, likväl

som deras lagrar. Han är ej den ende af vår ungdom, som sörjer häröfver ....

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 10.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Min Herr Son!

Med innerligaste och lifligaste tacksamhet har jag mottagit det bref, E. K. H. nyligen tillskrifvit mig. Hvarje prof på dess vänskap är mig kärt, och mitt hjerta vet att uppskatta det.

De händelser, om hvilka E. K. H. talar, och som åter upprest den store Fredriks thron, skola för all tid bilda en minnesvärd tidpunkt i häfden; himlen, som ledt dem och välsignat de förbundnes vapen, har också i sin höga rättvisa utvalt den, som kunde utföra dess välgörande afsigter, och helt säkert skulle aldrig framgången varit så stor som den nu är, om ej E. K. H. i händelsernas gång tagit en så framstående del. I de aflägsnaste tider skall äran häraf och framförallt de af eder befriade folkens eviga tacksamhet vara eder tillhörighet.

Den nyhet, E. K. H. meddelat mig rörande prinsen af Oranien, har vållat mig stor glädje. Så är då ändtligen genom edra omsorger ännu en ätt åter upphöjd, och denne värdige furste, för hvilken, då man känner honom, man ej kan undgå att hysa intresse, skall, såsom jag hoppas, snart se måttet af sina önskningar uppfyldt och i skötet af de sina draga in i sina fäders land.

Det förtroende E. K. H. visat mig genom att meddela mig detta, innan nyheten ännu blifvit offentliggjord, smickrar mig, emedan jag deri ser ett nytt prof på dess vänskap. Detta manar mig ock att återgälda detsamma genom att meddela hvad som hände mig för några dagar sedan. Min afsigt med att berätta detta är egentligen att förebygga, det de beställsamma personer, som alltid blanda sig i hvad som ej angår dem, icke ånyo må

få roa sig med sina berättelser på min bekostnad, och sålunda anförtror jag åt vänskapen, som vet att göra mig rättvisa, berättelsen om hvad som har händt.

Baron Stroganoff hade genom grefve Engeström låtit anmäla sig för att till mig öfverlemna ett bref från kejsarinnan af Ryssland. Grefve Engeström var okunnig om dess innehåll och sannolikt baron Stroganoff också, åtminstone yttrade han ingenting derom. Kejsarinnan yttrade sig i detta bref på ett särdeles älskvärdt sätt, och beder mig, enär hon fått veta, att enligt svensk lag arfvet efter salig enkedrottningen tillfaller Gustaf Adolf, utverka att ej förseglingarne brytas innan han kunnat utnämna ett ombud, som bättre än han sjelf kunde i Sverige bevaka dessa hans intressen; hon tillägger sedan, att sannolikt detta arf är för framtiden enda tillgången för hennes syster och systerbarn, och hon beder mig, med kännedom af den vänskap jag hyst för denna syster, så länge detta lät sig göra, intressera mig för saken; hon säger, att vänskap för denna syster varit enda orsaken till detta hennes steg, och att systern ej ens, aflägset vistande som hon är, blifvit derom underrättad. Brefvet är alltigenom artigt, förtroendefullt och smickrande genom sin vänskapliga ton; och alldenstund jag kunde förmoda, att hon önskade en del upplysningar om detta ämne, tvekade jag ej att gifva henne dem, sedan jag derom talat med konungen, hvilken i allo gillade mina åsigter. Jag svarade i samma vänskapliga och förtroendefulla ton, gjorde en berättelse om hvad som hittills egt rum i förevarande ämne; sade, att visserligen enligt lagens bokstaf arfvet efter enkedrottningen tillkomme hennes ende son, helst hon intet testamente efterlemnat; att konungen såväl som jag varit hos henne till det sista, troende oss sålunda kunna trösta henne för skilsmessan från sina närmaste och emedan vi förmodat, att hon tilläfventyrs skulle vilja meddela något om sin yttersta vilja; men att hon alldeles ej uttalat sig derom; att genast efter hennes död konungen, följande rättrådighetens bud, lemnat allt hvad detta arf rörde i rikets domstolars vård; att justitiestatsministern, hvars rättrådighet är mig bekant, blifvit jemte tjenstförrättande riksmarskalken förordnad att verkställa förseglingen i nårvaro af presidenten Lagerheim och herr Poppius, hvilka af konungen erhållit i uppdrag att å Gustaf Adolfs

vägnar bevaka detta arf; och att allt detta försiggått i fullkomligt laga ordning; efter att ytterligare hafva berömt desse herrars karakter, yttrade jag i mitt bref, att konungen, med anledning af nödvändigheten att få veta om något testamente fans, anbefallt undersökningars anställande derom, då ett bref anlände från Gustaf Adolf till hans farbroder, hvari han fordrar arfvet efter sin moder, samt beder konungen vidtaga nödiga åtgärder för att framdeles låta detsamma komma honom tillhanda genom ett handelshus i Wien. För att lugna kejsarinnan tillade jag derefter, att efter verkställd anteckning af alla dyrbarheter förseglingen blifvit ånyo verkställd, på det att ingenting måtte förkomma; jag underrättade henne derjemte, att jag, genast efter min svägerskas död, tillskrifvit markgrefvinnan af Baden en berättelse om sjukdomen och dödsfallet, och bedt henne meddela denna åt sin dotter; men enär intet svar derå ingått, förmodade jag, att krigshändelserna i Tyskland kunnat vålla att brefvet förkommit.

Sådant var mitt svar till kejsarinnan. Sedan konungen sett och gillat dess innehåll, lät jag öfverlemna det till baron Stroganoff till vidare befordrande, hvarefter jag meddelade det åt grefve Gyllenborg, som naturligtvis borde veta derom; och alldenstund grefve Engeström blifvit underrättad om att jag erhållit en skrifvelse, visade jag honom densamma liksom ock mitt svar. Grefve Gyllenborg sade sig allenast hafva önskat, att jag tillaggt det dessa herrar enligt lagens bud afsändt ett formligt meddelande om sina åtgöranden ej allenast till Gustaf Adolf, utan jemväl till hans gemål.

Alldenstund jag förmodar att E. K. H. känner sistnämnde förhållanden, liksom ock de meddelanden konungen gjort sin brorson vid öfversändandet af de nödiga handlingarne, återstår mig allenast att anhålla, det E. K. H. vid tillfälle ville säga mig, eller åtminstone låta säga mig, om mitt bref till markgrefvinnan af Baden blifvit afsändt. Jag har hittills ej velat besvära E. K. H. med någon förfrågan härom; men då E. K. H. sjelf aldrig yttrat något derom, har jag trott detta bero på en glömska och jag begagnar mig af detta tillfälle att bedja om underrättelse härom. Kanske kunde svaret med minsta be-

svär för E. K. H. komma mig tillhanda genom baron Wetterstedt. — — — — — — — — — — — — — — —

N:o 11.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Stockholm den 2 Mars 1814.

Min Herr Son!

Mitt hjertas tacksamhet för den vänskap, E. K. H. vid alla tillfällen bevisar mig, kan aldrig erhålla nog kraftiga uttryck. Jag har nyligen mottagit ett nytt bevis på denna vänskap i de tvenne brefven från Bückeburg och Cöln, som anländt med herr Arbin, och som äro dubbelt dyrbara då de tillkommit på stunder ryckta undan den tid, som E. K. H. egnar åt det ärofulla kallet att vara Europas fredsstiftare och sitt eget fordna fäderneslands räddare. Dessa underpanter på E. K. H:s hågkomst kunna ej annat än vara smickrande för mig, och jag har till och med den förmätenhet att påstå mig vara värdig den ömmaste och orubbligaste tillgifvenhet.

Herr Arbin har skyndat sig dugtigt; tidigt på Söndag morgon kom han hit; konungen sof ännu, sjelf låg jag, men otåligheten att så fort som möjligt mottaga det bref han medförde till mig, kom mig att åsidosätta konvenansens fordringar; jag mottog honom således ännu liggande, och tillstod det sedan för konungen, under yttrande: »Hony soit qui mal y pense!»

Hvad E. K. H. i sin skrifvelse anmärker är fullkomligen sant, händelserna tränga sig liksom på hvarandra på ett nästan otroligt sätt, och allt ser nästan ut som ett underverk; men man måste hoppas att ändtliga frukten deraf blir uppfyllelsen af allas våra önskningar, och att framför allt freden skall återgifva oss den, som vi älska och hålla kär. Posterna hafva ändtligen blifvit något regelbundnare, och tidningarne medföra detaljerade nyheter,

om hvilka vi till en del ej haft någon aning, instängde som vi varit af en särdeles sträng vinter, som, särskildt hvad förbindelsernas försvårande beträffar, ej lär haft sin like på mer än 20 år.

Konungen har gifvit mig E. K. H:s proklamation till fransmännen; den är värdig ert ädla hjerta och har kommit hit i en lycklig stund, just lagom för att skingra de ogrundade farhågor, som tillgifvenheten alstrat, att Frankrike skulle återbörda en furste, som blifvit Sverige så kär. Jag vet ej af hvilken beklaglig tillfällighet detta rykte kommit ut, att man i Frankrike ämnade välja eder till verldsförtryckarens efterträdare; icke kom det med herr Arbin, som just varit den som om misstaget härutinnan upplyst alla dem, som frågat honom, om detta verkligen kunde vara sant. I Söndags ändtligen, efter gudstjensten, hade jag mottagning, hvilken, enär någon sådan ej på länge egt rum, var särdeles talrikt besökt. Alla omringade mig och meddelade mig sina farhågor, och lycklig var jag att hafva med mig proklamationen till franska folket; jag sade, som sant var, att jag aldrig hört omtalas något dylikt val, men att jag alltförväl kände vår älskade kronprins' hjerta för att ej våga med mitt hufvud ansvara för att han, oss af himlen gifven, ej skulle öfvergifva ett folk, som älskar honom, och en konung på grafvens brädd, som ej har annan glädje än att se honom: jag kan föröfrigt, tillade jag, svara er med hans egna ord; läs hans proklamation och öfvertyga er, att han aldrig skulle antaga ett dylikt förslag, att hans hjerta ej tillåter honom det. Exemplaret gick ur hand i hand och jag skyndade att gifva befallning om afskrifters tagande. Detta gjorde jag på eget bevåg, för att lugna sinnena, och innan jag inhämtat konungens bifall dertill; tilldragelsen visar åtminstone, att tillgifvenheten är allmän. Mina afskrifter hafva, enligt hvad jag bestämdt vet, gifvit upphof till andra, och alldenstund aftrycket, som är på fransyska och svenska, ej förr än i dag hunnit blifva färdigt, har jag åtminstone haft tillfredsställelsen att kunna ur deras villfarelse rycka de mest oroliga och i allmänhet hela hufvudstaden; jag har ock försökt få exemplar spridda genom posten redan i går. Mitt hjerta har aldrig hyst den ringaste farhåga, det må jag bekänna, men den ofrivilliga känslan af smärta vid blotta tanken derpå har åtminstone

förvissat mig om, att den härflöt från tillgifvenhet; och jag hoppas nu framför allt att E. K. H. matte gilla den ifver, jag i denna sak visat.

Prins Oscar är sig alltjemt lik, och ger dagligen prof på värdiga och ädla egenskaper och tänkesätt. Jag kan ej neka mig tillfredsställelsen att berätta ett drag, som torde göra hans far glädje att höra. Bland andra underrättelser, som genom posternas uteblifvande blifvit fördröjde, var också den om konungens af Neapel förklaring och beslut att förena sig med de mot Napoleon förbundne furstarne. Man talade derom hos mig i förgårs afton; prins Oscar kom till för att få v ta hvarom fråga var. Jag sade honom det, då han genast med häftighet utbrast: »Det är en usling! En sådan usling!» — »Du är alltför sträng», svarade jag. »Han har tvifvelsutan haft giltiga skäl; han vill för öfrigt bevara sin krona, kanske ock förebygga olyckor för sitt folk.» Prins Oscar svarade då: »Han är en usling! Han glömmer hvad han är sin välgörare skyldig. Napoleon har han att tacka för allt hvad han är. Heldre än att brista i tacksamhet och vanära mig, skulle jag väl nedlägga regeringen.» Jag må tillstå att jag blef förtjust öfver detta svar; det gör prins Oscar stor heder. Också, ju mera man känner honom, desto mer håller man af honom; och jag är ej farmor för ro skull; det är ju regeln att de bli förtjusta i barnbarnen. — — — — — — —

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 12.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Uddevalla den 16 Augusti 1814.

Min Herr Son!

Hvilka stora och goda nyheter grefve Brahe medfört! Lyckligare kan ej tänkas! Ändtligen är då Sveriges lycka betryggad och detta genom den härförares omsorger och mannamod, som

älskas af hären, landet och alla, som ega rätt att af själ och hjerta älska E. K. H. Ingen kan vara nöjdare än konungen; han är hjerteglad; — jag talar ej om mig sjelf, ty jag smickrar mig med att, med den kännedom E. K. H. eger om min varma tillgifvenhet för dess person och mina tänkesätt såsom god svenska, ingenting vidare skall behöfva tilläggas. Hvad mig sjelf beträffar har jag blott en enda önskan att göra: den att återse E. K. H. och få personligen ådagalägga de känslor af tacksamhet, som mitt hjerta egnat honom för hela lifvet. Min Herr Son, E. K. H:s tillgifna och goda mor *H. E. C.*

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 13.

Bref från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

Stockholm den 10 November 1814.

Min Herr Son!

E. K. H. har då ändtligen nått målet för sina önskningar, och kan nu i lugn njuta af lyckan att hafva bidragit till Sveriges sällhet. Såsom maka och såsom god svenska känner jag den lifligaste glädje; men mest likväl vid tanken derpå, att vi för de förmåner, Sverige nu vunnit, hafva att tacka den person, vid hvilken mitt hjerta är så innerligt fästadt med den renaste och orubbligaste vänskap. Jag känner mig stolt öfver att det är en älskad son, en vän, som jag har att tacka härför. Sverige kan aldrig tillfyllest erkänna allt hvad E. K. H. gjort för sitt nya fosterland; det har en skuld att betala till eder; för min enskilda del skulle jag vara glad att kunna betala den; också skulle min tillgifvenhet få ny styrka, om den kunde ökas; men det låter sig ej göra. Jag har visserligen ännu en önskan återstående, men det vore väl kanske i detta ögonblick alltför ärelystet att yttra den; jag fruktar emellertid, att, derest den ej

vinner verklighet, de förenade rikena aldrig skola komma att njuta af något varaktigt lugn. E. K. H. känner tillräckligt hvilken önskan jag åsyftar*); men klokheten ålägger mig tystnad. Jag hoppas dock, det går med tiden. För ögonblicket återstår mig endast att önska E. K. H:s snara återkomst. Jag längtar att återse eder och få mundtligen försäkra eder om hela den kärlek, mitt hjerta egnat E. K. H. — — — — — — —

(Efter original i Schinkelska samlingen.)

N:o 14.

Utdrag ur några skrifvelser från drottning Hedvig Elisabeth Charlotta till kronprinsen Carl Johan.

(Efter afskrifter i Schinkelska samlingen.)

Den 22 December 1813.

— — — (Drottningen erinrar kronprinsen om det löfte, han gifvit henne i afseende på hennes olyckliga broder) — — — »Jag vet ej, om han ännu är i Ploën, der han var bosatt, och jag hoppas att man ej missbrukat hans tillstånd för att förmå honom åtfölja danskarne, för att i någon annan stad söka sin tillflykt. Hvarken grefve Stedingk eller de från Holstein anlända brefven tala om honom, hvilket gör, att jag fruktar, att man ej tillåtit honom att stanna i Ploën. Jag har derföre skrifvit honom till och skickat mitt bref till grefve Stedingk. Jag ber honom deruti skänka sitt förtroende åt E. K. H. och att, om han ej kan råka E. K. H., så bör han skrifva och begära E. K. H:s råd, dem jag utbeder mig för honom, ty han är ej i författning att kunna leda sig sjelf.**) — — — — — — — —

*) Möjligen en förening med Danmark. (?)

**) Danskarne ville verkligen föra honom till Köpenhamn, men han vägrade, och det fick passera. Carl Johan sände honom en sauve-garde och erbjöd honom sina tjenster, för hvilket allt drottningen hjertligt tackade honom.

Den 31 Januari 1814.

— — — General Camps ankom den 23 på aftonen med det bref från Carl Johan, hvaruti konungen underrättas om Norges afträdelse genom freden i Kiel. Camps kom in till konungen midt i natten klockan 1 den 24 Januari. Carl XIII blef frapperad att få denna stora nyhet på Gustaf III:s födelsedag, och erinrade sig i ögonblicket alla sin aflidne broders planer och bemödanden för detta rikes eröfring, liksom ock alla förutsägelser att han sjelf en dag skulle blifva regent öfver detta land, Ulfvenclous spådomar, o. s. v. Drottningen anordnade genast ett divertissement för konungens namnsdag (den 28), gjorde sjelf utkastet dertill, hvilket öfversågs af Oxenstjerna och grefvinnan Caroline Lewenhaupt; vackra kupletter till kronprinsens ära inflätades och pjesen gafs två dagar å rad på operan under allmänt jubel. — — —

N:o 15.

Bref från prinsessan Sofia Albertina till kronprinsen Carl Johan.

Stockholm den 29 April 1814.

Min Herr Bror och Kusin!

De snabbt på hvarandra följande oväntade tilldragelser, som timat helt nyss och som föranledt E. K. H. att begifva sig till Paris för att der personligen deltaga i öfverenskommelsen vid det allmänt efterlängtade fredsslut, som skall återgifva lugn åt verlden och åt hvarje enskild dess tillvaro och egendom, gifva mig anledning att ånyo vädja till E. K. H:s hågkomst, som är mitt enda hopp och förtröstan för framtiden. De känslor E. K. H. städse velat för mig hysa äro mig en borgen att E. K. H. skall tänka på mig vid detta vigtiga tillfälle, då alla furstars öden skola bestämmas, och churuväl mina fordringar äro ytterligt obetydliga i jemförelse med andras, äro de icke desto mindre

för mig af ganska stor betydenhet. Jag är förvissad, att om E. K. H. ville tala min sak inför konungen af Preussen personligen, skulle ett enda ord af eder mun verka mer än alla ministeriella brefvexlingar, och att denne furste skulle göra sig ett nöje af att på detta sätt ådagalägga den vänskap och tacksamhet, han hyser till eder person. För öfrigt har han alltid gifvit mig öfvertygande prof på vänskapliga och med vårt anförvandtskap öfverensstämmande tänkesätt, och detta särskildt då han vid tidpunkten för stiftets sekularisation lemnade mig i fullkomlig och oinskränkt besittning af Qvedlinburg och derunder lydande område. Det är på denna afträdelse, jag grundar mina anspråk, och jag kan ej föreställa mig annat än att han, då E. K. H. erinrar honom om förhållandet och då han ser edert intresse för frågans lösning, skall skynda att tillmötesgå bådas vår önskan. Jag anser mig böra underrätta E. K. H., att jag samtidigt med detta bref skrifvit ett till konungen af Preussen, hvilket likvisst endast innehåller en lyckönskan till hans återvinnande af sina stater, och till sällheten af att hafva på ett så ärorikt sätt bidragit till afslutandet af det langvariga och för menskligheten så olycksbringande krigstillståndet. Jag har också deruti i allmänna ordalag inneslutit mig i hans vänskap och endast med några ord vidrört min förhoppning att nu ånyo se mig satt i besittning af de rättigheter och förmaner,' hans godhet och vänskap förlänat mig vid sekularisationen, men dem westphaliska regeringen så orättvist beröfvat mig.

E. K. H. lofvade mig vid afresan härifrån, ett skadestånd för de ganska betydande förluster, jag lidit under dessa olyckstider, och hvilka än ytterligare ökats genom uteblifvandet af den måttliga lifränta, som blifvit mig beviljad af f. d. konungen af Westphalen, och af hvilken jag icke lyftat det ringaste sedan Januari månad förlidet år. Jag vågar af denna anledning ytterligare taga eder vänskap och edert deltagande i anspråk for att åt mig få utverkadt detta för mig så maktpåliggande skadestånd. E. K. H. känner bäst, huru ytterligt otillräckliga de åt mig i Sverige anslagne inkomsterna äro, äfven sedan de numera blifvit genom edert ädelmod och eder godhet for mig ökade. Jag har till friherre Wetterstedt öfversandt ett sammandrag öfver beloppet af min fordran allt ifrån första början, och vill ej besvara

E. K. H. med dessa små detaljer, hvilka ej kunna intressera eder; men alldenstund E. K. H. före dess afresa gjort mig äran att lofva det jag endast skulle behöfva vända mig till eder, och att ni skulle värdigas arbeta för ett skadestånds beviljande åt mig vid tidpunkten för det allmänna fredsslutet, har jag vid detta tillfälle ej dragit i betänkande att taga i anspråk detta för mig i lika hög grad smickrande som tröstande löfte. Jag förmår endast gifva ett ofullkomligt uttryck åt min tacksamhet och känslorna af min lifliga och varma vänskap; min penna har ej nog starka uttryck härför, men mitt hjerta känner ej mindre lifligt. Hoppet att snart återse E. K. H. bland oss väcker åter till lif lyckan, glädjen och tillfredsställelsen i allas hjertan; särskildt skall jag välsigna den dag, då jag återser en furste lika älskad, som allmänt vördad för sina dygder, sin ära och sina stora egenskaper, och i hvilken jag erhållit en annan bror, mig lika kär som om han vore det genom blodets band. Det är under förnyandet af dessa försäkringar om orubblig tillgifvenhet, som jag är — — — —

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 16.

Bref från prinsessan Sofia Albertina till kronprinsen Carl Johan.

Tullgarn den 28 Juli 1815.

— — — Jag har velat afvakta riksdagens slut innan jag ånyo besvärade E. K. H. och missbrukade dess godhet för mig genom att begagna mig af dess godhetsfulla förslag att försträcka mig den summa, jag behöfver för betalandet af de skulder, jag iråkat under loppet af de år, då jag varit beröfvad mina inkomster från Tyskland och då jemväl afkastningen af Tullgarn var så godt som ingen, på grund af den allmänna missväxt och nöd som tryckt vårt land. Jag har hittills hyst det hoppet, att

ständerna skulle bevilja mig åtnjutandet af de 12,000 Rdr B:ko, de åt mig anslagit, redan från detta års början räknadt, och att jag på så sätt skulle blifva försatt i tillfälle att betala mina skulder utan anlitande af E. K. H.; men de hafva varit bra litet frikostiga mot konungahuset, och jag ser mig af denna grund nödsakad att falla E. K. H. besvärlig. Ni har vid detta tillfälle, likasom vid så många föregående bevisat mig en öm broders tillgifvenhet, och jag kan med all min erkänsamhet och vänskap aldrig till fullo gälda allt hvad ni för mig gjort. Värdes mottaga försäkringen härom — — —

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 17.

Bref från prinsessan Sofia Albertina till konung Carl Johan.

Tullgarn den 9 Oktober 1818.

Sire!

Aldrig hade E. M:t kunnat göra min födelsedag lyckligare än genom det ögonskenliga bevis på dess vänskap, som ligger i den oskattbara gåfvan af dess byst. Den skall dagligen erinra mig om en furste, som genom de känslor, han för mig hyser, så fullkomligt ersatt mig den broder, himlen beröfvat mig, och som nu är mig i stället för hela min slägt, genom det innerliga deltagande han hyser för allt som mig rörer. Det är mig ett särdeles dyrbart prof på eder vänskap att sålunda vara ihågkommen på min födelsedag och de artiga uttrycken i det atföljande brefvet, som af baron Oxenstjerna öfverbragtes, äro mig ett nytt tecken på E. M:ts godhet för mig. Hvarföre kan jag ej fullt tolka eder mina känslor och lifligheten af min tillgifvenhet och erkänsla; min penna är för svag att måla detta; det fordrades dertill större valtalighet än som fallit på min lott; men aldrig kan någon djupare än jag gör det känna allt hvad ni för mig

gör. E. M:t gör mig helt visst den rättvisan att vara öfvertygad om uppriktigheten af den vänskap jag för E. M:t hyser; tacksamheten förenar sig dermed och mitt hjerta tillhör eder för återstoden af mitt lif. Mottag försäkringen härom af ett hjerta, som aldrig förstått att låtsa känslor, dem det ej egt. Min lifligaste önskan skall alltid vara att bibehålla den vänskap och välvilja, hvarpå E. M:t vid alla tillfällen gifver mig prof, och att bevisa E. M:t den orubbliga tillgifvenhet, jag hela mitt lif igenom för E. M:t skall hysa, och med hvilken jag har den äran att vara E. M:ts tillgifna syster och kusin

Sofia Albertina.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 18.

Om Qvedlinburg. Utdrag af Statssekreteriatets arkiv; N:o 4947.

Jérôme Napoléon, med Guds och författningens nåde, konung af Westphalen, prins af Frankrike, etc. etc., göre veterligt:

På grund af vår förordning af den 31 sistlidne Januari, hvilken för beständigt öfverlåter abbot-stiftet Qvedlinburgs egodelar och afkastning åt vår kongl. westphaliska kron-ordens kassa;

På grund jemväl af § 51 i tyska rikets recess af den 25 Februari 1803, hvilken bestämmer högsta beloppet af den lifränta, som åt de furstliga abbedissor, hvilka blifvit beröfvade sina stift, bör utbetalas; samt för att gifva vår kusin prinsessan Sofia Albertina af Sverige, f. d. abbedissa af Qvedlinburg ett bevis på det särskilda intresse vi för henne hysa,

hafve vi beslutit och befallt

Art. 1.

Åt prinsessan Sofia Albertina af Sverige anslås en årlig lifränta af 30,000 francs, hvilken kommer att införas i den allmänna förteckningen öfver pensionerna, och utan afdrag utbetalas från och med den 1 sistlidne Juli.

Art. 2.

Prinsessan Sofia Albertina skall dessutom allt framgent såsom hittills fritt förfoga öfver sagde abbotstifts boställe och dertill hörande lösörebo.

Art. 3.

Våra ministrar för utrikes ärendena och finanserna, samt storkanslern för westphaliska kron-orden ega att i hvad på dem hvar för sig ankommer öfvervaka verkställigheten af detta beslut.

Gifvet på vårt kongl. slott Napoléonshöhe, den 29 Oktober 1810, i vår regerings fjerde år.

Undertecknadt

Jérôme Napoléon.

(Sigill)

På konungens vägnar
Ministern-Statssekreteraren

Grefve Fürstenstein.

(Efter originalet i prinsessan Sofia Albertinas brefvexling, numera förvarad på Eriksberg.)

N:o 19.

Om Qvedlinburg. Utdrag af Statssekreteriatets arkiv; N:o 5382.

Jérôme Napoléon, etc. etc., göre veterligt:

Vi hafve beslutit och befallt,

Art. 1.

Utom den lifränta af 30,000 francs, hvilken vi beviljat vår kusin, prinsessan Sofia Albertina af Sverige, och hvilken skall till henne utbetalas från och med den 1 sistlidne Juli, medgifves åt henne en skadeersättning för den tid, hon dessförinnan varit beröfvad nyttjanderätten öfver sagde område, och denna skadeersättning bestämmes till 6000 floriner (15,540 francs) för år, räknadt från vårt besittningstagande af konungariket Westphalen och till ofvannämnde tidpunkt

Art. 2.

Prinsessan Sofia Albertina skall åtnjuta sagde lifränta och skadestånd utan att vara förpligtad att bo inom rikets gränser.

Art. 3.

Vår minister för utrikes ärendena och vår storkansler för westphaliska kron-orden anbefallas att hvar för sig i hvad på dem ankommer, bringa till verkställighet detta vårt beslut.

Gifvet i vårt kongl. palats i Cassel, den 21 December 1810, det fjerde året af vår regering.

Underteeknadt

(Sigill) *Jérôme Napoléon.*

På konungens vägnar
Minister-Statssekreterarén

Grefve Fürstenstein.

(Efter originalet i prinsessan Sofia Albertinas brefvexling, numera förvarad på Eriksberg.)

N:o 20.

Utdrag ur Reuterholms journal (Maj 1805).

— — »Under denna tid gjorde jag en liten lustresa till det för sin sköna situation så ryktbara Ploën, hvars gamla, ärevördiga slott af försynen just tyckes vara danadt till en reträtt för någon förnäm olycklig. Det har också redan i flera år haft denna destination och tjenar nu till residens för den beklagansvärde prinsen af Holstein-Eutin, hertiginnans af Södermanland broder, hvars tillstånd och åsyn gör det melankoliska af sjelfva stället ännu dubbelt rörande. Denne olycklige herre lefver här under konungens eller, rättare sagdt, kronprinsens af Danmark tutel och passerar för alldeles sinnessvag, ehuru dess höge förmyndare förmodligen icke hafva honom stort att förebrå i detta afseende. Hans depens och hofstat är ganska inskränkt. Den sednare består egentligen blott af tvenne kammarherrar, bröderna von Witzleben,

hvaraf den ene är hans kammarherre och tillika dess custos, hvilken öfver allt följer honom, som skuggan kroppen. Oaktadt detta tvång ser han dock gerna folk hos sig och gifver vanligen ett par gånger i veckan supéer åt den härvarande adeln. Mot främmande är han synnerligen förekommande, hvilket jag ock sjelf erfor, ty han hade händelsevis ej så snart fått veta, att en svensk herre var dit anländ, som han genast skickade och lät på det artigaste sätt bjuda mig till middagen, hvilken invitation jag likväl till min inkognitos bibehållande deklinerade, men gjorde honom i dess ställe om förmiddagen en visit, som i flera afseenden, och särskildt i anseende till min fordna liaison med dess syster och svåger var för mig verkligen intressant. Hans uppförande och beteende dervid var ganska artigt, och äfven ibland vettigt, dock utvisade det tillika en viss skygghet och timidité, samt ett återhållet hemligt tvång, hvilket så väl i dess tal, som gester och miner, sig tydligen målade och otvifvelaktigt af den gène, hvaruti han här hålles, härrörde. Hans utseende var blekt och sjukligt och dess blick sade, att han af en hemlig sorg tärdes. I hans min förrådde sig misstroende till allt hvad honom omgaf. Hans fysionomi liknar för öfrigt mycket dess systers, isynnerhet ögonen. Han var snyggt klädd, i ett slags uniform, med serafimerorden prydd. Under de flera ämnen, i detta vårt samtal förekommo, bevisade han ej allenast ett sundt omdöme, utan ock ett ganska redigt och skarpt minne; han till och med ihågkom flera främmande familjenamn (svenska), som han kanske en enda gång i hela sin lefnad, och det för många år sedan, blott hört nämnas, hvaribland grefvinnan Hamilton äfven var, som han visste varit statsdame, fastän hon var af borgerlig härkomst och hette Petersén, det han ganska riktigt prononcerade. Om sin syster talte han ofta och med ömhet, samt beklagade sig att hon så sällan skref honom till. Om hertigen deremot sade han intet stort, men för Sverige yttrade han i allt mycken predilection. Om det kringvandrande svenska kungliga herrskapets besök hos honom denna vinter vid deras hastiga hemresa, talte han äfven rätt förnuftigt och jemrade sig ännu öfver det lilla, då medhafda barnets missöde att i en så fatal årstid nödgas på sådant sätt peregrinera. Om sig sjelf och sina fordna resor, som jag flera gånger satte i fråga, ville han icke yttra sig mycket,

utan gaf konversationen då genast, rätt adroit, en annan vändning, samt marquerade i allt ett stort misstroende till sina entourer (NB herrarne Witzleben voro beständigt begge närvarande under hela detta samtal), och ett lika stort missnöje med sin närvarande ställning, samt att jemt vara qvarhållen på detta ställe, som för ingen del med hans böjelse tycktes öfverensstämma. »Jag vill endast resa; det är mitt enda nöje!» sade han härvid med en häftighet, som han eljest under hela konversationen tillbakahållit, men öfver hvilken han, vid detta svåra ställes berörande, icke längre var mästare. Han tycktes för öfrigt fatta ett slags förtroende för mig, och nödgade mig flera gånger rätt artigt att blifva qvar hos honom till middagen, hvilket jag dock alltid deklinerade. Sina målningar, som utgöra hans förnämsta tidsfördrif i dess enslighet, lät han inhämta och explicerade sjelf för mig deras sammansättning. Ibland dessa var isynnerhet en tafla af yttersta domen af hans egen komposition, som verkligen bevisar, att hans idéer äro mera sammanhängande än man det i allmänhet föregifver. Han tycktes ock sjelf vara särdeles tillfreds med denna produktion, uppå hvilken han sade sig hafva arbetat en hel vinter. Den var rik på figurer och i dess sammansättning visade sig mera finess och harmoni, än man af hans olyckliga tillstånd kunde förvänta. Isynnerhet hade han deruti sökt uttrycka de sällas glädje, och derjemte i möjligaste måtto öfverhölja det alltför rysliga i kontrasten af de fördömdas plågor.» — —

(Afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 21.

Om hertig Peter Friedr. Wilhelm af Holstein-Eutin.

(Ur *Vehse:* Geschichte der kleineren Deutschen Höfe IV: 8.)

— — — Han var född 1754; var afgjordt sinnessjuk och hypokonder. Blef först genom sin lärare, en pedantisk calvinist vid namn Coriarius, och sedan under en resa till Paris och Lon-

don 1770, genom en dyster och tystlåten öfverhofmästare, Zerbst'-ska geheimerådet von Kappelman, ledd och bearbetad så, att han förföll i melankoli och plågade sig med religionsskrupler och andra dystra grubblerier. Den berömde Herder skulle i egenskap af lärare hafva åtföljt honom på denna för 3 år afsedda resa, men skilde sig för öfverhofmästarens skull redan vintren 1770 i Strassburg från prinsen. Denne återkom efter ett års frånvaro till sin faders hof i Eutin i det eländigaste tillstånd, blek och gul, och med hufvudet fullt af de befängdaste idéer. Fadren mottog honom med käpprapp, modren bortklemade honom. Hans muntra syster och hofpredikanten Wolf lyckades återbringa litet ljus och munterhet i prinsens själ. Man ville gifta honom 1775. Valet föll på en dotter till regerande landtgrefven af Darmstadt. Men då prinsen skulle resa dit, rymde han nattetid från slottet Eutin; ändtligen förmådde man honom att afresa, men bruden behagade honom ej och natten före bröllopsdagen sprang han åter förklädd ut från slottet i Darmstadt och påträffades på landsvägen. Derpå reste man med honom till Schweiz; om giftermål talades ej vidare. Man utfärdade en förklaring, att prinsen visade en påtaglig förkärlek för katolska religionen. Till följe deraf måste han afsäga sig regeringen, och fördes till det vänliga slottet Plöen, der han sysselsatte sig med musik, läsning och teckning, och särskildt utmärkte sig såsom schackspelare. Han åtnjöt en pension af 20,000 Rdr Sp.; lefde ytterligare 46 år och dog först 1823, nära 70 år gammal.

Hans kusin, Peter Fredrik Ludvig, styrde såsom administrator i hans namn.»

N:o 22.

Sveriges accession till den Heliga Alliansen.

Vi Carl XIII med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes konung etc. etc. göre veterligt, det hafver H. M:t kejsaren af Österrike, konung af Ungern och Böhmen föreslagit Oss

att biträda det mellan honom, H. M:t kejsaren af Ryssland och H. M:t konungen af Preussen den 26 September 1816 ingångna fördraget. I detta förslag hafva Vi sett ett nytt bevis på det förtroende och den innerliga förening, som så lyckligt ega rum mellan Oss och nämnde furste.

Städse lifvade af den önskan, att med all vår makt bidraga till upprätthållandet af ordning och lugn i Europa, tvekade Vi ej, i det ögonblick då folkens oberoende var hotadt, att högt uttala Oss till förmån för den makt, som då ensam bar hela bördan af försvaret och stred så ärorikt för att motstå det allmänna förtrycket. Samma grundsatser hafva ledt alla våra steg i de krig och underhandlingar, i hvilka Vi alltsedan denna minnesvärda tidpunkt tagit del, och den inre förvaltningen af våra stater bär pregeln af samma samvetsgrannhet och kärlek till rättvisa, hvilka städse ledt våra omsorger och våra bemödanden.

Följaktligen och alldenstund det förslag, som till Oss blifvit framställdt å H. M:t kejsarens af Österrike vägnar, står i fullkomlig öfverensstämmelse med de önskningar och åsigter Vi aldrig upphört att bekänna, biträde Vi, liksom Vi ock redan hafve biträdt genom vår förklaring till kejsar Alexander af den 20 Maj innevarande år, det ofvannämnda fördraget såväl för egen räkning som ock för våra efterträdare på Sveriges och Norges thron enligt den af Svea rikes Ständer stadgade successionsordningen af den 26 September 1810.

Till yttermera visso hafve Vi denna handling med egen hand undertecknat och med vårt kungliga sigill bekräfta låtit. Som skedde på Stockholms slott den 26 November 1816.

Carl.

L. v. Engeström.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 23.

Memorandum i norsk-danska liqvidationsfrågan, inlemnadt i S:t Petersburg af gr. Gustaf Löwenhielm. $\frac{6 \text{ Juni}}{25 \text{ Maj}}$ *1816.*

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

Till H. M:t kejsaren af Ryssland.

Memorandum.

Danska styrelsen har till flere hof ingifvit klagomål öfver den förmenta motvillighet, som regeringen i Stockholm skulle hafva ådagalagt i uppfyllandet af VI punkten i Kielerfördraget, hvilken rörer Norges statsskuld.

Dessa klagomål hafva ej kunnat gå till botten med frågan, alldenstund man ännu vid tidpunkten för dessa klagomåls ingifvande, ännu ej kommit så långt i frågan om uppgörelsen, att någon fordran kunnat blifva utvecklad, afhandlad, förkastad eller medgifven å ena sidan eller å den andra.

Regeringen i Stockholm skyndade sig att öppna underhandlingarne och har sedermera i denna fråga utvecklat all den verksamhet, som varit af densamma beroende — (under det att hofvet i Köpenhamn lemnade den norske underhandlaren utan svar i två månaders tid); det har således ej låtit sig göra att anklaga svenska regeringen för försök att lägga hinder i vägen för frågans afgörande.

Enligt de underrättelser, som kommit mig tillhanda, är det förnämligast *formen* för underhandlingarne, som utgjort föremålet för de af hofvet i Köpenhamn framställda klagomålen. Danska styrelsen tyckes hysa motvilja för en omedelbar beröring med *norska* underhandlare, åberopar sig, för att komma ifrån detta obehag, på fördraget i Kiel och tyckes vilja misskänna befogenheten af den grundsats, till följe af hvilken ifrågavarande uppgörelse i Stockholm betraktas såsom uteslutande beroende af norska myndigheter.

Fördraget i Kiel säger uttryckligen i åberopade VI punkt: att »H. M:t konungen af Sverige erkänner *i sin egenskap af konung af Norge* förpligtelsen att åtaga sig en andel af Danmarks och Norges gemensamma statsskuld, lämpad efter förhållandet

emellan båda rikenas befolkning och tillgångar». Det är således i egenskap af *Norges konung* som H. M:t nu underhandlar om denna fråga; — det tillkommer då äfven *Norges* myndigheter att å vår sida uppställa grunderna för uppgörelsen, för hvilkas bedömmande de *ensamt* ega nödiga uppgifter att tillgå; — det är sålunda ock åt *norske underhandlare* som denna frågas lösning bort anförtros; — och det är således vid detta tillfälle såsom vid alla föregående H. M:t konungen af Sverige, som troget uppfyller fredsfördragets bud.

Alldenstund detta ovederläggliga svar varit lätt att förutse, har danska regeringen bifogat en del induktionsbevis till de af mig just nyss vederlagde, och detta andra sätt att föra bevis, ehuru mera sväfvande, kunde möjligen tyckas antagligt för den som ej eger noggrann kännedom om de förbindelser, som förefinnes mellan Sverige och Norge.

Man har velat tillämpa på norska statsskuldsfrågan de grundsatser, som godkänts vid några dylika förändringar af område, som sedan en tid tillbaka egt rum i Europa och man har till och med i Köpenhamn förklarat, att Norge är för Sverige en tillräckligen vacker förvärfning, att ju det sednare landet allför väl kunde komma ut med en penningeuppoffring.

Detta sätt att betrakta saken faller till föga vid blotta påpekandet af en sanning, som bekräftas af valakten af den 4 November 1814, och hvilken sålunda lärer vara ovederläggling, — den nemligen, att det ej ens finnes en skugga till likhet emellan arten af de band, som förena de tvenne skandinaviska konungarikena och arten af de föreningar, besittningstaganden eller förvärf, på hvilka man velat åberopa sig.

Enligt Kielerfördragets ordalydelse borde *Norge förenas med Sverge på samma vilkor, hvarunder det tillhört konungen af Danmark.* Om detta stadgande någonsin blifvit uppfyldt, skulle den bevisförning, jag nyligen anfallit, hafva haft någon grund. Konungen skulle väl, sanningen att säga, ej hafva dröjt att medgifva norrmännen *andra vilkor* — men H. M:t hade då egt vidsträcktare makt och myndighet att i penningväg tillfredsställa H. M:t konungen af Danmark. H. M:ts goda afsigter i detta hänseende äro nu betydligt kringskurna, emedan Norge *aldrig blifvit förenadt med Sverige på ofvan anförda vilkor.*

Det vore öfverflödigt att här upprepa, *huru* det kom sig att detta stadgande i Kielerfördraget ej blef uppfyldt. Det hänger på det nogaste tillsammans med vissa hemlighetsfulla förhandlingar, hvarpå vi mer än en gång måst framlägga talrika och ovederläggliga bevis. Det tillhör för öfrigt redan antalet af de kända fakta, som grunda föreningens tillkomst och art.

Det är våra vapen, som framkallat prins Christians såkallade afsägelse och fördrifning; det är konungens och kronprinsens dygder och rykte, som gjort resten, och det är ej på grund af Kielerfördraget, utan genom folkets fria val, som konungen af Sverige jemväl blifvit Norges konung.

Han är det, — men det vore oegentligt att påstå att Sverige *förvärfvat* Norge. De tvenne rikena äro förenade under en och samma konung: de utgöra en enda statskropp, fullt sammanhängande och likartade alltigenom i alla förhållanden till främmande makter; men de äro fullkomligt oberoende af hvarandra i allt som rörer lagstiftning och förvaltning.

Af denna förenings beskaffenhet följer nödvändigtvis, att den ena statens penningeväsende ej har något med den andras gemensamt.

I Norge, likasom i Sverige, bestämma ständerna skatternas belopp och vaka öfver användandet af de summor, de ställa till styrelsens förfogande.

Det skulle ej stå i konungens makt, att i Sverige låta anslå summor till den norska skuldens afbetalning, och äfven om H. M:t kunde det, skulle H. M:t ej vilja missbruka folkets kärlek till ernående af detta mål, emedan det skulle innebära en orättvisa.

Det är likaledes omöjligt för konungen att, för tillfredsställandet af Danmarks anspråk, i Norge förfoga öfver större summor än de, hvilka storthinget efter samvetsgrann undersökning funnit vara med fördragets anda och ordalydelse förenliga.

Enär alltså *norska* folkombudens förtroende och öfvertygelse äro nödvändiga för att af dem erhålla de för betalningen nödvändiga medlen, har H. M:t oundgängligen bort anförtro öfverläggningen härom åt *norska* myndigheter.

Konungen har således i denna frågas behandling följt fullkomligt riktiga grundsatser, och för fördragets verkställighet slagit in den enda väg som stått honom öppen sedan Danmark å sin sida förorsakat fördragets brytande.

H. M:t har allt för heligt bevarat minnet af de bevis på vänskap han under dessa vigtiga förhållanden rönt af E. Kejs. M:t, och fäster vid dess åsigt allt för mycket värde, att ej vara angelägen det E. Kejs. M:t, noggrannt underrättad om sanningsenligheten af de gjorda framställningarne, måtte till fullo uppskatta redligheten i konungens hela förfaringssätt.

S:t Petersburg $\frac{6\text{ Juni}}{25\text{ Maj}}$ 1816.

Grefve Gustaf Löwenhielm.

N:o 24.

Apostill till grefve Löwenhielms depesch från S:t Petersburg $\frac{25}{13}$ Maj 1817.

Den 23 dennes begaf jag mig till grefve Capo d'Istria och började med att framställa den frågan, huruvida, i öfverensstämmelse med hvad han sagt mig dagen förut, kejsaren verkligen redan hade stadfästat innehållet af de befallningar, som skulle afgå till general Suchtelen med anledning af de klagomål, Danmark fört öfver konungens befallning att anställa undersökning af de fartyg, som begifva sig till svenska hamnar. Grefven svarade härtill »nej!»

»Desto bättre», genmälde jag; »ty i så fall hade jag trott det vara öfverflödigt att uppehålla er dermed; men jag bör ej dölja för er, att jag är stött öfver det förbiseende af vanliga former hvartill ni i förhållande till mig gjort er skyldig. Friherre Blome klagar för er öfver min regering; ni framför denna klagan till kejsaren, inhämtar hans befallningar, och allt detta utan att derpå förbereda Sveriges sändebud, utan att inhämta hans åsigt, ja, till och med utan att höra, huruvida han möjligen kan känna till anledningarne till de danska klagomålen. Ni behandlar, med ett ord sagdt, Sveriges intressen i S:t Petersburg utan mitt hörande. Det är, minst sagdt, att göra mig öfverflödig här».

»Jag uttryckte mig illa i går», svarade grefven: »först och främst har aldrig någon klagan blifvit framställd. Danmark begärde endast att få veta kejsarens *tanke* rörande ett ämne i afseende på hvilket det tror, att folkrätten blifvit, till dess förfång, kränkt. För det andra, har jag ännu ej arbetat med kejsaren med denna fråga; jag vet ej *om* och *hvad* kejsaren ämnar svara och i alla händelser hade jag för afsigt att förbereda er.»

Jag gjorde grefve Capo d'Istria uppmärksam på, att det var 8 dagar sedan han hört danska sändebudet, och att, om jag ej tillfälligtsvis kommit till honom i går, hade jag aldrig lärt känna resultatet förrän det varit för sent för mig att uttala min åsigt.

Sedan grefve Capo d'Istria försäkrat mig att ingenting skulle hafva blifvit afgjordt utan mitt hörande, föredrog jag att alldeles lemna åsido allt tal om den punkten, endast sägande honom, att jag alltför väl kände hans ordentlighet för att kunna förmoda, det han velat handla på annat sätt och att jemväl hans kända vänskap och aktning för mig fordrade att jag trodde hans försäkran. »Låt oss i stället», sade jag, »gå till botten i frågan. Ni säger, hr grefve, att det endast är en åsigt, Danmark vill höra uttalas. I så fall frågar jag först och främst, huru kejsaren kunde bilda sig en åsigt utan att jemväl hafva hört hvad som från Sveriges sida kunnat anföras. Men antaget också, att kejsaren trodde sig förbunden att yttra en dylik, är det till Danmark allenast, som den kan meddelas, men aldrig till Sverige, som ingen gång begärt att få veta den».

»Men här föreligger dock en rättskränkning», svarade grefven, »och folkrätten medgifver ej en dylik rättighet att undersöka; och huru vill ni, att vi, då man rådfrågar oss, skulle kunna undandraga oss att säga var åsigt».

»Rättvisan är ej kränkt; ty det är från Danmark som all den smuggling eger rum, som förstör Sverige; — ej heller är folkrätten kränkt; ty man undersöker ej andra fartyg än dem som begifva sig till svensk hamn och hvad de danska båtarne och jakterna beträffar, äro de ej hvad man kallar handelsfartyg. Det är småbåtar, som dagligen segla fram och tillbaka mellan Sverige och Danmark under ideligt smugglande. Konungen af Sverige har rätt att vidtaga hvilka mått och steg som han skulle anse nyttiga till landets fredande från lurendräjeriet, och ingen har

rättighet att för dem ställa honom till ansvar. Danmark må alltför gerna gälda lika mot lika; vi skola blifva ytterst belåtna dermed, och säkert är, att vi ej skola beklaga oss deröfver hos någon, eho det vara må. Slutligen, hr grefve, erkänner jag ej någons rätt att blanda sig i ett oberoende lands förvaltningsåtgärder. Det är endast i händelse af rustningar eller krig, som grannar eller bundsförvandter hafva den verkliga och erkända rättigheten att släcka en brand, som kan hota dem, och hvarken Sverige eller Danmark väpna nu eller tänka på krig».

Grefve Capo d'Istria återkom till sitt förra påstående, att det stred mot folkrätten att undersöka fartyg ute på öppna hafvet. Jag gjorde honom till en början uppmärksam på, att undersökningen skedde invid våra kuster, och allenast med sådane fartyg, som begåfvo sig till våra hamnar, der de i alla händelser borde göra reda för sin laddning. Visitationsrätten har för öfrigt blifvit i verket satt, och det efter långt strängare grunder, af England, och så vidt jag känner har denna stat ej afstått från denna rättighet på andra makters begäran. England har tvärtom omgifvit sina kuster med en hel kedja af tulljakter, hvilka esomoftast nödgas slåss mot smugglarne; — aldraminst borde Danmark vara okunnigt härom».

»Men Danmark», invände grefve Capo d'Istria, »ser i denna förordning ett mot sig riktadt undantag. Det har begärt upplysningar af regeringen i Stockholm om anledningen härtill, men ej ännu erhållit något svar derå».

»Hvad detta beträffar anmärker jag först och främst, att Danmark hade bort afvakta detta svar innan det började beklaga sig, och jag tror mig på förhand kunna försäkra, att konungen af Sverige endast tänker på sitt rikes välfärd, och ingalunda på att falla vare sig den ene eller den andre besvärlig; och att, om man särskildt syftat på de danska småfartygen, så är det, emedan Danmark är vår granne och emedan af denna anledning det just är dess fartyg, som användas till smuggleri hos oss. Låt Danmark ligga midt i Europa, och ni skall få se att vi ej skola vidtaga någon åtgärd mot detsamma».

»Tillstå», invände grefven, »att detta edert retsamma sätt att vara mot Danmark är plågsamt att se. Vi önskade så gerna att se endrägt råda er emellan; och det tycks mig som hade det

varit långt bättre, om konungen af Danmark blifvit på förhand underrättad om denna åtgärd, då den ändtligen skulle anses nödvändig».

»Det vill säga, hr grefve, att det nu endast är tal om uppmärksamhet och artigheter. Man borde då i främsta rummet veta, om Danmark förtjenar dylikt från vår sida; för öfrigt inser jag ej nödvändigheten af att i fråga om en förvaltningsåtgärd på förhand göra dylika meddelanden. Danmark må vidtaga hvilka åtgärder som helst utan att taga oss till råds».

Grefve Capo d'Istria: »Allt gammalt groll bör utplånas; alla stater hafva förorätter att glömma. Med ert sätt att vara kommer ni aldrig till endrägt, som alltid borde finnas mellan grannar och till sluts kunna dessa små förargelser leda till en sakernas ställning, som rubbar lugnet».

»Hr grefve», svarade jag, »tvifvelsutan bör man utplåna oförrätterna, men aldrig de ömsesidiga tjensterna, ej heller tacksamheten; — och det är de banden som förena Sverige och Ryssland. I fråga om vänskap och harmoni tror jag ej att kejsaren, ja knappast Gud sjelf någonsin skall förmå att göra danskarne omtyckte i Sverige, eller svenskarne i Danmark. Det är fullt tillräckligt om lugnet ej blir stördt och det skall ej blifva det för några tullförordningars skull. För öfrigt, hr grefve, låt oss gå rakt på saken. Hvad är väl syftet med det kryperi, konungen af Danmark visar gent emot kejsaren, till den grad nästan, att han till Petersburg öfverflyttar hela sin politiska personlighet, — hvad, om ej att söka väcka köld mellan Sverige och Ryssland: böra vi väl nappa på den kroken? Icke vill ni väl låta kejsaren framstå såsom ständig sakförare för Danmarks intressen gent emot Sverige, och derhän skulle denna grundsats leda er, om, vid hvarje klagomål från dansk sida (och ju bättre mottagande de röna, i desto större antal skola de framkomma), general Suchtelen finge befallning att göra en framställning. Hvad verkan skulle det göra i Sverige annat än att småningom förstöra det goda förhållande som är frukten af fem års mödor? Huru vill ni att svenska regeringen skulle med nöje se ett främmande sändebud, vore det ock kejsarens, den af oss så högt älskades, inblanda sig i våra förvaltningsåtgärder? Är det ej tydligt, att huru milda former ni än dervid använde, ni dock skulle försätta kronprinsen, hvars till-

gifvenhet för kejsarens person ni känner, och som för alltid anslutit sin statskonst till Rysslands, i det obehagliga läge, att antingen framstå inför sitt folk såsom den der misstagit sig, och att upphäfva en nyttig förvaltningsåtgärd på en främmande makts begäran, eller att, hvad för H. K. H. blir i lika hög grad smärtsamt, vägra bifall till kejsarens önskan? Detta är oundvikligt, hr grefve, och det är helt visst ej detta ni önskar.»

Grefve Capo d'Istria: »Ni känner, hr grefve, huru mycken billighet och opartiskhet jag söker inlägga i alla mina handlingar. Jag tackar er för edra anmärkningar; jag lofvar er att framlägga dem för kejsaren med möjligast största trohet, liksom jag skall redogöra inför honom för hvad baron Blome till mig yttrat, och sedan kejsaren meddelat mig sina befallningar, skall jag skynda mig att gifva er del deraf».

»Jag betviflar ej, hr grefve, er opartiskhet i dessa förhandlingar, och det är just på grund af min tro derpå, jag yttrat mig till er med så mycken öppenhet, — men jag beder er tilllägga till hvad ni ämnar säga åt kejsaren, att enär H. M:t tilllåtit mig att nalkas dess person, då omständigheterna göra detta för mig önskligt, hemställer jag till H. M:t, huruvida H. M:t finner lämpligt att nu tillkalla mig för att inför honom upprepa allt hvad jag haft äran att säga er. Om kejsaren skulle anse detta öfverflödigt eller onyttigt, skall jag ej upptaga hans tid».

Sådant är, hr grefve, i korthet noggranna förloppet af detta samtal, hvilket ingen gång gick utöfver den ton af vänskap och uppriktighet vi alltid mot hvarandra iakttaga, jag och grefve Capo d'Istria. Jag smickrar mig med, att det ej längre skall blifva tal om att åt general Suchtelen lemna i uppdrag att tillkännagifva en åsigt, och jag betraktar förslaget härom såsom en till sina grunder och följder ej nog genomtänkt idé af grefve Capo d'Istria, hvilken eljest är mot Sverige ganska välsinnad och öfver hvilken jag hittills aldrig haft att beklaga mig. Jag har emellertid med en viss fägnad begagnat mig af detta tillfälle för att förebygga maktmissbruk, dem man så gerna vill tillåta sig, då man har makten på sin sida, och för att på samma gång erinra Rysslands statsmän, att de ej böra förgäta att iakttaga den skyldiga uppmärksamheten mot svenska sändebudet.

Jag har ännu ej erhållit någon vidare underrättelse från

grefve Capo d'Istria, men enär kronprinsens bref erbjuder mig ett tillfälle att samtala med kejsaren, smickrar jag mig med, att jag i alla händelser skall få lägenhet att för honom framställa mina åsigter i denna fråga.

Ut in litteris humillimis.

Grefve Löwenhielm.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 25.

Afskrift af en not från preussiska sändebudet, general Schoeler till h. excellens grefve Nesselrode; dat. Moskwa 18/6 December 1817.

Undertecknad underrättades för någon tid sedan genom H. Exellens hr grefve Nesselrode om de förhoppningar, H. M:t kejsaren hyste att kunna genom vänskapliga och förtroliga meddelanden förmå svenska styrelsen att uppfylla sina högtidligen ingångna förpligtelser mot Danmark.

Denna försonliga sinnesstämning, så öfverensstämmande med de åsigter, som utmärka H. M:t kejsarens styrelse, tycktes utesluta hvarje tvifvel om framgången af en under sådane auspicier företagen underhandling.

På grund af dessa lugnande utsigter inställde hofvet i Berlin de åtgärder till Danmarks förmån, på hvilka rättvisan af dess sak gaf detsamma rättighet att räkna. Men H. M:t konungen förnimmer nu, med stor ledsnad, från olika håll och särskildt genom senast anlända meddelanden från danska sändebudet grefve Bernstorff, att alla de välvilliga ansträngningar H. M:t kejsaren gjort, hafva strandat mot den envishet, med hvilken hofvet i Stockholm söker att frigöra sig från de förpligtelser, som fördraget i Kiel pålägger detsamma.

Undertecknad anhåller derföre att E. Exellens täcktes underrätta honom, huruvida förhållandet verkligen är sådant som ofvan

sades, och huruvida, om så är fallet, närvarande ögonblick kunde anses af H. M:t kejsaren lämpligt för öfverenskommelsers träffande, på dertill af de förbundne hofven utsedd ort, om mått och steg, som kunde förmå Sverige att vörda helgden af de fördrag, som utgöra grunden för Europas lugn och trygghet.

Undertecknad begagnar sig af tillfället att etc.

General Schoeler.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 26.

Afskrift af ett förtroligt bref från österrikiska sändebudet baron Lebzeltern till h. ex. grefve Nesselrode; dateradt Moskwa i December 1817.

Bland de förhandlingar som utmärkt senaste minnesvärda tider och verksamt bidragit till stadgandet af den endrägt i syften och viljor, som folken hafva att tacka för sin befrielse och sitt lugn, är det en, hvars verkställighet väcker makternas synnerliga intresse och påkallar deras uppmärksamhet. Det är fördraget i Kiel, afslutadt den 14 Januari 1814 mellan Danmark och Sverige. De förenade makternas befogenhet att uppträda medlande i de förvecklingar, som ännu alltjemt förhindra uppfyllandet af dess stadganden till Danmarks förmån, sedan de mäktigt bidragit till verkställigheten af de för Sverige gynnsamma föreskrifterna i samma fördrag, har af ryska styrelsen blifvit så noggrannt öfvervägd (och detta särskildt med hänsyn till sättet att betrakta öfverläggningarne mellan de båda hofven såväl i och för sig sjelfva, som i deras ställning till de förbundna makterna) att jag väl må afhålla mig från att här tillfoga ytterligare utvecklingar af den vigtiga frågan.

Trots nyssnämnda fördrags tydliga ordalydelse, och trots den i dess VI:e punkt antagna uttryckliga förpligtelsen för H. M:t konungen af Sverige i dess egenskap af konung af Norge; trots

de likaledes tydliga och billiga stadganden, som innehållas i fördragets XIII:e punkt; och trots den förklaring, som den 7 Juni 1815 afgafs i Wien af H. M:t konungens af Sverige sändebud, och i hvilken han i sin herres namn försäkrar *»att i öfverensstämmelse med en med H. M:t konungen af Preussen sluten öfverenskommelse, H. M:t konungen af Sverige skulle allt framgent betrakta sagde fördrag såsom egande full och laga kraft till hela dess omfattning och till alla dess vilkor och stadganden»;* i trots af alla förbindande omständigheter hafva Kielerfördragets stadganden icke allenast icke ännu blifvit uppfyllde hvad beträffar dess VI:e punkt, utan de fullmäktige, som tid efter annan sammanträdt i Köpenhamn hafva ej ens påbörjat det arbete, som dermed var förenadt.

Denna punkt tillförsäkrade likvisst konungen af Danmark en ersättning af beskaffenhet att göra offret af konungariket Norge mindre smärtsamt och betungande för honom. Han gjorde detta offer för återställandet af freden med de med Sverige förbundna makterna; det var under sådana förutsättningar, Danmark ställde sin här till dessa makters förfogande vid den stora gemensamma europeiska frågans lösning, och sedan det lilla landet måst utstå en följd af motgångar beroende af dess geografiska läge och det system, som då tryckte på Europa, har det kanske ur denna synpunkt en dubbel rätt till makternas lifligaste deltagande.

Hvad beträffar de oupphörligen återkommande hindren för en uppgörelse, som bort ega rum så fort som möjligt, tillhör det ej regeringen i Stockholm att förklara desamma, emedan det är ett faktum att hofvet i Köpenhamn aldrig upphört att påyrka underhandlingens öppnande eller åtminstone erkännandet af de grundsatser, som skulle tjena dem till grundval. Och detta var helt naturligt; ty oafsedt dess naturliga önskan att minska vidden och verkningarne af sina förluster, led Danmark en daglig förlust genom detta dröjsmål, enär det ensamt hade att betala räntan för det skuldbelopp, som tvenne riken förut svarade för.

Sådan var denna frågas ställning då i Januari månad detta år flere af de förbundne hofven, under påtryckning af Köpenhamnerhofvets anmaningar föreslogo att träffa öfverenskommelser rörande de medel som af dem gemensamt borde användas för att förmå svenska styrelsen att uppfylla Kielerfördragets vilkor med all den samvetsgrannhet, hvarpå makterna i deras förhandlingar gifvit

föredömet, och som de gjort sig till en lag att obrottsligen vidhålla såsom den orubbliga grundvalen för deras statskonst.

Vid sagde tid hade jag äran att inleda vissa underhandlingar med E. Ex., dertill försedd med fullmakt att samverka med de andra makterna till ett verk, som påkallades af rättvisa och billighet. E. Ex. svarade mig då, att kejsar Alexander räknade på de personliga känslor som Sveriges regering hyste för honom, och trodde att den lättast skulle kunna ledas till det önskade målet genom anlitande af enskilda vägar, samt att H. M:t kejsaren trodde att resultaten af ett dylikt förfaringssätt skulle vinnas både mera snabbt och blifva mera tillfredsställande än genom gemensamma mått och steg. De förbindelser, som egt rum mellan båda hofven, det lifliga intresse kejsaren visat vid de för Sverige fördelaktiga förhandlingarne, och ännu andra förhållanden, som till ryska kabinettets förfogande ställde en större mängd af utvägar vid underhandlingen, tycktes i sjelfva verket böra lofva en säker framgång deråt, och förmådde mig att uppskjuta alla förslagsframställningar.

H. M:t kejsaren har tvifvelsutan med anledning af sina vänskapliga tänkesätt mot denna makt, och i enlighet med den anda af vishet och försonlighet, som H. M:t utvecklat vid alla tillfällen, användt och törhända uttömt alla de öfvertalningsmedel, som stått till dess förfogande. Jag fick för någon tid sedan genom det kejserliga kabinettet veta, att oaktadt H. M:t kejsarens första vänskapliga och förtroliga meddelanden, hofvet i Stockholm fortsatte sitt system af undvikande svar och af anklagelser mot Danmark på grund af tilldragelser efter Kielerfördragets afslutande, och det fastän ofvannämnde förklaring i Wien hade åt detta fördrag återgifvit hela dess ursprungliga kraft och verkan.

Jag känner ej hurudana frukterna af H. M:ts ädla sträfvanden sedermera blifvit; men om, mot all förväntan, de ej blifvit krönta med framgång, har jag den äran bedja E. Ex. sätta mig i tillfälle att derom underrätta min regering.

Det tillkommer nu H. M:t kejsarens och dess rådgifvares höga vishet att bedömma om ej den tidpunkt är inne, då gemensamma mått och steg från de förbundna makternas sida kunde vara nyttiga och tjenliga för att på fullt allvar förmå hofvet i Stockholm att tillfredsställa sina klara och gång efter annan för-

nyade förpligtelser; det lärer väl ej vilja vara det enda i Europa, som önskar undandraga sig dylika, tvärt emot de grundsatser, det sjelf biträdt.

Om kejsar Alexander, som alltid visat sig vara den högsinte försvararen af fördragens helgd och de rättigheter, som derpå grundas, anser innevarande tidpunkt gynnsam för ett gemensamt uppträdande, så torde H. M:t tilläfventyrs anse det vara bäst ledande till underhandlingarnes fortskyndande, att utse för dessa öfverläggningar en central punkt, som lätt på grund af orternas närhet och förbindelsernas genhet kan bestämmas. De förbundna hofvens fullmäktige, försedde med tillräckliga föreskrifter och bemyndiganden kunde då lätt påskynda det vigtiga värf, som åt dem blefve anförtrodt.

Under anhållan, att Ed. Ex. täcktes lägga detta förtroliga meddelande inför H. M:t kejsarens ögon, begagnar jag mig af tillfället att etc.

Lebzeltern.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 27.

Afskrift af ett enskildt bref från lord Cathcart till h. ex. grefve Nesselrode; dateradt Moskwa d. $\frac{7}{19}$ December 1817.

Herr Grefve!

Då jag tager mig friheten att tillskrifva E. Ex. ett enskildt bref rörande de ännu ouppfyllda punkterna af Kielerfördraget, bör jag inleda detta bref med den förklaring, att jag ej erhållit någon befallning vare sig att återupptaga öfverläggningarne rörande detta ämne inför H. M:t kejsaren, eller att till dess regering framställa något som helst särskildt förslag.

Men då Österrikes och Preussens härvarande sändebud underrättat mig om det steg de fått befattning att taga för att förmå H. M:t kejsaren till afgifvandet jemte öfrige förbundne makter

af en gemensam förklaring, hvilken kunde förmå svenska hofvet att uppfylla sina förpligtelser, har jag ansett det vara min pligt att göra en hänvisning till notvexlingen rörande denna fråga under detta och förlidet år.

I få ord sagdt är innehållet deraf följande:

Jag har erhållit befallning att i förtroende utbedja mig H. M:t kejsarens åsigt om en föreslagen gemensam framställning från de förbundna makterna. Jag har haft äran att öfverlemna denna skrifvelse i H. M:t kejsarens händer, och mottog då det svar, att H. M:t ej skulle sätta sig emot en dylik gemensam framställning, om de förbundne ansågo den nödvändig, men att H. M:t sjelf redan försökt att framkalla det önskade resultatet på den vänskapliga underhandlingens väg; att H. M:t ej misströstade om framgång i sina bemödanden, och att just i de dagarne på danska sändebudets anhållan en allvarsam föreställning blifvit afsänd. Jag uraktlät ej att genast underrätta E. Ex. såväl om den befallning, som till mig ingått, som ock om det svar, jag erhållit. Jag har flera gånger under sommarens lopp talat med E. Ex. om samma ämne och efter alla dessa öfverläggningar skrifvit till mitt hof, att H. M:t kejsaren fortfarande sökte i af oss alla gemensamt önskad riktning inverka på hofvet i Stockholm.

De underrättelser, som nu senast kommit mig tillhanda såväl vid kejserliga hofvet, som från Stockholm och Köpenhamn tillåta mig ej att tro, det H. M:t kejsarens välvilliga åtgärder ännu i Stockholm gjort önskad verkan.

Tiden nalkas för 1818 års storthing, men jag har ej från något håll hört, att man vidtagit förberedande åtgärder för att vid detsamma kunna bringa ärendet till slutligt afgörande.

Det synes mig sannolikt, ehuruväl jag ej har rätt att med visshet derom yttra mig, att mitt hof afvaktar ett meddelande om verkningarne af H. M:t kejsarens välvilliga bemedlingsförsök, för att bringa till mognad sina åsigter rörande de ytterligare åtgärder, hvilka af detta dröjande från svenska hofvets sida torde blifva af behofvet påkallade.

Se der, Herr Grefve, öppet och ärligt taladt, syftet med denna min skrifvelse. Den åsyftar att förmå E. Ex. att meddela mig några upplysningar om den punkt på hvilken dessa underhand-

lingar och bemedlingsförsök för närvarande stå, huruvida man kan hoppas framgång af H. M:t kejsarens välvilliga bemödanden, och huruvida tilläfventyrs H. M:t kunde finna lämpligt att göra något tillägg till det svar, jag erhöll i uppdrag att från honom till mitt hof öfverbringa i December månad förlidet år.

Jag begagnar mig af tillfället, Herr Grefve, att etc. etc.

Cathcart.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 28.

Afskrift af grefve Nesselrodes "half-officiella" svar på baron Lebzelterns och general Schoelers skrifvelser; dateradt Moskwa den 19 December 1817.

— — — Kejsaren har tagit kännedom af det bref, ni under dato af den — — gjort mig den äran att tillställa mig, rörande fördröjd uppfyllelse af stadgandet i VI:e punkten af Kielerfördraget.

Den klagan, som förts af hofvet i Köpenhamn och den önskan det uttryckt, att de med Sverige i vänskapliga förhållanden stående makterna måtte gemensamt arbeta på afslutandet af tvistigheterna mellan de båda hofven, hafva sedan lång tid tillbaka utgjort ett föremål för de mest enträgna framställningar omedelbart från kejsaren till såväl H. M:t konungen af Danmark som ock H. K. H. kronprinsen af Sverige.

Hela följden af den förtroliga brefvexling, som egnats åt detta ämne alltifrån år 1816 erbjuder det påtagligaste bevis på ihärdigheten af våra bemödanden. Några omtvistade punkter hafva lyckligen utjemnats; men den vigtigaste af dem alla ha ej ännu gifvit de resultater, man kunnat hafva skal att vänta. Det är nemligen den, som har afseende på gäldandet af den norska skulden, eller, rättare sagdt, *om denna skulds belopp*.

Det var att förutse, att denna utsträckning på obestämd tid af en så obehaglig tvist skulle tilldraga sig en välvillig uppmärksamhet af de makter, som medlande uppträdt vid de föregående underhandlingarne mellan Sverige och Danmark.

Ryssland har i sin egenskap af grannstat ej sparat några ansträngningar för att bespara de nordiska makterna allvarsamma och sorgliga förvecklingar. Jag är också bemyndigad att gifva eder i förtroende del af alla de skrifvelser, som intill innevarande dag egnats åt utjemnandet af ifrågavarande tvisteämne.

H. M:t ser med fägnad hela omfattningen af de skäl af allmänt intresse, som ingifvit edert hof den önskan att verksamt bidraga till ett godt slut på dessa förvecklingar. Men bestämmandet af den gång för underhandlingarne, som det kunde vara bäst att vidtaga i ett så grannlaga ögonblick, tyckes deremot böra tillkomma samtliga kabinetten gemensamt, dels för att tillförsäkra makternas uppträdande en osvikelig verkan, dels för att bereda en klar uppfattning af den bestämda skilnaden mellan en formlig förvägran af rättvisa, och ett något senfärdigt uppförande från den ena kontraherande maktens sida.

I öfverensstämmelse med detta betraktelsesätt, hvilket grundar sig på billighet och sakens eget välförstådda intresse, har H. M:t kejsarens ministèr befallning att meddela er, Herr Baron, liksom ock edra härvarande embetsbröder, att ni, efter att hafva tagit noggrann kännedom af här ofvan nämnde meddelanden, eger full frihet att derom till edert hof afgifva berättelse, tilläggande derjemte, att kejsaren för sin del skall förena sig med sina höga bundsförvandter om hvarje beslut de kunde finna lämpligt att vidtaga för att tillförsäkra underhandlingarne i Köpenhamn ett hastigt och lyckligt slut.

I betraktande jemväl deraf, att Englands härvarande sändebud ej haft tillfälle att inhämta sin regerings nuvarande åsigter rörande ifrågavarande ämne, torde det vara lämpligast att öfverlemna den rådplägning häröfver, som ytterligare kan vara af nöden, åt de särskilda hofvens, i London befullmäktigade sändebud.

Sådan är den bestämda och opartiska synpunkt, ur hvilken H. M:t kejsaren betraktar föremålet för de meddelanden, på hvilka

jag har haft i uppdrag att svara genom denna förtroliga skrifvelse, hvilken åtföljes af mina försäkringar om etc. etc.

Nesselrode.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 29.

Afskrift af en förtrolig skrifvelse från grefve Nesselrode till lord Cathcart, åtföljande det till hrr Lebzeltern och Schoeler ställda halfofficiella cirkuläret.

Moskwa den 19 December 1817.

Jag skyndar att tillställa E. Ex. en afskrift af det förtroliga svar, som ministèren aflåtit till baron Lebzeltern och general Schoeler, rörande samma ämne, som föranledt det bref, ni Mylord, gjort mig äran att tillskrifva mig till understödjande af era embetsbröders meddelanden. Om E. Ex., efter att hafva tagit kännedom af denna svarsskrifvelse, jemväl skulle önska att genomläsa den brefvexling, som deri finnes omnämnd, skall det vara mig en kär pligt att i detta hänseende uppfylla kejsarens afsigter.

Jag begagnar mig af tillfället etc. etc.

Nesselrode.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 30.

Afskrift af en enskild skrifvelse från grefve Carl Löwenhielm till grefve Nesselrode; daterad Moskwa den 10 Januari 1818.

Jag skyndar att till er, Herr Grefve, återställa de skrifvelser, ni benäget velat meddela mig, liksom ock ryska ministerens halfofficiella svar deri.

Innehållet i de trenne beskickningarnes inlagor tyckes mig bevisa, att de ännu ej egt kännedom om kronprinsens senaste bref till H. M:t kejsaren, ehuruväl dessa inlagors färska dato tyckes medgifva möjligheten, ja till och med sannolikheten deraf. Jag vågar tro, att så snart de förbundna hofven haft tillfälle att taga kännedom om sagde skrifvelse, skola de finna att H. M:t konungen, långt ifrån att vilja förhindra denna underhandlings afslutande, redan vidtagit alla för ett skyndsamt afgörande nödiga mått och steg.

Det vore tvifvelsutan öfverflödigt att här återupprepa de skäl, jag redan mer än en gång framställt rörande denna fråga; men jag fruktar ej att försäkra, att huru lifligt än det intresse är, som denna underhandling ingifver de förbundna hofven, har dock den välvilja, som af H. M:t kejsaren omedelbart egnats åt H. K. H. kronprinsen ensam varit tillräcklig för att bestämma H. M:t konungens af Sverige och Norge ministèr att gå så långt, som fördragens anda det fordrar, och med så stor skyndsamhet som medgifves af de konstitutionella former, som införts med bifall till och med af Sveriges bundsförvandter.

Löwenhielm.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 31.

Bref från konung Ludvig XVIII till konung Carl XIV Johan; dateradt Paris den 12 December 1818.

Min Herr Bror!

De furstar, som biträdt vid utförandet af de genom Kielerfördraget stadgade anordningarne eller tillförsäkrat dem fortvarande bestånd, hafva vid sammanträdet i Aachen fästat sin uppmärksamhet vid de hinder, som hitintills fördröjt verkställigheten af en del bestämmelser. De hafva trott att ett öppet och vänskapligt steg, taget af dem gemensamt gent emot E. M:t,

skulle vara ett säkert medel för utjemnande af de svårigheter, som vid detta tillfälle upprest sig, och att E. M:ts ridderliga tänkesätt skulle vara en borgen för de ansträngningar, hvilka E. M:t å sin sida skulle göra för att ej vid den tidpunkt, då Europas fred tyckes vara betryggad, låta någon anledning till ett störande af denna hvila vidare vara till.

De hafva inbjudit mig att tillråda detta steg och jag har gjort det mig till en pligt att följa deras inbjudning, emedan jag, liksom de, sätter ett ofantligen högt värde på befästandet af ett godt naboskaps förbindelser mellan Sverige och Danmark. De fullkomliga förtroenden, som E. M:ts tänkesätt ingifva mig, lemna mig intet tvifvel om arten af det beslut, E. M:t skall fatta, och jag är öfvertygad att vid detta tillfälle, liksom vid alla föregående, Europa skall finna E. M:t trogen de grundsatser, som göra upprätthållandet af statsfördragens helgd och omsorgen för fredens bevarande till en furstes dyrbaraste pligter.

Jag begagnar mig med nöje af detta tillfälle att för E. M:t förnya försäkringen om den uppriktiga högaktning och fullkomliga vänskap, med hvilken jag är etc. etc.

Ludvig.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 32.

Bref från konung Carl XIV Johan till prinsen-regenten af Stor-Britannien; dateradt Stockholm den 11 Januari 1819.

Min Herr Bror och Kusin!

E. K. H:ts sändebud vid mitt hof har till mig öfverlemnat det bref, E. K. H. under den 9 sistlidne December tillskrifvit mig.

Det ämne, hvarom det handlar, har sedan lång tid tillbaka utgjort ett föremål för min ständiga omtanka. Jag delar af själ

och hjerta de broderliga och fredliga tänkesätt, som lifva Europas alla furstar, och jag har i Skandinaviens afskilda läge fått ökad anledning att för mina stater önska upphörandet af all slags kontinental öfverläggning, på det att de, afskilde inom sina naturliga gränser och rättigheter, måtte kunna njuta i ro af de förmåner, de förvärfvat genom mod och ihärdighet. Jag har följaktligen egnat all omvårdnad åt afslutandet af uppgörelsen med anledning af statsskuldsummans fördelning mellan Norge och Danmark. Det dröjsmål, som vållats i denna uppgörelse, har varit så nära förbundet med de tilldragelser, som närmast följde efter Kielerfördragets afslutande, att Danmark ej eger rättighet att klaga öfver detsamma utan att vid dem fästa tillbörligt afseende.

Må man ett ögonblick gå tillbaka till tidpunkten för fördragets afslutande, till innehållet af dess stadganden och de vilkor, under hvilka Norge afträddes, och må man dermed jemföra dess nuvarande författning och de orsaker, som alstrat densamma. Denna jemförelse kan möjligen ej så särdeles falla en enväldig furste i ögonen, men olikheten mellan förr och nu i detta hänseende måste lätt fattas af den furste, som i likhet med E. K. H. styr en af Europas friaste stater och grundar sin enskilda lycka på en fri författnings orubblighet. Bättre än någon annan kan E. K. H. uppskatta både rättigheterna och fördomarne hos ett folk, som är ömtåligt om sin nyförvärfvade frihet, och E. K. H. skall helt visst, såsom jag, vilja lemna åtskilligt åt tiden och eftertankan. Sådan har den bana varit, jag för mig utstakat. Om jag antagit ett annat system, hade jag handlat i strid mot de grundsatser, jag bekänt hela mitt lif igenom, och dem jemväl E. K. H. uttalat genom sitt i fördraget af den 3 Mars 1813 gifna bifall till Norges förening med Sverige.

Framgången har motsvarat mina bemödanden. Normännen, hvilka under påtryckning af den furste, som var arftagare till Danmarks krona, öppet förklarat sig mot allt hvad hans och deras förre furste i detta hänseende stadgat, afstå nu från sin andel i Öresundstullen; medgifva, på grund af mina föreställningar, grundsatsen om en delning af de skulder, som Eidsvoldsförsamlingen, sammankallad af nyssnämnde furste, aldrig velat erkänna; och de göra slutligen i mån af sina tillgångar anbud, som kunna

tjena till grundval för ett slutligt afgörande. Frågan tyckes mig sålunda hafva ernått den grad af utveckling, att man ej rimligtvis bör hysa något tvifvel om dess afslutande, förutsatt att Danmark vill vara rättvist och hofsamt i sina fordringar. De meddelanden jag tid efter annan gjort Lord Strangford om denna frågas ställning böra redan hafva satt E. K. H. i tillfälle att på förhand ana ett dylikt resultat.

Genom att med hänseende härtill vädja till mina personliga tänkesätt gifver mig E. K. H. ett nytt bevis på dess förtroende, alltid af mig högt aktadt. Om E. K. H. och dess regering vid tidpunkten för min ankomst till Sverige bedömt mig efter beskaffenheten af mina fordna förbindelser och ej efter arten af mina nya pligter, och sålunda framkallat ett utbrott af fiendtligheter mellan Sverige och Stor-Britannien, hvilket skulle hafva bundit oss vid det kontinentalsystem, vi då sökte lösgöra oss ifrån, tror jag mig med stolthet kunna påstå, att Europas utseende ej hade varit hvad det nu är. Men E. K. H. gissade mina tänkesätt, och trodde att jag skulle försvara Sveriges ära och frihet med samma nit och ridderlighet, som jag utvecklat vid försvarandet af mitt gamla fädernesland, och af detta för Sverige så lyckliga förtroende alstrades i norden den samverkan af handlingskraft och vilja, som, i det den understödde de tappra ansträngningarne på spanska halfön, gaf en ny och helsosam lärdom åt eröfrarne och folkförtryckarne.

Och om E. K. H. vid sagde tidpunkt ej blef besviken i sina förväntningar, skall detta ännu mindre blifva fallet i den fråga, hvarom här är tal. Jag skall ej försumma något för fortskyndandet af dess utveckling, men på det att denna uppgörelse må kunna uppfylla sitt ändamål, inser E. K. H. lika väl som jag, att den bör ledas på så sätt, att den i intet hänseende stöter vare sig de konstitutionella rättigheterna eller folkens värdighet och oafhängighet.

Jag bör ej för E. K. H. dölja, hvilket smärtsamt intryck följande uttryck i dess senaste skrifvelse på mig gjort — — — (det öfriga är fullkomligen öfverensstämmande med det ofvan i texten inryckta brefvet till kejsaren af Ryssland).

Carl Johan.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 33.

Bref från Carl XIV Johan till konungen af Preussen; dateradt Stockholm den 12 Januari 1819.

Min Herr Broder!

Herr Tarrach har till mig öfverlemnat E. M:ts skrifvelse af den 14 sistlidne November.

Jag tror mig hafva vid alla tillfällen och under förvecklingar af långt svårare art än den, i hvilken vi nu befinna oss, gifvit E. M:t alltför tydliga prof på vänskap och jemväl på min lifliga önskan att vara E. M:t nyttig, att jag ej nu skulle kunna med fullkomlig öppenhjertighet för E. M:t framlägga alla mina tankar. Det ämne E. M:ts bref behandlar leder naturligen tanken tillbaka till de minnesvärda dagar, då jag under E. M:ts hufvudstads murar hade den lyckan att leda den preussiske soldatens tapperhet och se den segra öfver gemensamma fiender. Samma makt, som nu, genom enträgna böner riktade till alla Europas regeringar, framkallat jemväl E. M:ts uppträdande, befann sig då i vapen tätt invid den här, öfver hvilken jag förde befälet, och skulle säkerligen ej, derest ej vi segrat, hafva skonat det preussiska området. Det är allt detta oaktadt endast till denna makt man till Norges skada vill lyssna, det är endast för densamma ett synnerligen verksamt intresse ådagaläggcs. Har man då förgätit, att arftagaren till dess krona tvärt emot sin konungs upprepade befallningar kastade in på upprorets bana ett folk, som ditintills visat sig lydigt och hörsamt; att han öfversvämmade Norge med en ofantlig massa af pappersmynt, hvars hastiga fall rubbade alla enskilda förmögenhetsförhållanden och allvarsamt hotade hela landets kredit; att han, för att vinna styrka för sitt uppror och sitt krig mot Sverige framhöll såsom lockbete för ett till sina medel inskränkt och af ett långvarigt förtryck uppretadt folk, utvägen att helt enkelt vägra erkännandet af skyldigheten att bära sin andel i den fordna danska monarkiens gemensamma statsskuld; och att han slutligen var den, som gaf första uppslaget till Norges vidtomfattande anspråk, anspråk hvilka vunnit sitt uttryck i detta lands folkombuds adresser af innehåll att man af Danmark borde fordra återställandet af Fær-

öarne, Island, Grönland, m. m.? Har man förlorat ur sigte att dessa tilldragelser ej allenast lagt hinder i vägen för uppfyllelsen af Kielerfördraget utan jemväl mellan konungen af Norge och hans folk alstrat nya förhållanden, hvilka visserligen äro för mitt hjerta kära, emedan de äro i fullkomlig öfverensstämmelse med mina grundsatser; men hvilka emellertid ej i detta fördrag varit stadgade? Trots alla dessa omständigheter är jag den förste att erkänna rättmätigheten af Danmarks önskan att ändtligen en gång se denna underhandling bragt till ett slut. Men hvad anledningarne till uppskofvet beträffar böra vi ej misstaga oss om deras ursprung. Det är alltid lättare att missleda sinnena, än att återföra dem till sundare grundsatser, helst då detta återvändande är förenadt med en penninguppoffring. Mitt värf har således helt naturligt bort taga längre tid än prins Christians. Men mina bemödanden hafva krönts med framgång. Man erkänner nu i Norge nödvändigheten af skuldens delning; man afstår från Norges tillbörliga andel i Öresundstullen; och man gör till och med Danmark anbud lämpade efter sina egna tillgångar och Kielerfördragets stadganden. Man kan således hoppas, att denna uppgörelse, som endast beror på Köpenhamnerkabinettets hofsamhet i anspråk, skall komma till ett för båda parterna i lika grad rättvist slut.

Denna uppgörelse, Sire, är ej af äldre dato än den, som ännu återstår att verkställas mellan Preussen och Sverige. Om man erinrar sig, att den förra likvisst omfattar alla financiella beröringspunkter mellan tvenne länder, som i århundraden varit förenade, och att den andra deremot nästan ej erbjuder andra punkter till omtvistande än några obetydligheter, mestadels förskrifvande sig från Pommerns återtagande af de svenska trupperna år 1813, lärer man ej med något sken af billighet kunna påstå, att dröjsmålen har endast äro på den ena sidan. Jag har likvisst ej fallit Europas hof besvärlig med mina klagomål och föreställningar, utan litat på Sveriges goda rätt och E. M:ts rättskänsla. Jag trodde för öfrigt att en enskild förhandling mellan våra stater, hvilken i intet hänseende vidrörde de öfriga staternas intressen, redan af detta skäl ej kunde gifva anledning till en medlande verksamhet från deras sida.

Jag hoppas att E. M:t snarligen gifver befallning om ett

slutligt afgörande. Jag väntar detta med lika fullt förtroende, som E. M:t yttrat sig ega i fråga om den dansk-norska frågans behandling. Jag svek ej E. M:ts förväntningar år 1813; jag skall ej heller göra det år 1819; men jag bör likväl ej fördölja hvilket smärtsamt intryck några rader i E. M:ts senaste skrifvelse på mig gjort. — — — — (Det öfriga af brefvet är fullkomligen likt brefvet till kejsar Alexander).

Carl Johan.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 34.

Bref från Carl XIV Johan till kejsaren af Österrike; dateradt Stockholm den 7 Februari 1819.

Min Herr Broder!

Grefve Ficquelmont har till mig öfverlemnat det bref af den 14 November, E. M:t gifvit honom i uppdrag att tillställa mig.

Jag har helt naturligen med synnerlig tillfredsställelse sett, att den fråga, som i sagde skrifvelse behandlas, redan genom mina omsorger och ihärdighet nått den utveckling, att man hyser grundadt hopp om dess snara afgörande; liksom äfven att den form E. M:t valt för sin bemedling till Danmarks förmån inskränker sig till ett bevis på personlig välvilja och förtroende mot mig, något, hvarpå jag naturligtvis sätter ett synnerligen högt värde. Det har behöfts tid för att hos norrmännen beriktiga alla de felaktiga åsigter, som blifvit dem ingifna af den förmodade arftagaren till danska kronan. Om Danmark allvarligen vill efterforska anledningarne till dröjsmålet med denna uppgörelse, skall det finna dem samtliga i de grundsatser, som väckts till lif af denne furste, hvilken, genom att framkalla Eidsvoldsförhandlingarne och den bekanta vägran att godkänna Kielerfördraget, framhöll såsom lockbete för ett till sina medel in-

skränkt och genom långvarigt förtryck uppretadt folk möjligheten att genom en enkel vägran undandraga sig skyldigheten att bära tillbörlig andel i den för hela fordna danska staten gemensamma skuldbördan. Han lemnade på så sätt fritt spelrum för detta folks fordringar gent emot danska styrelsen, och dessa fordringar hafva fått sitt uttryck i de anmaningar, som från Norges folkombud riktats till regeringen att fordra återställandet till Norge af Færöarne, Island, Grönland, etc. etc.

Det krig, prins Christian framkallade, ej allenast hindrade verkställigheten af Kielerfördraget, utan förvandlade i sin fortgång konungen från enväldig till konstitutionel furste; och det har sålunda ej varit genom tvångsåtgärder utan på mildhetens och öfvertygelsens väg, jag bort återföra sinnena till sundare och riktigare grundsatser. Jag har lyckats i mitt arbete. Norge erkänner skuldens delning; det afstår från sin andel i Öresundstullen, och gör till och med anbud svarande mot sina tillgångar och mot Kielerfördragets stadganden och hvilka böra kunna tjena såsom grundval för en uppgörelse. Om Danmark vid de underhandlingar härom, som redan sedan längt tillbaka öppnats, vill utveckla den anda af hofsamhet, hvarom det alltid talar, är jag viss att frågan snart skall vara afgjord på ett för båda parterna rättvist och hederligt sätt. E. M:t kan vara förvissad att det vädjande till mig personligen, som nu egt rum, lika litet skall svikas nu som vid den minnesvärda tidpunkten för mötet i Trachenberg. E. M:t lät då tillställa mig en skrifvelse alltför smickrande för mig och alltför betecknande för tidehvarfvets politik och krigets utgång, att jag någonsin skulle kunna förgäta vare sig dess anledning eller dess uttryck. Jag älskar att tro, att E. M:t sjelf med lika tillfredsställelse erinrar sig detsamma, och det är på grund af öfvertygelsen härom, som jag anser mig ej böra fördölja, hvilket smärtsamt intryck några ord i E. M:ts senaste skrifvelse gjort på mig. — — — — (För öfrigt lika med slutet af brefvet till kejsar Alexander).

Carl Johan.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 35.

Bref från Carl XIV Johan till konung Ludvig XVIII; dateradt Stockholm den 2 Februari 1819.

Min Herr Broder!

Det bref, E. M:t tillskrifvit mig under den 12 December, har blifvit till mig öfverlemnadt genom mr de Merona.

Genom att göra rättvisa åt min lifliga önskan att i allt hvad på mig ankommer utjemna de svårigheter, som hitintills förhindrat Kielerfördragets fullständiga genomförande, har E. M:t ytterligare stärkt det förtroende jag alltid hyst till dess rättvisa och opartiskhet. E. M:t vet ganska väl, att den förmodade arftagaren till danska thronen var den förste att misskänna de grundsatser om fördragens helgd, för hvilka E. M:t ådagalägger så stort intresse, och hvilka i ifrågavarande fall skulle hafva besparat Sverige ett nytt krig och betydliga utgifter. Det var för att tillfullo tillförsäkra Europa njutningen af den hvila, hvilken blifvit beredd genom de förenade härarnes ärorika segrar, som nya förbindelser, ej i Kielerfördraget förutsedda, upprättades mellan konungen af Norge och hans folk. De voro visserligen dyrbara för hans hjerta, emedan de öfverensstämde med hans grundsatser och med de lagar, efter hvilka han styrde Sverige; men de måste också naturligen föreskrifva honom ett konstitutionelt förfaringssätt, der fördragen lemnat honom öppen väg till enväldsherrskarens maktspråk. Emellertid hade de af prins Christian spridda åsigterna starkt rotat sig i norrmännens sinnen. För ett folk, som alltid varit svagt med hänsyn till sina tillgångar och genom långvarigt förtryck bragts till förbittring, hade han såsom lockbete framhållit möjligheten att genom en enkel vägran befria sig från förpligtelsen att bära tillbörlig anpart af den fordna danska statens gemensamma skuldbörda. Det har fordrats både tid och ihärdighet för att bekämpa de af prins Christian förkunnade grundsatserna, och mitt arbete har nödvändigtvis bort blifva långvarigare än hans. Konungen af Danmark har också uteslutande att hålla sig till honom; ty om denne furste nu efter sitt uppror ärft thronen, skulle han väl kunna i dag framställa ett kraf, som han då ansåg vara fullkomligen dödadt?

Jag har dock haft tillfredsställelsen att småningom kunna undanrödja hindren. Norge erkänner nu grundsatsen af skuldens fördelning i förhållande till folkmängd och öfriga tillgångar, i enlighet med Kielerfördragets uttryckliga stadgande, och anbud hafva i öfverensstämmelse härmed blifvit Danmark gjorda: de böra framkalla ett tillfredsställande resultat, om allenast danska hofvet vill vara rättvist och hofsamt i sina fordringar.

Det ärende, som gifvit anledning till en inbjudning, som till E. M:t utgått, kan sålunda sägas hafva varit i förväg afgjordt. Det återstår mig allenast att anmärka, att fördraget i Kiel aldrig blifvit af någon främmande makt garanteradt. Denna garanti har, i de öfverenskommelser, som både före och efter Kielerfördragets underteckande afslutats mellan Sverige och dess bundsförvandter, inskränkt sig till frågan om Norges besittningstagande, men den var ömsesidig och gafs i ersättning för de jemväl af Sverige garanterade förändringar i område, som samma makter fordrade såsom lön för sina ansträngningar. Sverige har aldrig på detta förhållande velat grunda någon rättighet att inblanda sig i dessa staters penninguppgörelser sinsemellan, hvilka dock till ganska stort antal blifvit nödvändiggjorda genom de vid Wienerkongressen beslutade utbyten af områden. Sverige har sjelft en dylik uppgörelse med Preussen, och denna är ännu ej på långt när afslutad; men Sverige har dock aldrig påkallat främmande makters inblandning i denna angelägenhet, utan litat på sin rättvisa sak och konungens af Preussen rättskänsla. Då jag sjelf förfarit på samma sätt, är jag berättigad att fordra detsamma i gengäld och till förmån för de folk, jag styr.

Samma är förhållandet med liqvidationen i Frankfurt beträffande de 17 millioner floriner, som år 1813 utkräfdes af medlemmarne i Rhenförbundet. Sverige har rätt att fordra $^1/_{17}$ af detta belopp. Ryssland, Preussen och Österrike, som i leveranser, gjorda till deras härar, utfatt mer än sin andel, äro Sveriges gäldenärer för denna million.

Det var en tid, Sire, då Sverige, hotadt från alla håll, glömde både sina olyckor och faran af sin ställning för att, en bland de första i ledet, egna sig åt försvaret af folkens oafhängighet. Det kunde då med skäl fordra en ersättning för nyss lidna förluster, och ville för de nedslagna sinnena uppställa ett fortvarande och

nationelt mål för uppoffringarne. Om det nu nått detta mål, har det åtminstone äfven haft tillfredsställelsen att se sina bundsförvandter hafva nått deras. Den allmänna hänryckningen segrade öfver det förtryck, hvarunder Europa länge suckat, och i de vunna stora resultaten kan Sverige med stolthet börda sin dryga andel.

Jag har känt den uppriktigaste tillfredsställelse att se Frankrike efter långa motgångstimmar återtaga den plats, det bör intaga bland Europas makter; men jag har på samma gång med smärta sett, att denna lycka fordrat offer, hvilka nu otvifvelaktigt tynga hårdt på den allmänna lyckan. Under sådana förhållanden har jag med skäl tvekat att hos E. M:t anhålla om verkställighet för det löfte, som af dess sändebud blifvit afgifvet till förmån för Sveriges f. d. holländska fordringsegare, hvilka af Frankrike skulle få ersättning för sina fordringar hos förstnämnde makt. Men det bref E. M:t nu tillställt mig gifver mig en osökt anledning att lägga E. M:t denna nu länge nog undanskjutna fråga på hjertat, och E. M:t lärer ej finna underligt att jag begagnar mig af detta tillfälle att utbedja mig E. M:ts välvilja för dessa fordringsegare.

Jag beder E. M:t vara öfvertygad om den uppriktiga högaktning och den fullkomliga vänskap, med hvilka jag är etc. etc.

Carl Johan.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 36.

Bref från grefve Nesselrode till herr Brandel.

Petersburg $\frac{29 \text{ Jan.}}{10 \text{ Febr.}}$ 1819.

Jag har lagt under kejsarens ögon det bref, ni gjort mig den äran att tillskrifva mig under den $\frac{26 \text{ Jan.}}{7 \text{ Febr.}}$; men beklagar, att jag nödgas underrätta er om, att H. M:t kejsaren i de förkla-

ringar, det innehåller, ej funnit något skäl, som kunnat förändra dess åsigter.

I detta, som i alla andra förhållanden, har kejsaren fattat sitt beslut till följe af ett noggrannt öfvervägande och efter att hafva beräknat alla dess följder. Dess en gång fattade beslut äro och förblifva orubbliga. Jag kan sålunda icke gifva er tillkänna någon förändring i det förfogande, hvarom jag hade äran underrätta er vid vårt senaste samtal. För att sätta er i tillfälle att i alla dess detaljer taga kännedom af detta förfogande, har H. M:t kejsaren befallt mig att för er uppläsa de instruktioner, som skola afgå till general Suchtelen, och så snart kejsaren gifvit mig tillkänna sin slutliga befallning i detta ämne, skall jag hafva äran underrätta er derom och med detsamma inbjuda er att göra mig ett besök. Emottag etc. etc.

Nesselrode.

(Afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 37.

Bref från statskansleren grefve Nesselrode till Sveriges chargé d'affaires herr Brandel; dateradt Czarskoë Zélo den $\frac{1}{12}$ Juni 1819.

Min Herre!

Jag har emottagit er ärade skrifvelse af den 27 sistlidne månad och skyndat mig att lägga densamma under H. M:t kejsarens ögon. De till general Suchtelen senast afgångne instruktioner hafva, på kejsarens befallning, ålagt honom att meddela svenska regeringen, att kejsaren icke af konungen begär något svar på det bref, han skrifvit till följd af en gemensam öfverenskommelse med sina bundsförvandter, och efter att hafva för sin del, under loppet af tre år och i de mest förtroliga former, uttömt alla de utvägar, som en uppriktig vänskap och de ömmaste omsorger kunnat ingifva; att han icke hyst ej heller någonsin

kan hysa annan önskan, än som innehålles i detta bref, nemligen utjemnandet af de misshälligheter, som söndra Sverige och Danmark i fråga om verkställigheten af VI:te artikeln af Kielerfördraget; och att, då konungen visat sig böjd att i detta fall gå kejsarens önskan till mötes genom aflägsnandet af alla tvisteämnen mellan hofven i Stockholm och Köpenhamn, har konungen derigenom gifvit det enda svar, som H. M:t kejsaren kunnat begära.

Sådane äro kejsarens tänkesätt, min Herre, sådane äro äfven de jag fått i uppdrag att meddela general Suchtelen; och då de sista underrättelser vi mottagit från Stockholm gifva vid handen, att de svårigheter, hvilka städse mött H. M:t kejsarens oaflåtliga önskningar, nu befinnas utjemnade; då Sverige, genom antagandet af de förslag, som brittiska kabinettet gjort, besvarat general Suchtelens meddelande på det enda sätt, som öfverensstämmer med kejsarens fattade beslut, har H. M:t befallt mig meddela er, min Herre, att han är fullkomligt tillfredsställd; att han ingenting vidare begär af svenska regeringen, hvars tänkesätt han värderar, och att de obehagliga intryck, som alstrades af konungens svar, hafva försvunnit med de orsaker, som framkallat dem. H. M:t kejsaren, som icke vill återkomma till det framfarna, afhåller sig till och med från att yttra någon tanka öfver det beslut, ert hof fattat med afseende på dess bref från Aachen; — tillfredsställd i afseende på det ämne, som fösanledt detta bref, fäster H. M:t icke mera något intresse dervid, och eger för öfrigt intet skäl att yttra sig öfver de förfoganden, som H. M:t konungen af Sverige kan finna för godt att vidtaga i sina arkiver. Kejsaren inskränker sig hädanefter till den önskan, att inga tillfälligheter må vidare störa de vänskapliga förbindelser, som råda mellan båda hofven, och han hoppas att finna nya anledningar att befästa dem i besvarandet af de känslor, hvaraf han icke upphört att under de vigtigaste skiften gifva H. M:t konungen af Sverige prof.

Emottag, min Herre, etc. etc. *Nesselrode.*

(Afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 38.

Apostill till baron Tawasts depesch af den 10 Juni 1819.

Genom mr Fosters välvilja har jag fått taga kännedom om den not och det bref ni, Herr Grefve, den 27:de och 28:de Maj tillställt lord Strangford. Herr van Brienen öfverbragte hit afskrifter till Englands, Österrikes och Rysslands sändebud från deras embetsbröder i Stockholm. Mr Foster och grefve De la Ferronays betrakta uppgörelsen mellan Norge och Danmark såsom numera alldeles afgjord, och hafva för mig yttrat sin synnerliga tillfredsställelse deröfver.

Ni känner kanske redan, Herr Grefve, att lord Strangford delgaf allt som förhandlades emellan Eders Exellens och honom åt de tre öfriga makternas sändebud, för att från sin regering aflägsna misstanken att vilja i denna fråga intaga en afskild ställning; att kejsar Alexander, underrättad om de förslag, som blifvit gjorda till engelska kabinettet, afsändt ett ilbud till London med befallning till Rysslands dervarande sändebud, att förklara för lord Castlereagh, att han med nöje skulle se om norska frågan kunde afslutas genom prinsen-regentens bemedling; att detta ilbud korsades af ett annat, som till Petersburg öfverbragte resultaten af ministerkonferenserna i London; att lord Strangford, som skriftligen underrättat herrar Ficquelmont, Suchtelen och Tarrach om Eders Exellens' not af den 27 Maj, omedelbart derefter fått mottaga deras lyckönskningar öfver de af honom använda åtgärdernas lyckliga resultat; samt att general Suchtelen yttrat, att denna underrättelse skulle väcka så stort nöje i Petersburg, att han med ilbud skulle öfversända den till kejsaren.

Jag fick först i förgår kännedom om allt detta — grefve de la Ferronays har haft den artigheten att för mig uppläsa den depesch, genom hvilken han ämnar underrätta markis Desolle om den lyckliga vändning, liqvidationsfrågan tagit. Han förespår deraf återställandet af den fullkomligaste endrägt i norden. Han framhåller konungens och kronprinsens ädla uppoffringar för bispringandet af ett land utan penningtillgångar. Denna depesch gör alltigenom största ära åt sin författares insigter och ädla tänkesätt.

Österrikes och Rysslands sändebud har jag ej träffat efter herr van Brienens ankomst. Ut in litteris

Tawast.

Till Hans Exellens utrikes statsministern
grefve v. Engeström.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 39.

Bref från prosten grefve Schwerin till kronprinsen Carl Johan.

Monseigneur!

E. K. H. har gifvit mig så många bevis på den hjertliga välvilja, som i lika hög grad höjer och rörer, att jag vågar vara nog djerf att en gång begära en gunst af E. K. H.

Jag har nyss i tidningarne sett mitt namn bland dem, som konungen hugnat med sina ordnar. Jag må öppet tillstå det för E. K. H. — jag har sett det utan nöje och det skulle vara påkostande för mig att öfvergifva den plats, jag intager bland de med ordnar icke pryddes antal.

Större delen af mitt lif har jag tillbragt fjerran från stora verlden, och deraf kommer sig väl, att jag i åtskilliga frågor bildat mig föreställningar, vida skilda från de vanliga. Man torde kalla dem fördomar. Må så vara; de hafva blifvit mig kära och skada ingen. Jag tror, att i ett konstitutionelt samhälle, der den upplyste och hederlige medborgaren betyder någonting, och det i och genom sig sjelf, borde aldrig nådebevis och ordnar tilldelas andra än tjenstemän; att den simple medborgaren ej bör eftersträfva annan utmärkelse än den, som aktningen förlänar, och att, hvarhelst man annorlunda handlar, länder det till undergräfvande af de medborgerliga dygder, som likvisst utgöra en konstitutionel stats enda säkra grundval.

Jag är ej den ende, icke ens här i landet, som hyser denna fördom. Man tror temligen allmänt, att de gunstbevis och ordenstecken, som förlänas åt de icke i tjenst varande personer, dem H. M:t naturligtvis icke annat än medelbart kan hafva lärt känna, endast förlänas åt dem, som uttryckt en önskan att af desamma blifva delaktige, eller som snällt vandra i ministrarnes fotspår. Jag skulle ej vilja att man om mig tänkte vare sig det ena eller det andra.

Men, oafsedt mina fördomar, har jag skäl att anföra, dem tvifvelsutan E. K. H., som redan mer än en gång beriktigat den måttstock, som här i landet vanligen begagnas, lärer värdigas gilla.

Konungens ministrar hafva sedan långt tillbaka plägat vid hvarje riksdags slut utdela belöningar åt dem bland folkombuden, som till deras nöje utöfvat ett mera märkbart inflytande på förhandlingarne. Vid förra riksdagens slut lät man sålunda tilldela stjernor åt två medlemmar i det »utomordentliga utskott», hvars ordförande jag var, och i hvilket allt arbete varit på min lott. Ordförandens uteslutande undföll icke allmänheten; det är till och med först genom denna samma allmänhet jag sjelf kom att märka det, ty jag har ej den vanan att fästa min uppmärksamhet vid hvad som rörer mig personligen, när fråga är om staten. Jag tror ej att detta lilla straff skadat mig i allmänhetens tankar; ty den har sedan kunnat se flera af de af mig förfäktade åsigterna antagne och andra åter, dem jag bekämpat, öfvergifna. Men helt visst skulle det lända mig till skada i alla goda medborgares ögon, om man ansåge sig hafva skäl att tro, det de personer, som då voro missnöjda med mig, nu skulle vara nöjda med mig. E. K. H. förstår mig tvifvelsutan.

Straxt efter riksdagens slut tillkännagaf herr Schoerbing sig såsom utgifvare af den tidskrift, om hvilken jag väckt förslag och som gjort så mycken ond blod. De tjenstvillige skyndade sig ej allenast att låta anteckna K. M:ts namn och sina egna på listan öfver herr Schoerbings gynnare, och herr Schoerbing blef jemväl straxt efter första tidskriftshäftets utgifvande utnämnd till riddare af nordstjerneorden. Det kunde ej vara embetsmannen Schoerbing, man ville utmärka, ty sedan länge tillbaka har man ansett lämpligt att fritaga honom från sin befattnings utöfvande.

Det var tydligen författaren Schoerbing man ville hedra; det var tydligen ett med ifver omfattadt tillfälle att låta allmänheten veta, att det ej var på sjelfva saken, man stött sig, utan på det sätt, hvarpå jag betedt mig vid väckande af förslaget; det var slutligen också lika tydligt en ny förödmjukelse, man ville bereda mig. Så uppfattade också allmänheten saken. Herr Schoerbing nedlade pennan, jag upptog min; genast försvunno de stora namnen. Jag upphör med min tidskrift, och man skyndar sig att tilldela den afgående skriftställaren samma belöning, som nyss förut kommit den begynnande till del. Om E. K. H. kände allt det der, skulle E. K. H. se, huru förträffligt denna egendomliga sammansättning egnar sig åt åtlöjet. Jag tycker om att skratta, jag också, men ej att vara föremål för åtlöjet, och jag afskyr den låghet, som fogligt och dumt lånar sig åt andras elakhet. Om det ligger i hofmännens intresse att tro och låta tro, att kungliga gunstbevis äro af samma natur, som den gudomliga nåden, kan medborgaren alltför väl vara dem förutan.

E. K. H. lärer tvifvelsutan af denna framställning finna, att det är mig moraliskt omöjligt att mottaga ordnar, vare sig i närvarande stund, eller så länge jag är medlem af oppositionen; en plats, för hvilken jag ej blyges, emedan det först är efter vunnen insigt om dess nödvändighet, jag beslutat mig för att intaga den, och emedan jag tror det vara för fäderneslandet nyttigt att just jag fyller densamma.

Hvad beträffar frågan »att» är mitt beslut fattadt, det är frågan »huru», som vållar mig bekymmer. Öfvertygad, som jag är det, att tanken på att gifva mig en orden ej kan hafva kommit från H. M:t konungen sjelf, och således jemväl öfvertygad att min afsägelse icke borde kunna stöta honom personligen, skulle jag likväl frukta att misshaga honom, om jag befunne mig i nödvändigheten att komma till mitt mål genom en statssekreterares bemedling, alldenstund jag redan en gång förut har sett mig nödsakad att afsäga mig en titel, som H. M:t tilldelat mig.

Ett sätt att ställa allt detta till rätta vore heltvisst om E. K. H. täcktes förmå H. M:t konungen att ej utfärda befallning

om mitt prydande med den orden, till hvilken jag nyligen blifvit nämnd.

Det är denna gunst jag af E. K. H. begär. E. K. H. må för H. M:t förebära mina besynnerliga fördomar, eller ock den egendomliga ställning, hvari jag befinner mig, eller ock skulle E. K. H. kunna begära af konungen, att sjelf vid tillfälle få pryda mig med ordenstecknet, hvarefter vi alltid kunde öfverenskomma om lämplig tid för denna ceremoni. Och om det dröjer något länge, så kommer det ju ingen vid.

E. K. H. skall ej — jag vågar hoppas det — draga i tvifvel min önskan att tillfredsställa ett dygdigt och hederligt hjertas känslor, ej heller betvifla min uppriktiga kärlek för konungens person, min lika uppriktiga vördnad för konungsligheten och min djupa högaktning för E. K. H. personligen. Men derjemte skall E. K. H. ej kunna ogilla, att jag också söker tillfredsställa mitt skaplynnes kraf; det skulle ej förlåta mig att hafva varit en lekboll för de ondskefulla och ett åtlöje för narrarne.

Jag har den äran att vara med djupaste vördnad, Monseigneur, E. K. H:ts ödmjukaste och undergifnaste tjenare

Grefve Schwerin.

Sala den 4 Maj 1817.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 40.

Bref från kronprinsen Carl Johan till prosten, grefve Schwerin.

Herr Grefve Schwerin!

Jag har mottagit edert bref af den 4 dennes. Jag kan försäkra er, att illviljan ej haft någon andel i ert utnämnande. Jag befann mig hos konungen, då baron Bennet för honom framlade listan öfver de ledigheter, som vid nästa kapitel borde fyllas, och

fick då tillfälligtvis veta att bland ledigheterna inom nordstjerneorden funnos 3 för ledamöter af andliga ståndet; jag frågade då, om ni hade denna orden, och sedan jag fått veta att så ej var fallet, och då jag visste huru förtjent ni är att ega den, begärde jag den af konungen för er räkning, och han hade godheten bifalla min begäran. Sanningen till pris gifver jag eder denna upplysning. Jag har hittills endast intresserat mig för de militära dekorationerna; jag ser, att jag ej är lycklig hvad beträffar presterskapets; ty så vidt jag kan erinra mig, är det nu första eller kanske andra gången jag med dem tagit någon befattning. Om ni för närvarande ej tror er kunna bära det ordenstecken, genom hvilket H. M:t velat utmärka er, kan H. M:t naturligtvis ej tvinga er dertill.

Den opposition, hvarom ni i ert bref talar, kan i vårt land ej sysselsätta sig med annat än förvaltnings- och penningfrågor och ni lärer ej vilja neka, att den svårligen kan ega rum med en författning sådan som vår, och under en styrelse, som långt ifrån att vilja inkräkta på folkets rättigheter, städse är beredd att göra alla de lagliga eftergifter, som folkombuden skulle kunna fordra för det allmännas väl.

Jag är för öfrigt tacksam för det förtroende och den öppenhet, med hvilken ni har talat till mig, och jag skall alltid veta att till fullo uppskatta dessa edra egenskaper. Jag tackar er för de tänkesätt ni för mig personligen uttryckt i denna er skrifvelse och begagnar mig med nöje af detta tillfälle att försäkra er om den särskilda högaktning, jag för er hyser, och med hvilken jag beder Gud öfver er, Herr Grefve, hålla sin skyddande hand, förblifvandes eder välbevågne

Carl Johan.

Stockholm den 15 Maj 1817.

(Efter afskrift i Schinkelska samlingen).

N:o 41.

Bref från G. J. Ouvrard till konung Carl XIV Johan.

Till H. M:t Konungen af Sverige!

Sire, E. M:t skall, jag hoppas det, värdigas med vanlig godhet mottaga hyllningen af mina lyckönskningar med anledning af dess lyckliga anträde till regeringen: jag har sedan åratal varit en trogen beundrare af dess egenskaper och förmåga; intet mindre än en thron kunde värdigt belöna desamma.

H. M:t drottningen har haft godheten gifva mig del af K. M:ts nådiga proposition till riksens ständer, gifven i Stockholm den 10 sistlidne December. Jag har genomläst densamma, och huru förståndig och välberäknad den än ur många synpunkter förefallit mig, tyckes den mig likväl ganska otillräcklig för att åt edert rike förskaffa de medel till välmåga och trefnad, hvarpå det eger skäl att hoppas under E. M:ts styrelse.

I våra dagar sysselsätta sig alla makter i Europa med att grunda och stärka sin kredit; den är starkaste drifsjädern för deras makt och E. M:t kan ej undgå att inse, huru vigtigt det vore att fast grunda Sveriges kredit i det ögonblick då E. M:t fattar statens tyglar.

Att uppgöra allt det förflutna på ett bestämdt och oföränderligt sätt, att genom ett lån fylla det närvarande behofvet och för framtiden noga afpassa förhållandet mellan inkomst och utgift; se der hvari hela hemligheten af grundläggandet af eder styrelses kredit består. Mina förbindelser med bankirhusen Baring & Hope i England och Holland hafva satt mig i stånd att förlidet år föreslå och förskaffa fransyska regeringen de underbara tillgångar, hvilka den funnit i skapandet af ständiga ränter på stat, hvilkas spridande nyssnämnde tvenne hus i hög grad underlättat.

Jag betvifar ingalunda, att jag ju, med deras tillhjelp, (och på denna kan jag lita), likaledes skulle kunna förskaffa E. M:t nödiga medel för dess finansers fullt tillfredsställande ordnande, och jag skyndar mig att erbjuda mina tjenster och ansträngnin-

gar för ernåendet af detta så önskvärda syfte. Jag är med vördnad E. M:ts ödmjukaste och hörsammaste tjenare

G. J. Ouvrard.

Paris den 26 Mars 1818.

(Efter originalet i Schinkelska samlingen.)

N:o 42.

Skrifvelse från J. J. Mesmer till fullmäktige uti riksgäldskontoret.

Högvälborne, Välborne, Högvördige, Högädle och Högaktade Herrar och Män, Svea rikes högloftiga Ständers Fullmäktige uti riksgälds-kontoret!

Sedan dåvarande konungen i Sverige i förening med rikets ständer genom deras fullmäktige uti riksgälds-kontoret, till reglerande af rikets finanser, år 1802 uti Leipzig upptagit ett lån af $1\frac{1}{2}$ million Rdr konventionsmynt, mot 5 proc. årlig ränta, som hvarje halft år skulle betalas och med förbindelse, att från och med 1813 årligen erlägga $\frac{1}{5}$ af kapitalet, fortforo långifvarne att ordenteligen tillgodonjuta de betingade vilkoren till den 15 April 1810; men då upphörde all vidare räntebetalning och på de flere af herrar Frege & Comp. i Leipzig, som uppnegocierat detta lån, och genom hvilka innehafvarne af obligationerna dittills undfått sina räntor, till herrar fullmäktige i riksgälds-kontoret aflåtna skrifvelser, erhölls intet svar förr än den 1 Mars 1813, då herrar fullmäktige i riksgälds-kontoret underrättade herrar Frege & Comp., att de beting, hvarunder det i Leipzig år 1802 öppnade lån blifvit negocieradt, skulle förblifva vid deras fulla kraft, och på utsatta terminer uppfyllas så fort medel dertill kunde till den af rikets ständer fastställda kurs anskaffas. Två och ett halft år derefter erhöllo åter herrar Frege & Comp. under den 28 September 1815 en skrifvelse från riksgälds-kontorets herrar fullmäktige med den underrättelse, att, enligt öfverenskom-

melse emellan K. M:t och ständerna, hade K. M:t sjelf nådigst behagat öfvertaga liqviden af utländska skulderna, och att riksgälds-kontoret följaktligen icke kunde dermed taga någon vidare befattning. Herrar Frege & Comp. underläto icke, att emot detta beslut, såsom stridande mot förbindelsernas klara innehåll, protestera, och väntade emellertid förgäfves att blifva underrättade om sättet, hvarpå denna liqvid skulle ske. Då slutligen en urtima riksdag utlystes att öppnas här i Stockholm sistlidne år, blef jag af åtskillige delegare i nämnde lån för en sammanlagd summa af 75,000 Rdr konventionsmynt, hvaraf jag sjelf eger nära $^1/_4$, uppdragen och befullmäktigad, att resa hit och bereda ett önskadt och nöjaktigt slut på deras och mitt lidande. Genom oväntade hinder måste jag i saknad af begärdt pass från Stockholm i mer än 4 månader uppehålla mig i Köpenhamn, hvarifrån jag uti bref af den 10 Mars 1818 till herrar fullmäktige underrättat dem om föremålet för min resa, men icke fått något svar. Sluteligen i sistlidne April månad hitkommen, har jag med hans exellens herr hofkansleren friherre af Wetterstedt haft flera muntliga konferenser; jag har bedt honom bereda mig företräde hos H. M:t konungen; jag har lemnat honom en skriftlig uppsats på min och mina principalers pretentioner jemte skälen och grunderna dertill; men hitintills icke erhållit något, mindre nöjaktigt svar, och jag har icke heller fått den nåden att tala med H. M:t.

H. M:ts snara bortresa och riksdagens upplösning föranlåta mig derföre, att nu vända mig till herrar fullmäktige.

Det är riksgälds-kontorets herrar fullmäktige, som i rikets samtliga ständers namn garanterat detta lån och de dermed betingade vilkor.

Rikets intrader och i synnerhet sjö- och gränsetullen äro till säkerhet derföre hypothicerade. Någon ändring i denna garanti och säkerhet, kan utan långifvarnes eget medgifvande icke ske. Då nu långifvarne aldrig blifvit hörde, mindre lemnat deras samtycke till riksgälds-kontorets och ständernas befrielse från deras åtagna ansvar för skulden, så följer deraf, att detta ansvar ännu fortfar, och på sådan grund bör jag äfven hoppas att hos rikets herrar representanter finna en rättvisa, som är oskiljaktig ifrån begreppet om de förtroendeposter de bekläda, helst den rättvisa,

jag söker, grundar sig på deras af alla civiliserade nationers lagar sanctionerade helgd.

Respektive Herrar!

De obligationer, jag och mina principaler innehafva, skulle efter deras innehåll redan vara både till kapital och ränta betalte; deremot äro vi icke blott i saknad af kapitalet; vi hafva på 8 år icke heller erhållit någon ränta. Likväl utgöra för många af oss dessa obligationer det enda, vi kunnat frälsa undan ett förstörande krigs härjningar, och vi hafve varit glade att, då fiender och vänner plundrat oss, hos svenska nationen, så känd för ära och tro, ega, såsom vi trott, ett heligt depositum, på hvars återfående vi alltid kunde räkna. Må jag icke till mina medbröder nödgas hemföra den underrättelsen, att de bedragit sig i sin väntan; må jag tvärtom hos dem kunna befästa den öfvertygelsen, att en väntan, som grundar sig på svenska nationens redlighet, icke kan bedragas. Ja, jag gör mig derom förvissad, att herrar fullmäktige så begå, att jag och mina kommittenter varda ofördröjeligen förhulpne till vår rätt; att vi offentligen och i officiel väg försäkras om sättet och tiden för våra fordringars liqviderande; samt protesterar jag härmed högtidligen mot hvarje redan taget eller tagande beslut, som på något sätt skulle kunna förminska vår ostridiga rätt att undfå obligationernas oafkortade belopp till kapital och ränta i det mynt, hvarå de lyda. Äfvensom jag protesterar emot hvarje liqvidationssätt, som icke sker offentligen och i officiel väg. Med vördnad och högaktning framhärdar herrar fullmäktiges ödmjuke tjenare

J. J. Mesmer,
å egna och medinterressenters vägnar.

Stockholm den 17 Julius 1818.

Med den uti riksgälds-kontoret förvarade hufvudskrift lika lydande, betygar L. Ekecrantz,
Registrator i riksgälds-kontoret.

(Afskrift i Schinkelska samlingen.)

N:o 43.

P. M.

Förnämsta ändamålet med den åtgärd banken vidtagit, att hvarje dag låta utvexla ett litet förråd af sina sedlar är antagligen, att upprätthålla bankens kredit genom att utsläppa silfver i rörelsen. Detta ändamål har icke vunnits. Först och främst är det qvantum af 24 skill. som man på en gång får utvexla för obetydligt att kunna bidraga till sedlarnes kredit, och sedermera är det endast den starkares rätt som kan tilltvinga sig denna utvexling.

En mängd löst folk, i synnerhet matroser, skocka sig vid bankoluckan, der allvarsamma slagsmål uppstå bland dem för att åtkomma sina 24 skill. i silfver. För dessa 24 skill. betala ockrare dem med 1 Rdr 20 skill. Riksgäld — följaktligen ett öfverskott af 32 skill.

En Rdr B:ko i silfver vunnen på detta sätt genom slagsmål, skaffar dem utväg att tillbringa resten af dagen på krogarne och i liderlighet.

Häraf uppstå tvenne vigtiga olägenheter för hufvudstaden.

1:o. Denna bankens åtgärd gynnar folkskockningar och öppnar för den råa folkmassan ett farligt tillfälle att öfvertyga sig om oemotståndligheten af sin fysiska styrka. Det är dock icke af detta folks opinion som bankens kredit beror.

2:o. Lockade af vinsten, ser man arbetare, gesäller och lärgossar etc. öfvergifva sina verkstäder för att låta betala sin dag af procentarne och få derigenom vanan att tillbringa sin dag i lättja och liderlighet och att på samma gång skymfa militären och soldaterna, enär den vid bankoluckan posterade piket icke förmår upprätthålla ordningen hos en uppbragt folkmassa.

Det vore derföre önskvärdt att dessa åtgärder med banken upphörde, emedan de endast tjena att göra hufvudstadens fordom så lugna befolkning mera orolig och vild än den i senare tider varit och att göra den till ett passande verktyg i de illvilliges händer.

Rättelse:

Sid. 93 rad. 22 *står:* Dexi et salvari! *läs:* Dixi et salvavi!

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DL 748 S4 v.10
Schinkel, Bernt von
Minnen ur Sveriges nyare historia

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 08 25 10 008 6